Brecht

A HÁROMGARASOS REGÉNY

BERT BRECHT:

HÁROMGARASOS REGÉNY

BERT BRECHT:

HÁROMGARASOS REGÉNY

FORDÍTOTTA:
ERDŐDY JÁNOS

NÉPSZAVA KIADÁS

Vilagosság Könyvnyomda Rt Budapest, VIII kerület, Conti utca 4
Felelős nyomdavezető Eperi István

MENEDÉK

Elvette, mit adtak; nem ostoba, hát
Kérdé: kenyeret minek adtok?
Mért, hogy befogadtok, ország utasát?..
Ó, jaj, vajjon mit akartok?

(Aigihn úrról szóló ír ballada)

George Fewkoombey, a búr háború katonája, golyót kapott a lábába: a capetowni kórházban amputálták. Amikor visszatért Londonba, kifizettek neki hetvenöt fontot és aláirattak vele valami papírt, amely szerint az állammal szemben többé semmi néven nevezendő igénye nincs. A hetvenöt fonttal átvett Newgateben egy kis csapszéket, a kocsma ceruzával firkált, sörfoltos feljegyzései szerint az üzlet az utóbbi időben szépen jövedelmezett, negyven shillinget hozott.

Beköltözött hát az apró benyílóba és egy vénasszonnyal az italméréshez fogott: néhány hét múlva aztán rájött, hogy lábszára nem kamatozik túl búsásan. Hiába volt kifogástalanul előzékeny a vendégeihez, a bevétel mindig jóval a negyven shillingen alul maradt. Kiderült, hogy az elmúlt hetekben építkeztek a környéken és a kőművesek lendítették föl a csapszék forgalmát, az építkezést azonban befejezték és így a vendégjárásnak vége lett. Az új kocsmárosnak megmagyarázták később, hogy az üzleti könyvekből ezt könnyen megállapíthatta volna, hiszen minden tapasztalattal ellentétben, a hétköznapi bevételek jóval magasabbak voltak a vasárnapiaknál: ő azonban mindezideig csak vendég volt ilyen lokálokban és nem gazda. Pontosan négy hónapig élt az üzlet — sok időt pocsékolt arra, hogy az előző tulajdonos lakását kikutassa — aztán szépen az uccán találta magát.

Egyideig menedéket talált egy fiatal háziasszonynál, az

asszonyka gyerekeinek sokat mesélgetett a háborúról. De aztán levelet írt az asszony férje, hogy hazajön szabadságra — és a nő igyekezett szabadulni a veteránától, annál is inkább, mert közben, amint ez már kislakásban elkerülhetetlenül lenni szokott, össze is gurultak egymással. Pár napig kihúzta még, de végülis menni kellett. Meglátogatta még néhányszor az asszonyt, amikor a férj már otthon volt, meg is kínálták néha valamivel, egyre jobban süllyedt azonban és végül elmerült a nyomorultak végtelen folyamában, amelyet az éhség hajt éjjel-nappal a nagyvárosok uccáin.

Egy reggel megállt az egyik Themzehídon. Két napja nem jutott már egy falat harapnivalóhoz, ha a kocsmában odasodródott valakihez nyűtt katonaruhájában, az emberek italt még csak fizettek neki, de étellel senki sem vendégelte meg. Az uniformis nélkül italhoz sem jutott volna, tulajdonképpen ezért is hordta.

Most megint civilben volt, abban a ruhában, amelyben kocsmároskodott. Azon a ponton volt már, hogy koldulni kezd — és szégyelte magát. Nem azért szégyenkezett, hogy golyó vitte el a lábát, sem azért, hogy beugrott és megvett egy döglődő üzletet; azt röstelte, hogy vadidegen emberek pénzére szorul. Véleménye szerint senki nem adósa senkinek.

Nehezen ment a koldulás. Azoknak a foglalkozása, akik semmit sem tanultak: kiderült azonban, hogy ezt a mesterséget is tanulni kell. Megszólított egymásután néhány embert, de túlságosan önérzetes volt az arca és vigyázott, hogy ne állja útját a megszólítottnak, ne legyen a terhére. A helyzethez nem illő, hosszú mondatokba kezdett, mire végükre ért, a megszólított emberek messzire jártak már — tenyerét sem tartotta kérően elébük. Már ötödször alázkodott meg és még senki sem vette eszre, hogy koldusként fordul hozzá egy féllábú ember.

Valakinek mégis feltűnt; hirtelen megszólalt a hátamögött egy rekedtes hang: „Eltűnsz rögtön innen, te disznó!“ Körül sem nézett, bűntudatosan elkullogott, behúzott nyakkal. Vagy száz lépés után mert csak hátranézni és látta, hogy két toprongyos koldus áll a sarkon és néz utána. Amikor tovább bicegett, követték.

Jó néhány uccával később vette észre, hogy már nem mennek utána.

Másnap a dokkok környékén csatangolt és szegény embereket ejtett csodálkozásba kísérletezéseivel, azt hitték, hogy beszélgetni akar velük. Egyszerre valaki hátbavágta és ugyanakkor a zsebébe tett valamit. Körülnézett, de nem látta, ki volt, a zsebéből azonban egy gyűrött és képtelenül mocskos kartonlap került elő, nyom-

tatott szöveggel: „J. J. Peachum, Old Oakstreet 7." A cím alatt elfenődött ceruzaírással ezt olvasta: „Ha nem akkarod, hogy összetörgyük a csontod, lázsd a fentti címet." Kétszer is aláhúzták a szöveget.

Fewkoombey lassacskán rájött, hogy ezek a támadások összefüggésben állanak kolduló kísérleteivel. Mégsem volt kedve hozzá, hogy elmenjen az Old Oakstreetre.

Délután megszólította valaki egy söntésben. Felismerte a tegnapi két koldus egyikét. Ma valamivel elviselhetőbbnek látszott. Fiatalember volt és nem is túlságosan züllött. Megrángatta Fewkoombey kabátujját és közelebb húzta magához:

— Te nyavalyás szarházi — szólt nyugodt és barátságos hangon —, mutasd a számodat.

— Micsoda számot? — kérdezte a katona.

A fiatalember hozzácsatlakozott, mellette baktatott és egy pillanatra sem engedte el, közben, továbbra is barátságosan, megmagyarázta a szakma nyelvén, hogy Fewkoombey új mestersége ugyanolyan szabályozott foglalkozás, mint bármi más, sőt talán még kötöttebb, hogy nem él holmi vad, emberektől elhagyott tájon, hanem egy nagy és rendezett városban, a világ fővárosában. Új foglalkozásának űzéséhez számot kell kapnia, szóval bizonyosfajtájú iparengedélyt, amit itt és itt szerezhet meg — persze nem ingyen, az Old Oakstreeten székel a szövetség, amelyhez szabályszerűen tartoznia kell.

Fewkoombey egyetlen kérdés nélkül végighallgatta.

Aztán hasonlóan barátságos hangon válaszolt — forgalmas útvonalon haladtak ugyanis. Kijelentette, nagyon örül, hogy a koldusoknak is van bizonyos ipartestülete, mint a fodrászoknak vagy építőmestereknek, ő azonban ragaszkodik hozzá, hogy azt tegye, ami tetszik neki: eddigi életében úgyis túlságosan sok volt a fegyelem, falába bizonyíthatja ezt.

Aztán kezetnyujtott kísérőjének. A fiatalember olyan arccal hallgatta végig, mint aki egy tapasztalt férfiúnak rendkívül érdekes fejtegetéseit hallgatja, habár nem is ért egyet vele, nevetve megveregette a katona vállát, a régi barát bizalmas gesztusával, aztán elment. A nevetése egyáltalán nem tetszett Fewkoombeynek.

A következő napokban egyre rosszabbul mentek a dolgok.

Lassacskán kiderült — sejtelme sem volt erről —, hogy csak annak lehet reménye némi rendszeres alamizsnára, aki határozott helyen telepszik meg. Ráadásul van jó és rossz hely. Mindenhonnan elkergették és nem tudta kitalálni, hogy mások hogyan csinálják a dolgot. Valahogy mind nyomorultabbnak festettek

nála. Rongyokba öltöztek, kilátszott a térdük. Később megtudta, hogy bizonyos körökben az emberhúsra betekintést nem nyujtó öltözet olyan hatást tesz csak, mint egy papírral beragasztott kirakatablak. Testiállapotuk is rosszabb volt: nyomorékabbak voltak a katonánál. Sokan pokróc nélkül ültek a hideg járdakövön, az arrajáró biztosra vehette, hogy ez az ember beszerez valami betegséget. Fewkoombey is szívesen telepedett volna a földre, de neki nem volt szabad, a megrendítő és könyörületre indító üldögéléshez nincs mindenkinek egyformán joga. Rendőrök és koldusok mindenünnen elzavarták.

Viszontagságai közben alaposan meghűlt, szúrt a tüdeje és magas lázzal csavargott.

Egy este megint csak találkozott a fiatal koldussal, aki rögtön a nyomába szegődött. Két sarokkal arrább másik koldus csatlakozott Fewkoombey üldözőjéhez. Futni kezdett, azok is szaladtak utána.

Keskeny sikátorba kanyarodott, hogy megszabaduljon tőlük. Már azt hitte, sikerült, amikor egy saroknál hirtelen elébekerültek és mielőtt még alaposabban szemügyre vehette volna őket, bottal rátámadtak. Egyik villámgyorsan lehajolt és gáncsotvetett a katona falábának, Fewkoombey hanyattvágódott és erősen megütötte a fejét. Ebben a pillanatban azonban elengedték és futásnak eredtek: rendőr bukkant föl a sarkon.

Fewkoombey már azt hitte, hogy a rendőr felsegíti, amikor egy kapualjból hirtelen előgurult egy nyomoréktaliga, a benneülő koldus izgatottan mutogatott a menekülők felé és dörmögve mondott valamit a rendőrnek. A rendőr aztán felrángatta a földről Fewkoombeyt, egy rúgással útjára bocsátotta, a koldus pedig, szaporán forgatva a taligakerekeket, szorosan a katona nyomában maradt. Úgylátszott, mindkét lába hiányzik.

A következő saroknál a lábatlan ember elkapta Fewkoombey nadrágját. A legmocskosabb londoni negyedben voltak, ahol az uccák emberhosszúságnyinál nem szélesebbek, előttük ásított egy sötét udvarba vezető alacsony kapuboltozat.

— Gyerünk befelé! — parancsolta a nyomorék mély torokhangon.

Vas ütközőrúddal felszerelt kocsiját egyúttal rögtön Fewkoombey lábszárának hajtotta és az éhségtől legyengült embert valósággal besodorta az alig három méter széles, négyzetalakú udvarra. Mielőtt még a meglepett ember körülnézhetett volna, a nyomorék — hatalmas állkapcsú, idősebb férfi — majomügyességgel kimászott a taligából, két egészséges lábára állt és a katonára

támadt. Jó fejjel magasabb volt Fewkoombeynél, orángutángkarokkal.

— *Le a kabátot!* — mordult. — *Mutasd meg nyilt, becsületes küzdelemben, hogy jobban megérdemled nálam a jól jövedelmező posztot. A jelszavam: Szabad pályát a derék embernek! Meg: Jaj a legyőzöttnek! Ezekkel az elvekkel szolgálhatunk az egész emberiség javára, így csak a derekak emelkedhetnek a magasba és ők jutnak az élet szépségeinek birtokába. De ne nyúlj unfair eszközökhöz, ne üss öv alá, vagy tarkóra és hagyd ki a játékból a térdedet. A küzdelem csak úgy érvényes, ha a Brit Ökölvívó Szövetség játékszabályai szerint mérkőzünk.*

A küzdelem rövid volt. Testben és lélekben összetörve kullogott Fewkoombey az öreg mögött. Az Old Oakstreetről szó sem esett.

Egy hétig szolgált Fewkoombey az öreg igája alatt, főnöke kiállította egy meghatározott sarokra — egyébként megint egyenruhát kellett húznia — és este, az elszámolás után, enni is kapott. Keresménye mindig nagyon kicsi volt. Utolsó fillérig le kellett adnia az öregnek, de maga sem volt mindig biztos abban, hogy fedezi-e a pár garas az étkezését jelentő sültheringe és olcsó snapsz árát. Az öregnek, aki ép teste mellett nála sokkal súlyosabban nyomoréknak látszott, összehasonlíthatatlanul nagyobb volt a napi bevétele.

Hamarosan rájött a katona, hogy az öreg semmi egyebet nem akar, csak azt, hogy a vele szemben lévő hely, a híd másik oldalán, ne legyen üres. A bevétel főforrását azok az emberek jelentették, akik munkábamenet vagy hazatérésükkor rendszeresen jártak arrafelé, reggel és este. Csak egyszer voltak hajlandók adni és bár rendszerint ugyanazon a járdán mentek, néha átcsaptak mégis a túlsó oldalra. Nem lehetett egészen megbízni bennük.

Fewkoombey érezte, hogy mostani állása emelkedést jelent, mégsem az igazi azonban.

A hét végefelé nyilván megneheztelt az öregre az Old Oakstreet titokzatos társulata. Hajnalban, amikor éppen kibújtak az elhagyott dokk mélyén lévő vackukból, három-négy koldus rájuk támadt és elcipelte őket egy elég távoli uccába, kis, elképesztően mocskos üzlethelyiségbe, amelynek cégtábláján ez állott: „Hangszerek."

A szúette pultnál két férfi állott. Egyikük, aprótermetű, kiaszott emberke, az arckifejezése közönséges, nadrágja és mellénye valamikor feketeszínű lehetett, ingujjban állt a kirakatablaknál, a fejebubján elnyűtt keménykalap, nézte a borús reggelt, keze a

nadrágzsebében. Meg sem fordult és az érdeklődés legcsekélyebb jelét sem mutatta. A másik kövér volt, rákvörös arcú és ha lehet, még közönségesebb alaknak látszott.

— Jó reggelt, Smithy úr — üdvözölte az öreget gúnyos hangon és a hátsó szobába vezető vasajtó felé indult. Az öreg bizonytalanul nézdegélt körül, aztán kísérőivel nyomában, követte a férfit. Arca kissé szürkére vált.

Fewkoombey a kis bolthelyiségben maradt. Mintha észre sem vették volna. A falon néhány árva hangszer lógott, ócska, elnyúzott trombiták, húrtalan hegedűk és egy-két lestrapált verkli. Úgylátszott, az üzlet nem mehet valami jól, vastagon belepte a por a zeneszerszámokat.

Fewkoombey később rájött, hogy ez a hét-nyolc hangszerroncs nem játszik túlnagy szerepet a boltban. A ház keskeny, kétablakos frontja is hiányosan képviselte csak a mögötte lévő építményt. A pult és a bicegő pénzszekrény sem vallott színt.

Az ócska épület három terjedelmes házat és két udvart vett körül és féltucatnyi leányt foglalkoztató szabóműhely és ugyanennyi szakmunkással dolgozó suszterműhely működött benne. És mindenekfölött kezeltek valahol ebben az épületben egy kartotékrendszert, amelynek lapjain hatezer nő és férfi neve szerepelt: mind részesei voltak annak a szerencsének, hogy e ház számára dolgozhattak.

A katona most még igazán nem sejthette, hogy miképpen működik ez a sajátos és hírhedt nagyüzem: ennek kitapasztalására hetek kellettek. Sokkal összetörtebb volt azonban, semhogy be ne látta volna, milyen szerencsét jelentene számára, ha ebbe a nagy, titokzatos és hatalmas szervezetbe bejuthatna.

Smithy úr, Fewkoombey első kenyéradó gazdája, ezen a napon nem került többé elő és a katona később is legfeljebb kétszer-háromszor látta, akkor is csak távolról.

A kövér férfiú kisidő multán a vasajtó kémlelőnyílásán kikiáltotta az üzletbe:

— Valódi falába van.

A kis emberke — úgylátszott, ő itt az úr — Fewkoombeyhez lépett, gyors mozdulattal felrántotta a katona nadrágját és megvizsgálta a falábat. Aztán zsebrevágott kézzel visszasétált megint a vakult ablakhoz, kibámult rajta és halkan megszólalt:

— Mihez ért?

— Semmihez — felelt a katona ugyanolyan halkan. — Koldulok.

— *Egen, azt sokan szeretnék csinálni* — mondta az emberke

gúnyolódva és az istennek sem nézett volna hátra. — *Magának faléba van. Fából van a lába, hát koldulni akar? Ugyan. A lábát a haza szolgálatában vesztette el? Annál rosszabb. Ez igazán mindenkivel megtörténhetik. Bizony, bizony. (Kivéve, ha hadügyminiszter az ember.) És az ember mások segítségére szorul, ha elveszti a lábát? Vitathatatlan. Ugyanolyan vitathatatlan azonban az is, hogy senki sem ad semmit szívesen. A háború kivételes állapot. Ha földrengés következik be, az ellen nem igen lehet tenni. Mintha nem ismernők azt a disznóságot, amit a hazafiak hazafiságával szoktak űzni. Előbb mind önként jelentkeznek, aztán, amikor oda a láb, senki sem vállalja a dolgot. Nem számítva azt a sűrűn előforduló esetet, hogy a söröskocsis, kenyérkeresés, szóval sörfuvarozás közben elveszti a lábát, folyton a kukutyini csatáról fecsegnek. Na és, a fődolog: azért van az egész cécó, azért olyan tiszteletreméltó dolog a hazáért hadbavonulni és azért ömleng a derék legények felé éljenzés és dicshimnusz, mert a végén megeszi a fene a lábukat. Ha nem volna ez a kis rizikó, na jó, jó, ez a nagy rizikó, akkor mirevaló az egész nemzet mélységes hálája? Maga alapjábanvéve egy eleven háborúellenes tüntetés, ne is tagadja. Ahogy maga itt ácsorog és cseppet sem fáradozik azon, hogy elrejtse a csonkaságát, ezzel azt fejezi ki: ó, micsoda szörnyűséges valami a háború, az ember elveszti a lábát. Szégyelje magát, uram! A háború ugyanolyan szükséges, amilyen borzalmas. Raboljanak el mindent tőlünk? Brit szigeteinken idegenek garázdálkodhassanak? Ellenségek? Maga talán szeretne ellenséges hatalom alatt élni? Látja, maga sem akarja ezt. Akkor hát, ne házaljon a nyomorékságával, ember. Ezt a műlábat nem arra kapta.*

Amikor befejezte a beszédet, anélkül, hogy a katonára pillantott volna, a vasajtón át az irodába ment. Hamarosan kijött azonban a kövér és Fewkoombeyt — mint mondta, a lábára való tekintettel — átvezette az első udvaron, át a másodikba, ott volt a kutyaidomító telep.

A következő időkben a katona naphosszat és éjszakahosszat mászkált az udvaron és gondozta a vakvezető kutyákat. Falkaszám volt itt kutya. Valóban vakvezetésre alkalmas nem sok volt, ebből a drága fajtából vagy ötöt tartottak csupán, inkább úgy választották ki őket, hogy minél szánalomraméltóbb legyen a külsejük, minél nyomorúságosabban fessenek — ez nagyrészt a táplálásuktól függött. A kutyák nagyon nyomorúságosan festettek.

Ha Fewkoombeyt megkérdezte volna egy népszámlálóbiztos, hogy mi is a foglalkozása, bizony zavarbajött volna és kétségtelen, hogy magára vonta volna a rendőrség figyelmét is. Nem mondhatta

koldusnak magát. Egy olyan vállalat alkalmazottja volt, amely cég az uccai koldusok számára árusított a hivatásuk űzéséhez szükséges kellékeket.

Nem is tettek többé kísérletet arra, hogy valamennyire is eredményesen dolgozó koldust faragjanak belőle. Első pillantásra felismerték a szakemberek, hogy soha nem viheti ennyire. Szerencsés ember volt. Nem voltak meg benne a képességek arra, hogy koldus lehessen, volt azonban valamije, amit itt nem mindenki mondhatott el magáról: valódi falába volt és ez elegendő arra, hogy itt alkalmazáshoz jusson.

Néhanapján a boltba hívták, hogy a közeli rendőrőrszoba egyik tisztviselőjének megmutassa a falábát. Erre azonban nem is kellett volna olyan valódi műláb, mint amilyen sajnos volt, mert ez az ember alig nézett rá. Véletlenül mindig ott volt ilyenkor Polly Peachum, a tulajdonos lánya, ő tudott bánni ezzel a rendőrtisztviselővel.

Nagyrészt azonban mégiscsak a kutyák között töltötte a hajdani katona azt a félévet, amit a sors még neki ajándékozott. Aztán egész különleges módon vált meg ettől a szűkös élettől, kötéllel a nyakán, nagy tömeg élénk tetszésnyilvánítása közepette.

Az emberke, akit ebben az érdekes házban tartózkodásának első reggelén a kirakatablakban ácsorogni látott, volt Jonathan Jeremiah Peachum.

ELSŐ KÖNYV:

POLLY PEACHUM SZERELME ÉS HÁZASSÁGA

Voltam magam is hajadon, buta szűz
És így képzeltem a sorsom:
Majd jönni fog egyszer a büszke lovag,
És én — fent hordom az orrom.
Bár sok a pénze,
Jó pofa lesz majd,
S bár mindennap is vált tán inget.
És érthet a nőkhöz akárhogy,
Én majd nemet intek.
Az ember tartsa tisztán a fejét,
Közömbösen nézze le mindet.
Jó, jó, kéklik giccsesen az ég,
Jó, jó, ring a csónak — ennyi már elég.
De tovább egy lépést sem!
Úgye, mégsem fekszik csak úgy le az ember?!
Mert hát én el nem vesztem a fejem
És megbirkózom a szívemmel.
Itt nem marad más, csak a: nem!

Az első férfi, az talpig az volt.
Ő Kentből jött és látott,
Másiknak hajói úsztak a vizen,
És volt, ki bolondul imádott.
Pénzük sok volt,
Jópofa volt mind,
És mindennap cseréltek is inget,
Értettek a nőkhöz mind jól,
S Polly — nemet intett.
Ő csak tisztán tartotta a fejét,
Közömbösen nézte le mindet.
Jó, jó, fénylett giccsesen a hold,
Jó, ringott a csónak és madár dalolt.

De tovább én nem mentem.
Úgye, mégsem fekszik csak úgy le az ember?!
Mert hát én el nem vesztem a fejem
És megbirkózom a szívemmel.
Itt nem maradt más, csak a: nem.

S aztán jött ő — szép volt az a nap,
Nem kért, odaállt csak elém,
Hetykén a fogasra dobta kalapját,
S nem tudtam, mit teszek én.
Egy vasa sem volt,
Jó pofa sem volt,
És nem váltott vasárnap sem inget,
Sajnos, még a nőkhöz sem értett
És Polly — csak intett,
Mingyárt elvesztette a fejét,
Amint a férfi rátekintett.
Ó, ó, kéklett fényesen a hold,
Ó, ringott a csónak és madár dalolt,
És úgy dobogott a szívem.
Az ember úgy elengedi magát,
Odaadja magát szívesen,
És nem birkózik ilyenkor tovább,
És nem marad más, csak az: igen!

(Polly Peachum dala)

I.

KOLDUSOK BARÁTJA

J. J. Peachum, a kiváló üzletember azért alapította cégét, hogy küzdjön az emberek egyre jobban eluralkodó keményszívűsége ellen. Üzletében a nyomorultak legnyomorultabbjai beszerezhették mindama kelléket és külsőséget, amely meglágyíthatja az emberek egyre zordonabb lelkét.

Eleinte csak kimustrált hangszerekkel kereskedett, ezeket az eszközöket koldusok és uccai énekesek vásárolták, vagy kölcsönbevették. Később, szorgosan tevékenykedett, mint az egyházközség szegénygondozója is, így alkalma nyílott arra, hogy a legszegényebb népréteg helyzetét tanulmányozza. Első ötletei abból származtak, hogy hangszereit a koldusok kezdték használni.

Köztudomású, hogy ezeket a hangszereket az emberszívek megindításának céljából alkalmazzák és ez a feladat nem könnyű. Minél jobban szituált egyén valaki, annál nehezebben hatódik meg. Hajlandó esetleg arra, hogy drágán megvegye a koncertjegyét és így jusson az áhított lelki élményhez, de még a kevésbé jómódúnak is akad egy-egy fölösleges garasa, hogy az életért folytatott küzdelemben megkeményedett szívet meglágyíttassa egy kis melódiával.

Mégis, egyre gyakrabban tapasztalhatta Jonathan Jeremiah Peachum, hogy üzletfelei az ócska kíntornák kölcsöndíjával hátralékban vannak. Ment hát vannak dolgok, amint mondottuk, amelyek napjaink emberét meghatják, vannak dolgok, de az a baj, hogy ha ismételten találkoznak velük, akkor már nem hatnak. Az ember ugyanis igen nagyon hajlamos arra, hogy érzéktelenné váljék, ha érzékenysége káros következményekkel jár. Így például megtörténik, hogy egy ember, ha hirtelen megpillant az uccasarkon egy félkarú nyomorékot, első megdöbbenésében két pennyt is ad neki,

2

másodszorra azonban már csak félpennyt vet oda, a harmadik esetben pedig hidegvérrel átadja a kéregetőt egy rendőrnek.

Peachum egész kicsiben kezdte.

Eleinte néhány koldust támogatott csak tanácsaival, félkarúakat, vakokat, munkaképtelen aggastyánokat. Munkahelyeket kutatott fel nekik, olyan standokat, ahol keresni lehetett — mert bizony nem mindenütt és nem minden időben adakoznak az emberek. Júniusban például a zenélésnél sokkal kifizetődőbb a padonülő éjszakai párok megzavarása: ezek készségesen fizetnek.

A Peachummel üzleti összeköttetésbe került koldusok hamarosan tapasztalták, hogy gyarapodik a bevételük. Hajlottak arra, hogy fáradozásáért keresetükből egy részt átengedjenek neki.

Egyre gyarapodó szakértelemmel folytatta tovább tanulmányait.

Amikor alaposan ismerte már a helyzetet, azt a tapasztalatot szerezte, hogy a természettől származó nyomorúságos külső sokkal kevésbé hatásos, mint a művészi fogásokkal kidolgozott megjelenés. Sokszor hiába volt valakinek csak félkarja, nem adatott meg neki, hogy valóban szerencsétlennek nézzék. Sokszor pedig a tehetséges koldusjelöltnél hiányzott a csonkaság. Mindenképpen a dolgokba kellett avatkozni.

Peachum különféle mesterséges torzképződményeket kreált, például nyilvánvalóan szétzúzott karokat és lábakat, amelyeknél világosan megmutatkozott az erőművi beavatkozás. Elképesztő sikereket ért el ezekkel.

Hamarosan egész kis műtermet rendezett be ilyen testrészek előállítására.

Sok üzlettulajdonos, különösen csemegekereskedő és divatárus, de még egyszerű hentes is szívesen fizetett valami csekély adót csak azért, hogy boltja elé ne telepedjék egy ilyen visszataszítóan szétroncsolt végtagú koldus. Ezután jött a következő lépés: jóval többet fizettek azért, hogy a koldus plántálja magát a konkurrens üzlet elé. Bizony nehéz harcot vív a kiskereskedelem az existenciájáért.

Mikor aztán Peachum, a „Koldusok Barátja" — így nevezte magát — felállította kartotékrendszerét, lehetővé vált, hogy a város különböző körzeteit a koldusok között felossza. A rayonirozás ellen vétőket, ha kellett, erőszakkal távolították el. Peachum vállalatát tulajdonképpen ez a művelet lendítette fel.

Nem pihent meg azonban babérjain. Fáradhatatlanul tevékenykedett embereinek magasabb kiképzése terén. Jelentékenyen megnagyobbodott üzletházának oktatótermeiben szigorú felvételi

vizsga után tanfolyamra kellett járniok szaporodó számú koldusalkalmazottjainak. Szakszerű idegsokkos rezgést, vakjárást és hasonló tudományokat adtak itt elő. Peachum nem tűrte a kényelmeskedést.

Kidolgozta az emberi nyomorúság elméleti alaptípusait: a Közlekedés Áldozata, a Hadiművészet Áldozata, az Ipari Fejlődés Áldozata. Tanítványai megtanulták, hogyan kell meghatni, lelkifurdalást kelteni, az emberek terhére lenni. Az embereket persze nem lehet rávenni, hogy hasznothajtó tevékenységüket abbahagyják, eléggé gyengék azonban ahhoz, hogy a következményeket elleplezni kívánják.

Vagy huszonötévi megfeszített munka után Peachum három ház és egy virágzó vállalat tulajdonosa volt.

ŐSZIBARACKVIRÁGZÁS

Jonathan Jeremiah Peachum úr sajátságos iparteleprének házaiban sok-sok szoba volt. Köztük egy kis, rózsaszínű festésű szobácska Polly Peachumé. Négy cseppnyi ablaka közül kettő az uccára nézett, kettő pedig az egyik belső udvarra, itt azonban fából épített folyosó futott körbe az emeleten, gyolcsfüggönyöket kellett hát ezekre az ablakokra akasztani, különben bekukkanthattak volna a szobába. Csak a legmelegebb éjszakákon húzták félre ezeket a függönyöket, hogy valami léghuzat keletkezzék, mert a szoba nagyon meleg volt. Második emeleten volt ez a szoba, közvetlenül a tető alatt.

Peachum kisasszonyt a környék általában „Őszibarack"-nak nevezte. Finom, hamvas bőre volt.

Amikor betöltötte a tizennegyedik évét, berendeztek számára a másodikemeleti szobácskát: rossznyelvek szerint azért, hogy ne lássa túlsokat a kedves mamáját, aki bizonyos alkoholtartalmú folyadékok iránt való vonzódásán sehogysem tudott erőt venni. Tizennegyedik születésnapjától fogva kisasszonynak szólították és bizonyos időpontokban megjelent az üzlethelyiségben, különösen akkor, ha Mitchgins a kerületi kapitányságtól felbukkant. Kissé talán fiatal volt ilyetén alkalmazására, de hát, mint mondottuk, nagyon csinos volt.

A többi helyiségbe, a szabóműhelybe és suszterájba, ritkán ment. Édesatyja szívesebben látta, ha az Isten házát látogatja, minthogy a műhelyekben járkáljon. A lány egyébként tudott mindenről és igazán semmi kivetnivalót nem talált a dolgokban.

A hangszerkereskedés egyébként hatalmasan felvirágzott ezidőtájt és általában az volt a vélemény, hogy a kövér Mitchgins jóval nagyobb figyelmet szentelne a boltnak, ha Polly nem volna a világon. A néhány ócska verkli hihetetlen mennyiségű embert vonzott az üzletbe, szinte özönlöttek ki-be az ajtón.

Jonathan Jeremiah Peachum három egyházközség tiszteletbeli szegénygondozója is volt, a szegények azonban nem szívesen keresték föl, nagyon szegények voltak ehhez. Peachum nem sokra becsülte a koldulást, hacsak nem az ő irányítása alatt és szakszerűen végezték.

Magátólértetődő volt egyébként, Őszibaracknak azon kellett igyekeznie, hogy kedves legyen a kövér Mitchgins irányában, hiszen végeredményben mindez érette történt. Elég sokszor hallhatta, amint atyja igyen nyilatkozott:

— Ha nem volna ez a gyerek, egy percig sem folytatnám ezt a kutyaéletet, miattad igazán nem tenném meg, Emma. Igazán nem tenném meg ezért, hogy leszophasd magad, Emma.

Emma: ez Peachumné asszonyság volt és ha férje így leértékelte apró kedvtelését, az asszony leginkább így felelt:

— Ha a házaséletben egyéb kellemességeket kaptam volna. egy kortyot sem innék. De ma már nem tudok leszokni róla.

A gyermek gyakorta hallott ilyesmit és ez bizonyos benyomást gyakorolt rá.

Mellékesen megjegyezve, igazán ne gondoljon senki olyasmire, hogy Őszibarackot a kövér Mitchgins, vagy más férfiak iránt való kedveskedésre nevelték. Ellenkezőleg! Nem is emlékezett arra, hogy ifjú életében valaha is fürödhetett volna a befüggönyözött mosókonyhában, hálóing nélkül. Peachum nem vont le semmi következtetést abból, hogy lányának ilyen hamvas bőre volt.

Peachum úrnak eszébe sem jutott volna, hogy lányának csak öt perc szabadidőt is engedélyezzen a szülői házon kívül. Amikor iskolába járt, a többi gyerekhez hasonlóan, mindig Sam hozta haza az iskolából.

— Csupa érzékiség a lányod, hallod? — förmedt a feleségére Peachum, amikor rajtakapta egyszer Pollyt, hogy egy színész újságból kivágott fényképét a szobája falára szegezte. És éveken át megmaradt a véleménye mellett.

Peachumnénak más nézetei voltak az érzékiség felől, kissé keserűbb nézetei. Amikor leánya betöltötte a tizennyolcadik évét, minden vasarnap délután magával vitte a „Tintahal"-ba. Ez igen tiszteletreméltó étterem volt, kis kerthelyiségben három nyomorék gesztenyefával. Rezesbanda játszott minden vasárnap délután és

este. Táncoltak is a helyiségben, természetesen nagyon tisztességes keretek között, a mamák, kötéssel kezükben üldögéltek a kert vedlett sövénye mellett.

Itt nem sokáig maradhatott észrevétlenül egy olyan csinos teremtés, mint a Peachum-lány. Sok udvarlója akadt, köztük kettő, akit komolyan számba lehetett venni. Elsősorban Mr. Beckett, utána a jóval kellemesebb Mr. Smiles. Mégis, Beckett kilátásai főleg Mr. Smiles felbukkanása után kezdtek javulni.

Mr. Beckett zömök, köpcös negyvenes férfi volt, feje, mint a retek. Gombos kamásnit hordott és különlegesen vastag botja volt, alig tette le vaskos kezéből. Arcszíne nem volt a legegészségesebb. Smilesszel, aki sokkal fiatalabb volt és a Themzén evező fiatalemberekhez hasonlatos az arcbőre, össze sem lehetett hasonlítani. Üzletember volt azonban, Mr. Smiles pedig ügyvédi írnok és ennélfogva Peachumné sokkal nagyobb bizalmat érzett Beckett iránt. Az ilyen fiatalemberekben, mint Smiles, nincs semmi felelősségérzet és kötelességtudás: csak úgy a világba élnek, hajlamaik szerint. Hogy tudna az ilyen kelekótya alak valami kötelezettséget vállalni és hivatást teljesíteni, mit számít az ilyennek a hivatás?

Őszibarack ezen a tavaszon esti háztartási iskolába járt. A hazafelé vivő útján minduntalan felbukkant Mr. Smiles. Kapualjakba vonszolta a lányt és jobbról-balról a falhoz rekesztette két karjával, úgy beszélt bele. Főleg azért támaszkodott két tenyerével a falnak, mert bizonyos esszenciáktól illatozott és kissé elhagyta magát.

Amikor Peachumné megszimatolt valamit, alaposabban vizsgálta meg havonta egyszer lánya mosásbaadott fehérneműjét és erősebben kezdte favorizálni Mr. Beckettet. Beckett fakereskedő volt és szolid alapelveket valló úriember. Peachumné energikus ösztönzésével kezdett az előtérbe nyomakodni. A csinos fiatalember vonzóerejével szembeszegezte a jólszituált férfiú nem csekély csábítóerejét.

Egy fakereskedőtől nem várt eréllyel fogta át a lány derekát tánc közben. Ebből arra lehetett következtetni, hogy az anyai jóváhagyást élvező boldogság örvendetesen elmélyült. Ilyen nyilvános bizalmaskodásokkal azonban nemsokáig elégedett meg Mr. Beckett. Smilesszel szemben főleg abban volt hátrányos helyzetben, hogy elfoglalt üzletember lévén, nem volt annyi szabadideje. Nem tudott mindig eljönni.

Hamarosan észrevette azonban, hogy a Peachum-család dűlőre akarja vinni a dolgot vele. Szerencsére kevesebb kifogása volt a házassággal szemben, mint a másiknak. Meghívta Peachumnét és

lányát egy vasárnapdélelőtti themzeparti piknikre. Majdnem kútbaesett a kirándulás, mert szombat délután Peachum úr betegen tért haza, szánalomraméltó hangon kamillateát kért, megágyaztatott magának és forró törülközőbe csavart téglát tetetett a hasára.

Egy idő óta olyan üzlettel foglalkozott, ami távolállt a szokásos napi tevékenységétől: bizonyos teherhajókról volt szó. A kilátások nem alakultak túlságosan kedvezően és az izgalmak a gyomrára mentek. Vasárnap reggel azonban, még mindig kissé hervadt állapotban, elment a templomba a feleségével és lányával, onnan pedig egyenesen egy üzleti megbeszélésre sietett. A nőknek szerencséjük volt: megoldódtak a komoly nehézségek.

A kiránduláson fehér vászonöltönyben jelent meg Mr. Beckett és egy könnyű, kétkerekű kocsit bérelt. Szellős jármű volt, két hatalmas kerékkel és mindössze kétüléses. A kocsis magas bakon, hátul ült.

A fakereskedő meglehetősen nehezen kajtatta föl a keskenyülésű kocsit.

Az indulásnál Peachumné Beckett és Polly közé telepedett, de a zöldben az elemózsiás kosárból tojás, sonkáskenyér és sültcsirke mellett előkerült három üveg likőr is és így visszafelé menet Mr. Beckett szerencsésen a lány mellé került.

Csepergett az eső: a kocsi vászonfödele nem fedett eléggé és Peachumné basszushangon biztatta a kocsist, mert már két órára járt.

A két hölgy röviden búcsúzott a „Tintahal" előtt és semmi további dologban nem állapodtak meg. A fakereskedő — eltekintve attól, hogy az esőcseppek fejére potyogtak — ugyanúgy állt a kocsi mellett, mint induláskor, nem volt már azonban ugyanaz a férfi. Az üzletember, akinek minden perce pénzt jelent, a következő héten, csütörtök kivételével, minden este a „Tintahal"-ban lebzselt, volt olyan este, hogy kétszer is bement. Peachumné háromszor is látta, különböző időkben, hogy az Old Oakstreeten ácsorog, háta mögött kétkézre markolt vastag botjára támaszkodva. Nézegette a cégtáblát, amin ezt lehetett olvasni: „Hangszerek."

Tanulmányozta a házat.

Amíg Őszibarackra várt, alaposan megfigyelte ennek a különös hangszerüzletnek forgalmát. Látta, hogy normális testalkatú emberek lépnek be és mások alacsony nyomoréktaligákon karikáznak kifelé. Aztán rájött, hogy ezek egyáltalán nem mások. Egyszerűen roncsokká változtak. Lassanként tisztába jött az üzlet természetével, megértette, hogy ez valóságos aranybánya.

Peachumné az első emelet ablaka mögül leste és ábrándos képeket festett a kitartó szerelmesről.

Úgylátszott, vár valamit a férfi Őszibarack részéről, ami azonban nem következett be. Az lehetett a véleménye, hogy a kiránduláson olyasvalami történt, aminek határozott következményei kellene, hogy legyenek, ezt a nézetet azonban az érdekelt személy nyilván nem osztotta. A háztartási tanfolyamról hazaérkező Peachum kisasszony a másik uccából nyíló kapun ment be a házba.

Gyakran kerülőt tett, hogy Smilesszel találkozzék. Mulatságos volt estefelé a parkokban csatangolni, a padokra telepedett párok között. A fiú vicces dolgokat sugdosott neki és folyton arról beszélt, hogy milyen csinos. Mindig kijelentette, hogy „ez a ruha nem jó", ha a kivágás eltakarta Polly nyakának egy bizonyos pontját: Smiles mindig azt akarta áltni. És egyre csak azt hajtogatta, hogy a leány megzavarta a fejét.

Mindig nagyon pontosan és gyors léptekkel érkezett a randevúra. Így azt a benyomást keltette, mintha ezernyi kötelezettségnek kellene eleget tennie.

Őszibarack ezekben a napokban virult ki igazán. Tavasz volt. Polly könnyű, fehérpettyes kék ruhájában átlibegett a szabóműhelyen, ahol gyertyacseppeket vasaltak a ruhadarabokra, hogy foltosnak lássanak. Mikor a keskeny, dohos szobában, ahol csak két kis ablak adott valami világosságot, a munkától törődött leányok tiszteletlen megjegyzéseket tettek, felkapta a szoknyáját és kis fehér fenekét mutatta nekik.

Az udvaron kergetőzött a kutyákkal és kitörő nevetéssel fura neveket adott nekik: egy foxterriert Smilesnek nevezett el. Még az udvaron álló boldogtalan leanderpálmát is kedvesnek találta ekkoriban. Reggel, mosakodás közben énekelt és szerelmes volt anélkül, hogy valami meghatározott személyre gondolt volna.

Esténként heverészett, regényt olvasott és holdalakú arcocskáját tenyerébe támasztva ábrándozott.

— *Ó* — sóhajtotta —, *milyen megható Elvirának, ennek a tiszta, szép leánynak harca a bűnös gondolatok ellen. Hogy szereti nemeslelkű, atlétatermetű kedvesét, szíve mélyéből szereti, a legnemesebb és legtisztább érzelmekkel és lelkében mégis sötét, forró és űző gerjedelmek támadnak, alig is különböznek a bűnös szenvedélytől ezek. Mit is érzek a szeretett férfiú láttán? — sóhajt fel Elvira sokszor — és hol is érzem ezt a furcsa valamit? És így vagyok én is, talán még rosszabbul is. Mert én nem vagyok szerelmes és mégis érzem ezeket a vágyakat. Mondhatom, hogy a kedvesem ébreszti fel bennem az ösztönöket? Nem mondhatom. Még csak*

nem is valami szépség igázott le, Mr. Beckettnél igazán szó sem lehet szépségről, sem fölényről Mr. Smiles esetében. Reggel, ha felkelek és mosdani kezdek — igazán ártatlan foglalatosság! —, olyan vágyak ébrednek bennem, amelyek, sajnos, minden férfi felé irányulnak, csak ezek teszik széppé a szememben Beckettet és Smilest. Mit tartsak hát magam felől? Ha ez így megy tovább, ha ebben a félreeső kis szobában, az ártatlan rózsaszínű falak között, állig felhúzott takaróm alatt ilyen képeket színezek ki magamnak — az álmaimról jobb nem is beszélni! —, attól tartok, hogy ezek a testi vágyak olyesmibe sodornak, amiről eddig csak hallottam. Még néhány ilyen éjszaka és összeadom magamat a kutyaidomító féllábú George-zsal. Hogy tartsam meg ezt a Beckettet. aki mindenki szerint kitűnő parti, olyanformán, amint ezt a jövendőbelijétől elvárhatja? Hogy nézzek szemközt vele nyilt, tiszta tekintettel, hogy aljas vágyai, amiket házasság előtt semmiképpen sem lehet kielégíteni, elmúljanak bizalmatkeltő ártatlanságomtól?

Őszibarack, anélkül, hogy a fakereskedőnek valamit kellett volna ezirányban tennie, elhatározta, hogy hozzámegy feleségül. Peachum úr mindenekfölött gyakorlatias gondolkodású leánya két kérője közül a higgadtabb és megbízhatóbb személy mellett döntött.

A vidám Smiles mégis újra és újra találkozhatott Pollyval, még arra is rá tudta venni, hogy jöjjön föl vele bútorozott szobájába. Ott aztán a leány végleg meggyőződött arról, hogy Smiles egyáltalán nincs abban a helyzetben gazdaságilag, hogy egy asszonyt eltartson. Amikor másodízben látogatta meg Smilest és utána kiléptek a kapun, Mr. Beckett meglátta a leányt.

Peachumné egy érdekes levelet bontott föl, amelyben a férfi Pollyt kéri, hogy adjon alkalmat találkozásra és nyilt formában emlékeztet valamire, ami a pikniken történt. Igen kellemetlen levél volt.

Az asszony úgy rendezte a dolgokat, hogy a következő vasárnap leánya megint találkozott Mr. Beckettel a „Tintahal"-ban. Smiles tekintetében semmi bizonyosat nem tudott, a valóságot úgysem hitte volna el senkinek és csak arra törekedett, hogy leányát óvja: nehogy túlságosan korán leadja magát a fakereskedőnek, akit vejéül szemelt ki a gondos mama. Éjszakánként és különösen hajnaltájt sokszor színezte ki férje mellett az ágyban Polly és Jimmy hitvesi öleléseinek kéjes képeit. Jimmynek nevezte a fakereskedőt.

Fölöslegesek voltak az aggodalmak.

A gesztenyefák alatt, kerek vasasztalok mellett szorongtak a vendégek, kivéve a táncosokat. Polly és Beckett is táncolt. Ez kissé

megnehezítette a társalgást. Mégis valósággal lenyűgözte a fakereskedő a két hölgyet.

Mr. Beckett ürümáját rendelt, ecettel, olajjal. Miközben szakszerűen elkészítette az ételt, Stanford Sillsről a rablógyilkosról beszélt, akit ezúttal a nyugatindiai dokkok táján elkövetett egy és más gyilkosságért tettek felelőssé. A két hölgy ismerte a nevet és kölcsönösen elmondották gyanújukat az évek óta keresett gyilkos személyét illetően. Mr. Beckett igen szemléletes előadást tartott erről az úriemberről, akinek gyilkosságainál a rendőrség sohasem találta meg az igazi motívumokat és aki iránt az úgynevezett alvilágban is valóságos babonás félelmet éreztek az emberek. Előfordult, hogy körözött betörők önként jelentkeztek a Scotland Yardon, mert az volt az érzésük, hogy üldözi őket Stanford Sills, a „Döfős" — így hívta őt a dokkok szemete.

Polly pontosan tudta, milyen a külseje és leírta a fakereskedőnek: szőke férfi, karcsú, mint a darázs és olyan elegáns, hogy a dokkmunkások ruhájában alöltözetű gentlemannek tarthatná az ember. Zöldek a szemei. Nők iránt nagyon előzékeny.

Polly remekül szórakozott. Mr. Beckett döntő hatással volt rá.

Szorgalmasan táncoltak, Peachumné társalgásuknak csak egyes részleteit hallotta. Meglepetésére leánya csak arról beszélt, hogy Smiles úr milyen jókedélyű fiatalember. Látta, hogy „Jimmy" gallérja valósággal szétázott.

Polly alaposan behálózta a férfit.

Másnap délelőtt Beckett megint csak a bolt előtt ácsorgott az uccán. Délután levizitelt Peachumnénál: az asszony kétségbeesett, félt Peachumtől, mert a családfő semmit sem sejtett és előreláthatóan kijön a sodrából, ha meghallja a dolgot.

Mr. Beckett a pirosbársonyhuzatú szék szélén ült és óvta Smilestől Peachumnét: a fiatalember komisz alak, kissé kiélt és szoknyavadász. Kérdezgette, hogy Smiles nem zaklatja-e levelekben Pollyt és láthatólag legszívesebben átkutatta volna a kályhalyukat elégetett levélmaradványok után.

Távozásakor a lépcsőn találkozott Pollyval és elkísérte a háztartási tanfolyamra. A leány útközben a szülői házról csevegett, a vendégjárásról, a sok fiatalemberről, akik körülrajongják, mert ő sohasem viselkedett undokul velük szemben.

A fakereskedő úgy látta, hogy a leánynak kék karikák vannak a szeme alatt. Ez valósággal lenyűgözte.

Lelki szemeivel látta a leányt egy galambducszerű hatalmas házban, ahol tömérdek ajtó van és ott töméntelen fiatalember járkál ki-be, egyszóval igazán nem alkalmatos hely egy ilyen fiatal

leány számára. Azonkívül nem tudott megszabadulni attól az eseménytől, ami a pikniken — pontosabban: a piknikről hazafelé jövet történt. Ez olyan eset volt, amiről sem most, sem később nem beszélt, amikor súlyos és egymást követő sorscsapások megakadályozták a feleségével való hosszasabb beszélgetésekben, az esemény azonban nagyon erősen hatott rá. Az eset a leány ártatlansága iránti kételkedést és egyben sajátos érdeklődést oltott beléje. Ritkán bolondult úgy bele asszonyi teremtésbe, mint Őszibarackba. És itt szerencsésen összejátszott többféle körülmény.

— *Egészen hamis az a kérdés* — elmélkedett, saját érzelmeit vizsgálva —, *hogy az ember egy leányt pénzért vagy önmagáért vesz-e feleségül. Kevés olyan tulajdonsága lehet egy nőnek, ami érzékileg úgy izgatná az embert, mint a vagyon. Nyilván kívánnám enélkül is, de nem ezzel a szenvedéllyel.*

A fakereskedő nem volt ujonc nőügyekben. Már volt néhány, egyébként egyidejű, házasság a hátamögött. Kalandokra nem nagyon jutott ideje, mert veszélyes üzletekben vállalt érdekeltséget és súlyos gondjai voltak. Kétségtelenül szüksége volt azonban új házasság kötésére: üzletei nem álltak a legjobban.

Ezenkívül a tárcájában lapult néhány újságkivágás: interjú a rendőrfőnökkel Stanford Sillsről, a rablógyilkosról, akit „Döföe" néven neveztek. Ezeket a kivágásokat névtelenül küldték meg neki és ez igen nagyon nyugtalanította. Ezért ki sem mondta a szavakat, amelyek a nyelve hegyén voltak.

Körülbelül egy héttel később Jonathan Jeremiah Peachum, a kiváló üzletember szorongatott helyzetbe került bizonyos Mr. Coax fondorkodásai folytán és szemeit viruló leánya felé fordította.

II.

És mentek a harcba, sok ifjú legény,
De patron kellett nékik:
Akadt is hát készséges egyén,
Aki patront gyártott nékik.
„Hej, lőszer nélkül nincs diadal!“
„Hát itt van a lőszer, az ágyúk,
Indulhat a harcba a sok fiatal,
Majd mi itthon a lőszert gyártjuk!“

Van lőszer már, láda láda hegyén,
Új háború kellene hozzá:
Akadt is hát készséges egyén,
Aki háborút indít hozzá.
„Föl, föl, fiaim, becsület mezejére,
Vár harci babér, íme, ott vár:
Hív harcba apád, meg anyád, s tetejébe:
Hív harcba a trón, meg az oltár!“

(Katonadal)

ŐFELSÉGE KORMÁNYÁNAK ÓHAJA

Neve: William Coax, foglalkozása: alkusz. Üzleti névjegye szerint valahol a Cityben irodája volt, alig akadt azonban ember, aki odament volna, ő maga sem járt be az irodába. Semmi értelme sem lett volna ennek, mert az irodában csak egy sápadt, lestrapált leányzó üldögélt egy öreg írógép mellett, a gép betűi egyáltalán nem voltak rendben, de ez sem baj, hiszen a világon semmi írnivaló nem akadt ott. A leány is csak azért ült itt, hogy a postát gyüjtse és így Mr. Coax ne legyen kénytelen a lakását közölni vala-

kivel. Nem is fogadott senkit a lakásán, üzleteit éttermekben bonyolította le.

Szívesen mondogatta: „Nincs szükségem apparátusra. Én csak nagy üzletekben utazom.“ Nem is nyúlt semmi piszkos ügyhöz: mindig kesztyűt hordott. Ezenkívül feltűnő, világosszürke készenvett ruhákat viselt, lila harisnyát és élénkpiros nyakkendőket, Magas és sovány ember létére az volt a mániája, hogy az átlagos méretre készült öltöny jó neki. Peckes tartással járt, mert azt hitte, hogy mindenki civilbeöltözött katonának tartja.

Ha nem is tartott drága irodai alkalmazottakat, voltak azért munkatársai. Ültek emberei egyes minisztériumokban, akik legalább olyan hasznot hajtottak, mint néhány modortalan és lusta könyvelő.

Volt példának okáért egy ilyen embere a tengerészeti minisztériumban.

Megtudta egy napon ettől az embertől, hogy Őfelsége kormányának bizonyos óhaja támadt. A kormány hajókra vágyik, a Capetown felé irányuló csapatszállítások céljára. Coax elhatározta, kísérletet tesz ennek az óhajnak teljesítésére.

Tengerészeti vonatkozású üzletről lévén szó, érdeklődni kezdett egy ócska hajóskocsmában, ahol hatodrangú tengerészek fordultak meg, hogy hol lehet találni holmi vénhedt hajókat. Hallott is egy-kettőről, amelyek a Brookley & Brookley hajózási vállalat tulajdonában voltak.

Voltak sokan ezidőtájt Londonban, akik nem vették túlságosan komolyan a kormánynak a délafrikai háború támogatására irányuló és a kereskedelemhez intézett felhívásait. Készségesen vállalkoztak arra, hogy a kormányzatnak marmeládot adjanak el, enni azonban nem voltak hajlandók belőle. Mr. Coax nem tartozott közéjük. Nem akart hazájának szerencsétlenségén meggazdagodni és ártalmatlan, de hosszadalmas, hivatalokat és írógépeket foglalkoztató vizsgálatokba keveredni. Mindenki más egyszerűen felajánlotta volna a kormánynak összeköttetései útján azokat a hajókat, amelyeket Mr. Coax felkutatott. Nagy űrtartalmú hajók voltak és amint a Brookley & Brookley cégnél az óvatos érdeklődés megállapította, meglehetősen olcsók.

Az alkusz és a Brookley & Brookley vállalat között a hajóvásárlás tárgyában folytatott megbeszélésen egyébről nem volt szó, csak a tonnatartalomról és a vételárról. Mr. Coax sem tett fel további kérdéseket és a tulajdonosok is óvakodtak attól, hogy a hajók állapotáról beszéljenek. Bármikor és bármely törvényszék előtt esküt tehetett erre mindhárom úr.

Brookley & Brookley urak hajói, nagy rakodóterük és olcsóságuk ellenére sem érdekelték közvetlenül Mr. Coaxot. Sok embert ismert Londonban, akik jó árért vásároltak volna teherhajókat, a háború következtében magasra szöktek a fuvardíjak és kevés volt az eladó hajó, az is nagyon sokba került. Természetes azonban, hogy aki használható hajót akart, nem is gondolt arra, hogy Brookley & Brookley cégéhez forduljon.

Mr. Coax nagyon szorgalmasan kutatott használható hajók után, ha nem is a kormány, de magáncégek megbízásából. A kormányzat óhaja egészen mellékes kérdés volt számára és csak privátüzleteivel való összefüggésben érdekelte. Egész hetet szánt a további keresésre.

Három másik, szállításra alkalmas hajót is felkutatott, amelyek újak és minden tekintetben kifogástalanok voltak. Több helyre el is utazott ecélból, egyszer Southamptonba is, a kinyomozott hajók különböző tulajdonosok birtokában voltak, áruk egyáltalán nem volt valami alacsony, de úgy festettek, mint az igazi hajók.

Ezeket a hajókat feljegyezte magának Mr. Coax, aztán visszautazott Londonba.

Ott megint nekigyűrkőzött, hogy a kormányzat óhaját kielégítse. De — meglátjuk majd — közben nem hanyagolta el saját érdekeit sem. Törekvése az volt és maradt is, hogy minél olcsóbban tudjon szerezni néhány használhető teherhajót, olyan típusút, mint a southamptoniak.

Londonban néhány ecélból egybehívott üzletemberrel beszélt Mr. Coax a kormány ügyéről. Nem volt nehéz dolog, hogy ilyeneket találjon. London tettvágytól buzgott. A Cityben forrt a lelkesedés, hogy hazájának segítségére siessen a búrok ellen vívott háborúban. A kormányzat ideális üzletfél.

Mr. Peachumnak négy-öt másik úrral egyidőben jutott tudomására Őfelsége kormányának óhajtása. Az urak ugyanúgy eltökélték magukat, mint ő, hogy a kormányzat óhaját parancsnak tekintik.

Egy kensingtoni szolid, polgári étteremben találkoztak, megállapíthatták, hogy van közöttük egy valódi baronet, egy délwalesi textilgyár igazgatója, egy többszörös háztulajdonos, egy juhtenyésztő, egy bukméker és egy használt hangszereket forgalmazó nagy üzlet tulajdonosa.

Kiki megrendelte, amit akart és Mr. Coax kis beszédet tartott:

— *Hazánk komoly helyzetbe jutott* — fejtegette. — *Amint*

önök jól tudják, a délafrikai háborút az robbantotta ki, hogy békés angol polgárokat a derült égből lecsapó villámhoz hasonlatosan hirtelen megtámadták. Őfelsége csapatait, amelyek polgáraink védelmére előnyomulást kezdtek, mindenütt a legalattomosabb módon megrohanták és a brit tulajdont védelmező igyekvésük során véresen inzultálták. Mindannyian olvastak azokról a támadásokról, amelyeknek kormányzatunk ki volt téve, végtelen türelme és szinte érthetetlen békevágya következtében. Ma, a háború kitörése után néhány hónappal Anglia néhány őrült farmer ellen harcol, nem kevesebbért, mint egész tengerentúli birtokállományáért. Mafeking városában hatalmas búr hadsereg zárta körül az angol csapatokat és ezek oroszlánként küzdenek az életükért. Aki önök közül megfordul a börzén, tudja, micsoda következményei vannak az ilyesminek. Uraim, most már Mafeking felmentése és felszabadítása forog kockán. (Taps.) Uraim, a mostani nehéz óra a brit kereskedőtársadalomtól hidegvért, bátorságot és kezdeményezést követel. Ha önök ennek híjával vannak, akkor ifjúságunk hősies bátorsága nem hozhat gyümölcsöt. Mert mondják meg: ki vívja tulajdonképpen a háborút? A katona és az üzletember, mindegyik a maga őrhelyén. A kormányzat nem ért az üzletekhez. Ez a mi dolgunk. A kormányzat kijelenti: szállítóhajókra van szükségünk. Mi erre csak így válaszolhatunk: tessék, itt vannak a szállítóhajók. A kormányzat megkérdi: ti vagytok a szakemberek, mibe kerülnek a hajók? Mi megállapítjuk, aztán így felelünk: kérem, a szállítóhajók ennyibe és ennyibe kerülnek. A kormányzat nem alkudozik: tudja, hogy a pénz úgyis az országban marad. Testvérek között nincs szükség alkudozásra. Teljesen mindegy, hogy egyik zsebben van-e a pénz, vagy a másikban. A kormányzat és az üzletemberek: ez egyetlen nagy család. Bizalommal viseltetnek egymás iránt és egymásra vannak utalva. Az egyik így szól a másikhoz: te nem értesz ehhez, engedd, hogy én hajtsam végre. Ha pedig én nem tudok valamit elintézni, az majd a te dolgod lesz. Innen származik a bizalom, innen erednek a közös érdekek. Nézd csak, Billy — szól hozzám Hogyishívják államtitkár, békés cigarettázás közben — a feleségem nem fér el már a tizenkétszobás lakásunkban, most mit csináljak? Ne törd a fejed ilyen kicsiségeken — mondom én — foglalkozz a hivatali dolgaiddal. Aztán elintézem az ügyet. Aztán szépen olvashatják az ujságban, hogy az államtitkár ilyen, meg olyan nagyszabású beszédet mondott hazánk érdekében. Ez megint előbbrevitte egy lépéssel ügyünket a világban és Afrikában, vagy Indiában, vagy mit tudom én, hol, megint történik valami nagyvonalú intézkedés hazánk érdekeinek előbbrevitelére. Tartsd tisztán

a fejedet, Charles — mondogatom mindig —, ez valamennyiünk érdeke. Csak semmi kicsinyeskedés, semmi anyagi gond. Én csak egészen szimpla üzletember vagyok, nem akarok az újságokba kerülni, nem kívánok semmiféle nyilvános elismerést, csupán támogatni akarlak a haza érdekében végzett nehéz munkádban, én csak segítek neked. És uraim, az üzletemberek ezrei tevékenykednek így, mint én, nem vágyva a dicsőségre, szívósan és találékonyan. Az üzletember gondoskodik a hajóról, a katona a fedélzetre száll. Az üzletember leleményes, a katona vitéz. Uraim, hagyjuk a nagy szavakat és alapítsunk szállítóhajók értékesítésére társaságot. . . . .

Mr. Coax beszéde nagy hatást aratott. A vendéglős köszönetet mondott az urak és Anglia nevében az iránytmutató szavakért, majd némi üzleti vonatkozású vita után felvázolták az előzetes szerződést. A pincér tollat, tintát hozott és a bukméker jegyzett. Elhatározták, hogy a Coax által megnevezett három hajót sürgősen megvásárolják a Brookley & Brookley cégtől és jókarba helyezik. A vásárlási összeget 8 (nyolc) részre osztják és vásárláskor készpénzben kifizetik.

Amikor idáig jutottak, nagy csönd támadt. Most már a nyereségrészesedésről kellett beszélni, különösen az üzletet hozó Coax részéről. Az urak szivarokat és portert rendeltek.

A textilgyáros import-szivarjának füstkarikáiba bámulva, könnyedén megjegyezte:

— Úgy gondolom, hogy a tiszta hasznot nyolc részre oszthatjuk, mert hiszen nyolcan volnánk, nem? Coax barátunknak pedig biztosítanánk mondjuk, mondjuk tíz százalékot még külön közvetítői jutalékul a kormányzat által fizetett ár után.

Néhányan az urak közül Coaxra néztek. Coax hátradőlt székében és mosolyogva felelte:

— Ez vicc.

Igényei kissé magasak voltak, amint fejtegetéseiből álmélkodva hallhatták az urak. A megbeszélés több, mint két óra hoszszáig tartott. Lényegében akkor sem tudtak dűlőre jutni, de az volt az érzésük, hogy ez két év alatt sem menne. Huszonöt százalékra kellett a jutalékot felemelni.

Az urak nyögve és olyan arccal írták alá a megállapodást, mintha legkedvesebb hozzátartozójuk halálos ítéletét kellene aláírniok. Ezután mindenki hazament.

Peachumra az egész ügy, különösen Mr. Coaxnak az osztozásnál tanusított szívóssága, kitűnő benyomást gyakorolt. Így csak az alkudozik, aki szolid üzletet bonyolít le.

A City számtalan szűk, kopár, sárgabútorzatú irodáinak egyikében egy borús délelőtt öt úr tárgyalt. Az irodába vezető ajtó tejüvegén arany betűkkel ez a felírás állott: „Brookley & Brookley, Hajózás“.

Az öt úr közül kettő Brookley és Brookley volt. színtelen és határozatlan fellépésű emberek, láthatóan aggodalmaskodtak minden olyan elhatározás tekintetében, amely kettejüket illette. Kizárólag egymás javát tartották szem előtt és észre lehetett venni, az a meggyőződés hatotta át őket, hogy nem tudnák elviselni egymással szemben a felelősséget.

Aki ismerős volt a City viszonyaiban, úgy kezelte a Brookley-testvéreket, mint a hímestojást. Mr. Coax ismerte a Cityt. A szerződéstervezet úgy szólt, hogy a „Szép Anna“, az „Ifjú hajós“ és az „Optimista“ nevű szállítóhajókat átveszi az új társaság, összesen 8200 (nyolcezerkettőszáz) fontért. A helyszíni szemlét csütörtökre tűzték ki. Közvetlenül utána alá kell írni a szerződést és ki kell fizetni a vételárat.

— Szívesen látom az urakat mind — szólt az egyik Mr. Brookley —, de azt hiszem, a hajók megtekintése ezt nem teszi szükségessé.

Mindent pontosan megbeszéltek.

Brookley meg Brookley csodálkozására másnap reggel megjelent az irodában Mr. Coax egyedül és a legszigorúbb diszkréció biztosítása után új ajánlatot tett a hajókra, arra az esetre, ha a tegnap megbeszélt üzlet mégsem jönne létre. A fivérek valósággal izgalomba jöttek.

Szerda délután az egyik Brookley megjelent Eastmannél, a többszörös háztulajdonosnál — az ő címét tudták — és nyugtalanul érdeklődött, hogy nem lehetne-e visszacsinálni az ügyet: új ajánlatuk van a hajókra és ő nem tudja fivére előtt viselni a felelősséget a régi árért.

Eastman a társaság nevében sajnálatát fejezte ki és Brookley mormogott valamit csütörtökön esti hat óráról, amikor visszanyerik cselekvési szabadságukat, ha valami nem stimmelne az üzletkötés körül. Eastman azonnal értesítette társait és lelkükre kötötte, hogy legyenek pontosak. Csütörtökön reggel azonban Mr. Coax egy étterembe kérette Eastmant és közölte, hogy a pénzt csak szombat reggelre tudja előteremteni.

Ennek folyományaképpen délben két órakor, röviddel a szemle időpontja előtt, új ülést tartottak egy másik étteremben, az izgal-

mas ülésen a textilgyáros azt követelte Coaxtól, hogy vagy fizesse le azonnal a ráeső részt, vagy készítsenek új osztozási tervet. Fel is ajánlotta, hogy Coax kötelezettségét és részesedését átveszi.

Eastman véleménye megoszlott az ajánlat tekintetében: csatlakozott a követeléshez, az ajánlkozást azonban elutasította. Kijelentette, hogy maga is hajlandó Coax részét átvenni.

A Hetek közül többen vállalkoztak volna erre. Mindannyian természetesnek tartották, hogy Coax elveszti a részesedését, ha a ráeső nyolcadot nem fizeti ki, mégpedig azonnal, — kivéve Coaxot. Ő ellenvetéseket tett, bár meglehetősen gyenge ellenvetéseket. Végre abban egyeztek meg, hogy az üzletet nyolc helyett hét részre osztják és Coax csak a jutalékát kapja meg.

Coaxot ez annyira lesujtotta, hogy belebetegedett és haza is ment, ágynakesett. Kijelentette, hogy még a helyszíni szemlére sem tud elmenni.

A szemlére Eastman egy Bile nevű egykori hajómérnököt kért föl, Bile magas, szikár ember volt, aki minden állásából kiesett az iszákossága miatt. A dokkok közelében találkoztak és Eastman javaslatára ittak néhány drinket, hogy a mérnök hangulata megjavuljon. A Brookley-testvérekkel az irodában volt a találkozó, nem messze a hajók kikötőjétől.

Hatalmas, komor ládák voltak, Nelson idejéből. Vannak emberek, akik minden ócska vacakot becsben tartanak, kalapokat, szivardobozokat, bölcsőket, kegyeletből, vagy egyszerű bárgyúságból. Hát az ilyen emberek ezeket a hajókat okvetlenül a szívükbe zárták volna. Mindenesetre ott álltak még a mocskos vízben és dacoltak azzal a felfogással, hogy egyszer mindennek vége lesz.

Láthatóan évek, évtizedek óta békében hagyták őket. Most azonban felmentésre vár néhányezer tommy valahol Transvaalban és ezért mégegyszer meg kell erőltetniök magukat. Nos, erről lehet beszélni.

Az „Ifjú Hajós“ volt az első, erre szállt először a bizottság.

Hát igen, a korlát fából volt, ehhez nem fért kétség. A fedélzet nem festett valami hivogatóan, azonban padlója ennek is fából készült, mint egy igazi hajónak.

A látogatók között egyetlen tengerész sem volt. Tengerészt nem is tudtak volna levonszolni a lépcsőn, félt volna, hogy kitöri a nyakát.

A hajó törzsében patkányok szaladgáltak fel-alá, mint báránykák Wales napsütötte mezőin, nagy, kövér állatok voltak, amelyek magas koruk ellenére még nem láttak embert és sejtelmük sem volt az ember veszedelmes voltáról.

Bile mérnök értett hozzá, hogyan kell cinikus nyiltsággal leleplezni azokat a fogásokat, amelyekkel lelkiismeretlen hajózási vállalkozók holmi úszó koporsókat kellemes luxusjachttá álcáznak és el is szánta erre magát. Elhatározta magában, hogy így kiált majd: „Hát ez meg mi, uraim?“ — és kíméletlenül letépi az álarcot. Most azonban tehetetlenül és fáradtan ácsorgott és ki sem nyitotta a száját. Egy gyermek is láthatta, miről van itt szó.

Legjobb akarattal sem lehetett volna már csupán betegségnek nevezni azt a valamit, ami az „Ifjú Hajós“-t gyötörte.

A vaslépcsőtől egy lépésnyire sem távolodott el senki a tíz ember közül. Arra sem merészkedett volna senki, hogy a hajó oldalfalához támaszkodjék, ha megbotlott a szerteszét heverő, rothadt vacakokban. Félő volt, hogy a kéz egyszerűen áthatol a falon.

Eastman hirtelen megszólalt, hangosan és kedélyesen: „Egen, egen!“ Kongott a visszhang, mint egy öreg csűrben.

Az egyik Brookley nyugodtan válaszolta:

— Végeredményben a dolog nem múlik a külsőségeken. Az a fontos, hogy a hajó bírja a tengert és el tudjon viselni egyetmást.

Vannak emberek, akik mások gondolkodásába egyáltalán nem tudnak belehelyezkedni és képesek arra, hogy a tényektől ne zavartassák magukat és gondolataikat a környezettől és az időponttól teljesen függetlenítetten tudják kimondani. Az ilyen emberek vezérnek születtek.

Mint egy rossz álomban, úgy ért vissza a szárazföldre a „Szállítóhajókat Értékesítő Társaság“. Alig vetettek egy pillantást a „Szép Anna“ és az „Optimista“ felé, amely a három hajó közül talán a legaljasabban festett.

Brookley & Brookley irodájában az egyik Brookley rövid beszédet tartott:

— Uraim — mondotta, közben pedig kinézett az ablakon —, az a benyomásom, hogy önök eredetileg többet vártak, holott tudták a hajók vételárát és önök kissé csalódottak és nem érzik magukat egész jól az üzlettel kapcsolatosan.

Röpke pillantást vetett a körbenülőkre, aztán folytatta, minthogy senki sem válaszolt.

— Ha így állna a helyzet, csak azt tanácsolhatom, semmi esetre se szálljanak szembe a belső hanggal, amely azt súgja: elállni ettől az üzlettől! Ha önöknek sürgős az ügy, nehezen találnak Angliában más hajókat ebben a pillanatban, különösen ilyen árért. Ha azonban van idejük a keresésre és nem számít néhány hónap, bizonnyal találnak valami megfelelőbbet. Brookley & Brookley véletlenül minden további nélkül megtalálta az emberét a hajókhoz: mint

tegnap Eastman úrnak már mondottam, ajánlatunk van rájuk és egyáltalán nem vesszük rossznéven az önök visszalépését. Sőt, bizonyos körülmények között még valami kis kárpótlásról is beszélhetünk. Most félhat van és negyedhétkor újabb tárgyalásra várnak fivéremmel. Gyorsan kell hát döntenünk.

— A hajók legfeljebb kétszáz fontot érnek és egyáltalán nem vízállók — jegyezte meg Bile nyugodtan.

Mr. Brookley az órára pillantott:

— Hallhatják, uraim, mit mond a bizalmi emberük. Semmi alapunk sincs arra, hogy vitatkozzunk vele. Eszünkbe sem jut, hogy önökre tukmáljuk a hajókat. Nem vagyunk abban a helyzetben, hogy bármiféle felelősséget vállaljunk. Szakszempontból talán valóban az lenne a leghelyesebb megoldás, ha tűzifának adnák el. Így az önök szakértője által megjelölt kétszáz font igazán reális ár lenne. Szóval, fontolják meg a dolgot, uraim.

Fivérével együtt kiment a szobából. Amikor már kint voltak. Eastman félhangon megszólalt:

— Ezeken a hajókon kívül nincs más eladó. Ezt nem szabad elfelejtenünk. Mégis visszalépnék, ha nem volnék meggyőződve arról, hogy a másik ajánlat egyesegyedül Coax barátunktól származhatik. Másokkal akarja megcsinálni az üzletet. Ostobább emberekkel.

Néhány embernek felnyílt a szeme. Öt perccel később, töltótollal a kezükben, a szerződés fölé hajoltak.

A hazafelé vivő úton így szólt Eastman a mérnökhöz:

— A laikus el sem hinné, hogy ilyen rozoga ládákon egyáltalán ki lehet merészkedni a tengerre. Az ember önkéntelenül azt gondolja, hogy ez az ócska vacak szétmállik a vízben, mint a papír. Nagyszerű teljesítményekre képes a modern technika. A semmiből is tud valamit csinálni. Fogadni mernék, hogyha egy kicsit kipofozzák és helyrehozzák ezeket a ládákat, egész formásak lesznek és ugyanúgy megfelelnek a célnak, mint akármilyen másik hajó. A laikusnak sejtelme sincs arról, hogy mire képes a technika.

Néhány lépést hallgatva mentek, aztán nyomott hangulatban hozzátette:

— Szörnyű mostanában a konkurrencia. Nincs olyan vacak üzlet, amit rögtön meg nem csinálna másvalaki, ha az ember lemond róla. Borzasztó sokat kell ám nyelni. Csak egy pillanatra bízza magát valaki az emberi érzésekre, már kész is. Nem segít itt más, csak a vasfegyelmezettség és a szigorú önkontroll. Egyébként semmiért az ember nem is kívánhat semminél egyebet. Ha olyan akar maradni az ember, amit a köznyelv tisztességesnek nevez,

akkor lapátoljon szemetet, vagy hordjon téglát. Bizony, ha az ember a középszerűségből kiemelkedik, akkor olyan gondjai vannak, amiről az átlagember nem is álmodik.

MINDENT A GYERMEKÉRT

Peachum aggodalmaskodott amiatt, hogy Mr. Coax nem jött el a helyszíni szemlére. Nem tudott elaludni és nagyon rossz éjszakája volt.

Részes volt három hasznavehetetlen hajó megvételében, mintegy fél hajó birtokosa lett és Coaxtól függött, hogy kidobta-e az ablakon a pénzét, vagy sem. A peachumi jellem számára ez a mondat, hogy „valakitől függeni", egyenértékű volt azzal, amit a nyulacska számára a python védelme alá helyezkedés jelent. Ez volt a kérdés: tovább adja-e Mr. Coax a hajókat? Miért nem jött el a szemlére, vagy legalább a szerződés aláírásához? Kiszorították az üzletből: nem volt többé társtulajdonos, csupán alkusz.

Peachum egyszer fel is kelt az ágyából, hogy megnézze, eloltották-e minden lámpát. Valójában belső nyugtalansága keltette föl. Nem volt olyan vágású ember, hogy el tudja viselni a legkisebb pénzbeli veszteséget is. Kis összegek elvesztésénél is az volt a legkomiszabb, hogy rögtön elvesztette minden önbizalmát. Nem bízott senkiben, — miért bízott volna sajátmagában?

Lámpa seholsem égett, de Polly ablaka nyitva volt. Peachum látta a sötétben is, hogy leánya az ágyában fekszik. Ingerülten becsukta kívülről a folyosóra nyíló ablakot.

— Miért csinálom tulajdonképpen ezeket a dolgokat? — morfondírozott, amikor ismét ágyába került. — Egyesegyedül ezért a gyerekért. Ki kell dobnom a szabóműhelyből még két tyúkot, az egész műhely bűzlik a lustaságtól. Nem zabáltathatom a végtelenségig őket, csak varrnak és varrnak, akár el tudom adni azokat a rongyokat, akár nem. Ők nem vállalnak rizikót. Polly is dolgozhatna igazán valamit. Mit gondol tulajdonképpen? Ebben a Coaxban sem lehet megbízni, nem is lett volna szabad soha ennyire taksálni. Utolsó alak, valami ürügyet keres és azzal a lekvárban hagyja az embert. Mit érek vele, ha aztán ki is tekerem a nyakát?

Kiverte a veríték:

— *Jaj, micsoda ökör vagyok! A híd alatt fogom végezni. Hogy köthettem üzletet olyan emberrel, akinek nem tudom kitekerni a nyakát!*

Másnap reggel Peachum Eastmanhez ment és vele együtt felkereste Coax irodáját a Cityben. A sápkóros leányzó közölte velük,

hogy Mr. Coax elutazott. Peachum nem járt még ebben az irodában, a látvány azonban lesujtó benyomást tett rá. Ez egy csaló irodája!

Szörnyű délelőtt volt.

Résztvett egy üzletben, mert a kormányzatot be kellett csapni. Ez a gondolat vak bizalmat öntött belé. Az ilyesfajta üzletek általában biztonságosak szoktak lenni. Másokat megcsalni: ez igazán tisztességes alapelve az üzletembernek. Csakhogy a világ sokkal komiszabb, mint gondolná az ember. A gonoszságnak nincs határa. Ez volt Peachum legmélyebb meggyőződése — tulajdonképpen egyetlen meggyőződése.

Ebéd után azonban Eastman azzal a hírrel jött, hogy minden a legszebb rendben megy. Coax visszaérkezett, vagy egyáltalán el sem utazott, délután a tengerészeti minisztériumban dolgozó barátjával megtekinti a hajókat, az urak várjanak rá egy étteremben.

Megtekinti a hajókat! Újabb hióbhír! Az étteremben várakozó négy ember úgy festett, mintha be kellene hajózniok az „Optimista“ fedélzetére.

És félhatkor megérkezett Coax, új, megint csak tűzpiros nyakkendővel, olyan nem szolíd és szélhámosszerű külsővel, amilyen egyáltalán lehetséges. Tárcájából előszedett egy aláírt és lebélyegzett szerződést, a tengerészeti minisztérium pecsétjével és egy csekket, amely szerint 5000 (ötezer) font azonnal kifizethető a „Szállítóhajókat Értékesítő k. f. t.“ részére.

Az államtitkárnak nem volt ideje a helyszíni szemlére.

— Olyan meghitt viszonyban vagyunk, hogy ilyesfajta formaságok igazán nem fontosak — vetette oda könnyedén Coax —, leadtam egyébként az önök nevében kétezer fontot a minisztérium kistisztviselőinek özvegy- és árvaalapja javára. Az államtitkár szerint ezer is elég lett volna, de nekem az a véleményem, hogy a jól olajozott motor jobban szalad.

Remek hangulatban volt. Megint Southamptonban járt és opciót kapott az ottani szállítóhajókra. Minden pompásan ment. Mr. Coax a „Szállítóhajókat Értékesítő Társaság“ urainak erkölcsi leckét kívánt adni. Szinte látta, hogy úsznak feléje a southamptoni hajók feszülő, duzzadt vitorlákkal.

Az üzlet lebonyolítására vonatkozó tervét így fejtette ki Coax az urak előtt: amilyen gyorsan csak lehet, hivatalosan át kell adni a hajókat a kormányzatnak, az átadás után folytatni lehet az újjáépítést. A fennmaradó összeget a kormány akkor fizeti majd ki, ha a munkálatok befejeződtek.

Mindenki szívesen hozzájárult.

Elhatározták, hogy azonnal megkezdik a „Szép Anna", az „Ifjú Hajós" és az „Optimista" kitatarozását. Némi rendbehozatal, mázolás, ilyesmi, valóban elkerülhetetlen.

— Végre is ezeknek a jószágoknak bírniok kell egy párezer mérföldes utat — jegyezte meg Coax komolyan.

Az ügyet Eastmanre bízták. Párszáz fontba belekerül, talán párezerbe is. Amint kiderült, mindannyian kissé nyugtalanok voltak, így aztán most hajlottak némi bőkezűségre, még Peachum is.

Eddig minden jól haladt, olyan jól, hogy Peachum valósággal csodálkozott, amikor a juhtenyésztő néhány nappal később felkereste és közölte, hogy nem maradhat benn az üzletben, mert minden mozgósítható pénzére szüksége van bizonyos hadseregszállításokhoz. Peachum hosszas alkudozás után átvette a juhtenyésztő részesedését, most már két hetedrész erejéig volt érdekeltsége az üzletben. Nem remélt szerencse volt ez.

Ekkor azonban nyugtalanító hírek érkeztek a tengerészeti hivatal tájai felől.

Megint csak Eastman volt a hírhozó, aki Coaxszal találkozott egy vendéglőben. A hírek szerint az államtitkárnak utólagos nehézségei támadtak a szerződés miatt. Bizonyos helyről állítólag tudtára adták, hogy a megvett hajók felülvizsgálatára mérnöki bizottságot küldenek ki. Az államtitkár ezideig megakadályozta ezt a szemlét, most azonban legalább maga meg akarja tekinteni a hajókat. Azon fordult meg minden, hogy akkor történjék a szemle, amikor a helyreállítási munkálatok már eléggé előrehaladtak.

Ez a hír idézte elő azt az állapotot, amikor Peachum a piknik napja előtt a testi leromlás komoly jeleivel érkezett haza és melegítőket, meg kamillateát kívánt.

Egy hét telt el lélekzetfojtó tárgyalásokkal. Nagyon megnehezítette a dolgokat, hogy Coax nem adta meg a címét. Amikor faggatták, azt mondta okul, hogy éppen költözködik.

A társaság egyes tagjai állandóan ide-oda szaladgáltak lakásuk és a dokkok között. A renoválás munkálatai csak lassan haladtak. A „Szép Anna" gyomrában olyan felfedezéseket tettek, amelyektől a hajóácsok haja az égnekállt. Az „Ifjú Hajós" is feltárta bensőjét és élénk borzalmat keltett ezzel. Az „Optimista" állapota olyan volt, hogy a mérnökök nem tudták megállapítani, lehetséges-e egyáltalán életveszedelem nélkül a hajó oldalára akasztani egy létrát a munkához.

Mindehhez még a hajóstársaságok a dokkok közelében és a híresztelések! A hajóácsok nem csináltak titkot felfedezéseikből és sokat meséltek a kocsmákban: nevetve fogadták Eastman célzá-

sait, hogy a fecsegés — hazaárulás. A hajóácsok mind szocializmussal fertőzött egyének.

Most már világosan látszott, hogy a javítómunkálatok jó öt-hatezer fontba kerülnek.

Ezen a héten megint találkozott Peachum Coaxszal Eastmannél. Meghívta, hogy vacsorázzék velük családi körben. Most már aztán minden Coaxtól függött, jobban, mint valaha. Coax egyébként nagyon bizakodó arccal járt-kelt.

A vacsorán, amelyen Eastman is résztvett, ismerkedett meg Polly Coaxszal. Őszibarack nagy hatással volt a férfira. A legrondább fajtájú szoknyavadász volt, még hozzá olyan, aki ezt sajátmagának is felrótta.

Peachum széltében-hosszában hallott a kalandjairól, amelyek egészen aljas históriák voltak és állandóan a büntetőtörvénykönyv paragrafusait súrolták. Ez is visszatartotta volna Peachumot az üzleti közösködéstől, ha korábban tudott volna róla. Elveszett emberek az olyan kereskedők, akiknek esze nem jár folyton csak az üzleten. A dolgok ilyetén állásánál mégis szemet kellett húnyni Coax ügyei fölött.

Polly a legjobb oldaláról mutatkozott be. Úgy csevegett Coaxszal, mint egy hölgy. A fekete után még a zongorához is ült és kedves, kissé bádogcsengésű hangján elénekelt egy hazafias dalocskát.

A vacsora befejeztével Coaxnak nem akaródzott még hazamenni és rávette Eastmant, sőt Peachumot is, hogy menjenek el egy-két lokálba. Szürke velurkalapját félrecsapta és kiaszott, fakó arcán egészségtelen pirosság látszott. Peachum úgy ballagott mellette, mintha temetésre menne. Szívesebben ment volna megint a dokkokhoz, ahol most tetemes költséggel éjszaka is dolgoztak.

Az éjszakai lokálokban Coax nem úgy viselkedett, mint egy üzletember, hanem mint valami züllött fráter. Egyébként mindent ő fizetett.

Másnap hozta a hírt: Hale, a tengerészeti minisztérium államtitkára, most már hivatalosan átvette a „Szép Anna", az „Ifjú Hajós" és az „Optimista" nevű hajókat, mégpedig előzetes szemrevételezés nélkül és a Sz. É. T. javára történő háromezer fontos kifizetéssel.

III.

Hát miből élünk mind? Az ember folyvást
A másik embert gyötri, nyúzza, marja kedvvel!
Csak abból él az ember, hogy megfojt mást
És elfelejti, hogy mégiscsak ember.
Jó uraim, ne vágjunk hát föl. Mér?
Az ember csak a gaztettekből él.

(A „Koldusopera“ finiléja)

AZ S.-ÁRUHÁZAK

Jelentékeny számú, hasonló szervezetű áruház volt Londonban, amelyekben az áruk jóval olcsóbbak voltak, mint másutt. S.-áruházaknak hívták őket. Ez Siker-Áruház-at jelentett volna, egyesek azonban, különösen konkurrens üzlettulajdonosok, Svindli-Áruházaknak nevezték. Borotvapengétől lakásberendezési cikkekig mindent lehetett ezekben az üzletekben kapni és a vezetés nagyjában eléggé megbízható volt. A szegényebb lakosság szívesen vásárolt ezekben az áruházakban, más üzletek tulajdonosai és a kisiparosok azonban nagyon fel voltak bőszülve ellenük.

Ezek az áruházak Mr. Macheath érdekeltségéhez tartoztak. Ennek az úrnak volt még ezenkívül néhány neve. Mint az S.-áruházak tulajdonosa, csak Macheathnek nevezte magát.

Kezdetben csak néhány fióküzlete volt, kettő, vagy három a Waterloo-Bridge környékén és vagy féltucat innen keletre. Nagyon jól mentek a boltok, mert valóban felülmúlhatatlanul olcsók voltak. Ilyen olcsó árukat elég nehéz felhajszolni és mielőtt Mr. Macheath üzleti hálózatának nagyobbítására gondolhatott volna, előbb fáradságos és veszedelmes szervezőmunkát kellett végeznie.

Ráadásul ezt a munkát nagyon diszkréten kellett folytatni.

Senkisem tudta, hogy Macheath honnan látja el üzleteit és hol szerzi be az olcsó árut.

Azoknak, akik ilyesmin törték a fejüket, könnyedén azt a felvilágosítást adta, hogy Londonban és másutt is sűrűn mennek tönkre kis üzletek, amelyek jó árujukat a helyhez mérten magas áron vették és bukásuk napján örülnek, ha valamit is kaphatnak a holmijukért.

— *Az élet kemény küzdelem* — szokta mondogatni Mr. Macheath —, *nem lehetünk lágyszívűek.*

Nagyon kedvelte a nagy szavakat. Nem volt azonban minden árujához egyformán elfogadható belégje. Mert az ilyen alkalmi vásárlásokból nehezen lehet ellátni állandóan csaknem tucatnyi áruházat ilyen meglepően olcsó árukészlettel.

Az üzleti negyedben volt még egy boltja Mr. Macheathnek, ezt nem az S.-rendszer szerint rendezte be: itt régiségeket, ékszereket, antik könyveket lehetett vásárolni, magasabb, de még mindig elfogadható áron és állítólag ennek a tiszta jövedelméből tartotta fenn az S.-áruházakat. Ez kissé valószínűtlenül hangzott és még mindig fennmaradt a kérdés, hogy honnan látja el *ezt* az üzletet áruval.

19... nyarán végre — a többi áruháztulajdonos nagy elégtételéül — Mr. Macheath is komoly zavarba jutott és a Nemzeti Letétbankhoz kellett segítségért fordulnia.

A bank megvizsgálta az ügyet és megállapította, hogy a Macheath-cég egészséges vállalkozás. Különösen egészséges volt a rendszer, amely szerint az egyes áruházak a maguk lábán állottak és csak feltételesen lehetett őket Mr. Macheath tulajdonának nevezni. Macheath felismerte azt a tényt, hogy a legtöbb kisember legnagyobb gondja az *önállóság* kérdése. Ellenzéssel gondoltak arra, hogy munkaerejüket általánosságban bérbeadják, mint a közönséges munkások és alkalmazottak, *saját szorgalmukra* akartak támaszkodni. Nem vágyódtak a *sivár pénzcsinálás* után. Készek voltak arra, hogy másoknál többet dolgozzanak, többet is akartak azonban keresni, mint mások. Ezenkívül arra vágyódtak, hogy senki se legyen jogosult parancsokat osztogatni nekik, vagy ostobán beleszólni dolgukba.

Mr. Macheath számos hírlapi nyilatkozatban kifejtette az emberi önállóságvágy felfedezésének jelentőségét.

Kijelentette, hogy ez a vágy *az ember ősi ösztöne* és emellett annak a véleményének adott kifejezést, hogy különösen a modern ember, a technika korának embere, áthatva az emberiségnek a természet fölött aratott diadalérzetétől, bizonyos sportszerű szenve-

déllyel kívánja bebizonyítani önmaga és mások előtt kivételes rátermettségét. Ezt a becsvágyat Mr. Macheath erkölcsi tekintetben igen nagyértékűnek tartotta, ha ez a minden árat leszorító versengésben az összemberiség javára nyilatkozik meg. Így résztvehet a kisember is a nagyok versenyében. Így csak az üzleti világtól függ, hogy az idők sodrával haladjon és magát hasznossá tegye. Nem az emberi természet ellen kell cselekednünk, kiáltott fel Mr. Macheath feltűnéstkeltő cikkeiben, hanem az emberi természet törvényei szerint. Az S.-áruházak rendszerük tekintetében ennek a felismerésnek voltak a gyümölcsei. A Macheath-cég forgalmi szervezete alkalmazottak, egyszerű eladók helyett önálló áruháztulajdonosokat foglalkoztatott. Ezeknek a gondosan kiválasztott üzletembereknek lehetővé tette a cég, hogy felállítsanak egy S.-áruházat. Berendezett számukra üzlethelyiséget és áru-hitelt nyujtott. Hetenkint kaptak egy tétel árut, amin túl kellett adniok. Teljesen szabadon tevékenykedhettek. Amíg a bért és az áruk árát megfizették, senki sem szólhatott a könyvvezetésükbe. Csak arra kötelezte a cég őket, hogy az árakat tartsák alacsony színvonalon. A rendszer teljes egészében *a kisember* javát szolgálta.

Az áruháztulajdonosok rendszerint tartózkodtak attól, hogy drága munkaerőket szerződtessenek. Az egész család az üzletben dolgozott. Ezek aztán nem fukarkodtak a munkaidővel és nem is tanúsították az érdektelen alkalmazott közömbösségét a bevétel tekintetében — hiszen *a saját ügyükről volt szó.*

— *Ilyeténképpen* — írta Mr. Macheath egy másik cikkében — *gátat vetünk a család aggasztó és minden emberbarát által felpanaszolt szétforgácsolódásának is. Az egész család résztvesz a munkafolyamatban. Egy és ugyanaz lévén az érdekük, szívben és lélekben is egyek maradnak. Eltűnik így a munka és a magánélet sok tekintetben veszélyes különváltsága, amely a család tagjával munkaközben a családot és a családban a munkát elfeledteti. Az S.-áruházak ilyen szempontból is mintaképül szolgálhatnak.*

Könnyű volt Mr. Macheath számára, hogy meggyőzze a bankot: nehézségei alapjábanvéve nem is nehézségek. A pénzre üzleti hálózatának nagyobbításához volt szüksége. Ennek ellenére még mindig vonakodott a bank, minthogy Mr. Macheath személyével magával nem volt egészen tisztában.

Beszéljünk nyíltan: a Cityben rossz hírek keringtek a szóbanforgó úr felől, ezek a hírek nem sűrűsödtek ugyan vádakká, de mégis tekintettel kellett lenni rájuk. Nem annyira a bevásárlási rendszerével állottak összefüggésben ezek a híresztelések, de ennek is szerepe volt.

Két-háromízben botrányos ügyekbe keveredett. Mindegyik esetben könnyűszerrel tisztázta magát. Törvényes vizsgálatra egyszer sem került sor. Mégis akadtak a Cityben emberek, akik, bár maguk nem voltak áruháztulajdonosok, még rokoni viszonyban, vagy sógorságban sem állottak ilyenekkel, azt állították azonban, ha nem is nyílt formában, hogy Mr. Macheath nem gentleman. Egyesek szívesebben látták volna tárgyalást bizonyos törvényszéken kívüli kiegyezések helyett, mások pedig túlságosan jóknak tartották Mr. Macheath ügyvédjeit.

A Nemzeti Letétbankkal sokkal hosszasabbra húzódtak a tárgyalások, mint Macheath hitte volna. Már kezdte bánni, hogy a bankhoz fordul, mert most egy hajótörés az elcsendesedett híreszteléseket újból feltámaszthatja. Legszívesebben abbahagyta volna az egészet.

Bizonyos okok következtében számos ügyvédet foglalkoztatott. Egyikuktől megtudta, hogy a Nemzeti Letétbank legbecsültebb ügyfelei közé tartozik bizonyos nevezetű Mr. Jonathan Jeremiah Peachum és ennek az úrnak van egy hajadon leánya. Macheathnek sikerült megismerkednie a leánnyal. Amikor pedig kilátásai nyíltak, egész erejével, időt és fáradságot nem kímélve, Polly Peachum meghódításának szentelte magát. Csak elővigyázatosságával magyarázható, hogy a két hölgynek Jimmy Beckettként mutatkozott be.

Mégegyszer utánanézett Peachum üzlete állapotának. A koldustársadalom messze szétágazó szervezete volt ez, rendszerét alaposan átgondolták és gondosan kidolgozták. Peachum egyik ismerőse például elmondotta, hogy a peachumi koldusok miért nem állítanak ki egyszerűen magukkal hozott képeket, inkább a járdára festik színes krétákkal tájképeiket és a kedvelt közéleti személyiségek képmásait. A kész műalkotásoknál a közönség sohasem tudhatja, valóban maga a koldus-e a művész, azonfelül a járdarajzok múlandók, a járókelők lépései elkoptatják, az eső szétmossa, márpedig mindennap esik az eső. Mindennap újra kell festeni a képeket, ezt tehát aznap kell megfizetni. Az ilyen ötletek nagy emberismeretről tanuskodnak. A koldusipar kétségtelenül nagy bevételeket hoz, ha így folytatják.

Június közepén elhatározta Macheath, hogy túlteszi magát bizonyos alárendelt természetű aggályokon és kissé erőlteti a hódítást. Egész szolid formák között kell a házasságkötést lebonyolítani és tanubizonyságot tenni polgári exisztenciájáról.

Levélben megkérdezte Peachumnét, hogy mikor tehetné tiszteletét.

Peachumné a „Tintahal"-ba hívta, hogy „kibeszélhessék magu-

kat". Macheath, alias Beckett úr nagyon a lelkére vette azokat a célzásokat, amelyeket az asszony a modern fiatalság megbízhatatlanságára tett.

— A fiatalemberek manapság — panaszkodott Peachumné és közben letörölgette a porter habját ajkáról — egyáltalán nem tudják, mit is akarnak. Olyanok, mint a gyermekek. Én igazán úgy ismerem Pollyt, mint a tenyeremet, de sejtelmem sincs arról, hogy mi rejtőzik a szívében. Lehet, hogy egyszerűen csak nagyon fiatal még. Semmi tapasztalata sincs férfidolgokban. Látja talán a különbséget egy kan kutya és egy szuka között, mert sok kutyát lát, de ezt a különbséget sem ismeri pontosan. Ilyesmikre egyáltalán nem gondol. Uram, ez a leány még sohasem fürdött ing nélkül. Ha egy ilyen fiatal kölyök hadonászik előtte a sétapálcájával, a leány mindjárt arra gondol, hogy isten tudja, mit érez iránta. Ezek a leányok olyan romantikusak. El sem tudja képzelni, hogy mi regényt fal ez a leány. Most az a helyzet, hogy Smiles így, vagy Smiles úgy, emellett határozottan tudom, hogy rajong magáért. Egy anya jól látja az ilyesmit. Ah, Beckett úr!

Mélyen a férfi szemébe nézett, miután megállapította, hogy a söröskancsó kiürült és a kerthelyiségben nem volt kívülük más vendég.

Mr. Beckett a megfelelő formában közölte, hogy ő nem Beckett, hanem Macheath, a közismert S.-áruházak tulajdonosa és minden tekintetben tisztességesek a szándékai. Az asszony ezt nem vette valami különös érdeklődéssel tudomásul, mintha csak mindenre elkészült volna és a férfit elgondolkozó, vagy még inkább kitérő pillantásával súrolta.

— Bizony, bizony — sóhajtott szórakozottan —, az Isten szerelmére, meg ne tudja a férjem. Neki megint külön tervei vannak a leánnyal. Gondolhatja. Folyton emlegeti: mindent a gyermekért — és így is gondolja a dolgot. Tegnapelőtt felcipelt hozzánk valami Mr. Coaxot. Állítólag nagyon jólszituált ember. Ismeri maga ezt a Coaxot?

Macheath ismerte Coaxot. Számottevő személyiség a Cityben.

Személy szerint nem sok jót hallott Macheath Coaxról.

Aljas szoknyavadász ez az ember. Macheath feje tele volt üzleti gondokkal és komoly anyagi természetű szándékai voltak: Coax nevének említésekor valóságos szúrást érzett a szívében. Sokkal jobban angazsálva volt Őszibarack irányában, mint akár saját maga előtt is elismerte.

— Hát most mit csináljunk? — kérdezte rekedt hangon.

— Ezen töröm én is a fejemet — szólt elgondolkozva Peachumné és olyan hideg tekintettel mérte végig, hogy a férfi ereiben megfagyott a vér. — Manapság egészen kiszámíthatatlanok a fiatal leányok. A fejük tele van mindenféle romantikus badarsággal.

Kis, kövérkés kezét azonban megnyugtatóan a férfi kezére tette és szólt a fizetőpincérnek.

A vasasztalok között kifelé vezető rövid úton még csak annyit tudott meg Macheath, hogy mindent a legszigorúbb titokban kell tartani, nehogy Peachum megsejtsen valamit. Még aznap este találkozott Őszibarackkal és a leány megengedte, hogy egy darabon elkísérje.

Csodálatosképpen az Old Oakstreet után a Meath Gardens parkja felé tartott, holott háztartási tanfolyamra kellett volna mennie.

Macheath azt hitte, hogy randevúja van ott a leánynak és őt lerázza majd, ha odaérnek. A leány néhányszor körülnézett, nem szándékozott azonban búcsút mondani, sőt letelepedett a férfival egy padra a ligetben.

Nagyon csinos volt könnyű ruhácskájában és feltűnően nyugodtan viselkedett. Egyébként igazán nem volt már holmi kisbaba, hanem nagy darab, jólformált leányzó. Egész adag, nem valami falatka.

Smilesról és Coaxról nem akart beszélni.

— Túlszép ehhez az este — mondta. Mulattatta, amit Mr. Coaxról gondolhatott: nevetett.

Amikor megint visszafelé mentek, a férfi semmivel sem tudott többet, bár sok mindenféle történt. Mégsem volt boldog, mert a fő dolgot nem engedte meg a leány és ruhája alatt úgyszólván semmit sem hordott. Ez egyáltalán nem tetszett Mr. Macheathnek és sötét gondolatai származtak abból is, hogy Polly ilyen egyszerűen, minden további nélkül meglépett a tanfolyamról. Szóval, ott egyáltalán nem ellenőrzik a növendékek megjelenését! Ugyanúgy nem tudta most sem, mint amikor a piknikről hazatértek, hogy voltaképpen tovább jutott-e egy lépéssel, vagy sem és ez nagyon bántotta. Ilyesmi mégis csak jelenthet valamit a leány számára! Ártatlanságában nem tudott kételkedni.

Peachum is vizsgáló szemekkel fürkészte aznap este a leányát.

A „Szállítóhajókat Értékesítő Társaság“ ügyei csaknem kétségbeejtő fordulatot vettek. Aznap helyeződött el a bomba.

Peachumnak nagy bosszúságot szerzett Fewkoombey. A katona kezdetben örült, hogy álláshoz jutott, pontosan teljesítette kötelességét és a vakvezető kutyákat helyes kondícióban tartotta.

A kutyák etetése nem volt könnyű mesterség. Lehetőleg minél nyomorúságosabban kellett festeniök, egyszóval állandóan a döglődés határán kellett tartani őket. Egy vak ember, kövér kutyával, nem nagyon számíthatott igazi részvétre. A közönség természetszerűen ösztöne után indul. Alig pillant valaki az ilyen kutyára: de ha véletlenül jóltáplált a kutya, akkor az adakozót valami benső hang visszatartja, hogy ne dobja ki pénzét az ablakon. Köztudomású, hogy az emberek tudatalatt mindíg okot keresnek arra, hogy megtarthassák a pénzüket. Az a jó kutya, amely a gyengeségtől alig tud a lábára állni.

Ezért a kutyák súlyát állandóan ellenőrizték. Ha nem tartották meg a súlyukat, ezért Fewkoombey felelt.

Peachum éppen a vizsgálat kellős közepén tartott és éppen meg akarta állapítani, hogy a féllábú kenyerének védelmében olyan messzire ment, hogy a nyilvántartásban meghamisította a súlyok bevezetését, amikor megjelent a vendéglős. Azt a hírt hozta, hogy Coax felbukkant a „Szép Anna" fedélzetén és őrjöng.

A két úr azonnal a dokkokhoz ment. Valóban ott állt Coax a létrák és mázolók között. Mellette állt a sápadt Eastman, merev tekintete a hajó hatalmas, sötét belső falára tapadt. Láthatóan nem volt bátorsága hozzá, hogy az újonnan érkezők szemébe nézzen.

Peachumöt valósággal át meg átjárta a hideg pillantás, amivel Coax fogadta őket.

— Ez talán azok közül a hajók közül való, amelyeket önök a brit kormány részére vásároltak?

Peachum egyszerre éveket öregedett.

Nem érezte a dolgot úgy, mintha a felhőkből pottyant volna le. Mindig sejtette, hogy ebben az üzletben valami nem stimmel. Nem vesztett illúziókat azzal, hogy Coax rajtakapta. Mindenesetre azonban nem várt ilyesmit.

Coax nem találja megfelelőnek a „Szép Annát".

Peachum érezte, hogy semmi értelme a hosszas fecsegésnek. Néhány szót lehet mondani arról, hogy a hajókat végeredményben Mr. Coax ajánlotta, világos volt azonban, hogy Coax egyszerűen azzal válaszol, ő a hajókat egyáltalán nem látta. A többiek mind megszemlélték, még hozzá tanuk jelenlétében!

Sötét sejtelmei éledtek, hogy tulajdonképpen hova is irányul Coax üzlete (ő mindíg gyanakodott valami külön üzletre). Nem, nem az állam ellen: Coax üzlete, mint egy szörnyű gőzhenger, gördült a „Szállítóhajókat Értékesítő Társaság“ felé.

A részleteket persze még nem lehetett áttekinteni. Mr. Coax nem látta még elérkezettnek az időt arra, hogy felfedje a kártyáit. Még szóváltás sem történt.

Coax megfordult és némán, mélységesen megvető tekintettel elment. Öltönye, hátulról nézve, még inkább áruházi holminak látszott, mint bármikor. Peachum sem érezte szükségét, hogy bajtársaival arról csevegjen, ami majd történni fog. Félfüllel hallotta még, Eastman arról beszélt, hogy a délwalesi gyárost és a juhtenyésztőt levélben sürgősen fel kell hivatni. A juhtenyésztőt! Peachum is szó nélkül sarkon fordult és elment.

Este magas láza volt és borogatások között fekudt az ágyban. Ezen az éjszakán nem kelt föl. Éghetett a lámpa. A gázszámlát úgysem fizeti ki már senki.

Délelőtt, mint egy súlyos beteg, úgy botorkált ki a dokkokhoz. Egyetlen munkás sem volt már ott. Nyilván Eastman rendelkezésére beszüntették a munkát a „Szép Annán“. Ebből meg lehetett állapítani, hogy ítéli meg a helyzetet Eastman.

Amikor délben hazaérkezett (nem azért, hogy ebédeljen!) és hallotta, hogy két úr érdeklődött utána, már a bűnügyi rendőrségre gondolt. A Társaság felvette az első részletfizetést a kormánytól.

Alaposabb érdeklődés után azonban kiderült, hogy csak Eastman és a befutott textilgyáros volt a két úr. Peachum örült, hogy nem találták otthon.

Semmi értelme sem lett volna annak, hogy Coax irodájába elmenjen. A sápkóros leány néma volt, mint a hal, ha az alkusz címéről volt szó.

Délután Peachum hiábavaló kísérletet tett, hogy mégis beszéljen Eastmannel. Hazafelé jövet egyszerre csak meglátta Mr. Coaxot lánya társaságában az Old Oakstreeten.

Coax útközben találkozott Pollyval és hozzácsatlakozott, bár a leány nem biztatta különösebben. Mesélt neki bizonyos érdekes képekről, amiket szívesen megmutatna. A leány nem értette meg. Nem volt szimpatikus neki a férfi.

Amikor Peachum hozzájuk ért, Coax úgy viselkedett, mintha soha a legcsekélyebb elhidegülés sem következett volna be közöttük. Kesztyűs kezét nyujtotta, másik kezével bajtársiasan megveregette Peachum vállát és hamarosan elköszönt.

Vacsora közben úgy zakatolt Peachum feje, mint egy malom. Vacsora után pedig kiküldte szájaskodó feleségét és vallatóra fogta Pollyt.

Minden különösebb erőltetés nélkül megtudta, hogy Mr. Coax elárulta a leánynak azt, amit üzletbarátai előtt mélységesen titkolt: a címét. Óvakodott, hogy megkérdezze, miért. A sötét, szűk irodában egyideig szórakozottan bámult a homályos kirakatablakra. Aztán visszament a lakásba, gyorsan megírt egy levelet és elküldte Pollyt, hogy az üzenetet azonnal vigye Coaxhoz.

Polly nagyon csodálkozott. Már féltíz volt.

Feltette azonban kalapját és elindult Mr. Coaxhoz.

Coax otthon volt. Amikor jelentették, hogy az egyik szobában egy fiatal leány vár rá és választ kér az apja levelére, zavartan letette a szalvétáját és gyorsan kiment.

Nővérével lakott együtt. Kistermetű, indulatos nőszemély volt, egyáltalán nem értékelte annyira fivérét, mint a férfi szerette volna és nem csinált titkot abból, hogy némi gyanakvásokat táplál magában Coax erkölcsi értékeit illetően.

Sokat kellett elviselnie.

Coax kiváló kereskedelmi képességekkel megáldott ember volt és a tiszta magánéletre vonatkozó alapelvei is általában negszokottak voltak köreiben. Sok ember által osztott véleménye szerint óriási különbség van az üzleti és a magánélet között. Az üzleti életben az az ember kötelessége, hogy a nyerés minden esélyét aggályok nélkül megragadja, aminthogy nem szabad elhajítani egy darab kenyeret sem, mert az Isten adománya; a magánéletben azonban nincs joga az embernek arra, hogy valakit megbántson. Véleménye eddig szigorúan korrekt volt.

Sajnos azonban, nem volt meg mindig az ereje ahhoz, hogy az elveinek megfelelően éljen. A gentlemannek a női nemmel szemben fennálló kötelességei tekintetében vallott elvei a legkisebb mértékben sem különböztek nővére elveitől: pontosan úgy. mint a nővére, szinte ugyanazokkal a szavakkal ítélte el saját — sajnos, gyakori — vétkeit ezen a téren. Sokszor állapította meg elgondolkodva: „Nem vagyok ura önmagamnak". Úgyszólván az volt a helyzet, hogy egyetlen pillanatra sem hagyhatta volna egyedül a nővére, de még ő sem magamagát.

Tetejébe a vágyai társadalmi tekintetben a mélységekbe vonzották. Leghevesebben a legzüllöttebb nőszemélyek iránt érdeklődött. De nem tudott ellenállni a szolgálóknak sem.

Öltözködésével ugyanígy állott. Förtelmes ízlése volt. Ruhái

testi rosszullétet okoztak nővérének. Éppenúgy nem tudott erről leszokni, mint a szolgálókról.

Nővére minden elképzelhető ünnepen ízléses nyakkendőkkel ajándékozta meg. Fel is vette ezeket. Az előszobában azonban, valami démon sugallatára, már zsebre is tett egy másikat. A lépcsőházban pedig már pirosan és pimaszul fityegett a másik nyakkendő a mellén.

Ezek beteges jelenségek voltak. Ő maga bizonyos bélbajjal magyarázta a dolgot. Leküzdhetetlen érzékiség jelei voltak ezek, amik a székrekedésből származnak.

Nővére erőteljesen melléállott az önmaga ellen vívott küzdelemben. Coax azonban sokszor nagyon megfeledkezett magáról és előfordult, hogy nővére segítségét, mint illetéktelen beavatkozást, hevesen visszautasította.

Amikor tehát Peachum kisasszonyt jelentették, a nővér nem tehetett egyebet, mint a fogadószoba melletti szobába ment és amennyire hangosan csak tudott köhögni, úgy köhécselt.

Ezen az estén épen nagyon rossz állapotban volt Coax. Szenvedélye egész nap eluralkodott fölötte. Ebben az állapotban nem maradt más hátra, csak annyi, hogy Őszibaracknak megmutogatta a mindenféle meztelenségeket ábrázoló fényképgyüjteményét, azzal az ürüggyel, hogy friss szállítmány, épen most érkezett.

Őszibarack alig nézett az albumba, vérpiros lett az arca. Képtelen disznóságok voltak.

Coax közben elolvasta a levelet: nem volt egyéb benne, mint egy négyszemközti megbeszélés kérése.

Az üveglappal fedett íróasztalon nagy arany melltű feküdt. Coax meghalt anyjáé volt. Sok arany volt benne, a legfeltűnőbb pedig három hatalmas, világoskék, csekélyértékű kő. Úgylátszik, Coax az ízlését anyjától örökölte.

Amikor végzett a levéllel, vagy talán az volt az érzése, hogy a leány eleget látott a fényképekből, a melltűt Polly elé tartotta és megkérdezte, hogy tetszik.

— Szép — felelt a leány, kissé fojtott hangon.

— A magáé lehet — felelt Coax és a szoba sarkába nézett.

A leány természetesen nem válaszolt. Megint egész nyugodtan ült a helyén, sőt udvariasan nevetett, mintha a férfi csak tréfálkozott volna. Össze kellett szedni minden erejét, már arra gondolt Coax, hogy hazakíséri a leányt: ekkor azonban nővére túlzottan nagynak találta már a csendet, bejött hát a szobába és beszélgetni kezdett Pollyval.

Coaxnak némi gondot okoztak a leány előtt az asztalon fekvő fényképek, Polly azonban beszélgetés közben mintegy gondolataiba merülten behajtotta az albumot.

Nagyon értett hozzá, hogyan kell bánni a férfiakkal és ez a kis mozdulata Coaxra kitűnő benyomást tett.

Polly hamarosan mehetett is már és közölhette apjával, hogy Mr. Coax másnap felkeresi.

Semmi egyéb dolga nem volt ezzel az úrral. Nem felejtette el azonban a tűt, nagyon tetszett neki. Másnap reggel, amikor tejet vitt a féllábú George-nak, elmesélte, hogy egy idősebb úr egy nagy melltűt ajánlott föl neki, legközelebb meg is mutatja. Később is gondolt még rá, különösképpen este, elalvás előtt.

Coax valóban el is jött másnap délután. Vonakodott attól, hogy a félhomályos hangszerüzletből az irodába menjen. Harsányszínű sárga kabát volt rajta és nagyon komolyan, halk hangon beszélt.

Elismerte, hogy a „Szép Anna“ nevű szállítóhajó megpillantásakor elvesztette az uralmat idegei fölött. Ez az ócska láda valami egészen lehetetlen jószág. Igaz, hogy ő maga választotta a Brookley & Brookley céget, az azonban anélkül történt, hogy ismerte volna a hajókat. Államtitkár barátjának igazán nem mutathat meg ilyen úszó koporsókat. A legkellemetlenebb véleménye szerint az, hogy az első részletet már felvették és az admiralitás számít a hajókra. A Társaságnak, amelyhez — most kijelentheti: hálaistennek! — nem tartozik, szemére vethetik a csalást, minthogy ismeretes, hogy ők megszemlélték a hajókat és ismeretes egy Bile nevezetű szakember elutasító véleménye is.

Coax arra célzott, hogy csak úgy képzelheti el a jóvátételt, ha azonnal lépéseket tesznek más, alkalmas hajók vásárlására. A „Szép Anna“, „Ifjú Hajós“ és „Optimista“ elnevezések eltávolítását és más nevekkel való helyettesítését ő szükség esetén magára vállalhatja. Mindenesetre legjobb volna, ha barátja nem vásárolta volna meg ezeket a hajókat.

Peachum ma kevésbé látszott ingatagnak, mint tegnap. Tisztában volt természetesen azzal, hogy ő nem egyenrangú ellenfele ennek az embernek. Az a terület, amelyen ő volt nagy, rettentő hatalom, az más. Ő elhagyta a saját területét. Valami újba kezdett, mert elragadta az a hazafias hullám, amely végigáramlott az országon. Most olyan ártalmatlan, mint egy krokodil a Trafalgar téren. A mostani bizonyosság, hogy csupán az emberi közönségességgel van dolga, mégis különösképpen adott neki valami biztonságérzést és reményt. Ismét emberek között érezte magát.

A fecsegő Coaxot nyugodtan, szinte hidegen figyelte. Aztán csak annyit mondott, hogy tudomása szerint egyáltalán nincs más hajó.

— De van — felelt lassan Coax —, például Southamptonban van egy.

Peachum bólintott:

— Mibe kerül az, hogy kiengedjen? — kérdezte szárazon.

Coax úgy tett, mintha nem értené meg és Peachum nem ismételte meg a kérdését. Most már tudta, hogy ez Coaxnak nagyon komoly vállalkozása.

Coax fel-alá járkált az üzletben és nézegette a poros hangszereket, majd rövid szünet után kijelentette, hogy feltétlenül szükséges a dokkban a munkálatok fokozott energiával való folytatása. A hivatalos átvétel szemléje nyilván csak felületes lesz, szükséges hát, hogy legalább a felületek valamennyire rendben legyenek.

Az ajtóból még visszaszólt, hogy a jövő szerdán véletlenül Southamptonben lesz dolga.

IV.

Ó, minden ember inkább lenne jobb,
De hát — ha ilyenek a viszonyok!

(A Koldusopera fináléjából: „Az emberi viszonyok bizonytalansága.“)

KOMOLY MEGBESZÉLÉSEK

Amint kevesen tudják, a háborút a lelki felbuzdulás mellett az üzleti élet nem jelentéktelen fellendítése céljából is viselik. Sok nem egészen üdvös következménye van a háborúnak, az üzletemberek azonban általában nem igen panaszkodnak miatta.

Peachum reménykedett, hogy ő is részese lehet a nyereségnek, ezért lépett be a Szállítóhajókat Értékesítő Társaságba. Bizonyos szerepe volt ebben annak is, hogy leánya eladósorba jutott és így jövedelemtöbblet vált kívánatossá.

A szokatlan területen folytatott üzleti művelet kedvezőtlen alakulása arra késztette Peachumöt, hogy Beery nevű üzletvezetőjével több nagyon komoly megbeszélést folytasson.

Ismételten üldögéltek az irodában, ahova az üzletből a vaspántos ajtón át lehetett jutni. Peachum elengedhetetlen kalapjával a fején az íróasztalnál ült, pontosan a magasan lévő kis ablak alatt, a lomha Beery a sarokban, ingadozó vasszéken.

Peachum piszkos ingujjban, karjával az íróasztalra támaszkodott és nem nézett Beeryre, aki folyvást a szivarszipkáját rágta. Olyan volt ez a szipka, mintha évekkel ezelőtt a csatornából halászták volna ki.

— Beery — hajtogatta folyton ezekben a napokban Peachum —, nem vagyok magával megelégedve. Egyrészt maga túlságosan

goromba, másrészt pedig nem hoz ki eleget ezekből az emberekből. Állandóan hallom a panaszokat, hogy az embereket nem kezeli eléggé udvariasan, viszont a bevételek mégis alacsonyak. A szabóműhelyben például azt állítják a leányok, hogy különórázniok kell és mégsem haladnak előre a katonaruhákkal, tizennégy helyett legfeljebb kilencet csinálnak meg. Maga tudja, hogy nálam nem lehet különórázni és éppen ilyen kevéssé tarthatunk fölösszámú drága személyzetet. Komoly, nagyon komoly időket élünk, Anglia súlyos harcot vív, az üzlet nem bírja a legcsekélyebb megterhelést sem és maga a készletből gazdálkodik. Ha egyszer felborul a kocsi, akkor mindenki az uccára kerül, aki ebben az üzemben, vagy ezáltal keresi a kenyerét. És ez akármelyik nap bekövetkezhetik. Javaslatokat várok, Beery.

— Ha takarékoskodom, akkor megint azt mondja majd, hogy nyúzom az alkalmazottakat — szólt konokul Beery.

— Meg is teszi. A minap is három házzal odébb lehetett hallani az új ember üvöltését. Ez, kérem, nem mehet így tovább.

— Ha díványpárnát nyomunk a pofájára, akkor megfulladna és milyen cirkuszt csinál akkor maga! Igazán tudhatja, hogy nem rukkol elő a dohánnyal, ha szivart dugunk a szájába, azzal, hogy „hogysmintöregfiú". És csak a többi miatt dörzsöltük meg kissé. Ez a fiatal banda már egyáltalán nem számol el szabályosan. Meg is mondtuk neki, hogy ez a többi miatt van és aztán egész emberségesek voltunk hozzá, ugyanúgy, mint maga idekint.

— Nem fogom sokat figyelmeztetni, Beery. Értse meg, nem tűrök ilyesmit. A katonák bevétele is esett. Kikészülünk, Beery, le kell húznom a rollót.

— Bizony, a katonák nem hoznak sokat, Peachum úr. Éppen mostanában néztem utána, a közönség nem eszi a tésztát, itt nincs mit csinálni. Mondtam magának, hogy ne politizáljunk.

Peachum elgondolkozott. Szemét a poros íróasztal sarkára szegezte és tucatarca elvesztette jelentéktelen kifejezését.

— Ott van a baj — mondta —, hogy az emberei nincsenek kiképezve. Közöljön néhány jól megírt cikket a katonaéletről és Dél-Afrikáról az „Olajág"-ban, akkor a katonái legalább félig-meddig tájékozottak lesznek.

Az egyik pincehelyiségben saját ujságot nyomtak, „Olajág" volt a címe és hetenként jelent meg. Közölte az egyes egyházközségek személyi híreit, gyászeseteket, esküvőket, keresztelőket. Ez fontos volt a házikoldusok számára. A lapban kis megható történetek jelentek meg, bibliai mondások és minden számban volt rejtvény is.

— Azonkívül — folytatta Peachum — magunk is csupa hülyeséget csinálunk. Nem szabad kiküldenünk az embereket, amikor hosszú ideje semmit sem hallani a frontról. Mostanában körülzárták ezt a Mafekinget, az egész háború egyhelyben topog, ez nem valami jó reklám a hadsereg számára. Joggal mondják egyesek, hogy minek vesztik el emberek a karjukat és lábukat, ha semmit el nem érnek ezzel. A tehetetlenséget sohasem támogatják. És mindenekfölött: senki sem gondol szívesen a háborúra, ha nincs eredmény. Sőt azt is mondják: ezek még örülhetnek, hogy legalább hazajutottak, „mások még rosszabbul jártak. Jó ötlet volt, hogy fiatalembereink egy részét beöltöztettük, nem szabad azonban akármikor az uccára küldeni őket, ha odakint nincs semmi eredmény. Hozza csak be az embereket!

Beery bevitte őket, legalább is azokat, akik itt voltak. Használt uniformisba bujtatták őket és igen mogorva külsejük volt. Semmit sem kerestek.

Peachum némán szemlélte őket. Tekintete elkalandozott és nem akadt meg holmi apró részleten. Sokéves gyakorlat tanította meg erre a nézésre.

— Hát ez semmi — szólalt meg hirtelen durván. Beery úgy figyelte a szája mozgását, mint egy hű kutya, mert ismerte gazdája csalhatatlanságát. — Micsoda embereket szedett itt össze? Ezek nem angol katonák. Ezek bányamunkások. Nézzen csak oda, ember!

Fejével egy magas, idősebb, mogorvatekintetű férfi felé intett:

— Ez egy rakás szerencsétlenség, ez egy kommunista! Ilyen ember nem megy a halálba Angliáért! És ha mégis megy, akkor is csak nagynehezen és előbb alkudozik a zsold fölött. A katonák fiatal, jóképű legények, akik még a szerencsétlenségben is ruganyosak és jókedvűek. És ezek a szörnyű csonkaságok! Ilyesmit szívesen lát maga? Elég ide egy felkötött kar. Az egyenruhák legyenek tiszták. Azt kell, hogy mondják az emberek: nincs egyebe, csak az egyenruhája, de annak tiszteletet szerez! Ez vonz és kielégít. Csupa gentlemanre van szükségem. Diszkrét és udvarias, de meg nem alázkodó modort! Végre is az ilyen sebesülés legyen tiszteletreméltó. Az az ember ott mehet, a többiek adják le az egyenruhát.

A „katonák“ kimentek. Szempillája sem rándult meg sem a hosszú embernek, sem a többinek: üzletről volt itt szó.

— Szóval, Beery, először is fess, jól megtermett fiatalembereket, akiknél látszik, hogy van értelme, ha a csatába küldik őket. Az ilyenekkel együttéreznek az emberek, ha valami baj éri őket.

Másodszor: hagyjuk a borzalmas csonkaságokat. Harmadszor: ragyogóan tiszta egyenruhákat! Negyedszer: akkor állítsuk csak üzembe ezeket a nyalka tommykat, ha a hadijelentés valami háborús eseményről számol be — győzelem, vagy vereség, mindegy, esemény legyen, fejlődés. Ez persze azt jelenti a maga számára, hogy olvasson ujságot. Megkövetelem a személyzetemtől, hogy a helyzet magaslatán álljon és szerezzen tudomást arról, hogy mi történik a nagyvilágban. A munkaidő végével is tovább folyik a szolgálat. Mindig mondom, maga hanyatlik, Beery!

Beery pirulva távozott és a következő napokban meg is mutatkozott a fejmosás hatása. A műhelyekben egyeseket elbocsátottak és az irodát kemény kézzel vezették. Mr. Peachum azonban tisztában volt azzal, hogy üzemében nem igen lehet már racionalizálni. Az üzem már racionalizált üzem volt. A szállítóhajók körül fenyegető veszteséget nem lehet a vállalatnál behozni.

Peachum megpróbálta, hogy visszaemlékezzék: milyen pillantásokkal méregette Coax Pollyt.

TIZENÖT FONT

Polly Peachum kisasszony bajban volt. Kénytelen volt arra, hogy a fehérneműjét maga adja mosásba és örülnie kellett, hogy anyja, Mr. Peachum sűrű rohamai következtében nem ért rá és nem törődött a szennyessel.

Többször elszaladt Smileshez tanácsért. A fiatalember azonban ritkán volt otthon.

Amikor egyszer mégis csak megtalálta, így felelt a fiú:

— Majd kitalálunk valamit. De aztán jobban kell majd vigyáznunk. Mirevalók az óvszerek, ha nem használjuk őket.

Aztán hirtelen átcsapott Mr. Beckèttre és egész sértő módon kezdett beszélni róla. Ráadásul Mr. Beckettnek az egész ügyhöz semmi köze sem volt!

Lakott a házban egy öreg szakácsné. Polly kényszerhelyzetében hozzá fordult.

Kettesben a kis szobába cipeltek egy ócska réz ülőkádat és Polly órákhosszat forráztatta magát: az öregasszony nyögve öntözte nagy kannából a forróvizet a leány ágyékára.

A szakácsné barna és zöld teákat is hozott bögrében és ezt mind meg kellett inni. Folyton bedugta tyúkfejét az ajtón és kérdezgette, mutatkozik-e valami hatás. Hatás azonban nem mutatkozott.

A féllábú George meglehetősen beleélte magát új helyzetébe, a kutyák közé. Szabadidejében a hátsó udvarban álló bádogfészerben heverészett, ott a szétdobált szerszámok és rossz hordó között tábori ágyat állított fel magának. Szórakozásul az Encyclopedia Britannica egyik öreg, elavult kötetét olvasgatta: az árnyékszéken találta a könyvet. Csonka félkötet volt és nem is az első kötet. Mégis sok mindent meg lehetett tanulni belőle, ha általános műveltséget nem is szerezhetett ezúton az ember. Dehát kinek van általános műveltsége?

Egyszer Őszibarack tettenérte, amint éppen olvasott és megígérte, hogy nem szól Mr. Peachumnak. Peachum a katona véleménye szerint nem az a fajta ember, aki azért fizeti az alkalmazottait, hogy azok művelődjenek.

A féllábú nem volt a pajtában, amikor Polly kereste és a leány elvitte a könyvet, hátha megokosodik tőle. Nem tudta azonban, milyen vezérszó alatt találhatja meg, amit keres, de az is lehet, hogy az emberi tudásnak e része egy másik kötetben található. Nem talált semmit.

George egészen felindult, amikor nem találta kedves könyvét. Napokig valósággal búskomor volt, bánatosan hevert az ágyán és barátságtalan volt még a kutyák iránt is. Súlyos hibát követett el Őszibarack, hogy nem vitte vissza a könyvet, amikor elkészült vele. Ha bármi gondja van az embernek, még kevésbé törődik más bajával, mint egyébként.

Néhány nappal később a leánynak kutyaügyben beszélnie kellett a katonával. Egy spicc beteg mancsát kötözték be együtt. Feltűnés nélkül megkérdezte Georgetól, hogy mit csinálnak a leányok, ha úgy érzik, hogy valami nincs egészen rendben. Azért kérdi, mert a háztartási tanfolyamon egy barátnője érdeklődött. George aprólékos gonddal, némán csavargatta a rongyot a nyüszítő kutya lábára, aztán bölcsen hangzó, de általánosságban tartott szentenciával válaszolt.

Este azonban civilbe öltözött és sétálni ment, másnap délelőtt pedig hunyorítva félrevonta Pollyt.

Közölte vele, hogy ha tetszik, délután elmehetnek egy kensingtoni orvoshoz, akinek nagy nőgyógyászati gyakorlata van és értelmes ember.

Barátnőjétől kapta a címet, akinél lakott, míg a férj a csatamezőn harcolt. Az asszonynál járt tegnap este. Tulajdonképpen két címet kapott tőle, egy bábáét és az orvosét. A bába azonban szegény leányoknak való. Fewkoombey véleménye az volt, hogy

Őszibarack inkább menjen az orvoshoz, az sokkal tisztábban dolgozik.

Őszibarack nem akart egyedül menni, a katona elkísérte hát.

Nyomorúságos, piszoklepte bérkaszárnyában lakott az orvos. Keskeny lépcsőn két emeletre kellett felmászni, minden lakás ajtaja nyitva állott, mintha a szobák nem bírnák magukban tartani az egész nyomort. Meglepő volt, hogy az orvos lakása milyen rendes. Már az előszoba is pompás berendezésű volt. Hatalmas cserépvödrökben dísznövények, a falakon távoli országokból származó szőnyegek. Annál kopottabban festettek a vasfogason a páciensek kabátjai és esernyői.

A váróвезобában hét-nyolc középosztálybeli asszony üldögélt. Amikor az orvos kinyitotta a rendelő ajtaját, hogy behívja a következő pácienst, soronkívül intett Őszibaracknak, mert a leány jobban öltözött, mint a többiek. Szorongva ment be, a katona a váróбszobában maradt.

Az orvos, olyasfajta ember, akit az asszonyok szépfiúnak neveznek, ápolt, selymes bajuszt hordott és magas homloka volt. Látszott azon, ahogy a kezét összekulcsolta, hogy különösen beképzelt ember. Arca kissé kiélt volt és szemében is valami kellemetlen fény bujkált. Kicsit olajos volt a hangja.

Míg Polly titkos rémületére beírta nevét és címét, a leány körülnézett a szobában. A falakon fegyverek függöttek, négerlándzsák, ijjak, tegzek, kurta kések, de régimódi pisztolyok is. Az egyik sarokban, üvegszekrényben sebészműszerek: sokkal veszedelmesebben festettek, mint a fegyverek. Az íróasztal meglehetősen poros volt.

— *Na igen.* — kezdte az orvos, hátradől a székben és összekulcsolta két fehér kezét, bár Polly még semmi egyebet nem mondott, csak a nevét —, *amit maga kíván tőlem, kedves kisasszony, az teljesen lehetetlen. Meggondolta tulajdonképpen, hogy mit is szeretne? Minden élet szent, arról nem is beszélek, hogy rendészeti szabályok is vannak a világon. Eltiltanák a gyakorlattól és még börtönbe is vetnék azt az orvost, aki teljesítené a maga kívánságát. Maga erre kijelenti — mi orvosok sokszor hallunk ilyesmit a rendelőóráinkon —, hogy ezek a törvények középkoriak. Nos, kedves kisasszonyom, nem én hoztam ezeket a jogszabályokat. Menjen hát szép nyugodtan haza és gyónjon meg édesanyjának mindent. Ő is asszony, mint maga és meg fog mindent érteni. Magának valószínűleg nincs is pénze egy ilyen operációra. Ezenkívül a lelkiismeretem sem engedné meg, hogy ilyesmire szánjam el magamat. Nincs olyan orvos, aki vacak tíz-húsz*

fontért egész exisztenciáját kockára tenné. Mi nem zárkózunk el embertársaink baja előtt. Mint orvosok, sokszor mély bepillantást nyerünk a szociális nyomorúság területére. Ha valami indikáció volna, mondjuk: sorvadás, ha menne valamiképpen a dolog, azt mondanám, gyerünk, öt perc alatt túlesünk rajta és semmi utólagos bonyodalom nem fordulhatna elő. Maga azonban egyáltalán nem fest úgy, mintha sorvadásos volna. Ezt elhiheti nekem. Amikor fiatalos könnyelműséggel az élvezetekbe vetette magát, gondolhatott volna a következményekre. Az ember legyen óvatos és ne engedjen az ösztönöknek, akármilyen kellemes is ez. Mert aztán szaladhatunk a doktorbácsihoz és sopánkodhatunk, meg jajgathatunk. Doktor úr így, meg doktor úr úgy, ne tegyen szerencsétlenné! Persze, azzal keveset törődünk, hogy a vállalkozó orvos, akire a legnagyobb kockázat esik, magát teszi szerencsétlenné, ha emberi együttérzésből nem tudja megtagadni a segítést. Ó, micsoda önzés! Végülis a dolog tiltott műtét és ha a páciens érdekében lemond is az ember a narkózisról, még mindig tizenöt fontba kerül. Mégpedig előre fizetendő, mert utólag jön a tiltakozás: micsoda, azt akarja mondani, hogy rajtam tiltott műtétet végzett? És az orvos bottal ütheti a pénze nyomát, pedig neki is élni muszáj. Ilyen esetet nem is vezethet be a könyvébe és nem küldözhet számlákat, már csak a páciens érdekében sem. Ha van egy csöpp esze, hagyja az egész ügyet. Csak tönkreteheti magát. A csírázó élet, kedves kisasszonyom, ugyanolyan szent, mint egyébként az élet. Nem hiába veti latba a vallás súlyos meggondolásait ezen a téren. Szombat délután fogadok megint, gondolja meg addig mégegyszer, hogy vállalja-e ezt a súlyos felelősséget, ha nem, akkor hagyjuk inkább a dolgot. Hozzon pénzt magával, különben akár ne is jöjjön. Erre van a kijárat, kedves gyermekem.

Őszibarack lesujtva távozott. Honnan szerezzen tizenöt fontot? A leány és a katona kedvetlenül bandukolt.

— Van még egy címünk — szólt némi szünet után a katona. Elhatározták, hogy elmennek oda is.

Kövér, vén nő volt és a lakószobájában tárgyalt a felekkel. Pollyt piros plüssdiványra ültette.

— Egy font az ára — kezdte bizalmatlanul —, olcsóbban nem csinálhatom meg. Összevérezik a diványt és az embernek mindenféle kiadása van. Ha kiabálni kezd, rögtön abbahagyom és már mehet is. Itt a pénz? Akkor félóra alatt kész vagyunk.

Polly felállt:

— Nincs nálam pénz. Holnap eljövök.

A lépcsőn lefelé menet így szólt Fewkoombeyhez:

— Körülnéztem. Nagyon piszkos hely.

— Cselédeknek való — felelt a katona. Hazamentek.

Őszibarck gondolatai az üzleti pénztár körül cirkáltak.

Bizonyos mértékig irtózott a lopástól: ezt az irtózást gyermekkorában belenevelték. Kevés krajcárt kapott — törökmézre — és sok jótanácsot. Valahányszor kisujját a lekvárosüvegbe dugta, rettenetes lelkifurdalást szenvedett el. A lekvár íze édes volt, a tilalomra gondolni keserű. Úgy mondták neki, hogy Isten mindent lát és éjjel-nappal lesben áll. Állítólag mindent látott, amit Polly tett. Egyes dolgoknál azonban gyöngédtelenség volt a kíváncsiskodás. A leány véleménye szerint Isten, ha eleget látott, akkor máris túlsok volt ez arra, hogy a megerőltető illedelmes magaviselettől a bűnös javára hangolódjék. Megtelt a bűnök listája, új vétkekre már biztosan nem is jut hely, könnyedén el lehet hát követni akármit. Polly elveszett teremtés és most már akármilyen szégyenletes tettre elszánhatja magát. Végre is a felnőttek hanyagsága csak, hogy Istent a lekvárosüveg és üzleti kassza védelmére tartják, mint egy házőrző kutyát.

Nagy a különbség azonban néhány penny és tizenöt font ellopása között.

Őszibarack nagy tévedésben volt, amikor a lopás technikai nehézségeit túlnagyra becsülte. Meglehetősen könnyen meglophatta az apját. A pénzszekrény erős zár alatt állott, Peachum azonban sok pénzt hordott a nadrágzsebében. A nyomorultaktól könyörtelenül szedte el pennynként a pénzt, ezüstre váltotta és hanyagul zsebrevágta: véleménye szerint sem ez a pénz, sem más nem mentheti meg huzamosabb időre. Ez a lelkiismeretességet bizonyította és általános reménytelenségét mutatta az, hogy nem hajította el egyszerűen a pénzt: a legcsekélyebbet sem merte eldobni. Millió shillinges összegnél sem gondolkodott volna másként. Felfogása szerint sem a pénzével nem húzza ki (a világ minden pénzével sem), sem a szellemi képességeivel nem bírja az iramot (a világ minden emberének szellemi képességei sem bírják). Ezen az alapon nem dolgozott, hanem a fejebubjára tolt kalappal, zsebredugott kézzel lődörgött irodájában és csak ellenőrizte, hogy semmi kárba ne vesszen.

Leánya egy hét leforgása alatt nyugodtan kiszedhetett volna tizenöt fontot a zsebéből, még ha rajtakapta volna is, akkor sem lett volna olyan nagy baj, mint a leány gondolta. Ha véletlenül felébred és megpillantja leányát, hogy a zsebében kotorász, szempillája sem rezdült volna és tovább szőtte volna álmait. A leányát megbüntette volna, de Polly nem veszítette volna el apja

megbecsülését. Egyáltalán, senki sem veszíthette el Peachum megbecsülését.

Sajnos, kevéssé ismerik egymást az emberek és így Polly azt hitte, hogy a szükséges tizenöt fontot nem tudja megszerezni az apjától.

Amikor a katona meghallotta az összeget, még az udvarban felajánlotta, hogy puhára veri az illető urat. Van olyan spórkassza, amit szét kell törni, hogy a pénzhez jussunk. Csakhogy hát Mr. Smiles nem volt spórkassza. Polly ismét egyre többet foglalkozott gondolatban Mr. Beckettel.

A katona hazaérve megvizitálta a kutyáit, majd végighevert megint a táboriágyon. Ha voltak gondolatai, körülbelül így gondolkozott:

— *Megint hiányzik valakinek tizenöt fontja. Ha megvolna, megint csak kiderülne, mennyire megmagyarázhatatlan, hogy emberek születnek. Miért legyen egy asszony olyan elfajzott, hogy ilyen világra hozza a gyermekét, ha megvan a tizenöt font, amivel megakadályozhatja a születést? Ha minden esetben akadna tizenöt font az elhajtásra, hogyan születnék ilyen rengeteg sok ember, aki öli magát néhány szippantás levegőért, födélért, ami néha megvédi az esőtől és pár falat íztelen harapnivalóért? Kikkel folytatnák ezt a sok háborút és kinek volna szüksége rájuk? Kit zsákmányolnának ki — ha már az anyja nem volna annyira kizsákmányolva, hogy a tizenöt fontja sincs meg? Azt mondják a professzorok, hogy a tulajdonviszonyokon nincs mit változtatni. A tulajdon birtokosait nem lehet megszüntetni; hát legalább a tulajdonnélkülieket lehetne! A törvény tiltja a magzatelhajtást, a szerencsétlenek pedig már attól boldogok lennének, ha szabad lenne elhajtaniok. Így hát harcolnak a törvény ellen. Arra vágyakoznak, hogy késsel vájkáljanak a zsigereik között, kimetéljék a szerelem gyümölcsét és a latrinába hajítsák. Nos, a kívánságuk nem teljesülhet. Micsoda szemérmetlen kívánság! Hát nem nyilvánította az életet szentségnek az Egyház?! Hogyan is kockáztathatnak meg ezek a nőszemélyek ilyesmit, mikor vonakodnak attól is, hogy ebbe a túltelt, büdös, az éhesek üvöltésétől visszhangzó kőrengetegbe gyermeket plántáljanak?! Szedjék össze magukat és ne engedjék idáig a dolgot. Igyanak egy korty whiskyt, harapják össze a fogukat és szüljenek szaporán. Persze, minden szentnek maga felé hajlik a keze és sajnálják a gyermeküket ettől a világtól. Persze, az ő gyermeküknek tegyünk kivételt! Átkozott önzés! Tiszta szerencse, hogy az elhajtás pénzbe kerül. Itt már megszűnt minden korlát . . .*

Így gondolkozott volna a katona, ha egyáltalán lettek volna gondolatai. De nem voltak: fegyelemben nevelkedett.

Mégis hamarosan felkelt és az emeletre ment, eszébe jutott valami fekvés közben és el akarta mondani Őszibaracknak. Elviszi a barátnőjéhez Pollyt. Az asszony biztosan tud mondani még valami megoldást.

Belépett a kis, rózsaszínű szobába. Polly hanyatt feküdt ágyában, arca a mennyezet felé fordult, két keze illedelmesen az oldalán.

Fewkoombey éppen meg akart szólalni, de tekintete megakadt egy nádszéken heverő avult könyvön. Az Encyclopedia Britannica kötete, vagy annak egy része volt, Fewkoombey magányos óráinak bizalmasa. Néhány oldalt már kívülről tudott belőle, de milyen sokat nem még!

A katona mélységesen megrendült attól, hogy az annyira nélkülözött könyv itt hányódott. Nem is örült, hogy ismét megtalálta. Megdöbbentette, hogy elvették. Felbecsülhetetlen értéke volt ennek a könyvnek a szemében. Könnyen meg tudta volna venni egy ócskásboltban, ha véletlenül ott hentereg, de miért hevert volna ott éppen ez a könyv? Ilyesmi tíz évben egyszer fordul elő. Őszibarack semmire sem becsülte, tudjuk. Fewkoombey nem is tudta volna megmondani, miért cserélte volna el, kivéve, ha valaki a teljes, ép kötetet kínálta volna. Mégsem léphetett oda és nem kiálthatta: ez az én könyvem, hogy kerül ide? Ilyen viselkedés egészen elfogadhatatlan helyzetet teremtett volna. Fewkoombeynek Peachum kisasszonyról alkotott véleményét gyökeresen megváltoztatta az, hogy a könyvet ebben a szobában látta meg.

A leány megkérdezte, mit akar, erre morgott valami olyasfélét, hogy „érdekelthogysmintérzimagát“, aztán kiment a szobából, anélkül, hogy a leányra vagy a könyvre pillantott volna. Polly olyan összetört volt, hogy nem is vette észre a katona különös viselkedését.

A katonával egy baráti lény hagyta el a szobát, ilyen világban nélkülözhetetlen és semmivel sem pótolható valaki és eltünt egy jótanács, amely talán a leány életét más irányba vitte volna.

Polly egy-két nappal később megint elment Smileshez. A háziasszony már gyanakodott, így hát kimentek a Városligetbe. Polly le akart ülni egy padra, de Smiles megállt egy tisztáson, a bokrok között.

A leány úgy érezte, mintha megzsarolnák.

A fiatalember átkarolta Polly derekát és elmesélte, hogy nagy erőfeszítések árán sikerült valamit megtudnia.

— Ne hidd, hogy éjjel-nappal nem gondoltam folyton erre a dologra — mondta Smiles és arca a leány arcát súrolta. — Az ügy átkozottul kellemetlen. Olyan vonzó vagy azóta. Nézd csak a holdat, aranyom, sokkal szebb, mint máskor, miért ülsz ilyen mozdulatlanul itt, nem veszed észre, milyen szép itt a lombok alatt? Nem is nézel rám úgy igazán; ahelyett, hogy egy kicsit elengednéd magadat — olyan jól áll ez neked —, folyton csak ezzel a régi dologgal jössz, hát nem szeretsz már? Már nem is esik jól, ha megsimogatom a melledet? Nem bízol bennem? Az én dolgom, hogy kihúzzalak a bajból, amibe vittelek. Igaz, hogy te is oka vagy, de azért csak bízd rám, aranyom. Hallgass ide, tudom már, mit kell csinálni, pontosan tudom, hogy kell, a körülményekhez képest egészen egyszerű a dolog és nem kerül pénzbe. Az ember fog egy hagymát...

A leány értelmetlenül nézett rá, Smiles folytatta, elvette a karját Polly derekáról:

— A hagymát, ezt a közönséges hagymát, amit a konyhában használnak, beteszi az ember és megvárja, amíg kicsirázik. A hagyma mindenütt gyökereket enged. Egészen finom kis gyökerecskéket, érted? Két-három nap alatt kihajtanak a gyökerek, akkor aztán kihúzza az ember és minden kijön vele. Hát nem egyszerű?

Polly ingerülten felugrott. Leverte szoknyájáról a mohát és szót sem szólt, megigazította a kalapját. A fiatalember sértődött tekintetére mégis mondott valamit:

— Nem volna bolond senki, hogy tizenöt fontot fizessen, ha egy hagymával is meg lehetne oldani a dolgot. Hiszen így elvérzik az ember!

Gyors léptekkel kimentek a ligetből. A búcsúzásnál Smiles olyan önérzetesen viselkedett, mint aki megtette a magáét.

Polly tudta, hogy Beckett másik neve Macheath és tudott az S-áruházakról is, Macheath mindent elmondott neki: fával is kereskedett, hát ez feljogosította arra, hogy fakereskedőnek nevezze magát.

Polly találkozott néhányszor vele és kísérletképpen elmondott neki egyetmást Coax-szal, az alkusszal folytatott beszélgetéséből. Nem mesélte el, hogy járt Coax lakásán, apja leveléről sem tett említést, de elmondta, hogy Coax megígérte, érdekes fényképeket mutat majd neki. Hozzáfűzte, hogy hamarosan meglátogatja Coaxot és a férfi nővére nagyon kedves asszony.

Mr. Beckett komoran hallgatta és azt a benyomást keltette Pollyban, hogy nagy elhatározások előtt áll.

Késő délután Polly anyja után ment a kis pincekamrába, ahol polcokon almát aszaltak. Tudta, hogy Peachumné nem szerette, ha ide utánajönnek. Polly azonban elhatározta, hogy éppen itt beszél vele és nem másutt.

Amikor rányitotta az ajtót, anyja ijedt arccal állt a polcok között, üveg whiskyvel a kezében. Az üveget az asztalra támasztotta. Peachumné mélységesen fájlalta, hogy férje miatt ilyen méltatlan helyzetbe jutott gyermekével szemben, egy véletlen whiskysüveg következtében. Negyvenhat éves volt és emésztette a tudat, hogy nem szabad ember.

Polly legszívesebben olyankor beszélt vele, amikor anyja bűntudatos volt, mert máskor meglehetősen utálatos szokott lenni. Közölte, hogy Becketthez megy feleségül.

— De hiszen nem is Beckettnek hívják — szólta el magát Peachumné.

— Igen, Macheath a neve, helyesebben: talán Macheath a neve — válaszolt hidegvérrel Őszibarack.

— És Peachum? Mit szól majd Peachum egy emberhez, akit talán így, talán úgy neveznek? — kérdezte Peachumné és hirtelen a legközelebbi polcra tette az üveget. — Ez igazán nem az az ember, aki biztonságot jelenthet számodra. Van szemem, fiam és láttam, hogy táncol, amikor azt hiszi, hogy nem látom. Azt hiszi ez az ember, hogy a „Tintahal" löttyéből öt-hat pohártól már kész vagyok. Tisztességes foglalkozású ember nem fogja át így egy fiatal leány derekát. Ne csapd be magadat! Pollykám, nem akarhatod józan ésszel, hogy ilyen ember felesége légy, valami egészen más van a dologban, amiről szívesebben nem is beszélnék. Elcsavarta a fejedet, egészen biztos.

— Igen, tetszik nekem.

— Na látod, ezt mondom én is — kiáltott Peachumné diadalmaskodó hangon. — Elvesztetted a fejedet. Beleestél és most már nem látod, hogy kétszer kettő mennyi.

Polly dühös lett.

— Ne beszélj annyit — szólt méltóságteljesen —, mondd el a papának, aztán beszéljen ő vele.

Sarkonfordult és visszament a szobájába.

Peachumné felsóhajtott és zordonan kiürítette az üveget. Este beszélt a férjével. Ismerte Pollyt.

Délután Peachumnak rettenetes összecsapása volt Coax-szal. Az alkusz egy vendéglő különszobájában most már nyiltan követelte, hogy vegyenek új hajókat. Ez a kívánság úgy hatott a „régi hajók értékesítésére alakult kft." tagjaira, mint a villámcsapás.

Eastman, aki már napok óta sejtett sokmindent, egyszerűen összeroskadt a székében, de a másik felugrott, üvöltött, mint egy vágóhídra vonszolt ökör, aztán sírva magába omlott. Nem használt semmi. Coax szerint parlamenti bizottság kiküldésére tettek lépéseket, a bizottság felülvizsgálja majd a vételi szerződést. Így hát megbízták Peachumöt, akinek két üzletrésze volt, hogy a hét végén utazzék Coax társaságában Southamptonbe. Tárgyaljanak ott kifogástalan teherhajók vételéről.

Mégis kimentek a dokkokba, hogy hivatalosan átadják a kormánybizottságnak a régi hajókat. Nem volt szabad feltűnést kelteni, át kellett adni a három hajót, majd később kicserélik őket. A tatarozás még nem fejeződött be, a munkálatok tovább folytak a SzÉT égisze alatt. A bizottság két civil úrból állott, akik gyorsan elintézték a formalitásokat. Pontosan negyedórát ácsorogtak a szeles rakodóparton. Esett, mindannyian fáztak.

Este Peachumné elalvás előtt megemlítette Macheath nevét Pollyval kapcsolatban, erre Peachum dührohamot kapott.

— Kicsoda mutatkozott be nektek? — bömbölt. — Ez a csaló S-áruházas? Mit jelent ez egyáltalán, hogy: bemutatkozott? Hol csatangoltok, hogy idegen urak csak úgy bemutatkozhatnak nektek? Hiszen ez egy svindler, az egész City ismeri. Így vigyázol te a leányodra! Éjjel-nappal keményen dolgozom érte és akkor összehozod mindenféle nőpecérekkel, akik a bankokban előszobáznak, hogy svindli-áruházaikat szanálják. Mi történik egyáltalán a leányod körül? Majd utánanézek én ennek az egész ügynek. Ezzel a Coax-szal úgy szemezett a szülei jelenlétében, hogy... Honnan vette ez a leány az ilyen érzékiséget?

— Tőled biztosan nem örökölte — válaszolt szárazon Peachumné és állára húzta a takarót.

— Bizony, nem tőlem — dühöngött Mr. Peachum a sötétben. — Én nem engedhetek meg magamnak ilyesmit, mert tiszta fejre van szükségem, hogy szét ne tépjenek ezek a hiénák.

Kurtán félbeszakította beszélgetést:

— Hallani sem akarok többet erről. Polly felől én határozok. Pollyt illetően ezzel döntött is.

Másnap reggel az irodában elővette a leányt. Kíméletlenül kikérdezte a Coaxnál tett látogatás felől és a bőgő leány még a fényképeket is bevallotta. Pucér hölgyek voltak a képeken.

Peachum a kihallgatás után kijelentette, hogy legnagyobbrészt hazugságnak tartja, amit leánya mondott. Mr. Coax igen tiszteletreméltó üzletember és Polly boldog lehet, ha érdeklődik iránta

és semmit sem hallott a leány csavargásairól. Ezzel a célzással abba is hagyta.

Amikor a leány legközelebb találkozott Macheathtel, közölte vele, hogy apja sohasem adja a házasságukhoz beleegyezését, hétvégre egyébként Mr. Coax piknikre hívta meg. Az első állítás igaz volt, a második pedig hazugság.

Macheath értesült Őszibaracktól, hogy Mr. Coax a szülők választottja, erre világossá vált előtte, hogy valamit kell tennie Coax ellen.

Némi gondolkodás után elhatározta magát és omnibuszon elkocsizott egy kissé züllött kétszobás kis szerkesztőségbe, amelynek falai között általában kétesen mosdott, tudnivágyó urak szokták kenetteljes hangon tárgyalásokat folytatni.

Néhány foltos, szakadozott régi hírlapköteget szedtek elő és átlapozták. Akkor azután Mr. Macheath egy másik omnibusszal az alsó Blacksmithsquare-re ment, ott egy gyanúskülsejű, ingujjas, kövér férfinak egyik hátsó udvarban valami megbízást adott.

Utána pedig — bár még csak koradélután volt — a harmadik omnibusszal hazament.

A déli külvárosban egy kis családiházban lakott. Kis kertje is volt és körülötte pontosan ugyanilyen házacskák állottak. Nemrégen lakott még csak itt: éppen hogy berendezkedett. Az egyik kopár szobában állott néhány bútor, közöttük egy divány, ezen aludt, a konyhában gázkályha volt és egy hatalmas jégszekrény. Egyébként régi ház volt. Macheath egyik csődbement üzletfelétől vette át.

Megállt az alacsony lépcsőn és vaskos kulcscsomót húzott elő a zsebéből, néhány kulccsal próbálkozott, míg az igazit megtalálta és fütyörészve lépett a teljesen üres előszobába, ahol még egy kalapfogas sem volt.

Elsőemeleti szobájában — mintaszerű rend volt itt — lehúzta a cipőjét, a díványra feküdt és besötétedésig itt heverészett.

Tíz óra felé lent csöngettek. Lement és beengedett egy kövér férfiút, de már a küszöbön elvette tőle, amit hozott és szó nélkül elküldte. A férfi dörmögve távozott. Látni lehetett, hogy ismerte a környéket.

Macheath, aki itt, minden eshetőségre számítva, Milburn néven lakott, a csomagolópapírba pakolt levél- és iratköteget mosdóasztalára rakta és petróleumlámpa fényénél vagy félóra hosszáig tanul-

mányozta. Ezután néhány előszedett takaróval megágyazott magának és hamarosan elszenderedett.

Másnap délelőtt a rendőrfőnökségen megbeszélést folytatott a főfelügyelővel.

A két úr az üres diplomataíróasztal fölé hajolva a papírba göngyölt iratcsomót tanulmányozta; különösen egy pirosfedelú vonalozott füzetnek, Mr. Coax naplójának szenteltek nagy figyelmet.

A napló csak az alkusz magánéletének fontos dátumaival foglalkozott. Mielőtt a főfelügyelő az áttanulmányozásához fogott, Mr. Macheath biztosította afelől, hogy a füzetben nincsenek üzleti természetű feljegyzések. Mert Mr. Brown ezesetben nem lett volna abban a helyzetben, hogy a füzetbe tekinthessen.

A füzet tartalma általános, erkölcsi természetű volt. Volt benne néhány utalás bizonyos látogatásokra és más üzleti tényekre, alapjában azonban morális fejtegetésekkel volt tele, nyiltszívű önarckép volt, egy túláradóan érzéki természet ellen vívott állandó küzdelem tanubizonysága. Az elmefuttatások alapjában véve a két olvasó szellemi színvonala fölött állottak, de hát nyilván nem is számukra készültek.

Nevek is voltak a füzetben, kezdőbetűkkel jelölve.

Egy nap sem maradt ki a naplóból, a füzetet a legnagyobb gonddal vezette írója, alig volt benne áthúzott szó. Majdnem minden második-harmadik napon piros tussal írott és vonalzóval aláhúzott számokat lehetett látni, ilyesfélét, hogy „2-szer“ vagy „4-szer“. A „4-szer“ eléggé ritka volt és nagyobb szám, mint „5-ször“, nem fordult elő. Gyakran szerepelt az, hogy „1-szer“ és ilyenkor hiányzott az aláhúzás, ezt a számot kis karikába foglalta a napló írója.

Még két egymástól különböző jel fordult elő többször a füzetben. A kis könyv borítékjának belső oldalán volt a magyarázat: a székelést és a hashajtók bevételét mutatták ezek a jelek. Ezek is színes jelzések voltak. Lendületes, odavetett írás volt Coax kézírása.

A csomag tartalma egyébként nagyon kétes fényképekből állott. A képek az erős használat jeleit mutatták.

Rövid ideig csendben olvasgattak, aztán Brown megnyomott egy gombot és a belépő tisztviselőnek egy cédulát adott át, amelyre néhány szót vetett. Amikor a tisztviselő visszajött, ő is egy iratcsomót tett az asztalra. A londoni rendőrség aktái és nyomozási jegyzőkönyvei voltak.

Brown kivett a kötegből egy hivatalos iratot és valamit össze-

hasonlított Coax naplójának bevezetésével. Kövér mutatóujja a kérdéses ponton pihent és lassú, alapos hangsúllyal mondta:

— Kedves Mac, nem tudunk mit kezdeni a fiúval. Nem tudjuk, miféle üzleteket bonyolít le, de alapjában véve nem is kotnyeleskedünk abba, hogy tiszteletreméltó férfiak milyen üzletekben dolgoznak — hova is jutnánk így? Ez az ember megfizeti az adóját, rendben van hát a dolog. Mi nem is értünk az üzletekhez. Egy gentleman magánéletével éppen így nem törődhetünk, betöréseket pedig nem követett el. Az egyetlen ez a jelentés, amely szerint két évvel ezelőtt a szóbanforgó urat a tengerészeti államtitkár feleségével tettenérték egy garniszállóban. De ezt inkább add oda valami ujságírónak. Tudok egy-két ilyen alakot ajánlani, akik ilyesmit fel tudnak fújni.

Ismét megnyomott egy gombot és új mappát kapott, az eléggé vaskos köteg borítékján ez a szó állott: „Zsarolási ügyek".

Szokása szerint gondosan áttanulmányozta, aztán így döntött:

— Fordulj Gawnhoz. Egyike a legjobbaknak.

Macheath átvette a címet, saját iratanyagához tette, megveregette barátja vállát és könnyedén így szólt:

— Ha hamarosan megházasodnék, már tudniillik hivatalosan, érted, úgy-e? eljössz az esküvőmre? A bankemberek miatt volna szükségem rá. Nem akarnak parirozni.

— Ha lehet — felelt Brown kedvetlenül —, de aztán most már igazán ne történjék gyakran ilyesmi.

Macheath elgondolkozva távozott. Brown sem a régi már, valami megzavarta a régi barátjához való viszonyát. Hűséges persze, igazi barát, de megint újabb csomó felelősséget raktak a vállára.

A bankkal sem vergődött zöldágra Macheath. Mindig újabb kikötésekkel jöttek.

Saját emberei is folyton nehézségeket okoztak. Pénzt akartak látni. Nyomasztóan hatott a tudatára, hogy közel százhúsz ember, köztük sok családos, gondját kell viselnie. Nem fogta föl könnyedén a dolgot.

Valaminek történnie kell, ez kétségtelen. Ha megkaparintja az öreg Peachum pénzét, akkor fellélegezhet.

A Waterloobridge környékén levő üzletébe hajtatott. Ez nem volt S-áruház, elegáns régiségkereskedés volt, egy asszony vezette, Fanny Crysler, értett is valamit a műtárgyakhoz. Ide szokott jönni, ha valamit alaposan át akart gondolni. Ilyenkor beült az üzlet irodájába és lapozgatott valamelyik könyvben.

Sajnos, Fanny nem volt ott. Egy aukcióra ment. Mac fontosnak tartotta, hogy az itt eladott tárgyak közül néhánynak valódi születési bizonyítványa legyen.

Az irodában felhalmozott könyvek a kingshalli lelkész könyvtárából származtak, amint fedőtáblájukon olvasható volt és különlegesen obszcén rézmetszetek díszítették ezeket a köteteket. Mac nem szerette az ilyesmit. Minden vonatkozásban művészetellenes volt. Ellenszenvvel tolta félre a nagyértékű köteteket.

Közben Pollyra gondolt.

Mostanában mindig leírhatatlan nyugtalanság fogta el, valahányszor a leányra gondolt. Ez a leány roppant érzéki teremtés.

Felkelt és elment az Old Oakstreetre.

Kétszer elsétált a ház előtt és Polly már le is jött. Néhányszor megkerülték a háztömböt.

A leány nagyon megtörtnek látszott és úgy tünt, hogy gondjai vannak. Sápadtabb is volt, mint máskor. Macheathnek feltűnt, hogy karikák vannak a szeme alatt. Elváláskor a leány nem nézett a szemébe.

Polly mellékes hangsúllyal megjegyezte, hogy most egyideig nem megy a háztartási tanfolyamra, így hát nem találkozhatnak. És vasárnap lesz Coax piknikje.

Macheath rosszkedvűen ment Tunnbridgebe. Eszébe jutott, hogy ma az ő csütörtökje van.

Az volt a szokása, hogy minden csütörtökön este Tunnbridge egy bizonyos házában töltött néhány órát. Megivott ott a leányoknál egy csésze kávét és Jennyvel szórakozott. Nyomott hangulatban volt, hát kártyát vettetett magának. Semmi okos dolog nem jött ki. A leányok szokás szerint unatkoztak. Több mint öt éve járt ide.

Másnap felkereste Gawnt. Ez az ember különböző, nem a legjobb hírű ujságokba írt. Átadta neki a William Coax ellen összeszedett anyagot.

Nem sokkal később egy üzleti megbeszélésen Mr. Miller a Nemzeti Letéttől elejtett egy megjegyzést, amit Mr. Macheath úgy magyarázott, hogy most már aztán minden meggondolás elmellőzésével a leggyorsabban szolíd polgári háztartást kell alapítania, ez pedig egyezik Polly Peachum kívánságával is.

Így fölöslegessé vált Macheath számára a Mr. Coax ellen indított küzdelem és a terhelő anyag átadása a feledésbe merült.

V.

Jöttek közelébb, erdőn, vizen át,
„Egy életen át“ így jöttek.
Poharuk nem volt, táljuk se, tehát
Azt ették csak, mit a sors keze ád,
Nem volt neve sem gyereküknek.
De ha verte a hó és tél derekán
Szél bárhogy verte Savannát,
Hanna Cash nem hagyta el őt, de nem ám,
S a férfi se hagyta el Hannát.

A sheriff így szólt: „Te kötélrevaló!“
Tejesasszony: „Görbe a lába!“
De a nő: „Mért szidják? Ez mire jó?
Hisz az emberem ő.“ — Minek itten a szó?
Mellette maradt, na, hiába!
Bicegett is tán, de becézte talán,
S megverte: így mentek előre.
Hanna Cash ezt nem firtatta, csupán
Tudta jól: ez az ő szeretője.

(Hanna Cash balladája)

KICSINY, DE JÓL ALAPOZOTT VÁLLALAT

A Nemzeti Letétbank kicsiny, de jól alapozott vállalat volt, főleg ingatlanokkal foglalkozott. A tulajdonosa egy hétéves kisleány volt és a céget Mr. Miller, az öreg prokurista vezette. Miller az ugyancsak koros ügyvéd, Hawthorne tanácsaira támaszkodott; Hawthorne volt a kis tulajdonosnő gyámja.

Macheathnek nemcsak Millerrel volt dolga a bankkal folytatott tárgyalásai során, hanem Hawthornenal is. Ketten együtt

százötvenévesek voltak és ha az az ember összeköttetésbe került velük, másfél évszázadot kellett figyelembe vennie.

Éppen azért fordult hozzájuk Macheath és azért vette magára a leírhatatlan türelmi próba terhét, mert egyszersmindenkorra el akarta némítani az S-áruházak körül suttogó híreszteléseket. Valóban, senkinek sem jutott volna eszébe az egész Cityben, hogy egy vállalat, amelyben a N. L. érdekeltséget vállal, 1780-as alapításnál fiatalabb lehet. Márpedig akkor valóban szolíd vállalatnak kell lennie.

Csakhogy — pontosan emiatt nem tudott velük zöldágra vergődni.

A bank egymásután jött a kibuvókkal. Mindent tudni akart, az üzleti bérletektől kezdve egészen az áruháztulajdonosok élettörténetéig. Ennek ellenére figyelemreméltó volt az érdeklődése. Macheath sejtette, mi az oka ennek: az ingatlanüzlet — kiváltképpen az, amit Mr. Miller értett ezalatt — nem az már, ami egykor volt. Az új befektetések nagyon szegényesek és a régi objektumok sokszor szörnyűséges értékváltozásokat szenvedtek.

Mr. Hawthorne bizonyos aggodalommal nézett a jövő elé. Nem volt egészen elégedett a prokuristával, Mr. Millerrel: ő volt ugyan az öregebb, mégis túlságosan vénnek tartotta Millert a bank vezetésére. Az elszalasztott üzletek miatt a maga körülményes módján Miller körülményeskedését tette felelőssé. Titokban sokszor arra gondolt már, hogy fiatalabb, mozgékonyabb munkaerővel cseréli ki és Mr. Miller ezt érezte.

Valójában már jóideje mindketten bizonytalanok voltak az újabb időkről alkotott véleményükben. Talán mégsem egészen jó, ha mindent olyan pedáns pontossággal kezel az ember. Más cégek nem ilyen akkurátusak, kötnek is üzleteket és megbízhatónak tartják őket. Lehet, hogy a kor jellege megkövetel bizonyos nagyvonalúságot.

Amikor felbukkant az újstílusú S-áruházakkal való üzleti kapcsolat lehetősége, nem idegenkedtek annyira tőle, mint gondolta volna az ember. Minden kissé szokatlan és ledér volt az ügyben, de ez volt éppen az új benne, ez volt a modernség. Persze, éppen az álláspontjuk miatt nem tudták olyan jól megkülönböztetni egymástól a modern üzleteket, mint az újakat a régiektől. Kérdezősködésük inkább csak a megszokásból származott. Alapjában véve már félig elhatározták, hogy megcsinálják az üzletet. Különösen Hawthorne törekedett erre.

Miller többször elejtett bizonyos célzásokat Macheath előtt arranézve, hogy egy meghívás esetén nem vonakodnék túlságosan

és felkeresné az otthonában — márpedig ez sokat jelentett. Most tehát a kellő formában meghívta Mr. Millert a küszöbön álló esküvőjére, Miller pedig, Mr. Hawthorne nevében is sietve elfogadta a meghívást.

Macheath érezte, hogy ez a látogatás többet jelent majd az üzlet létrejötte tekintetében, mint a világ összes pénztári melléklete. Ebben igaza is volt.

A bankból jókedvűen indult el a Waterloobridge környékére. A hátsó irodában volt valami megbeszélése Fanny Cryslerrel és további útjára magával vitte a nőt.

Együtt néztek be néhány előkelő régiségboltba és bútorokat válogattak. Kiválasztott szép darabokra volt szükség: az ár nem számított.

Amikor végül egy teázóban löncsöltek, Fanny rövid ideig hallgatásba merült, majd hirtelen megszólalt, a kiskanállal ütögette a csészealját:

— Tiszta őrültség az egész. Tulajdonképpen mire neked ezek a bútorok? Magadnak? Persze, hogy nem. Te csak kénytelenségből laknál benne, engem nem tudsz elámítani: néhány jóképű gyári negyvenfontos szobaberendezés számodra sokkal kellemesebb, mint az, amit most kiválogattam. Olyan az ízlésed, mint egy bútorszállítóé, hidd el, nem szégyen ez. Ezek a bútorok egyáltalán nem neked valók, Mac. Ezek Miller és Hawthorne urak számára volnának, de mit kezdjenek ők ezzel a holmival? Modern lakást kell berendezni, modern és drága lakást. Olyan ember lakását kell megteremteni, aki halad a korral. Mellékesen állhat benne néhány öreg darab, azokat anyádtól örökölted. Támlásszék, varróasztal, miegymás. Majd gondoskodom ilyesmiről. Bízd rám a dolgot. Olyan lesz, hogy a Másfél Évszázad nem nyugtalankodik majd a rádbízott pénze miatt.

Macheath nevetett: újra végigjárták az üzleteket és lefujtak minden rendelést. Fanny egyedül szerzett be más bútorokat.

Polly hazudott, amikor arról beszélt, hogy Mr. Coax meghívta piknikre. Coaxot egyáltalán nem látta mostanában. Néhányszor eszébejutott, hogy el kellene menni a melltűért. A tűt elvihette volna egy ékszerészhez vagy akár zálogházba és véleménye szerint megkapta volna érte a tizenöt fontot.

Mac tekintetében azonban jól állt most az ügy. A férfi egyre jobban tetszett neki. És észrevette, hogy Macheath vigyáz rá. Mindig lebzselt egy-két ember a hangszerüzlet előtt, ha kijött a házból, akkor követték. Előbb bosszankodott emiatt, de később hízelgett neki a dolog. Valami biztonságérzete volt Mac mellett. Nem

olyan fiatal tacskó, mint Smiles, Smilesnek sejtelme sincs arról, mi a felelősség. Amikor Mac titokban kötött házasságról beszélt neki, vidáman képzelte maga elé apja arcát, ha az öreg megtudja majd a dolgot.

Meg volt győződve arról, hogy a piknik említése vitte döntésre a dolgot Mackel. A férfi valami vad dolgot sejtett a piknik szó mögött. Pollynak nevetnie kellett, ha erre gondolt.

Pénteken délután Peachumné férje számára kézitáskába csomagolt egy inget és néhány gallért és Mr. Peachum a pályaudvarra ment. Félórával később Polly is csomagolni kezdett kis rózsaszínű szobájában.

Titokban egy selyem ingnadrágot vásárolt és egy hla fűzőt, méghozzá egyik S-áruházban, hogy Macet meglepje vele. Berakta egy ócska, fekete táskába, hozzácsomagolt egy hosszú, magasan zárt hálóinget, az egyetlent, amely nem volt foltozott.

A sarkon zárt bérkocsi várta, Macheath benne ült.

Macheath nem volt valami jókedvű, reggel óta talpon volt és hiányzott a megszokott déli alvása.

Először a rendőrfőnökség elé hajtattak. Macheath megállította a kocsit és felugrott Brownhoz. Brown is ideges volt. Már másodszor járt nála Macheath, hogy a jövetelét megerősítse.

Eddig hiába keresett megfelelő házat, kénytelen volt hát délben újabb címet adni, ez nem nagyon derítette jókedvre Brownt. Most is kevés hajlandóságot mutatott, de mégis megígérte, hogy jön. Az egész lakodalom sikere valójában az ő megjelenésétol függött. Nemcsak Hawthorne és Miller körül forgott a játék, más vendégekről is szó volt, akik számára mond majd valamit a rendőri hatalmasság megpillantása.

A Coventgarden közelében Mac beültette Pollyt egy teázóba, maga továbbkocsizott Kensington felé. Az emberei ott rendezték be a lakást a lakodalomra, miután délelőtt egy másik házban némi kellemetlen baleset történt. Mac valódi lakására. a déllondoni házra nem is gondolhatott, túlságosan kicsi volt a ház.

Mac mindent a legnagyobb rendetlenségben talált. Az alsó emelet bútorzata összekeveredett a felsőével és megakadt a rendezés. Az emberek nem voltak gyakorlott bútorszállítók, meg ittak is. O'Hara, aki vezette a munkálatokat, azzal mentegette magát, hogy állandóan protestáltak.

A ház Somersetshire hercegének kisebbik városi háza volt. A nagy városi ház is szabad volt pillanatnyilag, mert a herceg a Riviérán időzött, de a nagy ház túlságosan hivalkodó is lett volna

és különben is be volt bútorozva, míg a kisebbik egész a butler lakásáig üresen állott. A butler Macheath lekötelezettje volt.

Macheathnek nem igen volt itt tennivalója, hamar eltávozott hát és mégegyszer Brownhoz kocsizott. Már nem találta a rendőrfőnökségen. Ennekfolytán áthajtatott a Waterloo-hídon, Fannyt Pollyhoz küldte és lakásán kereste Brownt. Ott sem találta meg.

Fanny menten megismerte Őszibarackot a leírás után. Hamar összeismerkedtek. Őszibarack kissé ideges volt, hogy Mac ilyen sokáig távolmaradt. Már a harmadik csésze teát itta. Egy vas sem volt nála.

Fanny megérkezése eleinte megnyugtatta, aztán elkezdett gondolkodni azon, hogy vajjon miféle viszonyban lehet Mac és a nő. Fanny valamivel harminc fölött volt és nem volt csúnya. Elnevette magát és közölte Őszibarackkal, hogy a Waterloobridgenél Mac régiségkereskedését vezeti, beteg férje és két gyermeke van. Ez csodálatosképpen azonnal megnyugtatta Pollyt, ha nem is örökidőkre.

Az volt a legnagyobb baj, hogy már későre járt az idő, nem lehetett még üzletekbe is menni, hogy esküvői ruhát vegyenek. Polly egész esküvői örömét elrontotta az aggodalom, hogy esetleg a megszokott ruhácskájában kell töltenie az estét. Mac azt mondta, hogy egész sereg előkelő ember lesz ott.

Mac meglehetősen későn érkezett, Brownt nem tudta felhajszolni. A két nőt kocsijába vette. Polly nem tűrte, hogy Fannyt elküldjék, amint Mac akarta. Hiába tiltakozott az asszony, hogy nincs megfelelően öltözve, Polly nem akarta meghallani az ellenvetéseit.

Mac az órára nézett és káromkodott. Most már persze minden üzlet bezárt. Teljesen megértette, hogy Polly nem akart a háziruhájában jövendő otthonába belépni, méghozzá valami hátsóajtón. Egy szót sem kellett szólni, a háztól néhányszáz méterre megállította a kocsit egy parkban és előrement, hogy gondoskodjék a ruhákról.

Megbízta ezzel egyik emberét, aki konfekciós specialista volt, elég jó ízlése volt ahhoz, hogy osztályvezető lehessen Worthnál, csak nem volt ehhez elég szolíd. Worthnál másnap öt kosztüm hiányzott és a direktrisz bizonygatta a rendőrségen, hogy a legjobbak közül valók voltak. Bullynak ezért a következő héten mindenféle kellemetlensége támadt, mert hát az alvilágban nem ismertek még hozzá hasonló ízlésű embert. Mac azonban elsőosztályú menyasszonyi ruhát vihetett a kocsihoz Pollynak.

A többi négyből egyet Fanny vett fel: így ő is menyasszonynak öltözött.

A házban Polly vagy ötven emberrel találkozott, akik láthatóan egészen különböző társadalmi rétegekhez tartoztak. Egy lord Bloomsburyn, egy ezredesen, két képviselőn, két ismert ügyvéden és St. Margaret lelkészén kívül (a pap végezte a szertartást egyik oldalszobában) higgadt modorú testes kis üzletemberek egész csoportjával kellett kezetfognia, Mac ügynökeivel és bevásárlóival. Többnyire feleségükkel együtt vonultak fel ezek az emberek.

Néhány S-áruház tulajdonosa is meghívást kapott: nyomorúságos alakok, rendes ruhában, ünnepélyes arckifejezéssel. Úgy álldogáltak, mintha kiállították volna őket.

A házból nem sokat látott Polly a zűrzavarban. Hallotta, hogy férje mesélte a lordnak, hogy barátjától, Somersetshire hercegétől bérli a palotát.

A menyasszony balján ült Hawthorne. Pollyt gyermekkorától fogva ismerte, a leány sokszor ment apjával a bankba és amíg az urak üzleti ügyeket tárgyaltak, üres csekklapokkal játszadozott. Most azt mesélte az öregúrnak Polly, hogy Mac és ő tegnap összezördültek a szülőkkel, mert Mac senkit sem akart meghívni a „gyárból" az esküvőre. Kissé fakó kifogás volt ez, de úgy látszott, a Másfél Évszázad beszopja.

A vőlegény melletti szék egyelőre üresen maradt.

Brown még mindig nem érkezett meg. Macheath étkezés közben többször is kiment, hogy érte küldjön. Brown nélkül az egész lakodalom nem ért semmit. Különös nyomatékkal hitte, hogy a rendőrtisztviselő jelenléte maradandó hatással lesz a Másfél Évszázadra.

Brown akkor érkezett meg, amikor a szárnyast szolgálták fel. Nem volt túl barátságos hangulatban és nem vette fel egyenruháját. Mac ezt rossz néven vette tőle.

Pollyhoz kedves volt. A leány valóban tetszett neki. Egyenesen ült, kissé piros volt az arca és reprezentált. Csak egész keveset evett, amint a menyasszonyhoz illik. Igen kellemetlen hatást kelt, ha az ember látja, hogy törékeny lányek egész tyúkokat és halakat nyelnek el.

A legtöbb vendég véleménye szerint nem volt egészen helyes az ültetés rendje az asztal alsó végén, de senki sem haragudott ezért a menyasszonyra. Úgy sugárzott, hogy mindent megbocsátottak neki.

Macnek gondokat okozott vendégei viselkedése. Az S-áruházak emberei egész illedelmesen ettek, mert nem érezték otthonosan

magukat, a bevásárlók azonban természetesen nem voltak feszélyezettek. Macheath a desszertnél közéjük ült és kelletlenül hallgatta az asszonyok sugdolózását, ezek a nők nem tudtak viselkedni; sőt elkapott egy leplezetlen trágárságot is, a szerzőjét jól megjegyezte magának.

Nagy általánosságban mégis pompás volt ez az emberei közül kiválasztott csoport. A jelenlévők közül egyiknek sem volt meg a fényképe sem a belföldi, sem a külföldi bűnügyi nyilvántartókban, Grooch kivételével, őt azonban ujjlenyomat nélkül az egész Scotland Yard sem ismerte volna fel. A meghívottak legnagyobb részét az áruháztulajdonosok alkották, akiknek valóban semmi sem volt a rovásán és ostoba külsejük felülmúlhatatlanul tiszteletreméltóan hatott. O'Hara pimaszsága volt, hogy elhozta Jennyt: prostituáltak nem tartoztak a családi körhöz és félő volt, hogy legalább is az ezredes ismerheti. Ellenben olyan emberek, mint Ready, az „Utazó", a Brit Birodalom egyik legkiválóbb gyilkosa és csevegője, nagyban emelték a társalgás színvonalát. Ezt a társaságot nyugodtan meg lehetett nézni.

Kávé után Hawthorne és Miller társaságában visszavonult egyik oldalszobába, ahol az asztalon és székeken az esketés kellékei még szerteszét hevertek. Brown hivatalos ügyeire hivatkozott és búcsút vett. A három úr egy pohárka likőr mellett megbeszélte a Nemzeti Letétbank bekapcsolódását az S-áruházak üzletrendszerébe.

Az idős urak még nem mentek bele a részletek tárgyalásába. Egy hanggal sem éreztették, hogy Polly szüleinek elmaradása bizonyos mértékig zavarja őket. Macheath számított rá, hogy ezért kissé nyugtalanok lesznek, mégsem adott erről semmi felvilágosítást. Bízott abban, hogy Mr. Peachum előbb-utóbb a tények alapjára helyezkedik és a Másfél Évszázad hallgatása azt mutatta: ők is áttekintették a helyzetet és osztják bizakodását.

Amikor visszatértek, a társaság már táncolt. Őszibarack O'Harával járta a táncot. A vadászterem igen ünnepélyesen festett. A legmodernebb stílusban bútorozták be.

Mac néhány percre az üres asztal mellé ült. Kövér álla a kemény gallérba süppedt, kopasz feje kipirosodott, mert már ivott egy keveset. Megkísérelte, hogy átgondolja egy kissé a dolgokat. A körülményekhez képest elég rövid idő alatt sikerült is néhány gondolatot összeszednie:

— Ó — körülbelül így gondolkozott —, *az élet legszebb óráit úgy áthatják a kellemetlenségek, mint marhahúst a torma. A legmeghatóbb jeleneteket bebüdösítik az akadékoskodások. Amikor*

az ember lelkivilága egészen felmagasztosul és a legtisztább érzésekkel telik meg, felbukkannak a financiális meggondolások. Képtelen vagyok arra, hogy nyugodtan üldögéljek és iszogassam a boromat. Ha ezt tenném, akkor a kedves vendégeim, ezek a disznók, minden tisztaságot menten beronditanának. Vigyáznom kell és nem lazíthatok a nadrágszíjon, akárhogy szorít is. Magamra is vigyáznom kell, mert jómagam is csak disznó vagyok. Minden olyan szép lenne, ha ezek a rohadt alakok tekintettel lennének arra, hogy milyen érzelmek töltik el az embert élete legszebb napján. Vajból van a szívem, de ha most ez a piszok fráter Charley feleségével elbújik a szomszéd szobában, meg fogok vadulni. Ilyesmit aztán igazán nem tűrök a házamban. Jenny is elmaradhatott volna, zavar egy kissé. Nem ültethetem a feleségemet ilyen emberek közé, ez túlmegy már minden határon. Polly nagyon tetszik mindenkinek. Nem ajánlanám senkinek, hogy az én feleségemmel akarjon hálni. Disznók! Játszadozzanak csak a maguk szukáival. Vagyis hát, az én feleségem nem szuka, ezt igazán nem lehet mondani, micsoda közönségesség, az én feleségemet egy napon nem is lehet említeni ezekkel. Toronymagasan áll mindannyiuk fölött, még fölöttem is. Sajnos, én sem vagyok tiszteletreméltó férfiú, igazi finom ember. De dolgozom és csinálok valamit. Ha tető alá hozom végre ezt a bankhistóriát, akkor ezúttal már jóravaló ember leszek. Kellemes dolog, ha az ember jóravaló és ez nem árt az anyagi helyzetének. Megint föl kell állnom. A legszebb órák tele vannak kellemetlenségekkel. Ez bizony szomorú, nagyon szomorú.

Macheath feltápászkodott, hogy a kocsit szólítsa. Mikor átment egy másik szobába a táskájáért, tettenérte Bullyt, alias Horgasujjút, Fürészelő Roberts feleségével, persze lármát kellett csapnia és „kikérni magának ilyesfajta disznóságokat a házában". Az sem tetszett neki, hogy Őszibarck még mindig a szeles O'Harával táncolt. Kissé nyers formában félbeszakította a táncot. Általában azonban nem panaszkodhatott Mac az ünnepség sikere ellen.

Amikor a fiatal pár elhajtatott nászútjára, a vendégek illendően álltak a lépcsőn és integettek. Csak Mac, a régi emberismerő látta a kocsi hátsó kis ablakán, hogy ezután a vendégek egy része Fannyt ünnepelte, mint második menyasszonyt.

Éppen jókor érkeztek a liverpooli vonathoz.

Macheath számára nem a legalkalmasabb időben jött ez a nászút.

A külvárosban vagy két hete kifosztottak két vaskereskedést. A „Tükör" című hetilap (azért hívták így, mert addig tartotta a tükröt a kortárs orra elé, amíg az nem fizetett) néhány nappal

később megírta, hogy a szerkesztőség egyik munkatársa az egyik S-áruházban a kifosztott boltokból zsákmányolt borotvapengét vásárolt. O'Hara rögtön megkezdte a tárgyalásokat, Macheath számára azonban most kényelmetlen lett volna, hogy nagyobb összeget fizessen, ennélfogva kidobott egy szerkesztőt, aki elébe tartotta a tükröt. A „Tükör“ ettől fogva harsányan követelte, hogy az S-áruházak hozzák nyilvánosságra a borotvapengékre vonatkozó vásárlási adataikat. Persze, be tudtak ilyen számlákat szerezni, az is természetes azonban, hogy az ügy ezzel nem zárult le.

Az asztali ezüstnemű beszerzése körül is mutatkozott valami zűr: minthogy sürgős volt a dolog, előfordult egy haláleset. El akarták tussolni a Főnök előtt, hogy ünnepi hangulatát meg ne zavarják, de Mac félfüllel meghallott valamit a dologról.

Macheath legszívesebben lefujta volna az egész nászutat, amikor értesült a halálesetről. Ezt azonban nem tehette meg. Úgy döntött hát, hogy legalább egybeköti az utazást bizonyos üzleti ügyek elintézésével és ezért választotta Liverpoolt.

Őszibarack nagyon bájos volt a vasúti fülkében. O'Hara az átlagosnál jobb táncos volt és Polly úgy érezte a rövid úton, a lépcső és a kocsi között, hogy valóban életének legszebb napja ez. Még soha nem forgott körülötte ennyi ember. Boldog volt. Mac szorongatta forró kezét, leplezgetve az útitársak előtt.

Liverpoolban kis hotelszobát béreltek. Lefekvés előtt még megittak a hallban egy üveg burgundit. Ez azonban hiba volt. A lépcsőn felfelé érezte Mac, hogy kissé fáradt.

Alig tudta kellőképpen megcsodálni az új ingnadrágot és úgy látszott, hogy lila fűzőkhöz hozzá volt szokva. De ez is csak a fáradtság jele volt.

Hamar elaludtak, de késő éjszaka felcsöngette őket a vekker, amit Mac gondosan beállított, és így volt még egy kellemes órájuk. Mac a komoly faggatásra beismerte néhány régebbi viszonyát (a Fanny ügyet egyáltalán nem és a Jennyvel való viszonyt kissé hézagosan), Őszibarack pedig bevallotta, hogy egyszer megcsókolta Smiles, persze csak hosszú-hosszú ellenállása után: így hát ez a vallomás a nap fénypontja lett és tartós szerelmük alapkövét tette le.

Polly is boldog volt és megbocsátotta Mac multját, hogy a férfi valamikor betörő volt: Mac a burgundi mellett ennyit vallott be — a vastag tőrösbotban rejtőző pengéből vagy kétujjnyit megmutatott. Megbocsátotta a régi szeretőket is, sőt, mi több, kissé visszataszító szokásait is, mint például az ingalattaszőrösmellvakarását: ebből észrevette, hogy valóban szereti a férjét.

Mr. Jonathan Peachum teljhatalmat kapott a baronettől és többi üzlettársától. Coax-szal a vasúti perronon találkozott.

Southamptonig úgy telt el az utazás, hogy az urak tíz szót is alig váltottak egymással. Coax a Timest olvasta, keskeny orrán cvikkerrel és Peachum némán ült a sarokban, köldökén összekulcsolt kézzel.

Egyszer felpillantott az alkusz és egykedvűen megszólalt:

— Mafeking tartja magát. Kemény gyerekek.

Peachum hallgatott.

— *Szomorú dolog* — gondolta a sarokban —, *angolok hadakoznak az angolok ellen. Nemcsak ez az ember, de még a mafekingiek is ellenem dolgoznak. Adnák már meg magukat! Akkor nem volna szükségük utánpótlásra és hajókra és felbomlanék ez az üzlet, amely így a nyakamba kerül. Most ott üldögélnek a forró égöv alatt és napról-napra várják a hajókat, amelyeket nekem kell megvásárolnom a megtakarított fillléreimből. Tartsatok ki, mondogatják egymásnap mindennap, ne inogjatok meg és ne ernyedjetek el, egyetek inkább kevesebbet, álljatok ki a golyózáporba, amíg a jó öreg Jonathan Peachum spórolt garasaiból megveszi a hajót, hogy utánpótlást kaphassunk. Ha rajtuk múlnék a dolog, gyorsan menne, de mivel rajtam áll, hát lassan megy ez az átkozott hajóvásárlás: így egészen ellentétesek az érdekeink, holott nem is ismerjük egymást.*

A southamptoni szállodában sietve elváltak egymástól. Nem is vacsoráztak együtt. Éjszaka azonban éktelen lárma hallatszott Coax szobájából, amely Peachumé mellett volt.

Peachum felrántotta a nadrágját és átment. Az alkusz állig betakarózva feküdt az ágyában és a szoba közepén harisnyáig meztelenül állt egy még eléggé fiatal nőszemély és teli tüdőből szidta Coaxot.

Fejtegetéseiből az bontakozott ki, hogy nem áll szándékában eleget tenni a hozzá intézett felszólításoknak. Utalt számos esztendő óta folytatott praxisára, gazdag tapasztalataira és hangsúlyozta teljes előítéletnélküliségét: tanuként kikötőmunkásokat és matrózokat nevezett meg, világotjárt és igényes urakat. De még egy bizonyos, ocsmányságáról városszerte közismert éltesebb törvényszéki úr sem merészkedett volna tíz shillingért ilyen kívánságokkal előállni.

Felülmulhatatlan képességről tett tanuságot Coax szidalmazásával. Fáradság nélkül, könnyedén talált olyan hasonlatokat, amelyek ezt a könyvet kimeríthetetlen mennyiségben díszíthetnék költői erejükkel, ha le lehetne írni őket.

Alig lépett be Peachum, már kopogtak is az ajtón. Néhány felindult pincért kellett elhárítania. Aztán nekifogott, hogy a hölgy üzleti érzékét felkeltse, miközben a nő, festői módon vállára vetett plüsstakaróval, cipőjét huzogatta.

Szívós küzdelem után végre távozott a hölgy, harisnyájában néhány pénzdarabbal és ajkán ezekkel a szavakkal:

— Jól tenné, ha szerezne még két-három hölgyet a barátjának, ha valamennyire magához akarja téríteni, hogy ne négykézláb hagyja el a szállodát.

Amikor végre elment, a két úrnak csomagolnia kellett, mert a szálloda nem helyezett tovább súlyt a jelenlétükre. Másik hotelbe költöztek át.

Közben már reggel négyre járt az óra. Nem feküdtek már le, hanem egy kanna teát hozattak és beszélgettek.

Coaxon látszott, nagy szüksége van arra, hogy kibeszélje magát. Nem titkolta Mr. Peachum előtt, hogy a jelenet eros undort váltott ki benne. Nyilt formában kárhoztatta saját gyengeségét, hogy a társadalom ilyen salakjával kerülhet érintkezésbe.

— Ezek az emberek — mondta szomorú felindultsággal — képtelenek az önfegyelemre, ha az ember kiemeli őket megszokott környezetükből. Nem tudják elviselni a gentleman-bánásmódot. Nem is vehetjük rossznéven tőlük, nem tehetnek egyebet. Mindig csak a legútszélibb szitkozódás ömlik belőlük. Minden jobb érzést kiirt belőluk a pénzért való állandó önbemocskolás. Nem akarnak dolgozni. És a kapott pénzért az ellenértéket sem akarják megadni. Egyesegyedül kényelmesen akarnak élni, semmi egyéb nem tetszik nekik. Ez az, ami elkedvetlenítő a szocializmusban is. Elviselhetetlen ez a sivár materializmus. Egy ilyen ember számára a legnagyobb gyönyörűség, ha átengedheti magát a lustaságnak. Ezek a világmegváltók sohasem érhetnek el eredményeket. Nem számolnak az emberi természettel, amely keresztül-kasul romlott. Persze, ha olyanok volnának az emberek, mint mi szeretnők, akkor lehetne velük kezdeni valamit. Így azonban megfeneklik minden. A végén nem marad más, mint a keserű szájíz.

Peachum, szokása szerint, az ablaknál állott és kinézett a világosodó térre, ahol egy kékzubbonyos ember öntözőcsővel éppen a követetet locsolta. A kikötőből jövő első zöldségeskocsik zörögve haladtak a város belseje felé.

Szárazon megszólalt, amikor Coax befejezte a beszédét:

— Meg kellene házasodnia, Coax.

Coax úgy kapott a tanácson, mint egy utolsó szalmaszál után:

— Igen, csakugyan, azt hiszem én is — mondta elgondolkozva. — Szükségem volna egy lányre, aki szeret. Hozzám adná a leányát?

— Igen — felelt Peachum, anélkül, hogy megfordult volna.

— Rámbízná?

— Nyugodtan.

Coax hallhatóan lélegzett. Peachum észrevehette volna, ha megfordul, hogy Coax nincs a legjobb színben. A dolog kissé az idegeire ment.

— Nem lennék rossz veje — szólt nyugtalanul. — Értek az üzlethez. És én az elvek embere vagyok. Komolyan kellene a dologról beszélnünk. Nézze, az üzlet, amit most bonyolítok, teljesen és tökéletesen jó, valóban nagyvonalú üzlet. Maga még nem is tudja, milyen jó. Maga is belekapcsolódott, méghozzá elég tetemes mértékben. Azt hiszem, Peachum, sejtelme sincs arról, hogy mit hoz ez az ügy nekem. Maga tanuja annak, hogy építek föl én egy dolgot. Most, hogy ilyen kapcsolat kezdődik közöttünk, nyugodtan a bizalmamba fogadhatom, különösen azért, mert alapjában véve a dolog már tető alá jutott. Amennyire áttekintem a dolgokat, maga legalább hétezer fonttal van érdekelve az üzletben. Valószínűleg nem hiszi ezt, úgy-e? Nos, mit gondol, mibe kerülnek a ladikok, amiket ma megnézünk? Köztünk maradjon a szó: én már tudom. Elsőosztályú hajók. Harmincötezer fontnál olcsóbban nem kaphatnánk — helyesebben: maga nem kaphatná meg. Még drágábbak lennének, ha nem volna rájuk opcióm. Első pillantásra azt mondaná erre, hogy még mindig van valamicske differencia a kormányzat által fizetett negyvenkilencezer font és a vételár között. De ez csak látszat. Maga megveszi az új hajókat és a régieket eladja azon az áron azonban, amit a maguk szakértője határozott meg. Többet valóban nem is érnek. Emlékszik még? Kétszáz font.

Peachum már régen megfordult. Reszkető keze a függönyt markolászta. Coax most úgy festett a szemében, mint egy óriáskígyó.

Coax nevetve folytatta:

— Maga nem tartotta soknak a körülbelül tizenegyezer fontot kitevő javítási költséget, vesztegetési pénzt és az én jutalékomat, amikor a hajók olcsók voltak. Más a helyzet azonban, amikor a hajók ára harmincötezer font. Ehhez jön még újabb vesztegetés,

hogy kicserélhessük a hajókat, körülbelül hétezer font. Nos, mi a véleménye?

Peachum súlyos betegnek látszott a sápadt reggeli világításban. Az a legszörnyűbb, hogy mindezt sejtette! Egy bűnöző karmai közé jutott és kezdettől fogva gyanakodott erre. Ha klasszikus műveltségű egyén lenne, így kiáltott volna fel:

— *Micsoda hozzám képest Ödipus? Évszázadokon át általában a halandók legboldogtalanabbikának tartották, az isteni hóhérok minta-áldozatának és az asszonytól szülöttek legelesettebbjének. Pedig hozzám képest kismiska ő. Rossz üzletbe mászott, anélkül, hogy sejtette volna. Előbb jónak látszott a dolog, nem is: előbb jó volt azzal az asszonnyal hálni, a bujdosó meglelte a házi boldogságot, évekig nem voltak exisztenciális gondjai és köztiszteletben állott. Aztán kiderült, hogy nem lehet tartós az a házasság, amit kötött. Jó, fel kellett hát bontani, megint házastársi köteléken kívül került és tilos lett számára az asszony ágya. Hülyék és irígyek gyötörték, rendben van, sokan voltak, majdnem mindenki, hát ez kellemetlen. De hát van még más ország is és magafajta csavargók számára mindig nyilt valami lehetőség. Nem tehetett magának semmi szemrehányást: nem tett semmi olyat, amit kikerülhetett volna. Én azonban tudtam az egészet, magam vagyok hülye, életre nem való. Kiderült, hogy az orromnál fogva vezethetnek és nem merek az uccára menni, attól kell félnem, hogy egy omnibuszt összetévesztek a szélsodorta falevéllel. Azok közé tartozom, akik áron felül fizetik meg a bunkót, amellyel agyoncsapják őket és ráadásul megterhelik még számlájukat a temetési költséggel.*

Közben Coax megúnta, hogy nézegesse az öreget:

— Mindezek alapján — szól nyugodt hangon — kijelenthetem, hogy ideális vő vagyok a maga számára.

Reggeli kávéjukat már rokoni hangulatban itták együtt. Peachum néhány óvatos szót mondott hangszerkereskedéséről, az alkusz futólag Őszibarack hamvas bőrére gondolt. Aztán elindult a két úr, hogy megszemlélje az új hajóit.

Két eladó hajó volt, nagyon jó és nagyon drága járművek. Coax Plymouthban tudott egy harmadikról is, összesen harmincnyolcezer fontba kerültek, ebből legalább nyolcezer fontot tesz ki Coax jutaléka. Minthogy Peachum most már a birkanyájból a mészárosok sorába emelkedett, nem okozott különösebb nehézségeket. Sietett, hogy minél előbb hazajusson. A klozetben kiszámította egy papírszeletkén, hogy mennyit veszítene, ha nem volna a világon Polly. Még kínosabb lett volna azonban elviselni azt, hogy mit

nyer Coax. Amikor ezt nagyjában kiszámította, olyat nyögött, hogy valaki, aki az ajtó előtt elhaladt, beszólt, hogy rosszul van-e.

E naptól fogva Peachum keveset gondolt a majdnem bekövetkezett megsemmisítő veszteségre, sokkal inkább arra az ijesztő nyereségre, amit az alkusszal való rokoni kapcsolat jelent majd neki.

Most az volt a legfontosabb, hogy Őszibarackot csatasorba állítsa. Különb férjet igazán nem kaphat ez a leány. Coax valóságos zseni.

Ráadásul Peachum egyelőre csak kis részét ismerte Coax terveinek. Egyes dolgokat pedig, amelyeket tudni vélt, egyáltalán nem is tervezett Coax.

Macheath elintézte Liverpoolban az üzleti ügyeit. Polly első alkalommal elkísérte a férfit egyik áruházába.

A félhomályos üzlethelyiségben egy nagydarab, borotválatlan férfi jött elébük. Az üzlet falait fehérre meszelték. A gyalulatlan deszkapolcokon szép rendben nagy posztóbálák feküdtek, sárga papucskötegek, dobozokban zsebórák, fogkefék, tűzszerszámok, halomba rakott lámpák, noteszek, pipák, mindent egybevetve vagy húszféle különböző áru.

Mikor a férfi megtudta, ki áll előtte, szó nélkül kinyitotta a hátsó deszkaajtót és az üzletbe hívta a feleségét. Az asszony gyerekkel a karján jött elő a kis, egyablakos fülkéből, ahol Polly az ajtón keresztül a bútordarabok és gyerekek zavaros gomolyagjára vethetett egy pillantást.

Mindkét ember betegesnek látszott.

Telve voltak bizakodással. A férfi úgy vélekedett, hogy menni fog a dolog. Már az is öröm volt a számára, hogy a maga lábán állhat. Nem egykönnyen engedi ki a markából, amit egyszer megfogott.

— A férjem olyan ember, aki nem engedi magát leteperni — szólt az asszony. Kissé alultápláltnak látszott.

Amennyire Polly láthatta, mégsem ment valami jól nekik. A boltbér nem volt magas, haladékot azonban nem kaphattak. A Mr. Macheath üzleti központjából érkező szállítmányok pontatlanul jöttek és szeszélyes mennyiségben és az el nem adott áru ócskás-raktárrá változtatta a boltot. Méghozzá az egyes cikkekből vagy sok, vagy túlkevés volt raktáron. Akinek kalucsnira volt szüksége, nem érdeklődött zsebórák iránt, esernyőt azonban bizonyos körülmények között vásárolt volna. A többi áruház, még a magasabb árak mellett is, erős versenytárs volt.

A férfi kijelentette, hogy nehezen tud elszámolni a hónap végén.

Macheath nyugodtan és értelmesen felvilágosította afelől, hogy a nagyáruházak konkurrenciája erkölcstelen, mert ezek idegen munkaerőt zsákmányolnak ki és a zsidó bankokkal karöltve rombolják az árakat. Megnyugtatta azonban a férfit. hogy a nagy üzletekben, a pompás áruházakban, mint például I. Aaron üzletei, egyáltalán nem olyan ragyogó a helyzet, mint látszatra hinné az ember. Kívülről ragyogóan festenek, belül azonban rothadnak. Ezért kell éppen az Aaronok és más hasonlókkal szemben minden erő bevetésével harcolni. Itt nincs helye a kíméletnek.

A bérlet tekintetében engedményeket ígért és megígérte, hogy kisebb és változatosabb szállítmányokat küld. Arra is ígéretet tett, hogy gondoskodik a pontosabb szállításról. Viszont az üzlet részéről nagyobb reklámot kívánt. Rajzoljanak szórócédulákat, a gyerekek a gyárajtóban osztogassák a munkások között, a központ majd gondoskodik papírról.

Gyerek volt elég. Polly egy pillanatra bekukkantott a hátsó helyiségbe.

Eléggé tiszta volt a szoba, de csak bútorroncsokat láthatott benne. Egy roskatag, beomlással fenyegető díványon öreg asszony feküdt, a tulajdonos anyja. A gyerekek bámészkodtak. A vénasszony makacsul nézte a falat.

Örültek mindketten, amikor ismét a szabadba jutottak. Mac egy mondatba foglalta össze a véleményét:

— Vagy S-áruháza van valakinek, vagy sok gyereke.

A másik S-áruház meglátogatásakor (kettőnél több még nem volt Liverpoolban) Polly kintmaradt, míg Mac elkészült. A kirakatablakon át látta, hogy Mac egy fiatal, sorvadásos emberrel beszél, aki egy gyalulatlan asztalon öltönyöket szabott. A kirakatban olcsó és rendes ruhák voltak. A fiatalember tárgyalás közben nem figyelt a munkájára.

Polly megtudta, hogy ide határozott mennyiségű szövetet szállítanak, meghatározott számú öltönyre és a ruhák ára természetesen nagyon alacsonyra szabott.

— Nem tudnak sokat fizetni azok az emberek, akik itt vásárolnak — mondta Mac.

Ha ez az ember sohasem szabja el magát és portékája folyamatosan elkel, meg tud élni. Jobban menne neki, ha családja és ezáltal több munkaereje volna. De hát ez az ő ügye. Az S-rendszer alapján nem volt erre semmi előírás.

Macheath elmesélte, hogy ez az ember a falra szegezett egy ujságkivágást, szemben a vasalódeszkájával, a cikk címe ez: „Nagy szorgalom — szép forgalom".

Ezután Macheath még egy vasárunagykereskedésben megrendelt egy tétel borotvapengét, antedatált számlával, ezzel kész is lettek Liverpoollal, hazautazhattak Londonba.

Az volt a szándékuk, hogy Mr. Peachum előtt egyelőre titokban tartják a házasságukat, nem vágják fejbe a hírrel szükségtelenül. Polly egyedül megy haza, hogy anyját hallgatásra bírja (volt egy üveg konyak a táskájában) és értesíti Macet, amikor apja hazaérkezik Southamptonból.

Mikor azonban Polly belépett az üzletbe, Mr. Peachum már visszatért Southamptonból és tombolt leánya éjszakai kimaradása miatt.

Az anyja már az ajtóban kikapta Polly kezéből a táskát. Egy üveg konyakot, egy Liverpoolban vásárolt ingnadrágot és egy menyasszonyi ruhát húzott a napvilágra.

A látvány hatása elképesztő volt; de hát ki szereti a családi jeleneteket és ki nem mond le szívesen arról, hogy megtudja, mi mindent mondanak idősebb egyének leányuknak, testükből sarjadt magzatuknak. Mindenre fény derült, a „Tintahal"-ra éppúgy, mint a kétágyas liverpooli hotelszobára. Az a tény, hogy egyetlen leánya ezentúl a Macheath nevet viseli, dorongütés volt Mr. Peachum fejére. Jonathan Peachumöt a Soho és a Whitechapel mélységes tisztelettel nevezte „Kolkuskirály"-nak, előtte igazán nyitott könyvként állott a brit szigetek és domíniumok alvilága. Tudta, hogy kicsoda Macheath.

Ezenkívül nemcsak meggyalázott, de tönkretett ember is lett. Most már nem övé sem a három ház, amelyeknek falai között érte a sorsnak ez a bunkóütése, de még a szúette asztalt sem mondhatta magáénak, amelyre támaszkodott. Ma reggel látott három hajót Southamptonban, ezek közül legalább egyet neki kell kifizetnie. És leánya, az utolsó szalmaszál, egy liverpooli szállodai ágyban összefeküdt egy koszos betörővel!

— *Fegyházba kerülök* — őrjöngött —, *saját leányom juttat a fegyházba! Ma reggel még Southamptonban, álmatlan éjszaka után vásároltam neki egy szép ruhát, az irodában van, két kemény fontba került. Úgy gondoltam, viszek neki valamit, hadd lássa, gondolok rá. Más gyermekeknek már kora fiatalságukban gondoskodniok kell a megélhetésükről, görbe a lábuk. mert sajnálják a tejet tőlük. Pestises a lelkiviláguk, mert korán meg kell ismerniök az élet sötét oldalát. Az én leányom literszámra itta a tejet. Teljes*

tejet kapott! Csak gondossággal és szeretettel találkozott. Zongorázni tanult. Most egyetlenegy alkalommal kívánok valamit tőle, azt kívánnám, hogy menjen feleségül egy derék üzletemberhez, egy emberhez, akinek elvei vannak, aki a tenyerén hordozza. Ez az ember a fegyházba csukat, mert olyan üzletbe fogtam a leányom miatt, amihez nem értek, csak azért vágtam bele, hogy neki hozományt szerezzek. Mit képzel tulajdonképpen ez a züllött teremtés? Ha rajtakapom valamelyik szabónőmet az üzletvezetőmmel, már röpül is a nő, így vigyázok házamban az erkölcsre. És a leányom összeáll egy notórius házasságszédelgővel és hozományvadásszal. Most törhetem a fejemet, hogyan válasszam el őket. Ráadásul egész életére megmarad ez a folt. Coax ezt sohasem bocsátja meg: ő kifejezetten megköveteli a tisztaságot a nőtől és ahogy a dolgok állnak, joga van ahhoz, hogy válogatós legyen.

Őszibarck pityeregve ült rózsaszínű szobájában és nem mert még küldöncöt sem indítani Machez, aki a „Tintahal"-ban, minden baj bölcsejében, ült és várakozott a döntésre, hogy mikor mehet apósához a döntőjelentőségű látogatásra.

Macheath egész délután türelmesen vagy türelmetlenül, de várt. Másnap délelőtt pedig elment a hangszerüzletbe.

Egy életveszélyes külsejű, nagydarab, mogorva alak állt elébe és amikor Mac megnevezte magát, szó nélkül elkapta a vállánál fogva és kivágta az ajtón.

Két nap mulva cédulát kapott Őszibarcktól, hogy az istenért ne mutassa magát, este mégis lejött Polly néhány percre a sarokra, kisírt szemekkel és elmondta, hogy apja határozata szerint otthon kell maradnia. Máskülönben apja kitagadja, Macet pedig feljelenti a rendőrségen, éppen eleget tud róla.

Mac eléggé nyugodtan hallgatta végig és nem is beszélt szökésről vagy hasonló hülyeségekről. Vagy öt percre hívta csak a parkba, de Polly nem ment.

Egy-két hétig csak másodpercekre látták egymást.

VI.

Nem akarok örökké élni. Távozzál el tőlem, mert nyomorúság az én életem.

Micsoda az ember, hogy őt ily nagyra becsülöd és hogy figyelmedet fordítod reá?

Meglátogatod őt minden reggel és minden szempillantásban próbálod őt.

Vétkeztem! Mit cselekedjem én néked, ó, embereknek őrizője? Mért tettél ki céltáblául magadnak? Mért legyek magamnak is terhére?

És mért nem bocsátod meg vétkemet és nem törlöd el az én bűnömet? Hiszen immár a porban fekszem és ha keresel engem, nem leszek.

(Jób könyve)

IZZASZTÓFÜRDŐ

Battersea-ben, a Fourney- és Deanstreet sarkán volt egy vízgyógyintézet, amelyet főleg idősebb urak látogattak. A berendezés kissé primitív volt. Fakádakban fürödtek itt és a kádak kissé korhadtak voltak már, a masszírozópadok inogtak és a fürdőlepedők lyukasak voltak a sok használattól. Bizonyos különleges gyógyhatása volt azonban itt a fürdőnek, gyógyfüvekkel főzött víznek, ezt sehol másutt nem lehetett megtalálni. Nem orvosok ajánlották ezt a fürdőt, egyik látogató küldte ide a másikat. Az intézet neve ez volt: „Feather Kádfürdői". Az árak nem voltak alacsonyak. Női kiszolgálás volt.

Ide járt William Coax, hetenként legalább egyszer eljött. A Szállítóhajótársaság tagjai megszokták, hogy itt keressék, ha találkozni akartak vele.

Zárt kabinokban fürödtek, a masszázst is ott végezték. Az izzasztókamrák és pihenőpriccsek azonban közös teremben kaptak helyet. Itt eléggé kényelmesen lehetett elszórakozni, kivéve, ha valamennyi kabint elfoglalták. Az intézet be volt rendezkedve erre: ilyen esetben egyszerűen kitették a pénztárra a táblát: „Megtelt".

Hétfő volt a megszokott napjuk. Hétvégre bezárták az intézetet, így a személyzet nem volt nagyon lestrapálva az új hét kezdetén. Coax nagy volt ilyen természetű szakismeretekben.

A tagok egy része kezdetben berzenkedett a találkozóhely ilyetén kiválasztása miatt. Végül azonban egyikük sem akart kimaradni. Még amikor a SzÉT ügyei ilyen aggasztó fordulatot vettek, akkor is pontosan betartották a találkozókat.

Még Finney is eljött, ez a vénülő, kiszáradt ember, meglehetősen akadékoskodó természetű és a fényűzés minden formájától irtózott: a gyógyfürdőről neki is az volt a véleménye, hogy gyomorfájdalmaira semmi sem szerez olyan enyhülést, mint ez a hely. Rákra gyanakodott és szívesen beszélt a betegsége tüneteiről. A hatos számú fürdősnőt már alaposan ismerte.

Peachum egyszersmindenkorra fenntartotta magának az egyetlen fürdőmestert, megtermett, kövér férfiú volt ez és rettegtek a masszírozásától. A leányok általában nem voltak tolakodóak, de Peachum ízléséhez képest túlságosan könnyedén öltöztek.

Amint visszajöttek Southamptonból, Peachum azonnal beszélt Eastmannel és közölte vele az új hajók árát. Értésére adta, hogy amilyen hamar csak lehet, nyélbe kell ütni a vásárlást. Ecélból nem mindennapi módon elítélő modorban nyilatkozott Coax felől, lelkiismeretlen gégemetszőnek nevezte. Ez az ember biztosan nagydobra veri a Társaság kísérletét, hogy ócska, rozzant hajókat akart a kormány nyakába sózni. Az egész üzlet kezdettől fogva arra épült, hogy őket valami büntetőtörvénykönyvbe ütköző ügybe rántsa és aztán meg lehessen zsarolni a társaságot. Hadiszállításoknál a szokásos és bevallható nyereség 300 százalék. Szörnyű botrányt kavarna föl az, hogy a Társaság 450 százaléknál is többet akart elérni. Eastman egyetértett vele abban, hogy az alkusszal csak új hajók vásárlása után lehet majd leszámolni. Elhatározták, néhány napig még engedik, hogy a frász törje a tagokat és csak a szokott hétfői találkozón hozzák szóba a nagyon magas árakat. Coax jelenléte még kedvező hatást is kelt majd, mert ő mégis nyujthat valamicske reményt arra, hogy a kormánnyal szemben még fel lehet kissé srófolni az árakat.

A következő hétfőn a hét úr megbeszélése a fürdőben nem zajlott le minden feszültség nélkül.

Moon, a textilgyáros, Finney és a baronet már a priccsen feküdt. Peachum még masszíroztatta magát és Crowl, a vendéglős, aki nem akart fürödni, felöltözve ült a székén, amikor Eastman az izzasztóketrecből tájékoztatni kezdte őket. Coax szabadgyakorlatokat végzett.

Eastman azzal kezdte, hogy kényszerítő körülmények következtében egyszersmindenkorra verjék ki a fejükből, hogy az ócska ládákat eladhatják. Azért az ötezer fontért, amit Coax bizalmi emberének a tengerészeti hivatalban megszavaztak, megkívánhatják a SzÉT érdekeinek erőteljes képviselését, nem követelhetnek azonban szemhúnyást, ami már a bűntett határán lebeg. A Társaság első, szerencsétlen kísérletét azzal lehet elsimítani, hogy a „Szép Anna“, az „Ifjú Hajós“ és az „Optimista“ nevét átcsempészik új hajókra és ez újabb hétezerötszáz fontba kerül, négyezret azonnal kell kifizetni, a többit az üzlet befejezésekor. Úgy kell ezt tekinteniök, mint tandíjat.

A fürdőmester könyörtelen masszírozása közben Peachum érdeklődéssel figyelte az izzasztókamrában levő kövér Eastman és a felöltözötten üldögélő Crowl között folyó hangtalan, titkos izzadási versenyt. Crowl leírhatatlan sóvárgással hallgatta a szavakat. A juhtenyésztő kiválása óta a SzÉT leggyengébb tagja a vendéglős volt. Kezdettől fogva panaszkodott üzleti ügyei miatt és emlegette, hogy pallos lóg a feje fölött. Éppen ezért iparkodott nagy mohósággal az új, nagy nyereséget ígérő üzlet felé. Az elején befizetett tőkét apósától kapta. Most komikus versenyre kelt a háztulajdonossal izzadásban. Amikor Eastman, még egész szárazon, beszélni kezdett arról, hogy milyen nehéz éppen most alkalmas szállítóhajókat találni, a vendéglős homlokán már megcsillantak az első verejtékcsöppek. Mikor pedig Eastman a tulajdonképpeni árakhoz ért (harmincnyolcezerötszáz és hétezerötszáz font) és maga is izzadni kezdett, a vendéglős már verejtékben fürdött.

— *Ilyen nagy mértékben győzik le a lelki hatások a test életmegnyilvánulásait* — elmélkedett Peachum. — *Az emberi test teljes egészében a kedély és lelkivilág befolyása alatt áll.*

A többi úr magatartása és külseje is a lelki megrázkódtatás szörnyű hatásait mutatta. Finney, aki egyébként meglehetősen gyáva alak volt, a mellét verte és Moon nyöszörgött, mint egy vénasszony. Ha a fürdősnők ott lettek volna, nyilván nagyon csodálkoztak volna a fölényes urak gyengeségén. Az orvosi megálla-

pítások szerint a nők hasonlíthatatlanul jobban tudják elviselni a fájdalmakat, mint a férfiak.

Amikor Eastman elkészült referátumával és kibújt az izzasztókamrából, elsőnek a vendéglős szólalt meg, feltűnően tompa hangon, hogy ő csődöt mond, kérnie kell az urakat, reá többé ne számítsanak. A még függőben levő kérdéseket tárgyalják meg az ügyvédjével.

Hozzáfűzte még, hogy az apósa hetvennyolcéves ember és a pénzt életbiztosítási kötvényére vette föl, azt remélve, hogy így leányának gondtalan exisztenciát biztosít. Crowl gyermekei nyolc, illetve tizenkét évesek voltak. Eastman, masszív combjait szárogatva, közbevetette, hogy azért nem olyan sötét a helyzet, Moon azonban ráförmedt. Moon nagyon fájlalta a helyzetet.

Finney utalt súlyos (talán életveszélyes) betegségére és kétségét fejezte ki, hogy fel tudja hajszolni a szükséges összeget. Eastman ingerülten vágott vissza, hogy ő is be tudna fektetni kellemesebben háromezer fontot. A baronet hallgatott. Neveltetésére annakidején sok pénzt költöttek.

Közben Coax befejezte testgyakorlatait, most már birkáira mérhette a nyakszirtütést. Rózsaszínű úszóruhát és fekete fürdőcipőt viselt.

— Uraim — mondotta —, még nem vagyunk készen. Hallották, hogy milyen áron lehet használható hajókat kapni. Nem csodálkoznak bizonyára, ha azt hallják, hogy nem minden kapható pénzért. Például ezeket a hajókat nem lehet csak pénzért megvenni.

Crowl ebben a pillanatban vigyorogni kezdett. Megsemmisülten ült a székén, húsos fejével bólogatott és vigyorgott. A második ütés már nem érdekelte, mert az első leterítette tökéletesen.

Coax bizalmatlanul nézett rá és folytatta:

— Úgy vélem, hogy önök bizonyos mértékig elveszítették az önmagukban való bizalmukat. Sajnos, azonban nemcsak önök nem bíznak a SzÉT-jükben, de mi is elvesztettük a bizalmat. A tengerészeti hivatalban szolgálatot teljesítő iskolatársamnak az a kívánsága, hogy az üzletet a továbbiakban én bonyolítsam le.

A vendéglősig meztelen urak, akik abban a kedélytelen állapotban leledzettek, amelyben a hitoktatás szerint egyszer az Úr trónusa előtt meg kell majd jelenniök, valamicskével még összébb roskadtak. Peachum oldalbalökte a kövér masszőrt és felült. Neki is ujság volt, amit Coax most mondott.

— Mi a következőképpen gondoljuk ennek a kényelmetlen ügynek a befejezését — szólt Coax. — Az önök Társasága nyolc-

ezerkétszáz fontot fizetett ki eddig. Ebből vásárolták azokat a tárgyakat, amikről ne is beszéljünk. Vásárlásuk szépítésére tudomásom szerint eddig ötezer fontnál nagyobb összeget áldoztak. A kormánytól kaptak ötezer fontot. Megállapodás szerint jutalékul fizetnek nekem huszonöt százalékot a kormány által kifizetésre kerülő összegből, ez tizenkétezerkétszázötven font, barátomnak pedig, aki felvett már ötezret, még hétezerötszázat fizetnek, amint ezt Mr. Eastman imént előadta. Számítsuk még hozzá az új hajókért kiadandó harmincnyolcezerötszáz fontot. Ha összeadjuk ezeket az összegeket, megállapíthatjuk, hogy mintegy hetvenötezer font kiadás mutatkozik. A kormány fizet negyvenkilencezer fontot és azokat a tárgyakat, amelyekről nem beszélek, mivel nem vagyok ügyész, hajlandó vagyok a számlájukra kétezer fontért eladni. Az önök szakértője szerint kétszáz fontot érnek. Kétségtelen azonban. hogy önök ötezret befektettek a javításukba és én a korrekt lebonyolítások embere vagyok. Feltéve, hogy a számításaim jók, önöknek a végső elszámolásnál mindössze huszonhatezer font összveszteséget kell elkönyvelniök. Nem kell hangsúlyoznom önök előtt, hogy ez felér azzal a körülbelül húszesztendei fegyházzal, amely önökre együttesen várna. Természetes, uraim, ez a másik megoldás is nyitva áll önök előtt. Ha önök erre az útra kívánnak lépni, azonnal vissza tudom származtatni önökhöz az ötezer fontos csekket, amelyet barátom számára adtak át nekem. Nálam van.

A jelenlévők közül az értelmesebbek nem kételkedtek. Coax kitűnően átgondolta az ügyet. Igaz, hogy a tengerészeti hivatal embere is velük buknék némi esküszegés miatt, a csekk visszaadása ellenére is, mivel látatlanba hajókat vett, de ez nem sokat segítene a Társaságon. A SzÉT eladott olyan hajókat, amelyek használhatatlan állapotáról tájékozva volt.

Coax azt kívánta, hogy a Társaság válasszon egy teljhatalmú megbízottat, akivel aztán gyors ütemben le tudja bonyolítani az üzletet. Mindent meg kell próbálni, még mielőtt véglegesen átadnák a kormánynak a kész hajókat, ő majd elintézi a szerződést, ha meglesznek az új hajók és ki lehet velük cserélni a régieket.

Addig is folytatni kell a munkálatokat a régi hajókon, számítva egy váratlan ellenőrzésre. Így a SzÉT feje fölött a végső pillanatig lóg majd a Damokles-kard.

A Társaságnak ellenvetésekre ereje sem volt.

Coax befejezésül meghívta valamennyi érdekeltet a közelbe, javasolta, hogy löncsöljenek együtt, de senkinek sem volt kedve még válaszolni sem. Futtában hát még annyit mondott, hogy a

hajók szállítására semmiképpen nem tud nyolc hétnél tovább várni és aztán elsőnek távozott.

Az urak úgy döntöttek, hogy a még felmerülő költségek pontos kiszámítását Eastmanre és Peachumre bízzák és amint ezzel a munkával elkészülnek, legkésőbb jövő hétfőn, ismét találkoznak. Az ügy olyan stádiumban volt, hogy kerülték a józan irodai tárgyalást és a legszívesebben elhitették volna magukkal, hogy elégséges, ha véletlenül találkoznak.

Peachum gondterheltebb volt, mint bármelyikük.

Most Coax kezére játszott a SzÉT-ben. De most már nem szabad a leánya keze Coax számára: mi lesz ebből?

Délelőtt elment a dokkhoz. A hajók körül méhkasként zümmögött a munka. Kalapáltak, fűrészeltek és ácsoltak. A munkások ingó létrákon egyensúlyoztak és törékeny drótkosarakban lebegtek. Peachum borzongva állt a szorgoskodás és tevékenység közepette. A végsőkig takarékoskodtak minden anyaggal: fa, vas, még a festék is, minden a legolcsóbb volt. És mégis, mindemellett, borzalmasan veszteséges lesz ez az üzlet!

Peachum visszasietett üzemébe. Itt is ment minden a szokott mederben. Az irodában elszámoltak a koldusok. Beery bizalmatlanul egyeztette a bevételeket a nyilvántartásokkal és tapasztalt gyanúval fogadta a visszaesésekkel kapcsolatos mentegetőzéseket. Rendezte a határvillongásokat és a külső emberek ellen intézett akciókat. A műhelyekben a hosszú asztalok fölé hajolva dolgoztak a leányok. Ha az üzem szükséglete fedezve volt, fehérneműboltok és zsibárusok részére dolgoztak. A hangszerkészítő a sípokat és kintornákat javította. Egyes koldusok új zenedarabokat próbáltak és hosszan válogattak döntés előtt. A tanteremben folyt az előadás. Egy kiszáradt vénasszony — este egy vendéglőben klozetesnéni — arra oktatta fiatal leánynövendékét, hogyan kell virágot árulni.

Peachum sóhajtozva lődörgött. Mire jó mindez, az ember folyton felfigyel, nem járnak-e a lépcsőn, nem jelenik-e meg a rendőrség az irodában?

Mindez pedig Polly bűne.

Polly egy legalább is sötétnek nevezhető egyén karjaiba vetette magát, mert nyilván anyjától örökölte gátlástalan érzékiségét és bűnösen tapasztalatlan. Rejtély, hogy miért ment feleségül a szeretőjéhez ilyen sietve? Peachumnek szörnyű gyanúja támadt. Nem beszélhetett azonban ilyen magánügyekről a leányával, mert a rokonok között kívánatos distanciáról alkotott felfogása meggátolta ebben. Különben is, káros volna olyan dolgokról beszélni, amelyeknek semmiképpen sem lett volna szabad megtörténniök és

amelyeknek tisztázását kívánná az ember. A kibeszélés által az ember az ilyen dolgokat a lehetőségek körébe hozza és ezáltal megfosztja önmagát a legfőbb fegyvertől, az arra való tehetetlenségtől, hogy elképzelje holmi helytelen dolog megtörténését.

Éjszaka vagy hajnalban Peachum szokás szerint mégegyszer felkelt és végigment odafönt a folyosón, megnézni, hogy Polly itthon van-e még. Homályosan látta a félig nyitott ablakon át, hogy a leány ágyában fekszik. Nyugodtan élt a szülői házban és úgylátszott, hogy nem igen találkozik a férjével.

Feltétlenül és amilyen gyorsan csak lehet, vissza kell csinálni ezt a házasságot. Peachumnek szüksége volt a leányára.

Pillanatig sem kételkedett Peachum abban, hogy Coax ezután is, mint eddig, el akarja venni Pollyt. Megfigyelte Southamptonban a férfi vak vágyakozását. Ez a szoknyavadász nyilvánvalóan a testi vágyainak igája alatt él.

És úgylátszik, ez a Macheath tudomásul veszi, hogy a felesége továbbra is a szülői házban marad. Semmi komoly intézkedést nem tett, ellenkezés nélkül kidobatta magát és amennyire Peachum megállapíthatta, semerre sem híresztelte, hogy kit vett feleségül. Minden bizonnyal tökéletes hatást ért el a kitagadással való fenyegetés. Világos, hogy nagyon vágyott a pénzre. Bizonyára szüksége is volt rá.

Macheath S.-áruházait nagyvonalúan építették fel és ezek az üzletek elmésen használják kisemberek és még kisebb emberek spórolt pénzecskéjét, de eléggé primitív is a rendszer, az üzletek voltaképpen nem mások, mint sötét, kimeszelt lyukak, néhány csomag selejtes áruval és a fenyőfapultok mögött kétségbeesett emberekkel. A rendkívül olcsó áruk beszerzésének módját nem ajánlatos behatóan vizsgálni.

Peachum kísérletet tett, hogy koldusai révén összeköttetést találjon ilyen S.-áruházak tulajdonosaival. Nem sok sikert ért el. Csökönyösen hallgattak ezek az emberek, gyűlölték a koldusokat és minden jel arra mutatott, hogy nem sokat tudtak áruik származásáról.

Több sikerrel járt a Macheath multjának felderítésére indított nyomozás. A kutatás eredménye az a bizonyos, évek hosszú sorára terjedő félhomály volt, amely nagy üzletembereink életrajzát anyagban olyan szegénnyé teszi. Ezek a nagyságok rendszerint hirtelen és meglepő „meredekséggel" emelkednek ki a sötétből, ennyi és ennyi esztendei „kemény és szűkölködő munka" után, miközben rendszerint elfelejtik közzétenni, hogy miféle emberek munkájáról van szó.

Az S.-áruházak kis konkurrensei azt állították, hogy Mr. Macheath nem nagyon régmult fiatal korában házasságszédelgéseket követett el. A póruljárt leányokat S.-menyasszonyoknak hívták, de címeket nem tudtak adni. Az ilyen ingatag híresztelésekkel semmit sem lehetett kezdeni. Valami azonban úgyahogy világos volt: ennek az életnek kezdete valahol az alvilági téreken mosódott el. Nem nagyon régen még meztelenebbek, durvábbak és a törvény számára megfoghatóbbak voltak ennek a sikerekben gazdag úrnak a módszerei.

Egyebek között a „Tükör" szerkesztőségébe is ellátogatott Peachum, ez a lap egyidőben azt hangoztatta, hogy van valami anyag a kezében az S.-áruházak tulajdonosa ellen. Ezek az emberek azonban nagyon nehezen emlékeztek vissza az egész ügyre és valamit fecsegtek arról, hogy hiányzik a komoly alap. Peachumnek anélkül kellett távoznia, hogy valamit megtudott volna, azzal a gyanúval ment el azonban, hogy azok mégis csak tudnak valamit, van valami anyaguk.

Peachumné ebben az időben méginkább magára volt hagyatva és egyre többet tartózkodott a pincében. Tompán sejtette a ház fölött lebegő veszedelmeket és maga is azon törte a fejét, hogyan vehetné vissza Pollyt a „fakereskedő"-től. Nem szívelte Coaxot, mert „hamis ember", kétségtelen azonban, hogy jobb parti.

Terveket szőtt, hogy miképpen kaphatná rajta Macheath-et valami asszonyhistórián. Feltétlenül vannak nőügyei: az asszony nem felejtette még el, hogyan ölelte át Polly derekát — és most itt áll asszony nélkül.

De aztán némi meggylelkétől megvilágosodott szellemével rájött, hogy a dolgok mostani állapotában ilyen históriák eredménye csak az lenne, hogy a záporozó könnyek között kibékülnének az érdekeltek és ez még bensőségesebb vonzalmat szülne. Abbahagyta hát a tervezgetést.

Peachum már azt is fontolóra vette, hogy a hozományvadásznak pénzt ajánl föl, de ez a természetellenes megoldas túlságosan nehéznek látszott.

Macheath nyakára küldte Beeryt. A fakereskedő Fanny Crysler régiségboltjában beszélt vele.

Beery, ez a rakás nyers hús, egy törékeny Chippendale-szék szélén ült és keménykalapját a térde között lógatta:

— Peachum úr üzeni magának — fejtette ki —, hogy eressze ki ebből a dologból Pollyt, amilyen gyorsan csak lehet, mert bajba juthat. A leánynak elege van magából. Főleg pedig Peachum úrnak van elege magából. Ha azt képzeli, hogy a húsos-

fazékhoz jutott, hát ez nagy tévedés, uram. Nincs hozomány! Pont csak annyi készpénzünk van, amennyi az üzlethez kell. Ha valaki mást mondott magának, akkor bolonddá tette. Tudunk már egypár nőről, aki Macheathnének nevezhetné magát, ha akarná és ha tudná, hogy hol találhatja meg magát. Jegyezze meg magának, hogy mi mindent megteszünk, hogy Pollyt megszabadítsuk. De Peachum úr azt mondja, hogy nem akar magával semmi balhét, mindent szépen és barátságosan akar elintézni, hogy miért, azt nem tudom. Én egészen másképpen csinálnám a dolgot, tudja?!

Macheath nevetett:

— Mondja meg az apósomnak, hogy kisegíthetem egy kisebb összeggel, ha megszorult — szólt barátságosan.

— Nem szorultunk meg — felelt gorombán Beery —, de maga hamarosan szorult helyzetbe kerülhet, tudja? Jogállamban élünk, uram. Hiába képzelődik, uram, mi koldusszegény emberek vagyunk. De van önérzetünk és nem engedjük eltaposni magunkat. Még a kígyó is megfordul és harap.

— De odakint — ajánlotta Macheath határozott hangon —, odakint harap és nem az én üzletemben.

Beery alattomos morgással távozott. Peachum sóhajtva hallgatta beszámolóját.

Még nyolc hét a világ. Ezalatt vagy rendelkezésre áll a leánya, vagy fizetni kell.

Crowl, a vendéglős, nem hazudott. Kiderült, hogy nemcsak nem képes újabb anyagi megerőltetésre, de teljesen rá volt utalva a kormánnyal kötendő hajóüzlet nyereségére, mégpedig igen gyors nyereségre. Szabályosan csődbejutott.

Aztán jelentkezett a baronet, szimpatikus fiatalember, és közölte, hogy fizetésképtelen. Skóciában voltak eladósodott birtokai és közvetlenül a gondnokság alá helyezés előtt állott. Úgy állott Peachum és Eastman előtt Peachum irodájában, mint egy beteg ló.

Még egy esélye volt: a jó házasság. Volt a láthatáron egy egyedülálló amerikai hölgy, aki hajlandónak mutatkozott, hogy megvegye a baronet ősi nevét és elegáns modorát. A hölgynek nagyon tetszettek az angliai úriházak bútorai, különösen a székek.

Az ifjú Clive röviden vén kecskének nevezte a hölgyet és borzongással beszélt róla; Eastman azonban nagyon fanyarul reagált erre és visszautasító, komoly arccal, hangsúlyozott tisztelettudással érdeklődött a hölgy felől. A hölgy lábainak bizonyos pókos lólábakkal való összehasonlítását elengedte a füle mellett.

A két úr azzal a botránnyal fenyegetődzött, amit a SzÉT fel-

borulása jelentene és addig beszéltek a fiatalember lelkére, míg az megígérte, hogy tisztességesen kezeli az amerikai nőt.

Amikor magukra maradtak, így szólt Eastman Peachumhöz:

— *Hát mondja, miért neveljük ilyen gondosan a főnemességünket a college-okban, mire trenírozzuk őket, miért tartunk távol tőlük minden csúf tudást és milyen célból nemesítjük ki annyira a modorukat, hogy felvehetik a versenyt a legcsiszoltabb személyzettel is? Gobelint nem akaszt az ember az istállóba. A fajlovakat futtatjuk. Az úriember fajtáját sem szórakozásból tenyésztjük. Egyidőben kissé túltelítették lordjaink a piacot, de most már megint felvevőképes a piac. Ha ezek a tengerentúli henteslányok és harisnyakisasszonyok olyasvalamire vágynak, ami szabályos művésziességgel tud ásítozni és közben sakkbantartja az alárendelt fajokat, akkor igazán nem kívánhatnak maguknak a mi előkelő fiatalságunknál különbet. Olvashatja a lapokban, hogy nemzetünk virága odaát pompásan szerepel és általános tetszést arat.*

Clive egyelőre mégis csak hézagot jelentett a SzÊT szerkezetében.

Peachum és Coax megbeszélése megelőzte a hétfőre kitűzött ülést.

Coax különösebb felindulás nélkül vette tudomásul Crowl végleges és a baronet valószínű fizetésképtelenségét. Kijelentette, hogy ő a Szállítóhajók Értékesítésére alakult Társaságot csak mint egységet tekintheti. Azt tanácsolta, hogy a Társaság elszáradt ágait vágják le a törzsről, de gondoskodjanak arról, hogy a kitaszított tagok szája ne járjon. Aztán Pollyról kezdett beszélni. Bevallotta, hogy nem tudja kiverni a fejéből a leányt. A southamptoni szörnyűséges élmény egész bensőjét megváltoztatta. Úgyszólván bizonyosfajta új, egészséges vér buzog az ereiben. Meglepődve figyeli önmagát: mohón szomjuhozik a tisztaságra. Polly most valóságos oltárkép előtte. Olyan, mint egy tiszta forrás. Ha egyszer beszélhet csak vele, ez a tény, hogy úgy mondja, megszenteli a munkás hétköznapok egész sorát. Mindezt nyiltan kimondta és őszinte tekintettel nézett Peachum szeme közé.

Peachum figyelmesen hallgatta és megértette, hogy kettejük között a hajóüzlet végső lebonyolítása nem ütközik különösebb akadályokba. Coax óvatos formában kifejezte, hogy ez a vélemény indokolt. Az alkusz értett ahhoz, hogy hidegvérét megőrizze.

Peachum egyedül ment a fürdőbe.

A többi úr már várt rá. Nem fürdött senki. Felöltözve üldögéltek a fapadokon, pedig elviselhetetlenül meleg és nyirkos volt a levegő.

Elsősorban Crowl és a baronet összeomlását jelentette be Peachum.

Mindketten lesütötték a szemüket, a baronet mosolygott.

Peachum folytatta: Coax előterjesztése helyes volt, az összveszteség körülbelül huszonhatezer font, ez a tagokat egyenkint körülbelül háromezernyolcszáz font erejéig érinti. A SzÉT érdeke, hogy az ügy lebonyolítása teljesen zajtalan legyen.

Azt az ajánlatot tette, hogy biztosítja saját bankjának, a Nemzeti Letétbanknak támogatását, ha az üzlet vezetését reábízzák.

Az urak verejtékezve bólintottak. Crowl és a baronet is bólintott.

Peachum elgondolkozva nézett kettejükre. Aztán újból megszólalt és minden teketóriázás nélkül kötelezvényt követelt Crowltól és a baronettől az ő veszteségrészük erejéig és azt kívánta, hogy pontos beszámolót adjanak, saját aláírásukkal, az egész folyamatról. Azt kell aláírniok, hogy ők a megszemlélés és a szakember lesujtó véleménye ellenére eladták a kormánynak az ócska hajókat és felvették érte az ellenszolgáltatást. Ezt az aláírt okmányt kötelezettségeik teljesítése után visszakapják és nem lehet ellenük minden további nélkül felhasználni, hiszen ez az egész társaságot kompromittálná; az írás azonban mégis védi a társaságot az indiszkréció ellen.

A baronet rezignáltan aláírta. Megértette ebből, hogy a vén kecskét most már ellenvetés nélkül feleségül kell vennie. A vendéglős úgy viselkedett, mintha eszét vesztette volna.

Kijelentette, hogy nem hozhat ilyen gyalázatot felesége és hetvennyolcéves apósa fejére. Ő egyszerűen képtelen volna arra, hogy használhatatlan hajókat eladjon a kormánynak. Az ő apósa ezredes volt. Hogyan nézhet ilyen okirat aláírása után gyermekeinek tiszta szemébe? Gyermekei nem fogadhatnak el apjuknak egy bűnözőt! Ő mindig szembeszegült minden kísértéssel, amely a jogtalan meggazdagodásra irányult, máskülönben nem állna így itt. Becsületét többre értékeli, mint az üzleti veszteséget.

— Tönkretettek — panaszkodott könnyezve, miközben aláírta az okmányt —, minden összetört bennem.

A jelenet valamennyiüknek idegeire ment.

— Ez a Crowl — szólt hazafelémenet Eastman Moonhoz —, ez a Crowl képtelen arra, hogy elviselje a veszteséget. Rosszfajta ember. Semmi becsületérzés nincs benne. Nézze meg a baronetet. Úgy írta alá a nyilatkozatot, mint egy férfi. Elveszi a borzalmas perszónát — mint egy férfi! Helytáll azért, amit tett. Ha valakinek családja van, talán kivonja magát az életért folyó harcból?

Nem tud többé a gyermekei szemébe nézni! A „Szép Annának“ szemébe tudott nézni! Az „Ifjú Hajós“ legalább olyan öreg, mint tisztes apósa! És mégis, aggodalom nélkül a csatába küldte volna újra. Miért ne szálljon csatába hát a kedves após is? Én sem fizetek szívesen. Finneynek gyomorrákja van. Sopánkodott? Hangoztatta a rákját? Peachumnek két rész van a birtokában. Siránkozott emiatt? Ennek a Crowlnak hiányzik a gyerekszobája. Ilyen embereket nem volna szabad megtűrni a Cityben. Kérdezze meg az ember minden üzletkötés előtt a partnerét: uram, hol nevelkedett ön? Az üzlet után gyermekeinek szemébe tud-e ön nézni? Jó erőben van még a kedves apósa? Ez a Crowl nem angol férfi, legalább is az én szememben nem az. Hát uralomra termett faj ez?

Peachum nagyon nyomorultul érezte magát az ülés után. Amint befejezi a SzÉT az üzlet finanszírozását, a kormánnyal kötött szerződés Coax kezére kerül. És neki még nincs semmi kötelező ígérete Coaxtól arra, hogyan részesedik ebben az óriási haszonban, vagy biztatás arra, hogy legalább behozhatja a veszteségét. A mostani helyzetben nem is nagyon várhat ilyen megállapodást, míg Coax és Polly között meg nem kötik a házassági szerződést.

Peachum kitért minden gondolat elől, amely arra vonatkozott, hogy mi történik, ha nem jutna Coax-szal egyességre. Már csak hárman maradtak, akiknek ezt az óriási veszteséget vállalniok kell, Finney, Moon és Eastman. Ha nincsenek abban a helyzetben, hogy kifizessék az új hajókat, bekövetkezhetik a teljes katasztrófa.

Jobban rá volt utalva Coaxra, mint valaha.

Egyik este Pollyval Coaxról beszélt és arról, hogy kedvesnek kell lennie hozzá. Coax nem tudhat meg semmit Polly házasságáról. Aztán közölte a leányával, hogy Coax és ő bizonyos hajóüzletben közösen vesz részt és ez az üzlet olyan, hogy „az egész házat és üzletet dobraütik a fejünk fölött“.

Polly, hallván e szavakat, rémülten nézett körül a régimódi, barátságos hangulatú szobában, a súrolt, festetlen fapadlót, a fehér cserépkályhákat, mahagóni bútorokat és csipkefüggönyöket nézte. Nagyon szerette az öreg házat és — hajóról beszélgettek! — éjszaka azt álmodta, hogy a hármas ház lecsúszott a tengerig és a hullámok bezúdultak a kapukon.

Reggelre féligmeddig elhatározta, hogy feláldozza magát.

— Végre is nem vállalhatom a felelősséget — gondolta —, ne vethesse senki a szememre, hogy húzódoztam az áldozathozataltól. Igaz, hogy nem csekélység egy leány részére, hogy olyan férfihoz menjen, akit nem szeret, különösen ha az olyan, mint

Mr. Coax. De hát a család — család, és az önzés nagyon csúnya dolog. Az ember nem gondolhat csak sajátmagára.

Még heverészett egy darabig az ágyban és visszaemlékezett arra a melltűre, amit Coaxnál látott — ez gondolataiban elválaszthatatlan volt Coax személyétől. Eredetileg azért akarta megszerezni, hogy tizenöt fontért eladhassa, mert sürgős szüksége volt akkoriban a tizenöt fontra. Most már nem kell a pénz, de azért a melltűt most is szerette volna.

Ebéd után apja levelével elment Coaxhoz. Hideg és elutasító arcot vágott, amikor Peachum átadta neki a levelet. Polly nem hitte már, hogy pontosan igaz, amit apja mondott a fenyegető megsemmisülésről — az öreg egyszerűen nem szíveli Macet.

Coaxhoz is nagyon hűvös volt. A tű még mindig az íróasztalon feküdt, alig vetett rá egy pillantást.

Mégis nagy hatással volt rá a melltű.

Coax egy hintaszékbe ültette, elég messzire az íróasztaltól és néhány vastag, bőrkötéses képeskönyvet rakott elébe. A leány azonban nem nyitotta ki a könyveket, amíg Coax a levelet olvasta. A férfi felemelkedett és kiment a szobából.

Most sem nyitotta fel a könyveket. Mégis vörös volt az arca, amikor a férfi visszajött.

Szilárdan elhatározta, hogy megszerzi a tűt.

— Ha nekem adja — gondolta —, akkor az egész öt percig tart, ha egyáltalán tart is addig. Ingyen nem kívánhatja, ilyen megjelenéssel. A tű legalább húsz fontot ér és nagyon illenék egy kivágott ruhához. Persze szó sincs többről. mint egy csókról, legfeljebb arról, hogy egy kicsit átölelhet. Ez nem sok a tűért. Más korombeli leányoknak egészen más dolgokat is meg kell csinálniok, hogy a lakbérüket kifizethessék. A férfiak bolondok, hogy értékes holmikat adnak ilyesmiért. De hát ha egyszer ilyenek!

Felsóhajtott.

Amikor az alkusz visszatért, azt kellett hinnie, hogy Polly mégis a könyvben lapozott és most a hatása alatt áll. A most megírt válaszlevelet lebegtette a levegőben, szárogatta a tintát és egészen közel ment a leányhoz. Polly gyorsan felállt, amikor meglátta a férfi arcát.

Coax biztosan tudta, hogy a nővére nincs otthon, az asztalra dobta a levelet és a leányra vetette magát.

Polly kicsit védekezett, kissé sajnálta még, hogy nem kapta meg a tűt, de aztán beletörődött, mert hát a férfi annyira magán kívül volt, meg aztán az élvezet sem utolsó dolog. Mégsem volt

sok öröme, mert kellős közepén eszébejutott Mac, akivel szemben nem volt ez helyes dolog.

Mikor elbúcsúzott, a tinta már száraz volt a levélen.

A levelet az irodában apja íróállványára tette, aztán felment a szobájába és tüstént csomagolni kezdett. Félórával később, különösebb óvóintézkedések tétele nélkül, a hangszerkereskedésen keresztül távozott kofferestül.

Hazajövet hallotta, hogy Macheath egy másik asszonnyal él, bizonyos Fanny Cryslerrel, akinek a Waterloobridge környékén régiségboltja van.

Szülei féléjszaka vártak a hazajövetelére. Mr. Peachum az ablaknál állott és ilyeténképpen elmélkedett:

— *Szóval hát megkapta. Ez az ember azt hiszi, hogy megtehet ilyet. Ilyesfajtájú emberek számára nincs törvény. Ha valamit akar, elveszi. Ha szükségét érzi, hogy a leányommal töltse az éjszakát, akkor elviszi a házamból és ráfekszik. Tetszik neki a gusztusos, finom bőre. Én fizettem ki minden egyes mosdókeztyű árát, amit ez a leány csak használt. Amíg tőlem függött, még sajátmaga sem láthatta tulajdon testét. Hálóingben fürdött. Férfibolond anyjának hülyesége és a saját könnyelműsége — regényolvasás közben szerezte — juttatta idáig. Á, miket beszélek. Mintha szerelemről lenne itt szó. Mintha egy ilyen alak hajlandó lenne mással hálni, mint egy kiadós hozománnyal! A pénzemet akarja és el is veszi. Mi lett a családból, e békés menedékből! Távol tőle tomboltak az élet viharai, de itt csönd volt és nyugalom. A létért való küzdelem szörnyűségei nem hatoltak ide be, ahol a jámborság ölében egy édes gyermek gondtalanul bimbózott. Alkudozó üzleti szempontok nem érvényesültek ebben a védett kis körben. És ha a ház leányához közeledett egy ifjú, aki bizonyítékait adta, hogy el tudja tartani hitvesét és így kérte sírigtartó élettársául, a megszomorodott szülők biztosak lehettek abban, hogy a szerelem egyesíti a fiatal párt, néhány szerencsétlen kivételt kivéve. Így kellett volna történnie az én leányommal is. De mi történt? Brutális erőszak, rablás. Szorgalommal és körültekintéssel vagyont szerzek, holott gazemberek vesznek körül, kihasználnak hanyag munkásaim, akiknek nem szerez örömet a munka, csak a bér, és erre felbukkan ez a Coax, tudomisénmivel elkápráztat és aztán kifoszt. Látnom kell, míg védem vele szemben az életemet és vagyonomat, hogy egy rabló mint ragadja el leányomat is. Minden erőmmel érte dolgoztam és miért nyúzzam magamat az emberiség söpredékével? Hiszen ez egy cápa! Ha a leányomat, öreg korom utolsó támaszát odaadom,, összedől a házam és utolsó kutyám is megszökik. Nem me-*

rem odaadni a körmöm feketéjét sem anélkül, hogy azt ne érezném, magam hívom magamra az éhhalált.

Polly azonban nem jött többé haza, sem ezen az éjszakán, sem később, míg a férjét le nem tartóztatták.

Mr. Peachum sohasem tudta meg, hogy Polly az alkusz vágyait nem felizgatta, hanem kielégítette.

Ezekben a napokban Peachumné valamivel többet ivott, mint azelőtt és ebben az állapotában megbeszélte gondjait az egykori katonával, Fewkoombey-val, aki a kutyákat gondozta.

A katona még mindig nem bocsátotta meg Őszibaracknak a könyv körül történt dolgokat, habár a könyve megint birtokában volt. Előbb semmiképpen nem akarta visszavenni, a büszkesége akadályozta ebben, de aztán elernyedt a benső küzdelemben és egy napon ebédidőben ismét tulajdonába vette a könyvet.

Békés tanulmányai most a Peachumnéval folytatott beszélgetés következtében megszakadtak.

Amikor a gondterhelt anya közölte vele, hogy a szerencsétlen leányzó feleségül ment egy Macheath nevű kereskedőhöz, a katona visszaemlékezett életének legrosszabb korszakára, amikor a hadseregtől elbocsátották és a kártérítésként kapott összeget kicsalták belőle, és ő egy hadiasszonynál talált menedéket. Az asszonyt Mary Swayernek hívták és egy S.-áruház tulajdonosa volt. Vigyázatlanul néhány szót elejtett erről.

Este Mr. Peachum az irodába hivatta és megbízta valamivel.

A nyugatindiai dokkokban néhány tucat munkás még mindig kuruzsolt három öreg, holtfáradt hajót, amelyeknek az volt a rendeltetése, hogy Mr. William Coax elgondolása értelmében végső széthullásuk előtt még új zsebbe juttassák egy közepes skóciai birtok, egy jóforgalmú fogadóiroda, egy nem egészen szilárd alapokon nyugvó harwichi vendéglő, egy kensingtoni bérháztömb, egy délwalesi textilgyár és egy oldoakstreeti nagy használt hangszerüzlet pénzét. A veszélyeztetett cégek közül legalább az utolsót meg kellett menteni.

MÁSODIK KÖNYV:

MARY SWAYER KISIPAROS MEGGYILKOLÁSA

Jön a cápa, a nagy leffel,
Pofájában sok a fog,
Jön a Macheath, nagy haleffel,
Ám a kést nem láthatod.

Themze partján begubózik
Egy pasas: máris halott,
Pestises tán, kolerás tán?
Mackie járt ott, tudhatod.

A hilózó Meier eltűnt,
Ajser volt ő még tavaly:
A dohánya Mackienél van,
Bizonyíték? fiatal!

Jenny Towlert megtalálták,
Bicska volt a sziviben,
Döfős Mackie arra sétál,
Nem izgatja semmi sem.

Hova lett a fuvaros Glite,
Napvilágra jön-e még?
Mackie tudná, ha akarná,
Tudja is tán? a fenét!

Hát a nagy tűz a Sohóban?
Kilenc srácot kicsinált.
Döfős Mackie arra járt, de
Nem kérdezték, nem dumált.

Ölt a cápa: vér ragad még
Uszonyán is, de bizony.
Döfős Mackie keztyűjén nincs
Semmi folt és semmi nyom.

(A döfős Mackieről szóló ének)

coelum, non animum mutant, qui trans mare currunt.

MR. MACHEATH

Az átlagos londoni ember tudatában nem játszottak nagy szerepet az olyan alakok, mint a „hasfelmetsző Jack“, vagy az ismeretlen rablógyilkos, akit általában „Döfős“ néven emlegettek. Ha időnként fel is bukkantak a kevésbé szolíd ujságok hasábjain, nem mérkőzhetett hírnevük a transvaali háborút vívó generálisokkal: ezek kétségbevonhatatlanul több emberéletet veszélyeztettek, mint a legtevékenyebb bicskahősök. Limehouseban és Whitechapelben azonban a „Döfős“ erősen felülmulta a búrok ellen harcoló tábornok hírét. Whitechapel hatalmas, kőből épült konzervdobozaiban az emberek nagyon jól tudtak disztingválni egy tucatgenerális és saját hősük tejesítménye között. Szemökben az döntötte el a kérdést, hogy a „Döfős“ rémtetteit egészen másfajta személyes veszélyeztetettség közben vitte végbe, mint az iskolai olvasókönyvek hősei.

Limehousenak és Whitechapelnek külön történelme és külön történelemtanítása van. Az oktatás már gyermekkorban kezdődik és osztozik bene minden kor. Legavatottabbak ebben a gyermekek, kiválóan tájékozottak az errefelé elismert uralkodó dinasztiák tekintetében.

Ezek az uralkodók ugyanúgy értenek az adófizetéstől vonakodók megbüntetéséhez, mint az iskolakönyvek uralkodói. Ezek között is vannak igazságosak és igazságtalanok és csak kevés gyenge alak; ezek ellen a rendőrség lép föl — amazoknál ilyesmi sohasem történik meg. Természetesen ezek is igyekeznek más megvilágítás-

ban szerepelni — amazokhoz hasonlóan — és ezért meghamisítják a történelmet és legendákat gyártanak.

Egyes kimagasló személyiségek úgy bukannak föl, mint meteorok a homályból. Egy hét alatt átugranak olyan akadályokon, amelyek másoktól, még tehetséges emberektől is, évtizedeket rabolnak el. Néhány vakmerő bűntett, amelyek közül már az elsőt is a szakember virtuózitásával hajtják végre és már a csúcson is vannak. Az a férfi, akit a „slum" a „Döfős" névvel illetett, valójában nem dicsekedhetett ilyen karriérrel. Látszólag mégis így indult. A kezdet dicstelen fáradozásait, a tehetségtelen és sikertelen tanulóéveket környezete, bandája, amennyire csak lehetett, eltitkolta.

Nem volt egészen bizonyos, hogy a banda alapítója egyáltalán a „Döfős" volt-e. Ő maga szilárdan és határozottan állította emberei előtt, hogy ő Stanford Sills, a rablógyilkos, a dartmoori fegyházban azonban 1895-ben mégis csak kivégeztek valakit, akiről, ha maga nem is, de a rendőrség azt állította, hogy Stanford Sills a neve.

A „Döfős" hírnevét néhány gyors egymásutánban elkövetett, nyilt uccán végrehajtott rablógyilkosság alapozta meg. Ezek miatt végezték ki Dartmoorban azt az embert. A nép tudvalevően nem hisz hőseinek halálában, mit az utóbbi években is megfigyelhettük Kitchener és Kreuger halálakor. Így aztán 95 telén még néhány rablógyilkosságot írtak a „Döfős" számlájára, amiket egész biztosan nem a dartmoori temetőben fekvő halott követett el és az az ember is aligha, aki a nevet kisajátította és így a gyilkosságokat jegyezte.

Az a megfélemlítés, könyörtelenség és ravaszság, amellyel ez a bizonyos ember más bűnözőket arra kényszerített, hogy tetteikkel az ő hírnevét növeljék, talán még nagyobb volt, mint amit az áldozatok elszenvedtek. Alig volt gyengébb ez a terror annál, amit egyetemi tanáraink kifejtenek, hogy asszisztenseik munkáját a maguk neve alatt használhassák fel.

Valószínű, hogy csak a puszta éhség hajszolta gyilkosságba a tetteseket, mert rendkívül kemény volt a tél és nagy volt a munkanélküliség. Még egy szenvedélyben osztozott azonban a „Döfős" nevének égisze alatt bandát szervező férfiú azoknak a szféráknak embereivel, akik hozzánk, olvasókhoz, közelebb állanak: legszívesebben azt olvasta ő is az ujságban — mint sikeres nagyiparosaink, íróink, tudósaink, politikusaink, stb. —, hogy ő a tetteit tulajdonképpen anyagi indokok nélkül, inkább *sportszenvedélyből,* vagy tevékenységi vágyból, vagy még inkább meghatározhatatlan *démoni ösztöntől* hajtva vitte végbe.

A botránylapokban állandóan megjelentek olyan cikkek, amelyek a „Döfős“ bűntetteiben a sportszerűséget emelték ki.

Valószínű azonban, hogy ez a démon, más hírneves barátainkhoz hasonlóan, az ujságok mellett folyószámláját is szerette olvasgatni. Mindenesetre idejében felismerte, hogy legjobban a munkatársakat lehet kizsákmányolni — és ebben a felismerésben rejlik minden igazi karrier.

A banda eleinte kicsiny volt és hatóköre szűk. Rablótámadásokat követtek el, durva, brutálisan végrehajtott betöréseket csak ritkán. Több eredetiség mutatkozott azokban a módszerekben, amelyekkel értékesítették a zsákmányolt árut. Ezek közül az egyik ötlet az egész világsajtót bejárta.

Két energikus fellépésű kispolgár például betoppant egy hampsteadi elegáns vendéglő termébe, néhány pillanatig egyhelyben álltak és kutatva néztek szét, aztán egy kifogástalanul öltözött úriember asztalához siettek.

— Ez az — kiáltott az egyik harsány hangon —, itt van és az én pénzemen zabál. Cooper a nevem és ezt az embert Hawknak hívják. Tessék, végrehajtó úr, itt a végzés. Azonnal végrehajtható. Ez a gyűrű a középsőujján megér legalább kétszáz fontot és odakint áll a kocsija is ennek a finom alaknak, az sincs papírból, nyugodtan el lehet árverezni.

A pincéreknek kellett megfékezniök az urat, hogy tapintatlan hitelezője torkának ne menjen. Bizonykodott, hogy nem tagadja le az adósságát, de a behajtás módja ellen a leghatározottabban tiltakozik.

A dolog vége az lett, hogy az urak és még néhányan a vendégek közül kimentek a helyiségből, hogy megnézzék a kocsit. A szomszéd kocsmában megrendezték az árverést.

Az úr és a két kispolgár eltűnt és így az az ár, amit a „Döfős“ ilyen úton a lopott kocsiért és gyűrűért kapott, jóval magasabb volt, mintha orgazdához fordult volna.

Ezek az eljárások kétségtelenül új utat jelentettek. A rablóvilág rákfenéje az orgazda. Az egész szakma leggyengébb pontja mindig az volt, hogy a zsákmányt hogyan lehet pénzzé tenni. A banda felvirágoztatására irányuló minden igyekezet ezen a zátonyon tört meg.

A 96-os év végén csaknem teljesen eltűnt az alvilág látómezejéből a „Döfős“ és egy *Jimmy Beckett* nevű nyugodt férfiú a Sohóban flaszterkőüzletet nyitott és mellette kis fakereskedést. Lebontásra kerülő épületek kövét vásárolta meg és nagyon pontos számlákat követelt.

Hirtelen azonban nagy kőtolvajlások történtek Whitechapelben. Fényes nappal, a kövezőmunkások ebédszünete alatt kordékkal elhordták a felhalmozott flaszterkövet. Senkinek eszébe sem jutott, hogy feltartóztassa őket. A nyomok Jimmy Beckett üzletéhez vezettek. Mr. Beckett azonban nagyon jó számlákat tudott felmutatni áruiról.

A dokkoknál egy napon egész uccát loptak el, ezúttal fakockákat. Estefelé megjelent néhány munkás a városi kövezőmunkások egyenruhájában, elzárta a nagy forgalom elől az uccát, aztán felszedte és elszállította a fakockákat.

A botrány nem került a lapokba, mert a város parlamentje előtt éppen egy cég ellen folyamatba tett vizsgálat volt függőben: ez a cég tökéletesen törvényes úton, ugyanabban a negyedben, régebbi és gondosan visszatartott szerződésekre alapozva, hatalmába kerített néhány uccát, amelyeket más, kisebb cégek építettek és így ezeket a munkákat a nagy cégnek mégegyszer ki kellett fizetni, holott a munka teljesen és tökéletesen kész volt. Nem akarták, hogy párhuzamot lehessen vonni.

Ezidőtájt megint előfordult néhány gyilkosság és emberölés. ezeket még a „Döfős"-banda számlájára írták, de ezek voltak az utolsók. Az ujságok azonban kevés figyelmet szenteltek ezeknek az ügyeknek, mert az áldozatok a legalsóbb rétegekből származtak. Leginkább bűnözők voltak, akiket kiprovokált verekedés közben lőttek le.

Kétségtelen, hogy a gyilkosságok a „Döfős"-banda művei voltak.

Ekkoriban már a banda teljesen leszokott az uccai támadásokról és kizárólag a betörésekre képezte át magát. Specialitása a nagyarányú üzleti betörés volt.

Már a 97-es évben százhúsznál több állandó munkatársa volt a „Döfős"-bandának. A szervezetet igen gondosan építették fel, két vagy három tag ismerte mindössze a Főnököt szemtől szembe. Csempészeket, orgazdákat és ügyvédeket is beszerveztek. A „Döfős" (helyesebben az az ember, aki így nevezte magát) nagyon silány betörő volt és ezt maga is készségesen elismerte. Ezzel szemben az átlagot magasan felülmúló szervező volt. Köztudomású, hogy korunkban az organizátoroké a pálma. Azt tartják felőlük, hogy ők a legkevésbé nélkülözhetőek.

Valóban, a „Döfős"-bandának sikerült az, hogy csaknem minden igazi üzleti betörést hihetetlenül rövid idő alatt ellenőrzése alá helyezzen. Több volt, mint veszélyes, hogy valaki ezen a téren önálló vállalkozást hajtson végre. A banda nem volt szégyenlős,

ilyen kérdésekben akár még a rendőrséggel is hajlandó volt együttműködni. Mindenki tudta, hogy Mr. Beckettnek vannak összeköttetései a rendőrfőnökségen.

A banda belső fegyelmének megszilárdítására egyik eszköz a rendőrségnek való kiszolgáltatás volt. Azok a tagok, akik még ismerték az alapítót, a 98-as év végére mind rendőrkézre kerültek és már többéves börtönbüntetést kaptak.

Egy szép napon Beckett eladta raktárát egy bizonyos *Macheath* nevű úrnak, aki a Cityben ekkoriban üzleteket nyitott, úgynevezett S.-áruházakat, ezeket olcsó áruval akarta ellátni.

Mikor Jimmy Beckett, a fakereskedő, eltűnt Angliából — nyilván Brit-Északamerikába utazott —, az alvilági pletykák szerint bizonyos *O'Hara* lett a szervezet hivatalos feje, fiatal, de kiváló tehetségű ember.

Mr. Beckett beajánlotta Mr. Macheathnek és Macheath meglehetősen sokra becsülte, folyamatosan nagy tételekben vette át tőle a kelendő portékákat. Ez az orgazdák mohóságának kikapcsolását jelentette.

A szervezet szabályszerű átvevőt talált és hatalmasan felvirágzott.

Mr. Macheath tarthatta az olcsó árakat, de hát nem tudta mindig egész pontosan, hogy milyen áruk érkeznek majd. Azt tűzte célul, hogy olyan árukat választhasson, amelyeket az S.-áruházak tulajdonosai átdolgoznak és ezáltal formájukat megváltoztatják. Az áruházaknak felvevőhelyekből megrendelőkké kellett válniok.

Ennél a fordulópontnál bukkant fel a tőkeszerzés kérdése is. A Macheath rendelkezésére álló tőkéknél nagyobb anyagi eszközökre volt szükség a banda további kiépítésére, az üzlet- és raktárfosztogatás irányában való fejlesztésre. Macheath vállalata azon a szirten akadt meg, amelytől korunk valamennyi üzletembere retteg.

Ha elkezdte volna kiszélesíteni az árubeszerző szervezetet, a meglévő üzletek nem lettek volna már képesek felvenni a szerzett anyagot, ha pedig az eladószervezetet bővíti, akkor a beszerzés lenne kevés. Az átállítás pillanatában a beszerzés és elosztás tervszerűsége érdekében mindkét organizációt egyidőben meg kellett erősíteni.

Voltak más üzlethálózatok is, nagy áruházak, kitűnő bankösszeköttetésekkel. Éles versenyben álltak szemben egymással. A Macheath rendelkezésére álló anyagi eszközöknél erősebbekre volt szükség, hogy fel lehessen venni a küzdelmet velük szemben.

Ez volt a helyzet, amikor Mr. Macheath feleségül vette Polly Peachum kisasszonyt.

BALFOGÁS

Kellemes nyári este volt, amikor Mr. Macheath egy ócska bérkocsin a nyugati városszélre hajtatott, a Nemzeti Letétbank Miller urának lakására.

Könnyű szürke ruhát viselt és a nyitott kocsiban nagyon szórakoztató volt az út a külső városrészekben, de mégsem érezte boldognak magát. Házassága balfogásnak bizonyult.

A felesége csinos teremtés, csinosabb, mint bárki, akivel azelőtt dolga volt Macheathnek, a maga módján szerette is — nem volt azonban már húszéves és semmi érzéke sem volt a romantikához. Néha alig tudta elhessegetni azt a gondolatot, hogy többé-kevésbé átejtették.

Miller kis családi házának lépcsőjén fogadta. Mögötte állt a felesége, kedélyes, terjedelmes, ötven körüli asszony, aki Macheathet rögtön fiaként kezelte. Teáztak és Miller a régi jó időkről csevegett. A Nemzeti Letétbank történetéből mesélt néhány epizódot.

A bank alapítója Rothschild alkalmazottja volt, amikor a Rothschild-ház első nagy csatáit vívta. Talknak hívták. Miller elmondott egy történetet, amit sokszor elmeesélt az öreg Talk.

Már nagyok voltak a Rothschildok az üzlet terén és a kontinens legjelentősebb cégei közé tartoztak, amikor a londoni ház feje, Nathanael Rothschild, új ötlettel kísérletezett. Háborús idők jártak akkoriban. A vállalkozások nagyrészt a kormányok bizonyos terveinek finanszírozását jelentették; nemcsak hadiszállításokról volt szó, persze azokról is. A bankok és kormányok elszámolása rendszerint nagyon bonyolult volt, bizonyos nagyvonalúság jellemezte a helyzetet. Mindent rendkívüli mértékben megdrágítottak a sűrűn előforduló előreláthatatlan események. A könyvelésben hatalmas jutalékösszegek szerepeltek, többnyire olyan emberek számláján, akik nem óhajtottak a nevükkel szerepelni és így tovább. Mármost az öreg Nathanael, aki akkortájt még fiatalember volt, arra a gondolatra jutott, hogy meg lehetne próbálni olyan szerződések kötését, amelyeket úgy hajtanak végre, amint szólnak a szerződések. Az az ötlete támadt, hogy előre kell kalkulálni a költségeket és aztán megmaradni a meghatározott összegek mellett, tekintet nélkül arra, hogy milyen események jönnek közbe.

Olyasvalamit akart ilyenténképpen megvalósítani a pénzvilágban, amit a magánéletben *tisztességnek* neveznek.

Merész ötlet volt és a többi Rothschild — mind bankárok voltak, mint jól tudjuk — eleinte nagyon ellenezte. Alaposan ráijesztettek a család fejére. Ő azonban nem törődött ezzel és tüstént megvalósított egy ilyen vakmerő üzletet.

Miller tüzetesen elmesélte az ügyet, tekintete révedezve a kis kert rododendronjain járt: meglehetősen bonyolult cinkértékesítési üzletről volt szó.

A spekuláció közben csaknem összeroppant a család. A testvérek idegorvoshoz fordultak és Nathanaelt egyenesen erőszakkal egy magán ideggyógyintézetbe akarták szállíttatni irodájából. Nem volt sok dolguk az orvossal. Meghallotta a helyzetet és már látta is, hogy áll a dolog. Az újszerű ötlet megkímélte a diagnóziskészítés fáradalmaitól.

Az orvos két ápolóval beállított Nathanael irodájába és így szólt:

— Ne gyötörje magát tovább, Rothschild úr. A fivérei mondják, hogy az utóbbi időben nagyon érdekes ötletei vannak, de kissé agyondolgozta magát és leromlottak az idegei. Eljön most velem egy kedves, csöndes walesi házba, egyideig nem törődik semmivel, csak az egészségét hozzuk rendbe. Beszélgetünk majd az ötleteiről, amelyek kétségtelenül rendkívüli módon gyümölcsözőek. Ne szóljon egy szót sem, én teljesen egyetértek önnel és megértem önt. Ön nem akar költségeket csapni a számlákhoz, ez roppant lojális dolog. Meg tudná nekem mondani véletlenül, hogy mennyi négyszer tizenhárom?

Az orvosnak el kellett párolognia, de Nathanael sokszor jutott még szorongatott helyzetbe. Mindenki becsapta, mivel senki sem tartotta be a szerződéseket vele szemben, neki azonban be kellett tartania. Az üzletet végül is siker koronázta, a fivérek azonban mégsem voltak olyan igazságtalanok, mint később maguk is gondolták. A család sorsa hajszálon függött. És a siker csak azért következett be, mert az ötlet annyira különleges és teljesen váratlan volt. Mindenütt költségeket számítottak föl, csak a Rohschildok nem. Bizonyos értelemben ez tisztességtelen verseny volt. A kormányok persze a Rothschildokhoz fordultak, legalább is mindaddig, míg a többiek is kitanulták a trükköt. Ma már magától értetődő az abszolút becsületesség az elszámolásokban, egyszer azonban fel kellett ezt fedezni. Az emberiségnek a haladás minden lépéséért fáradságosan meg kell küzdenie.

Macheath feszült figyelemmel hallgatott. Csak nehezen értette

meg az öreg Miller történetének lényegét: azt lehetne mondani, hogy nem hatolt a dolog velejéig.

— Az látszik ebből — szólt a végén bizonytalanul —, hogy az üzleti életben *mindent* meg kell próbálni. Nem gondolja? Ha az ember valamire akarja vinni és az év végére tisztességes pluszt akar, mindent meg kell kísérelni, még a leglehetetlenebb dolgokat is.

Szürcsölte a teát, vastag hüvelykujja mélyen a csészébe ért és közben lázasan gondolkodott. Az volt a benyomása, hogy Miller kételkedik az ő üzleti ötleteiben és meg akarja magyarázni neki, hogy mi az igazi trükk. Amikor hát Miller befejezte az elbeszélést, hozzálátott, hogy néhány tippjét helyes megvilágításban mutassa be.

Mielőtt belefogott volna, tárcájából két gondosan kivágott ujságcikket szedett elő, amelyek az S.-áruházak rendszeréről, a kisexisztenciák önállóságáról és a többi szóltak. Piros ceruzával bekeretezte őket. Miller ismerte már a cikkeket.

Előszedett a kabátzsebéből egy szivart, leharapta a végét és a csücsköt vastag ujjaival megropogtatva a kavicsos útra dobta, aztán körülményesen rágyujtott. Volt még néhány ötlete, ami nem jelent meg a lapokban.

Kifejtette, hogy most a legfontosabb tevékenysége a vásárlók tanulmányozása.

A vevő rendszerint úgy áll szemben a kereskedővel, mint egy pénzéhez ragaszkodó, szükségleteivel tisztában nem lévő, rosszakaratú és bizalmatlan fráter. Lelki beállítottsága egyértelműen ellenséges. Az eladóban nem barátját és tanácsadóját látja, aki mindent megtenne a kedvéért, hanem sötét alakot, akinek hátsógondolatai vannak és félre akarja vezetni, meg akarja csalni őt. A már kezdetben megfélemlített eladó pedig legtöbbször letesz a reményről és feladja a küzdelmet, hogy a vevőt megnyerje magának, megjavítsa, emberileg megközelítse, egyszóval, rendes vevővé alakítsa. Áruit a pultra rakja, istenben bizakodna és egyetlen reménye a szükség és a puszta kényszer, amely a vevőt végül is arra bírja, hogy valamit vásároljon.

Valójában azonban ezen az alapon félreismerik és félreértik a vevőt. Ő alaptermészetét illetően jobb, mint amilyennek látszik. Bizalmatlanná és zárkózottá csak a családi körben, vagy kenyérkereső munkája közben szerzett tragikus élményei teszik. Lényének mélyén csendben pislákol a remény, hogy egyszer mégis felfedezik, micsoda ő: igazi és nagy vevő! Ő ugyanis akar vásárolni! Olyan sok minden hiányzik neki. És ha semmije sem hiányzik,

akkor olyan boldogtalannak érzi magát. Ilyenkor azt szeretné, hogy rámutassanak: mégis csak hiányzik valamije. Olyan keveset tud, szegény.

— *Eladónak lenni* — mondta Macheath, kanalával a mahagóni asztalt kocogtatva — *annyit jelent: tanítónak lenni. Az eladás: küzdelem a közönség tudatlansága, megrendítő tudatlansága ellen. Milyen kevés ember van tisztában azzal, hogy szerencsétlen az élete! Kemény és nyikorgó ágyakon alszanak és kényelmetlen, csúf székeken ülnek. Szüntelenül sérelmek érik a szemüket és a hátsórészüket egyaránt, bizonytalanul érzik is ezt, de csak akkor eszmélnek rá, amikor valami mást látnak. Meg kell mondani nekik, mint a gyereknek, hogy mire van szükségük. Azt kell megvásároltatni velük, amit használni tudnak, nem azt, amit szeretnének megvásárolni. És barátkozni kell velük, hogy ezt elérhesse az ember. Minden körülmények között barátságosnak kell lenni irántuk, és szolgálatkésznek. Persze, az ember úgy néz valakire, aki nem vásárol, mint valami közönséges alakra. Éhenkórász! — gondoljuk akaratlanul is, undorodva és megvetéssel. Éppen az eladónak azonban óvakodni kell ettől. Hinni kell abban, hogy minden ember lelke mélyén él a jóság, hogy fel kell ébreszteni és mindig barátságosnak kell lenni, mindig barátságosnak, még ha a szívünk hasad is belé!*

Macheath a kívánatosnál is továbbment nagy buzgalmában. Üzleteinek ez a kérdés sebezhető pontja volt. Az emberek nem voltak eléggé barátságosak. „Beszerzői“ által állandóan ellenőriztette a helyzetet és alaposan megbüntette azokat az üzlettulajdonosokat, akik nem voltak eléggé szívélyesek. Ez azonban keveset segített. A nagy áruházak dolga könnyebb. Éreznie kell a személyzetnek a hátában a korbácsot, akkor majd mosolyog. A kis tulajdonosok mindig a kifizetetlen üzletbérre gondoltak, ha a vásárló sokáig válogatott. Ha vásárlás nélkül távozott végül is az üzletből, olyanná váltak az arcok, mintha a világ omlott volna össze. A vásárló persze egyáltalán nem szereti, ha az eladó minden bújáért őt teszik felelőssé. Megdühödik, ha éreztetik vele, hogy kegyelemdöfést adott valakinek azzal, hogy nem vásárolt. Meg kell tanulni, hogy mosolyogjunk, még ha a halál lakozik is a szívünkben! Még ha skorpiókat kell is rájukszabadítanom, akkor is beléjük verem, hogy mindig kedélyes arcot vágjanak, gondolta Macheath és terjedelmes zsebkendőjével letörölte az izzadságot homlokáról.

Némi humoros ízzel tovább beszélt.

Többféle módszerről mesélt, amelyek alkalmasak arra, hogy

a közönség gyenge és szunnyadó vágyakozását felélessze. Az árucikkeknek bizonyos rendetlen halmaza is már csodákat tehet. Izgatja a vevőt, hogy turkálhat és felfedezhet. Használható holmit kutathat fel. Szeme hamarosan kiélesedik. Keres valamit és megtalálja a másvalamit is. Sólyomszeme egy halom végvászon alatt megpillant egy örömmel üdvözölt szappant és így tovább. A szappannak semmi köze a vevő által kívánt kötényhez való vászonhoz, de hát használhatatlan ezért? Dehogy. A vevő meg is veszi a szappant. Nem lehessen tudni, hátha egyszer szükség lesz még rá. Ha pedig már itt tart valaki, akkor már vevő.

Döntő jelentőségük van természetesen az áraknak. Ha nagyon különbözőek, akkor kifárasztják a vevőt. Elkezd számolni. Márpedig ebben mindenképpen meg kell akadályozni. Macheath kevés, alig néhány árkategóriát akart teremteni. A vevő lélekjelenlétét semmi sem ejti olyan kábulatba, mint annak hatalmas panorámája, hogy mi mindent vehet egy bizonyos összegért. Micsoda, ennek a nagy kertiszéknek csak ennyi az ára? És ez a bonyolult borotvakészlet nem kerül többe?

Az árakat nagyon óvatosan kell megszabni. A közönség kevésbé ijed meg a nagy összegtől, mint a nagy számtól. Sok asszony sokallna két shillinget — de egy shilling, tizenegy és fél pennyt szívesen kifizet.

Miller bársonyos szemei érdeklődve figyeltek. Macheath formában volt és előadást tartott Millernek a Sikeráruházak titkáról: kevés árufajta és csak három vagy négy árkategória. Nem baj, ha egyes cikkeket a vevő szeme előtt állítanak össze. Ha például veszünk egy kertiszéket, amely felcsapható ülésből, lábzsámolyból és ernyőből áll, ezt darabokban árulni tanácsos, még ha összeszerelve többe kerül is, mint a megállapított legmagasabb árkategória: az a fontos, hogy a darabok külön-külön valamelyik kategóriába illeszkedjenek.

Az egész kis műhelyboltokat, amelyekben cipőt, fehérneműt és dohányárut készítenek és árulnak, úgy akarja vezetni tovább, mint eddig, csak hitelt akar nyujtani nekik. A nagyobb üzleteket azonban meg akarja tölteni áruval. Az alapötlet az egységár: ez lehengereli majd Londont. Nagy propagandahéttel akar startolni.

Miller intett a feleségének.

Az asszony diszkréten felállt és kiment. Miller elgondolkozva ingatta ősz fejét és úgy nézte látogatóját, mintha keresné a szavakat.

— Mit szól a házasságához az öreg Peachum? — kérdezte végül. — Beleegyezett már a dologba?

— Az ő szíve sincs kőből — felelt Macheath.

— Úgy? — szólt meglepetten Miller.

Macheath ivott egy kortyot a csészéjéből. Egyideig hallgattak. Az uccáról behallatszott néhány gyerek visítása. Valamin veszekedtek.

Miller lágy hangon folytatta:

— Akkor egész egyszerű a dolog. Megérti, úgy-e, hogy szívesen látnók ebben az üzletben az apósát is. Különösen az emberek miatt, akik máskülönben azt kérdezgetnék, hogy hát miért nem tart vele a saját apósa? Végre is ő az, akinek a legnagyobb megértéssel kell fogadnia a maga ötletét, hiszen rokoni kapcsolatok kötik magához. Hozza ide magával az apósát, Macheath és tíz perc alatt nyélbeütjük a dolgot.

— És ha nekem nem tetszik — csattant fel hirtelen Macheath —, hogy szívességet kérjek az apósomtól?

— Ne izgassa magát, Macheath, semmi oka sincs rá. Meg kell értenie, hogy óvatosaknak kell lennünk. A bank nem a miénk, hanem a kis Talk-lányé, egyébként különösen bájos kis teremtés. Rendben van, Macheath, magának vannak áruházai, igazában azonban az ötlete az, ami bennünket érdekel: az üzletekről csak másodsorban van szó, ez elég egyszerű dolog, nem? Az egész ügy kulcspontja a maga remek ötlete, az egységár, a propagandahét és a kis üzlettulajdonosok önállóságának gyümölcsöztetése.

Macheath meglehetősen hamar elbúcsúzott.

Gyalog ment egy darabig. Sötét volt már. Vastag botját lóbálta és az előkertek taxusbokrait csapkodta. Mélységesen elégedetlen volt.

Délután Pollyval sétált a parkban. Két órán belül „haza" kellett mennie Pollynak és ő nem merte visszatartani.

Tulajdonképpen mi az ördögnek házasodott meg egyáltalán?

Másnap újabb megbeszélése volt Millerrel és Hawthorne-nal a bankban. A helyzet nem változott. Csupán egy terminusban állapodtak meg.

Macheath mindent megkísérelt, hogy a vénembereket meggyőzze ötleteinek jóságáról. Különösen hangsúlyozta a konkurrenciára leendő hatást.

Jóindulatúan és figyelmesen hallgatták végig és aztán kijelentették, hogy mindez még a jövő zenéje. Keltse föl az apósa érdeklődését és akkor minden a legnagyobb rendben lesz.

Macheath az egész kínos tárgyalás ideje alatt nem tudott megszabadulni attól a benyomástól, hogy a Millernél töltött este ártott a dolognak. Ezeknek az ódivatú embereknek szemében nyil-

ván túlságosan modernek az ő ötletei. Megint nyugtalanította az öreg Talk ostoba Rothschild-története.

Jóval később juttatta eszébe Fanny Crysler azt a magátólértetődő gondolatot, hogy a régi és gyökeréig korrekt Nemzeti Letétbank húzódozik attól, hogy üzleti kapcsolatot kössön vele, akinek homályos származása meglehetős összhangban áll áruinak ködös származásával.

A megállapított terminusra persze megint csak nem tudott Macheath semmi újat mondani. Be kellett ismernie, hogy Mr. Peachum és ő „feszült viszonyban" vannak. Miller és Hawthorne arcán rendkívüli zavar mutatkozott. Nem dobták ugyan ki, de tapintatlan és csodálkozó kérdéseket szegeztek neki, most már egészen nyilt formában.

Valóban csalódtak. Már megbarátkoztak az újítások gondolatával és égtek a vágytól, hogy hálójukat új vizekbe vessék.

Néhány héttel később hallotta Macheath, hogy a Chreston-féle áruház-hálózattal tárgyalnak.

Ez nagyon keserű pilula volt. A Chreston-üzletek voltak éppen azok, amelyeknek túlszárnyalását céljául tűzte ki Macheath, nagy és szolíd áruházak voltak ezek, jól megalapozott üzletek, gazdag választékkal. Ötleteivel térdre akarta kényszeríteni őket. Ehelyett megtudta, hogy a Chreston-konszern az új tőke felvételével újításokra készül. Nagy propagandahetet hirdetett, amelyen mindenféle meglepetéssel szolgál a közönségnek. Egész világosan látszott, hogy az ötleteit közönséges módon ellopták, ezt Macheath sohasem tételezte volna fel a két öregről és mélységesen felháborodott.

— *Micsoda?!* — dühöngött Fannynél. — *Engem akarnak becsapni? Mindent megteszek, hogy szolíd polgáremberré váljak, tartózkodom mindennemű erőszakos cselekménytől, rabszolgamódon. illetve hát meglehetős pontossággal ragaszkodom a törvényekhez, megtagadom a multamat, magas gallért hordok és ötszobás lakást vettem ki, jó polgári érdekházasságot kötök és az első dolog, amit a magasabb körökben tapasztalok, az, hogy meglopnak! Ez volna magasabb erkölcsi színvonal annál, ahol eddig álltam? Sokkal aljasabbak! Ezekhez az emberekhez nem is lehet mérni bennünket, egyszerű betörőket, Fannykém. Kétszer huszonnégy óra alatt nemcsak a verejtékezve összekapart szerzeményünket veszik el, de még a házunkat és az utolsó pár cipőnket is. És ezzel a rablással nem is sértenek törvényt, nyilván még az a kellemes érzésük is megvan, hogy egyszerűen kötelességüket teljesítik.*

Szívén találta az a tény, hogy becsaphatták és elvesztette a bizalmat saját képességeiben. Órákhosszat kocsikázott Londonon

 8*

keresztül-kasul és az omnibuszon magával vitte komor gondolatait. A fel-leszálló emberek nyüzsgése jólesett a szemének és a szegény és jómódú városrészek váltakozó látványa felélénkítette. Nyomasztóan hatott azonban rá, hogy az ügyetlensége folytán egy kis bank és a Chreston-konszern túljárt az eszén. Nehezen találta meg újból a lelki egyensúlyát.

Macheath élete legnehezebb időszakát élte át ebben az időben.

BARÁTI KÉZ

Nagy támasza volt ezekben a napokban Fanny Crysler.

Az asszony kis lambethi lakásában szépek voltak a bútorok és volt egy vendégszoba is.

Macheath sokat üldögélt az asszony üzletében és este Fannyhez ment, mert nem kívánkozott haza. Mindig azt mondogatta, hogy otthon nem kap reggelit.

Grooch körül voltak bizonyos nehézségek, mert vele volt az asszonynak állandó viszonya, de Fanny ezt simán megoldotta: egyszerűen távoltartotta magától néhány hétig Groochot.

Macheath házasságáról sohasem beszélt, tisztában volt vele, hogy a férfi is balfogásnak tekinti. Pollyt alig látta. Viszont hathatósan segített a férfinak abban, hogy az S.-áruházak ügyeit rendezhesse, mert ezek a dolgok egyre rosszabbul állottak.

Az üzlettulajdonosok rosszul vagy egyáltalán nem számoltak el. Folyvást ugyanabból az áruból összeállított nagy szállítmányokat kaptak, hol zsebórákat és szemüvegeket, hol pedig pipákat és dohányneműt és sejtelmük sem volt, hogyan adjanak túl rajta.

A boldogtalan üzletek helyzetét jól mutatta egy asszony esete, akinek Macheath előzékenyen átengedett egy kis boltot. Egyik régi barátnőjéről, Mary Swayerről volt szó.

Mary megtudta, hogy a férfi megnősült. Valamiféle okból úgy érezte, hogy ez igazságtalanság vele szemben. Nagy lármát csapott és védelmezőkre talált olyan emberek személyében, akik az S.-áruházak körül mászkáltak és gyüjtötték az üzlettulajdonosok Macheath-ellenes kijelentéseit. Ezek a lovagok a „Tükör" című hírlap szerkesztőségében dolgoztak. A szerkesztőség nagyon érdeklődött az S.-áruházak tulajdonosának dolgai iránt, mivel egyik kollégájukat kidobta. A lap eléggé babonás volt, hogy azt higgye, ha valaki eltör egy tükröt, hét évig nem lesz szerencséje, azonfelül a harcos szociális szellemű lap hivatását érezte, mert csak gazdag embereket támadott — másoknak ugyanis nem volt pénzük

arra, hogy megzsaroltassák magukat. Macheathnak tehát vigyáznia kellett magára. Csorbítatlan erkölcsi hírnévnek kellett örvendenie, mint minden vagyonos embernek. Szüksége volt erre a hírnévre, hogy így megengedtessék neki az S.-áruházak tulajdonosainak rászedése.

Fanny Crysler régiségkereskedésében és az asszony jelenlétében folyt a megbeszélés Macheath és Mary Swayer között.

Mary, huszas éveinek második felében lévő teltkeblű szőkeség, kijelentette, hogy fogytán van már az ereje. Mac kitépte az előző életéből és évekig traktálta a féltékenységével. Emellett, ugyancsak évekig, néznie kellett, hogy a férfi mint röpdös virágról virágra. És most nem szégyelli magát, faképnél hagyja és megházasodik. Ő Mac hozzájárulásával ment a férjéhez, aki most a háborúban van és semmi köze ehhez az emberhez. Mac berendezett számára egy üzletet, de az szart sem ér. A férje két gyereket akasztott a nyakába. Ha nem kap legalább pár fontot, hogy egy vagy két varrólányt felvehessen, nyugodtan a víznek mehet. Az idegei felmondták a szolgálatot. Így kell felfogni bizonyos kijelentéseket, amelyeket dühében tett.

Fanny megkísérelte, hogy kiszedje belőle, összeköttetésben áll-e már a „Tükör"-rel. Megkérdezte:

— Kik előtt köpted el magadat? Ez fontos.

Swayernek azonban arra még elég jók voltak az idegei, hogy lépre ne menjen. Nem nyilatkozott pontosan és általános erkölcsi alapokra helyezkedett. Legszebb éveit Macnek ajándékozta. Virágzó fiatal teremtés volt, amikor összekerült vele; beismerte ugyan, hogy tizenkétéves korában erőszakot követtek el rajta, de attól fogva nem volt férfival dolga. Most, hogy Mac a szemétre dobja, már képtelen arra, hogy valakit magához kössön. Utalt azokra a nyomokra, amiket az évek és a Mac miatt elszenvedett keserűségek az arcára véstek.

Amikor kibeszélte magát, következett Mac.

Hangsúlyozta, hogy ő a nők teljes szabadságának híve. Ha odaadják magukat egy férfinak, ez teljesen az ő felelősségükre és saját kockázatukra történik. Teljes mértékben ellenzi, hogy neki bármit is előírjanak. A szerelem nem öregségi biztosítás. Aki ad a szerelemben, az élvez is.

Mary megint murizni kezdett. Mit kezdjen azzal az élvezettel, amit Mactől kapott? Mintha mástól nem kaphatta volna meg, például egy rendes embertől, aki gondoskodnék az asszonyról, ha elfogadta áldozatát. Eladónő volt egy üzletben, de Mac kivette onnan, mert észrevette egyszer, hogy a főnök felküldi egy dobozért

a létrára és meglátta a lábát. Most nem akarja már a lábát látni senki, ezt megmondhatja Macnek. Elismerte ezt az a fiatalember is, aki olyan kedvesen beszélgetett vele az egész disznóságról.

Macheath élesen akart válaszolni, de Fanny jobbnak látta, ha vigyáznak. Tisztán látszott, hogy a kissé közönséges, de nem rossz asszony viselkedéséért a rossz üzleti helyzet a felelős.

— Hogyan adjam el ezt a szemetet? — szólt Mary dühösen. — A vevőim mégsem akarnak mind órát. Én fehérneműre rendezkedtem be. Ha Scrubbnénak alsószoknya kell, akkor mondjam neki, hogy vegyen inkább zsebórát helyette? Lehetséges, hogy órákat könnyebben tudtok lopni... ne szakítsatok félbe, én is tudok gondolkozni, ha nem is nevelkedtem intézetben, mint Mac legújabb felesége. A fehérneműt nem tudom egyedül varrni, egy-két leányra szükségem van és ez azt jelenti, hogy nekem pénz kell!

A tárgyalás hosszú volt és izgalmas. Mary úgy küzdött, mint egy tigris. Fanny azt az ajánlatot tette, hogy Mac, anélkül, hogy bármilyen kötelezettséget elismerne, lehetővé teszi számára egy kötöttáruüzlet berendezését. Ezt az ajánlatot előredőlve, összeráncolt szemöldökkel és a bizalmatlanság lázával hallgatta.

Mohón elkapta a csekket, selyemerszényébe dugta és elvonult anélkül, hogy Macet egyetlen pillantásra is méltatta volna.

— *Sajátságos* — szólt Mac este Fannyhez a lambethi kis lakásban —, *ezek az üzletek nem akarnak azok maradni, amik. Azelőtt alapított az ember egy boltot, mondjuk, vaskereskedést, és ez maradt is vaskereskedés. Ma mindig valami mást akarnak. Úgy van ez, mint általában: nem maradhatnak úgy a dolgok, ahogy vannak. A kötöttáruüzletből varrodát kell csinálni, különben tönkremegy. A varroda pedig rögtön fiókokat akar felállítani. Ha pedig nem tudja a boltbéreket fizetni, akkor fel akarja számolni a fiókokat. A nagy üzletek körül sem állnak másképpen a dolgok. Chrestonnak áruházai vannak, hatalmas üzletek, most mégis el akarja lopni az én ötletemet és valami újba akar kezdeni. Ez nem haladás, ez — menekülés. Abból származik az egész, hogy a tulajdon nem tulajdon többé. Azelőtt volt az embernek egy üzlete vagy egy háza és ez jövedelemforrás volt. Ma a kiadások forrása, a tönkremenetel alapja. Hogyan fejlődhetnék ki a jellem ilyen viszonyok között? Például, valakiben van bátorság és vállakozó szellem. Régebben az ember megcsinálhatta ezzel a szerencséjét. Ma megnyitja a boltját és máris elveszett ember. És ha óvatos, akkor is elveszett. Bátorság ma azt jelenti, hogy valaki vállalkozik az adósságok fizetésére, az óvatosság pedig csak az adósságcsinálásban mu-*

tatkozhatik meg. Az az ember, aki három éven keresztül megtartja ugyanazt a véleményét, csak arról tesz bizonyságot, hogy három éve nem engedték a játékasztalhoz.

Fanny teát töltött és pizsamát vett. Barna volt a bőre, még a lába is, egészen más ez a nő, mint Polly, gondolta Macheath.

Az S.-áruházak tekintetében megvolt az önálló véleménye.

Az ügyet lezártnak látta most, hogy balul sikerült mindkét kísérlet, a házasság és a Nemzeti Letétbank dolga, amivel anyagi eszközöket akart Macheath hozzájuk szerezni. Az volt a felfogása, hogy legokosabb lesz túladni rajtuk.

— Az én üzletem sokkal többet ér — mondta, hátradőlt a skót karosszékben, keresztbevetette a lábát és a csészét ölében tartotta. — Erre koncentráld magadat. Grooch nagyon ügyes ember. Mindig azt mondja, hogy ha modern szerszámai lennének, nagy dolgokat vihetne véghez. Ha akadoznak a dolgok, egy-két jó fogással szerezhetnél így egy rakás pénzt és aztán más után nézhetnél. De csak egészen modern felszereléssel vállalkozik a dologra.

— Szóval, megint betörés — szólt Macheath sötéten.

— Igen, de korszerű szerszámokkal.

Csak reggelfelé tudtak megegyezni.

Mielőtt az üzletbe ment volna Fanny, lehúzta a vendégszoba ágyneműjét és este Grooch nála diktálta a követeléseit.

Macheathnak nem nagyon tetszett az egész ügy. Nyomasztóan hatott rá, hogy Fanny nem tartja olyan legénynek, aki végig tudja játszani a nagy partit a bankokkal. Az az érzése volt, hogy ez szörnyű és egyúttal végleges lefokozást jelent.

Néhány nap múlva Macheath Grooch társaságában Liverpoolba utazott, ott éppen nemzetközi bűnügyi kiállítást rendeztek.

Csodálatos dolgokat láttak. Mindenféle kasszafúráshoz való szerszámok voltak ott, a legmodernebb típusúak is. Semmiféle riasztóberendezés nem volt egyenrangú a modern technikával. A legbonyolultabbnak kiagyalt zár is csak a tisztességes emberek számára jelentett akadályt, a szakembert nem gátolta.

Este hevesen vitatkoztak a szállodában, mert Grooch francia modellekre vágyott, Macheath azonban az angoloknak adta az elónyt.

— Angliában élünk, Grooch — emlékeztette ingerülten —, pártoljuk a hazai ipart. Hogy festene, ha nálunk francia termékeket részesítenénk elsőbbségben. Szép kis blamázs lenne ez! Sejtelmed sincs arról, hogy mit jelent ez a szó: nemzet! Ezeket a szerszámokat angol szellem teremtette, angol szorgalom állította

elő, legyen hát elég jó az angol ember számára, nekem legalább is ez a véleményem. Nem veszek másfajtát.

Két óráig vártak, aztán a kiállítás helyiségébe lopóztak.

Jól ment a dolog, az őrt is gyorsan ártalmatlanná tették. Mikor azonban kívülről lépéseket hallottak, Macheath idegei teljesen felmondták a szolgálatot. Kimeredtek a szemei, verejtékcseppek gyöngyöztek a homlokán és sehogy sem találta a megfelelő tolvajkulcsot. Grooch fejcsóválva vette ki kezéből a kulcscsomót. A nagykereskedő láthatóan nem volt már alkalmas az ilyesféle munkára.

Groochnak csaknem egyedül kellett mindent elvégeznie. Így is történt. A műszereket másnap délután megmutatták Fannynek.

Grooch szabad óráiban már a vállalkozások egész sorának terveit dolgozta ki fejben. Többféle javaslatból álló választéka volt.

— Ez igen, ez pénzt jelent — mondta áhitattal —, ez biztosabb, mint a házasság.

Amikor Macheath a Temzepartra kocsizott, hogy bizonyos kérdéseket megbeszéljen Brownnal, kellemetlen meglepetésben részesült.

— Szóval Grooch volt! — támadt rá Brown. — Hát ez mindennek a teteje! Olvastad az ujságokat?

Indokolt volt a haragja. A sajtó nagyon felfújta a bűnügyi kiállításon történt betörést.

Komikusnak találták, hogy valaki betörés útján a rendőrségtől szerzett betörőszerszámokat.

Brown komolyan lehangolt volt és nagyon energikusan beszélt.

— Igazán lehetnél egy kis tekintettel a karrieremre — panaszkodott. — Mi eddig fair playt játszottunk. Elismerem, hogy nem jutottam volna ilyen könnyen a mostani állásomhoz azok nélkül a letartóztatások nélkül, amikben te segítettél. A kettőnk viszonya azonban, amely még indiai együttlétünkben keletkezett, számomra többet jelentett az üzleti kapcsolatnál. És te most túltetted magadat a legelemibb kötelezettségen, ami régi barátok között elvárható volna. Én valósággal csüggök a hivatásomon. Ha nem szeretném ezt a mesterséget, nem csinálnám. Nem vagyok kőműves. A képességeim alapján még rendőrfőnök is lehetek. Nem gomblyukfájdalom ez, ne hidd. Csak nem bírom elviselni, hogy ez a szamár Williams ül ott, aki semmiképpen nem való erre a posztra. Ma estig meg kell találnom a szerszámokat és az embert, aki ellopta.

Macheath megdöbbenve hallgatta. Megértette, hogy Brown tyúkszemére lépett. Nem tudott másként kimagyarázkodni, csak úgy, hogy elmondta, mi kényszerítette a betörésre.

— Ha pénzre van szükséged — felelt kissé megenyhülten Brown —, igazán vannak más módszerek is. Miért nem mégy egy bankhoz? Nemcsak a Nemzeti Letétbank van a világon.

Macheath kifejtette, hogy áruházi szervezete, meg a beszerzést végző társulat nincs abban a helyzetben, hogy egy bankot a finanszírozásra késztessen. A Cityben szüksége van egy előkelő irodára, másképpen nem tud semmit csinálni.

Amikor idáig jutottak, Brown a legjobb oldaláról mutatkozott be. Különösebb ösztökélés nélkül felajánlotta, hogy saját pénzével segítségül jön.

— Mire jó a görbe út? — beszélt Macheath lelkére. — Semmi szükség rá. A kereskedőember nem tör be. A kereskedő vesz és elad. Ezzel eléri ugyanazt a célt. Gondolj csak arra, Mackie, hogy amikor együtt feküdtünk Petshawarban, azon a rizsföldön és kaptuk az erős tüzet, felugrottál és megtámadtad a shikbandát egy görcsös bottal? Ez igazán nem lett volna szakszerű dolog, ennélfogva céltalan is lett volna. Azt mondod, hogy az üzletedet előbb olyan állapotba kell hoznod, hogy a bankok számára csábító legyen. Jó. Hozd ilyen állapotba. Miért nem fordulsz hozzám? Ha kényelmetlen, hogy pénzt fogadj el a barátodtól, akkor fizess kamatot. Fizess nagyobb kamatot, mint másnak, húsz vagy akár huszonöt százalékot. Akkor te teszel nekem szívességet. Ismerlek, tudom, hogy szolíd alapokon dolgozol. Nem akarom, hogy rossz útra tévedj, mint valami buta kispolgár, aki nem ért az üzlethez és lopni kezd. Nem szabad megint olyan alakokkal dolgoznod, mint ez a Grooch. Dolgozz a bankokkal, mint más üzletember. Ez mégis csak más!

Macheath mélyen megrendült. Nehezen tudták kifejezni az érzelmeiket, mint általában azok az emberek, akik az élet viharaihoz szoktak. Ilyen helyzetekben egy zavart pillantás talán többet mond, mint egy ölelés.

— Ilyen vagy te, Freddy — szólt fojtott hangon Mac. — Vannak, akik jótanácsot adnak, szép dolog ez is. De te anyagilag is megsegítesz. Ez a barátság, csakis ez a barátság. Egy baráti kéz...

— Csak egyet kérek — fűzte hozzá Brown és áthatóan nézett Meacheathre —, azt kívánom, hogy ejtsd el az olyan embereket, mint Grooch, meg O'Hara. Ha nem is most rögtön, de mindenesetre azonnal, amint kikerülsz a legnagyobb slamasztikából. Megkönnyíti ezt neked az üzlet, amit meg akarsz csinálni. Azért nyúlok most a hónod alá, mert a jövőben más környezetben akarlak átni. Ennek nem kell ma megtörténnie, sem holnap.

Tudom, szükséged van még ezekre az alakokra, hogy felkapaszkodhass. De egyszer véget kell vetni ennek, ezt megkívánom.

Macheath könnyes szemmel, szótlanul bólintott.

Boldogan távozott. Megegyeztek még abban, hogy Groochot mindenképpen fedezik és másvalakit állítanak be betörőként. A szerszámokat Macheath még aznap délután leszállította.

Brown is betartotta a szavát. Nem volt valami egyszerű a pénz felhajszolása. Előbb razziát kellett bizonyos klubokban rendeznie; Macheath megállapíthatta fáradozásainak eredményét Lexernénél. Tunnbridgeben, ahol csütörtök estéit tölteni szokta. A leányok nagyon panaszkodtak, hogy Lexerné ezúttal túlságosan sokat vont le a járandóságaikból.

Egy hét mulva azonban Macheath rendelkezésére álltak az anyagi eszközök, hogy „bevásárlórendszerét" felfokozza.

O'Hara segítségével pontos haditervet dolgozott ki.

A meglévő áruházak mellé még néhány raktárat béreltek. Szállítóeszközökről is gondoskodtak, nehéz társzekereket szereztek. A vidéki vállalatok részére pénzt tartalékoltak és alkalmazásokra tettek előkészületeket.

O'Hara ifjúkora ellenére nagyon használható embernek bizonyult. Megvolt benne a nagy karrierek előfeltétele, az a bizonyos idegenkedés minden fizikai tevékenység iránt. Macheath rögtön megérezte: a fiatalember rokonlélek. Módfelett sötét mélységekből emelkedett ki. Tizenhatéves korában hivatásszerűen ejtett teherbe bolti tolvajnőket és más leányokat, akiknek bizonyos bűncselekményeket vállalniok kellett és áldott állapotuk következtében könnyebben várhatták a szabadlábrahelyezésüket. Nem szívesen emlékezett azonban erre az időre és erre a foglalkozására.

Fanny kevésbé szívelhette. Az asszony úgy látta, hogy O'Harát nagyon elkapatták a nők. Bizalmatlan volt iránta. Amellett a fiatalember Grooch konkurrense volt és a liverpooli história Groochot kegyvesztetté tette Macheath előtt.

Lambethben tartották a megbeszéléseiket. Utánuk mindig O'Hara társaságában távozott Macheath. Ebből látta az asszony, hogy Macheath a fiúban sem bízik túlságosan. Egyszer visszajött O'Hara, hogy a nőnél maradjon és akkor Fannynak nagyon világosan kellett megértetnie magát vele.

Legvisszataszítóbb számára O'Harának a kollégák kizsákmányolása tekintetében vallott aggálytalan álláspontja volt. Igazi vérszopó volt, könyörületet nem ismert. Még ha előnye nem is származott belőle, akkor is rá akart szedni mindenkit.

Álmatlan éjszakákon eszelt ki új trükköket, hogy az emberekből a pénzt kisajtolja.

Az asszony ezt mindig ellenezte. Üzleti tekintetben ostobaságnak tartotta.

A liverpooli esettel kapcsolatban a rendőrség letartóztatta Fűrészelő Robertset. Erre az egész banda csaknem nyilt lázadásban tört ki a vezetőséggel szemben. Az volt a véleményük, hogy Fűrészelőt kiszolgáltatják a zsaruknak és menten visszaemlékeztek hasonló esetekre.

O'Hara vigyorogva számolt be az alsó Blacksmithsquare környékén tartott izgatott megbeszélésekről.

Fanny letorkolta. Ingerülten kijelentette, hogy ebben nincs semmi nevetnivaló. Ha ilyesminek egyáltalán meg kell történnie, akkor ez véresen komoly intézkedés és nagyon sajnálatos dolog.

— De hiszen a főnök külön bement Fűrészelő Robertshez a cellába és kezetfogott vele — szólt gúnyosan O'Hara, Macheath felé kacsintva. Macheath valóban bement a börtönbe a letartóztatás után és a lebukott bajtárssal közölte, hogy minden erejével mellette áll. Ilyen apróságokban is megmutatkozott vezéri természete.

Fanny Crysler ezt egyszerűen cinizmusnak vélte.

A kis lakásban heves vitákra került sor. Macheath hallgatva ült, vékony sötét szivar lógott a szája sarkában. A szóváltás szórakoztatta. Mindig féltékenykedett, még ha nem is volt szerelmes. Örült, hogy O'Harának nincs szerencséje Fannynál.

Fanny kifejtette, hogy Fűrészelő Roberts letartóztatása óta a bandában nem ül el a nyugtalanság és emiatt vallott kudarcot néhány vállalkozás. Órákon át vitatkozott O'Harával és kijelentette, hogy az emberek kiszolgáltatásának egyszersmindenkorra véget kell vetni. Még azt is elérte a nagyvonalú intézkedésekre mindig hajlamos Macheathnél, hogy a letartóztatott bandatagok védelmére egy jó ügyvédi irodát szerződtessenek.

Mac még tovább ment. Bevezette a fixfizetéses rendszert.

— Biztosra akarnak menni — mondta elgondolkozva —, szívesebben vesznek bizonyosfajta tisztviselői állapotot, éjszaka nyugodtan akarnak aludni, megszabadulnak a gondoktól, hogy a hónap végén nem lesz együtt a háztartási pénz. Érthető álláspont, ha én kissé másként képzeltem is a dolgokat. Én ugyanis bizonyos sorsközösséget képzeltem el, hogy úgyszólván jóban-rosszban együtt leszek a fiúkkal. Tudod, valahogy úgy gondoltam, hogy ha a főnök egy lyukkal beljebb húzza a nadrágszíjat, akkor az alkalmazottak

is beljebb húzzák. De hát legyen meg nekik, amit akarnak. Kapjanak fizetést, ha egyszer fizetést akarnak. Jó.

Előrelátta, hogy a fixfizetés mellett sokkal jobban jár, márpedig most egészen nagyarányú bevásárlásokat kellett eszközölnie, hogy felkeltse egy bank érdeklődését az üzletei iránt.

A banda a szabályszerű bérek új rendszerét győzelemként könyvelte el és az alsó Blacksmithsquare környékén Fannynak megnőtt a becsülete, mert O'Hara bosszúságára Grooch lelkesen és hangosan zengte a nő dícséretét. Ő kényszerítette a főnököt, hogy az egész kockázatot maga vállalja és a főnöknek engednie kellett, mert szüksége van Fannyre és nem szabad elkedvetlenítenie.

Az O'Hara-banda betörői az újjárendezés után nem voltak többé kis magánvállalkozók, hanem egy nagy vállalat alkalmazottai és csak mint ilyenek dolgozhattak, együttműködve társaikkal. Voltak specialisták, az „utazók", akik felderítést végeztek, mások dolgozták ki a terveket, egyvalaki azt határozta meg, hogy hová szállítsák az árut, megint más gondoskodott az alibikről. Így aztán az üzleti betöréseknél a „bevásárló", az árut kiválasztó szakember, akadálytalanul jutott keresztül a védőfalakon a raktári polcokig, csomagolóinak társaságában. Nagyon kellemes és modern munkamódszer volt ez és ezeknek a szakembereknek számára, már csak pszichikai okokból is, csaknem lehetetlen lett volna a visszatérés a primitívebb rendszerhez. Munkájuk önállótlan voltából következett, hogy ezeket az embereket pontos terv szerint és folyamatosan kellett foglalkoztatni, vagy legalább is fizetni. Akár pangás volt az üzletben, akár nem, őket fizetni kellett, mivel az értékesítéshez semmi közük sem volt.

— Így sokkal inkább a kezedben vannak — mondta Fanny Macheathnek, amikor egyik éjszaka O'Hara a Blacksmithsquarere ment. — Nem kell revolvert vagy kést szegezned nekik, a termelőeszközök vannak a kezedben. Nem kell letartóztattatnod őket a rendőrséggel, az éhség tartja meg őket a munkaviszonyban. Hidd el, jobb így. Így jár el minden modern vállalkozó.

Macheath elmélyülten bólintott. Ingujjban fel-alá járkált a kék kínai szőnyegen, Fanny legszebb darabján, nadrágzsebében néhány pénzdarabot csörgetett, kiszedte a zsebéből, feldobta a levegőbe, majd ismét elkapta.

A Másfél Évszázadtól kapott tarkóütésből kilábolt már és nagy terveket szőtt.

Nagyarányú tervek voltak ezek, de mégsem származtak erőinek túlbecsüléséből. Szükség volt a tervekre, hogy a kerekek alá ne kerüljön. A bevásárlás virágzott. Az áruházakba özönlött az

áru. A polcok megteltek. A Mary Swayerek éjszakahosszat dolgoztak. Bőrbálákból cipők készültek. A gyapjú szorgalmas családok keze alatt jumperré változott. Írószerek és lámpák, hangszerek és szőnyegek tömték be a tátongó lyukakat.

Macheath azonban tisztában volt azzal, hogy a Browntól pumpolt összeg legfeljebb hat hétre elég ahhoz, hogy O'Hara bevásárlását üzemben tartsa.

Ebben a helyzetben csak napoleoni méretű tervek segíthettek.

VIII.

On s'engage et puis on voit.

(Napoleon)

„De ömlik és szakad az eső!"
„De ég a ház a fejünk fölött,
Minthogy megégjünk,
Inkább ázzék az üstököd!"

(Pionirdal)

NAPOLEONI TERVEK

A City egyik hatalmas épületében egy fiatalember kibérelt egy egész emeletet. Aláírta a szerződést, mint lord Bloomsbury és négy-öt irodai szobát rendezett be. Régi, használt bútorokat állíttatott be, ezeknek a szobáknak nagymultú, rendkívül tiszteletreméltó üzlet színezetét adták. A berendezésben és a személyzet szerződtetésénél segédkezett egy fiatal, aranybarnabőrű nő.

— Tudja — mondta a nő, amikor megérkeztek a bútorok és a férfi rosszalóan mustrálgatta őket —, nagy varázsuk van a régi alapítású üzleteknek. A koruk azt mutatja, hogy sohasem adósodtak el és ebből arra lehet következtetni, hogy ez a jövőben sem fordult elő.

A legnagyobb szobát tanácsteremnek rendezték be. A lépcsőházi üvegajtóra nagy arany betűk kerültek: KBT. Alatta kis betűkkel olvasható volt: „Központi Bevásárló Társulat".

Az új társulat alakuló közgyűlése rövid volt. A City két ismert ügyvédje, bizonyos Mr. O'Hara, lord Bloomsbury és Mrs. Fanny Crysler elnökké választotta Mr. Macheath nagykereskedőt.

Alelnök lord Bloomsbury lett. Macheath a tunnbridgei házban ismerkedett meg vele, ahol a csütörtök estéket töltötte. A jelentéktelen, de kellemes modorú fiatalembert könnyűszerrel befonta, mivel a lord állandó pénzzavarban szenvedett és Lexerné legnagyobb erősségének, Jenny Monthnak feltétlen rabja volt. Sugárzott a butaságtól, de lelkesen hallgatott és az alkalomtól teljesen függetlenül, időnkint fölényesen mosolygott. A legjobb benyomást keltette és ebből is élt.

A Társulat első ténykedése az volt, hogy két szerződést írtak alá a jelenlévők. Az egyikben Mr. O'Hara kötelezte magát, hogy a KBT-nek nagyobb tétel olcsó árut szállít. A másik szerződésben Mr. Macheath opciót szerzett S.-áruházai számára a KBT által beszerzendő árukra. Ezután Mr. Macheath átadta a hivatalos elnökléest kedves barátjának, lord Bloomsburynek és kérte az urakat, hogy az ő elnökségét — amint már előzetesen megállapodtak etekintetben — a nyilvánosság felé tartsák titokban.

Az urak megnyugodva távoztak és az iroda, Mrs. Crysler vezetése alatt megkezdte működését.

Levelezésbe kezdtek az angol vidéki városokban és a kontinensen néhány ügynökkel, akik a KBT számára bukott üzletek árukészletét selejtezték és ezeket a készleteket egy sohói raktárba irányították. A beérkező áruk jegyzékeit és a kifizetett számlákat nagyon gondosan, de szakadozott sorozatokban vezették nyilvántartásba. A raktárház bevételeit is könyvelték természetesen, de megint csak az S.-áruházakba való kiszállításoktól elválasztva kezelték ezeket a tételeket.

Alig két hete dolgozott még csak az iroda, amikor megjelent a Kereskedelmi Bank hivatali helyiségében két úr, Mr. Macheath és lord Bloomsbury, és a bank vezető igazgatóival kívántak beszélni.

A Kereskedelmi Bank meglehetősen új, pompás épületben székelt a Great Russel Streeten és kitűnő kapcsolatai voltak a domíniumok felé. Különböző kereskedelmi vállalkozásokat finanszírozott, közöttük Chrestonék nagy konkurrenciáját, az Aaron-féle áruházakat és egész sor hasonló kisebb vidéki céget.

A Kereskedelmi emberei nagyon tiszteletreméltó és a kiskereskedelemben járatos férfiak voltak. Machathet igen-igen rezerváltan fogadták. Kiderült, hogy az S.-áruházak szervezetét és helyzetét meglepően jól ismerték.

Macheath magatartása megint egészen biztos volt.

— Az öreg Nemzeti nem adott semmit a raktáraimra, mert nem volt elsőrendű családfájuk — szólt Bloomsburyhez, mielőtt a

Great Russel Streetre mentek. — Most már van családfájuk a raktáraknak és ezenkívül élessé vált a verseny; így aztán az olcsó árucikkek származása tekintetében kissé lelohadt a kíváncsiság. Meg kell nekik mondanom, hogy nagyon olcsó árut tartok raktáron, különben nem hiszik el, hogy a kölcsönadott pénzüket megint kihozhatom az üzletből. Hogy azonban felajánlhassam azt a pimasz kamatlábat, amit majd kívánnak tőlem, olyan olcsónak kell beállítanom az árukészletemet, hogy mégis érdeklődnek majd a készlet származása felől, vagy pedig őrültnek kell mutatkoznom, aki szándékosan tönkreteszi magát. Az ilyen emberek szeretik a kétségbeesett alakokat. Elhiheti, Bloomsbury, hogy a mostani helyzetemben nem esik nehezemre, hogy kétségbeesett emberként lépjek föl: elvesztem.

Macheath tehát nem hideg üzletemberként, hanem úgy kezdett tárgyalni, mint aki tönkrejutott. Sápadtan, verejtékes homlokkal közölte, hogy ereje a végét járja. Kidolgozott tervvel, bizalomteljesen fordult a Nemzeti Letétbankhoz, ott azonban rútul visszaéltek nyiltságával. Hidegvérrel ellopták az ötleteit és a Chreston-konszernhez mentek velük. Most itt vesztegel a hatalmas készletekkel, kötelezte magát ezek átvételére és a KBT-nek elviselhetetlen bérösszegeket és kamatokat kell fizetnie.

Hiányzik a pénz ahhoz, hogy kiépítse az üzleti hálózatát és hitellel táplálja üzleteit. A raktár megtekinthető a KBT-nél.

Megtartották a helyszíni szemlét az alsó Blacksmithsquare-en és valóban nagy készleteket találtak. Számlákat és vásárlási okmányokat is tudtak felmutatni, közöttük még dán és francia cégektől származó iratokat is.

A Kereskedelmi igazgatóinak arca a vizsgálat során egyre jobban felderült.

Mikor azonban Macheath és Bloomsbury aznap ismét megjelent a bankban, Henry és Jacques Opper urak mellett egy kövér, rendkívül zsidós külsejű úr ült, Mr. I. Aaron, az Aaron-féle áruházak tulajdonosa, akivel — mint közölték — az Opperek együtt dolgoztak.

— Mr. Aaron — mondotta lekötelező hangon az ifjabb Opper —, Mr. Aaron, akit itt megismernek, nagyon érdeklődik az önök ötletei iránt, uraim.

Macheath bizonyos mértékig meglepődött.

I. Aaron tulajdonában legalább másféltucat nagy üzlet volt a város legjobb negyedeiben, az S.-áruházak nem jelentettek többet mellette, mint egy kócos, mocskos kuvasz a hatalmas, ápolt újfoundlandi mellett.

Macheath percekig fontolgatta, nem volna-e leghelyesebb, ha azonnal elhagyná a szobát. Egyetlen pillantást kellett csak vetnie az Opperekre és láthatta, hogy Aaron nélkül szó sem lehet az üzleti összeköttetésről. Az volt a határozott érzése, hogy megint csak átejtik, erre az érzésére később sokszor visszaemlékezett. Most már azonban nem engedte meg a helyzete, hogy visszatáncoljon. Pénzre volt szüksége.

Újra elmondta a történetét és a nagy Aaron derűsen megállapította, hogy egyebet nem is várt volna B. Chrestontól. Vidáman és fordulatosan kifejtette, hogy Chreston az ő véleménye szerint teljesen skrupulusok nélküli ember, aki csak a profittal törődik. Aránylag fiatal ember még és ennek ellenére, vagy talán éppen emiatt tipikus képviselője annak a régivágású üzletemberfajtának, amely mindent a közönség becsapásától vár. Ő, Aaron, igazán nem erkölcsbíró, sőt, szórakoztatja az immoralitás, nem szereti azonban az üzleti életben. Az erkölcstelenség olyan rövidlélegzetű dolog.

— A maga egységárötlete nem rossz — mondta és kedélyesen Macheath térdére csapott. — Az ön helyzete azonban — fordult Bloomsburyhez, aki a KBT-t képviselte — majdnem még jobb. Hogy került össze Mr. Macheathtel? Rögtön hozzám kellett volna fordulnia. Na jó, megértem, az út Mr. Macheathen keresztül vezet. Magunkkal visszük a kis S.-testvért is.

Macheath nem szórakozott valami kitűnően. A tréfálkozást silánynak találta. Semmi kedvet sem érzett ahhoz, hogy Aaronnal osztozzék a raktáron. A legnagyobb önfegyelemmel tudta csak továbbjátszani a nagy Chreston által megbántott kisember szerepét.

Úgy látszott, hogy Aaron jól mulat, Macheath azonban észrevette, hogy könnyű pirosság jelenik meg a halántékán, valahányszor Chreston nevét említette. Valami baja lehetett Chrestonnal.

Valóban, Chreston már nagy erővel tört fölfelé. A Kereskedelmi Bank urai is gondolkoztak ezen. Számukra azt jelentette a Nemzeti Letétbank, amit Aaronnak jelentett Chreston. Ez a Másfél Évszázad eddig ingatlanokkal foglalkozott, mi keresnivalója van most a kiskereskedelemben? Kis, unalmas intézet, a pénzszekrényeit belepte a penész! A Kereskedelmi túlnagy volt ahhoz, hogy a konkurrens irigységét érezze, nagyon nagy véleménnyel volt azonban önmagának a kiskereskedelem körül betöltött szerepéről. Döntőbírónak érezte magát minden kérdésben, ami ezzel a szakmával összefügg. Nem akart gyors és skrupulustalan üzleteket kötni. Küldetésének vallotta, hogy a kiskereskedelem morálja fölött őrködjék.

Tisztán látszott, hogy az ilyenvágású embert, mint Macheath csak harapófogóval lehet megszorítani, ezúttal azonban látták, hogy egy kétségbeesés szélén álló ember van előttünk, akit legalább is inkorrekt módon kezeltek. Mindenki észrevehette, hogy az idegei sztrájkolnak. Mélyen megsértett ember benyomását keltette.

Világosan értésükre adta, hogy telve van a bosszú gondolatával a NLB és a Chreston-konszern ellen. El volt szánva rá, hogy akár személyes áldozatok árán is, emlékezetessé teszi az esetet ezeknek az uraknak számára. Elragadta a hév és I. Aaron rendelkezésére bocsátotta nevetséges áron a raktárát, csak azért, hogy ezzel Chrestont brutálisan lekonkurrálhassa. Ellenszolgáltatásul csak annyit kért, hogy az S.-áruházai ne maradjanak ki az üzletből, mert hiszen kötelezettségei vannak ezekkel az üzletekkel szemben, a tulajdonosok önálló kisemberek, akik a bizalmukat belé helyezték.

A Kereskedelmi urait és Mr. I. Aaront a tervek közelebbi megvizsgálására késztette az a lehetőség, hogy kihasználhatják az S.-áruházak Napoleonjának bosszúvágyát és üzleti oktalanságát, ami a Chrestonnal szemben való alárendeltségi érzéséből származott.

Mr. Macheath meghívást kapott a Kereskedelmi Bank elnökétől, Mr. Jacques Oppertől, hogy hétvégén látogassa meg Warborn Castleben.

Warbor Castle az volt az áruházi üzlet számára, ami a külpolitikában a Downing Street, vagy a newyorki Wallstreet egy másik kereskedelmi ágazatban. Ott futottak össze a szálak.

Macheath nagyon izgatottan tért vissza a KBT irodájába és Fanny rögtön elhivatta Bloomsburyt. Macheath közölte, hogy sejtelme sincs arról, hogyan eszik a halat Warborn Castleben.

Megtárgyalták, hogy miképpen lehetne úgy rendezni a dolgokat, hogy a meghívást Bloomsburyre is kiterjesszék. A lord is közölte, hogy ő sem tudja, hogyan eszik a halat Warborn Castleben. Az Opperek még nincsenek hosszú ideje ott.

Fanny a kérdést nyilt formában oldotta meg Jacques Opperrel. Hóna alá csapott egy mappát különböző üzleti iratokkal, elment a Kereskedelmi Bankba és Opper minden esetleges illuzióját széttrombolta, ami főnökének modorára vonatkozhatott. Közölte vele, hogy olyan emberek, akiknek keze a pénz markolásához szokott, esetleg arra is használják a kezüket, hogy a tányérjukról felmarkolják a húst. Ha meghívják Bloomsburyt is, lesz közöttük valaki, aki kevésbé feszélyezett, mint Macheath. Opper meghívta Bloomsburyt.

Ennek ellenére csaknem minden meghiusult. Bloomsburynek nem volt olyan jó véleménye az Opperek felől, mint Macheathnek, nem értett a pénzhez és mindenáron magával akarta vinni Jennyt. Remek tréfának vélte ezt. Azt akarta mondani, hogy Jenny a húga és be akart vele mutatni egy új divatos táncot. Sokat várt ettől.

Fanny nagy fáradsággal lebeszélte.

Szigorúan ellenőrizte Macheath öltözetét és elvette a tőrösbotot tőle.

— Erre nincs már szükséged — mondta.

Macheath az utolsó pillanatban mindenesetre vett még egy természetes színű tehénbőrkesztyűt, ujjnyi vastag varrásokkal, ezt már a nő nem látta. Bloomsbury jóleső érzéssel szemlélgette.

Útközben Warborn Castle felé Bloomsbury meggyőzte Macheathet arról, hogy feltétlenül viselkedjék úgy, ahogy szokott, különben az Opperek nem tartják többé a maga erejéből feljutott embernek. Macheathnek a Warborn Castlebe való betörésével megindított üzlethez Bloomsbury egyetlen hozzájárulása az e tárgyban elmondott kis beszéd volt.

A hétvég sokkal kellemesebb volt, mint Macheath képzelte.

Ápolt gyepszőnyeget taposott a lábuk, vadhúst ettek és portói óbort ittak rá. A könyvtárban régi, drága bőrkötések illata szállongott és Macheath nagy hasznát vette anyagismeretének, amit Fanny a pornografikus luxuskiadványokkal kapcsolatban belétöltött.

A bank szenior főnöke, Mr. Jacques Opper, nőtlen ember volt és széplélek, Lykurgus élettörténetével foglalkozott. Az üzlet hajtóereje Henry Opper volt.

Bloomsbury kissé fölösleges volt itt. A hal-probléma semmi szerepet nem játszott.

Macheath csodálkozott, hogy Warborn Castleben milyen formák között beszéltek üzleti ügyekről. Pénzről egyáltalán nem esett szó. Bloomsbury kitalálta, hogy a nagy Aaront csak azért nem hívták meg, mert ő Jacques Opper ízléséhez képest túlsokat beszélt pénzről. Jacques Opper nem tudta elviselni a pénzt. Kijelentette: ezeket az ügyeket valahogy úgy kellene intézni, hogy az élet valahogyan elviselhető legyen. Este, a kitűnő vacsora után erre a tárgyra tért:

— *Kétségtelen, enni és élni muszáj. Az ember azonban még nem él azzal, ha eszik. Az emberiség valódi ösztönző ereje az a szükséglet, hogy ki akarja fejezni magát, vagyis személyiségét meg akarja örökíteni. Hogyan történik ez és mi által, az teljesen mellékes. A született lovas úgy fejezi ki magát, hogy lovagol. Végtele-*

nül közömbös, hogy a ló övé-e vagy sem. Lovagolni akar. A másik asztalt akart készíteni. Boldog, ha a szeretett faanyagot megkapja és szobájába zárkózhatik a szerszámaival. A közgazdaságnak ez az egész titka. Aki semmit nem akar, aki csak azért tesz mindent, hogy pénzt keressen vele, az mindenképpen szegény ember, még akkor is, ha megkeresi azt a pénzt. A lényeg hiányzik nála. Ő így tulajdonképpen semmi és nem is akar ebből a semmiből semmit sem teremteni.

Henry Opper nélkül nehezen ment volna Macheathnek, hogy a beszédet az áruházakra és hitelekre terelje.

Jóval a fekete után tudta csak kifejteni, hogy mit jelentenek a kis üzlettulajdonosok önállóságáról vallott elvei. De aztán lendületbe jött és vázolta, hogyan alkalmazná ezt az elvet, legalább részben, a nagy áruházakra, például Aaronéira is.

Nagy állhatatossággal és mindig újra biztosított mindenkit, csak babona az, hogy az igazi üzletet a vásárlóval kell kötni. A tulajdonképpeni bevételi forrás mindig az alkalmazott volt és marad is.

A vevő tulajdonképpen csak arravaló, hogy az üzletember számára lehetővé tegye munkásaiból és alkalmazottaiból haszon húzását.

Az alkalmazott hajtórúgója azonban csak saját közönséges haszonlesése. Mit törődik az eladó — tört ki Macheath — cégének javával és bajaival?! Amíg a fizetését megkapja, közömbösen nézi, hogy a vevők mint mennek ki az üzletből. Egyetlen mentség, ha részévé válik az üzletnek. Röviden: valamit a szájába kell tömni.

— Haszonrészesedésre gondol? — kérdezte ijedten Opper.

— Igen, arra.

— De hiszen ez szörnyű sokba kerül — szólt Opper.

— Nem osztom a nézetét — vágott vissza Macheath. — A részesedést természetesen a cég áruira szóló jóváírásokban kell adni. Ezáltal az eladót megnyerjük vásárlónknak.

Henry Opper valamit dünnyögött. Jacques azonban, a könyvmoly, figyelmesen és kutatóan nézett Macheathre.

Általában ezen az estén jól haladtak a dolgok. A körülményekhez képest eléggé korán vonultak vissza a szobákba. Mac nem tudott elaludni. Nagy beszédet mondott Bloomsburynek a felsőbb rétegek bénaságáról.

— Ezekből az emberekből — mondotta és fel-alá szaladgált

lógó nadrágtartóval — hiányzik a komolyság. Ha az ember hallgatja őket, azt hihetné, hogy csak a pénzkereséssel összefüggő izgalmak kedvéért foglalkoznak az üzlettel. Ez éppen olyan, mintha az örvénybe került dogg úgy vélekednék, hogy ő csak a sport kedvéért úszik a partra. Úgy vélik, hogy a Másfél Évszázad betörése a kiskereskedelem területére álmatlan éjszakákat okoz nekik. Chreston pénzt kapott, ez azt jelenti, hogy Aaronnak pénzre van szüksége. Úgy hívtak ide, mintha a jellememet akarták volna kifürkészni, a valóságban persze az áruraktáram érdekli őket. Ha pedig ezzel nincsenek tisztában, annál rosszabb rájuknézve. Az én raktáram nélkül Aaron sohasem tudja lejjebb szállítani drága áruinak árát. És akármit fecsegett ez a Jacques arról a Lykurgusról, vagy hogy hívták a vén görögöt, nagyon is figyelt, amikor az áraimról beszéltem. Hogy honnan veszem az árut, azt már egyáltalán nem firtatják. Már régen túlhaladtunk azon a problémán, hogy mi a különbség szerzés és lopás között, amióta a lopás olyan sokba kerül. Látni akarom, hogy ki tudom-e szedni belőlük azt a pénzt, amit olyan nagyon megvetnek.

Macheath Henrynél sokkal kevesebbre becsülte Jacquest és korlátoltnak tartotta. Ugyanabban az időben azonban, amikor így tüzelt a társa előtt, éppen Jacques Opper volt az, aki még habozó testvére előtt, vetkőzés közben jó véleményt mondott róla.

— Ennek az egyszerű embernek ötletei vannak — mondotta — és mi több: ösztöne van. Az eladók versenyének értékéről kifejtett nézetei egészen görögösek. Nem úgy nézi a dolgokat, mint például Aaron, egyszerű kiárusításként: a hajtóverseny szellemében lát. Az ő részesedési utalványa tulajdonképpen a babérág, amit a legjobbak nyernek el. Mindezt nem tudja, de érzi. A jó eladónál nagyon helyesen megkívánja a teljesen kiképzett harmonikus személyiséget; kalokagathia — amikor ezt leírta, Alkibiadest látta lelki szemeimmel. Nem utolsó dolog ez.

Elalvás előtt a fiatal Opper révedezve látta Aaron eladóit, amint a legyőzött vevőt a pénztárhoz hurcolják, mint Akhilles Hektort.

Ezt a hétvéget követő héten létrejött a megállapodás a Kereskedelmi Bank, az Aaron-féle áruházcsoport és a KBT között. Aaron ettőlfogva ugyanolyan feltételekkel kap árut a KBT-től, mint az S.-áruházak.

Borzalmasak voltak a feltételek, amelyeket Bloomsburynek alá kellett írnia a KBT nevében.

Macheath nem mert Bloomsbury szemébe nézni.

Az uccán sírógörcsöt kapott. Bloomsbury megrettenve és csodálkozva becipelte egy közeli teázóba. Vajaskenyeret rendeltek. Macheath csak nagynehezen nyerte vissza az uralmat idegei fölött.

— Ezekért az árakért, amiket Aaron fizet — szólt Macheath Bloomsburyhez, amikor kimentek a teázóból —, nem tudjuk lopni az árukat. Hosszabb ideig ezt nem bírjuk. Ezzel legfeljebb egy propagandahetet csinálhatunk végig, mint Chrestonék, és ez az, amit akarnak a testvérek. Ők lehetőleg rövid ideig akarnak velünk dolgozni. Nagyon finom emberek mihozzánk képest. Nézze ezt a házat, Bloomsbury! Márvány és réz! Sohasem értettem meg, miért viszi a közönség ilyen épületekbe a pénzét, amelyek ennyibe kerültek és mindig újabb pénzbe kerülnek. Nyilván azt gondolják az emberek, hogy azoknak a cégeknek, amelyek márványt és rezet engedhetnek meg maguknak, nincs több pénzre szükségük, így hát az ő pénzük ott biztonságban lesz.

Az ócska kis Nemzeti Letétbank jobban megfelelt az ízlésének. Szegényes irodái észrevehetően ezt mondták: üzletfeleinken keveset keresünk.

Töprengve elmélkedett a Nemzeti Letétbank, az áruló, öreg kétéltű felől. A Nemzeti nélkül — ez azt jelentette, hogy: a Nemzeti ellen. A Nemzetiben volt azonban elhelyezve a felesége hozománya. Macheathet keserű érzések töltötték el, valahányszor erre gondolt. Tisztában volt vele, hogy most harcát ez ellen a hozomány ellen folytatja és — ilyen sajátságos volt a helyzete — minden erejével arra kell törnie, hogy ezt a hozományt megsemmisítse, ha át akarja vészelni a dolgot. Ebben a küzdelemben nincs pardon, csak az ellenfél megsemmisítésével lehet győzni.

Macheath a kemény munka korszakát látta maga előtt.

Drága mulatság volt, hogy a KBT-t lépvesszőként a Kereskedelmi elé kellett tartania, de ha ezzel kiépíthette volna a sok gondot okozó S.-áruházak rendszerét, akkor a boltjait pompásan elláthatta volna és csodálatos virágzásnak indult volna az üzlet. Ezzel szemben bekövetkezett a legrosszabb: Aaront be kellett vennie, a konkurrenciát, mégpedig a túlerejű konkurrenciát! Felduzzasztotta a raktárát, hogy ellophassa! Megint csak nem jutott előbbre. Ha a véletlentől nem kap most segítséget, akkor ugyanúgy elveszett ember, mint azelőtt. Olyan emberhez hasonlított, aki meztelen talppal áll az izzó kályhán. Ez az ember folyton ugrál és helyet akar változtatni, forró helyét ugyanolyan forróra cseréli. Azok a pillanatok kellemesek csak, amikor lába a levegőben van.

Ebben a pillanatban Macheath bizonyos tőkét ki tudott verekedni az S.-áruházak részére. Szaporítani lehetett az üzletek szá-

mát és új hitelekkel lehetett ellátni őket. O'Hara, a „bevásárló" hátrálékos béreit ki lehetett fizetni.

A Newgatebe összekürtölt S.-áruháztulajdonosok gyűlésén Macheath elvi jelentőségű beszédet mondott.

Mindenekelőtt közölte velük elhatározását, hogy ettőlfogva munkaerejét osztatlanul az S.-áruházaknak szenteli. Önmaga tehermentesítésére szabaddá tette magát a beszerzés gondjai alól és ezt egy igen tevékeny szervezetre, a KBT-re bízta. Ez a vállalat nagy tétel árukat kínál, persze ezek az áruk csak nagyobb mennyiségek átvétele esetén olcsók. Tárgyalásokat folytatott azirányban és meg is akarta akadályozni, hogy más üzleteknek hasonló ajánlatokat tegyen a cég. Egyedül az S.-áruházak azonban nem tudták volna soha kihasználni a KBT teljes üzleti kapacitását.

Aztán így folytatta:

— *Nyilván hallották már hírét, hogy az Egyesült S.-áruházak tegnap szoros üzleti kapcsolatba jutottak az Aaron-féle áruházkonszernnel. A Központi Bevásárló kft, amely a jövőben önöknek szállít, uraim, szállít majd az Aaron-konszernnek is. Mit jelent a hatalmas Aaron-konszernnek ez a szenzációs lépése? Uraim, ez győzelem, az S.-áruházak mindent felülmúló győzelme! És ami még fontosabb: az S.-eszme győzelme. Mi ez az eszme? Uraim, ez nem más, mint az a gondolat, hogy a népesség szegény és legszegényebb rétegeit is ellássuk a modern ipar adományaival. A tömegember, a tucatember — ez nem hangzik valami tiszteletreméltóan. Uraim, ebben nagy része van a tudatlanságnak. Maga a tömeg jellege okozza ezt. Súlyos hibát követ el az az üzletember, aki a garast, a munkás keservesen megkeresett garasát félvállról nézi. Ez a garas ugyanolyan jó, mint akármelyik más pénz. És a tucat tizenkétszer több az egynél. Ez az S.-áruházak eszméje. És ez az S.-eszme, az önök eszméje, teljes győzelmet aratott a hatalmas Aaron-konszern tucatnyi nagy üzlete fölött. Az Aaron-konszern is kitárja ezentúl kapuit a szegényebb néprétegek előtt és ezzel az olcsóság és a szociális haladás szolgálatába szegődik. Vannak önök között kishitűek — kedvrontók és pusmogók mindenütt akadnak —, akik így motyognak a bajszuk alatt: miért akadna a hatalmas Aaron-konszern a jövőben velünk, kis üzletesekkel együttdolgozni? Erre így kell felelnünk: nem az S.-áruházak szép szeme kedvéért! Bárhova tekintünk a természetben, semmi sem történik anyagi érdekek nélkül! Bárhol mondja valaki a másik embernek: azt hiszem, megleszünk egymással, csináljuk együtt, és így tovább — mindenütt vigyáznak erre. Az emberek emberek és nem angyalok és*

mindenekelőtt magukkal törődnek. Tisztán emberbarátságból semmi sem történik. Az erősebb legyőzi a gyengébbet és így lesz ez az Aaron-konszernnel való együttműködésünkben is: minden jóbarátság mellett is — vajjon melyikünk az erősebb? Tehát: küzdelem? Igen, uraim, küzdelem! De: barátságos mérkőzés! Küzdelem egy eszme szolgálatában. Az egészséges gondolkodású üzletember nem retten vissza a harctól. Csak a hitvány borzad ettől, de fölötte elgördül a történelem kereke. Az Aaron-konszern hozzánk csatlakozott, nem azért, mert szép szemünk tetszett neki, hanem, mert kénytelen volt erre, mert kitartó, szívós és áldozatkész munkánkat tiszteli. A szorgalom és a megelégedettség erőnk két alappillére. Rólunk tudja mindenki: mi megmarkoljuk a munka boldogabb végét. És ezért határoztam úgy, uraim, hogy mostantól fogva egész erőmet önöknek és az S.-áruházaknak szentelem, nem anyagi érdekekből, hanem azért, mert hiszek az Eszmében és tudom, hogy a független kiskereskedelem mindenképpen az üzleti élet lelke és azonkívül aranybánya is!

A beszéd mintegy félszáz hím- és nőnemű egyén, meg néhány ujságíró jelenlétében hangzott el és mély benyomást keltett. Nem volt kevés köztük az olyan ember, aki gyengének vagy elgyengültnek látszott, de hát tudjuk, hogy a saját erőnkre való hivatkozás legtöbbször nem a pusztába kiáltó szó.

Macheath elégedett lehetett a sikerével, a gyűlést azonban Fanny Crysler társaságában hagyta el és Polly erről, hogy, hogy nem, tudomást szerzett.

Egy este, meglehetősen kései órában nunheadi lakásának ajtaja előtt találta Pollyt. A nő megtudta egyik áruházban a címet és már pár órája a kerítéskapu előtt üldögélt. Meglehetősen csendes volt és kijelentette, hogy nem bírja ki tovább a férfi nélkül.

Amíg az ajtónyitással bibelődött, előkészítette Pollyt az új lakás látványára: még csak egy berendezett szoba volt itt. Odafönt az egyetlen székre ültette a nőt, lábhoz tett kofferrel és itt mondta el, hogy miért hagyta el a nagy lakást.

Komoly hangon közölte vele, hogy Polly apjának magatartása súlyos nehézségekbe sodorta. Nyiltan megmondta, hogy számított a hozományra vagy legalább is hitelének javulására.

— Remélem — mondotta —, nem érzel csalódást, hogy olyan férfit kaptál, aki számol minden pennyvel. Egész életemben keményen dolgoztam: most, a révbejutásom előtt, szükségem van még valamennyi pénzre, hogy teljesen rendbejöjjek. Magamfajta ember nem házasodhatik vaktában. Erős kézzel kell tartania önmagát is.

Olyan asszonyra van szüksége, aki segítőtársa. Amikor felfedeztem magamban az irántad táplált érzelmeket, nem vesztettem el a fejemet, hanem hidegen kérdeztem magamtól: vajjon számodra ez az igazi asszony? Az ösztönöm azt súgta: igen, és a diszkréten beszerzett információim meggyőztek arról, hogy az ösztönöm nem csalt meg. Már Kipling megmondta: a beteg ember meghal és az erős férfi küzd.

Így hát a beállott új helyzettel is hidegvérűen farkasszemet nézett. Eladta a lakását. Itt kell berendezkedniök, hacsak a nő nem tartja helyesebbnek, hogy megint visszatérjen apjához, akinek ellenségeskedése a szóbanforgó okoknál fogva e pillanatban nem lenne kellemes.

Polly sírt egy kicsit és aztán Mr. Coax tolakodását panaszolta el, védtelenül kiszolgáltatottnak érzi magát. A férfi ezt rögtön megértette és amikor a nő még közölte vele, hogy teherben érzi magát és szíve alatt egy kis Macheath növekedik, a férj legjobb oldaláról mutatkozott be.

Azonnal hozzájárult, hogy maradjon nála az asszony.

Hangja más volt, mint azelőtt és a nőt bizonyos szűkszavú, határozott fölénnyel kezelte, ez Pollynak nagyon jólesett.

Boldogan vallotta be, hogy mindig arra várt, talán egy éjszaka eljön hozzá a férfi. Nem lett volna nehéz feljutni az erkélyre. A férfi kényelmetlen meglepetéssel közölte, hogy igazán nem tudna az éji homályban felkúszni egy erkélyre, hogy tulajdon feleségéhez jusson. Ez igazán nem illenék hozzá.

Polly belátta.

Hosszú-hosszú ideig nyitott szemmel feküdt még az asszony mellett, feje alatt összekulcsolta a kezét és a függönyön bizonytalanul vibráló fényfoltokra bámult.

— *Dick lesz a neve* — álmodozott —, *mindenre megtanítom, mindent elmondok neki, amit csak tudok. Sok mindent megtanul majd tőlem, minden erőlködés nélkül, amit én fáradságos szellemi erőfeszítéssel szereztem. Megfogom majd a kis kezét és elmesélem neki, hogyan kell vezetni egy konszernt és hogyan kell az emberekből, aláváló, megbízhatatlan és minden munkától irtózó felebarátainkból valamit kipréselni. Megmondom majd neki: ha el akarja lopni valaki a grizpapit a tányérodról, csapj a kezére a kanaladdal, mégpedig annyiszor, amennyiszer csak kell, hogy megértse. Ha keskeny résnyire nyitott ajtót látsz valahol, dugd a résbe gyorsan a lábad, aztán gyerünk csak befelé! Csak nem topogni egyhelyben és a sültgalambra várni! Türelmesen, de ha kell, szigorral is beleverem ezt. Az én apám tanulatlan ember volt, de a világtörténe-*

lem professzora sem taníthatta volna őt abban, hogy hogyan kell lenyúzni a fiúk bőrét. Tanulhasz is majd, csak sohase felejtsd el, ki tette ezt neked lehetővé. Tanulmányaidra apádnak szívós vagányok zsebéből kellett pennynkint kiszedni a pénzt. Szaporítsd ezt a tőkét! Gyarapítsd a tudásodat, de gyarapítsd az alapokat is!...

Mély ránc húzódott a homlokán, amikor elaludt, de nagyon megbékélt Polly iránt.

Másnap reggeltől fogva Polly elhozta a tejet a tejcsarnokból, megtanulta, hogyan kell a férfi ízlése szerint elkészíteni az ürümájat és segített a másik szoba berendezésénél.

Nem szólt Fanny Cryslerről, sem az első éjszaka, sem később. Macheath eleinte attól tartott, hogy Fanny nehézségeket okoz majd, mert az utóbbi időkben viszonyuk intimebbé vált. Megkönnyebbülten tapasztalta azonban, hogy a nő viselkedése nem változott, bár a férfi mostanában esténkint megint hazament. Nem szerette volna, ha Fanny elkedvetlenedik, mert nagy segítségére volt a KBT-nél. Azért vitte oda, mert azt hitte, hogy a nőt fizikai okok kapcsolják hozzá.

Szüksége volt Fannyre.

A Kereskedelmi Bank hatalmas, mahagóni bútorzatú tanácstermében egy ülésen elhatározták, hogy a döntő csatát három héttel a nagy csinnadrattával beharangozott Chreston-propagandahét után megkezdik, a már most meghirdetett Aaron- és S.-áruházak hetével.

IX.

Mily fontos szerv a fej!
Egy frászt! Ki hisz neked?
Nem téged éltet ez a fej,
Legfeljebb tetvedet.
Életünkhöz, lásd,
Nincs bizony elég eszünk,
Sok pimasz csalást
Észre sem veszünk.

Csak építs terveket,
Bölcsen kerüld a bajt,
S a másik, újabb tervedet
Sem hajtod végre majd.
Életünkhöz, nézd,
Nem vagyunk elég gazok,
De jól eszedbe vésd:
Mégis szép a cél, az ok.

Csak fuss a jó után,
De mérsékeld magad,
Mind loholunk a jó után,
És mögöttünk marad.
Életünkhöz mind
Túl igényesek vagyunk;
Jósors ránktekint?
Csaljuk csak magunk.

(Az ember iparkodásának fogyatékosságáról való ének)

Mr. Peachum is súlyos harcokat vívott.

Éjjel-nappal azon fáradozott, hogy a hajóüzletet lerázza a nyakáról. Minden erejével azon igyekezett, hogy visszatérhessen igazi szakmájához, a nagyban való kolduláshoz.

Minden gondja, hogy a híd alá kerül, minden rosszérzése, hogy egy ravaszabb, gátlástalanabb, életrevalóbb ember megcsalja, mindez egyetlen gondolatba összpontosult: ki kell fejleszteni a koldulási üzletet, amely erőszakból és csalásból fejlődött. Megszokta, hogy a gondokból is hasznot húzzon.

Sokszor megállt Fewkoombeynél, a ketreces udvarban és elbeszélgetett vele, mintha csak társak volnának. A féllábú eleinte csodálkozott ezen, de aztán rájött, hogy Mr. Peachum ugyanígy beszélt a kutyákhoz is, egyáltalán nem érdekelte, hogy ki áll vele szemben.

— *Olvasom a lapokban* — mondta például —, *hogy mostanában túlsokan koldulnak. Pedig kilométereken alig lehet látni egyetlen koldust és az is mindig ugyanaz a személy. Ha a koldusok számából indulnánk ki, azt hihetnők, hogy egyáltalán nincs is nyomor. Sokszor kérdezem magamtól: hol vannak tulajdonképpen a nyomorgók? A válasz ez: mindenütt. Éppen tömegük rejti el őket. Vannak egész mammutvárosok, amelyekben csak nyomorgók laknak, de egyúttal el is rejtőznek bennük. Nem mutogatják magukat a szép városrészekben. Elkerülik az előkelő uccákat. Legtöbbször dolgoznak is. Ez a legjobb rejtőzés. Nem vevődik észre, hogy semmit sem vásárolnak az éhségük csillapítására, mert nem mennek be az üzletekbe csak azért, hogy — ne vásároljanak. Egész népek vannak, amelyek a hátsóudvarokban senyvednek. Megsemmisítésük korszerű formája csaknem észrevehetetlen (ráadásul neve sincs ennek a folyamatnak!). Megsemmisülnek, de a megsemmisítésük éveken át történik. Rossz, hamisított élelmiszer, ebből is kevés, betegségek csiráival telt lakás, minden életfunkció megnyirbálása: mindez sok időt vesz igénybe, míg végre tönkreteszi az embert. Az ember hihetetlenül szívós. Csak nagyon lassan pusztul el, részletekben. Hosszú ideig úgy fest, mintha még ember volna. Csak a legvégén vall színt és készül ki. A döglődésnek ez a sajátságos formája nehézzé teszi, hogy felismerjék a tömeges, mérhetetlen pusztulást. Sokszor töprengtem azon, hogy miképpen lehetne ezt a nyomort, az igazi nyomort valamiféle akcióra bírni. Ez volna az elképesztő üzlet! De hát lehetetlen. Hogyan értékesítse az ember azt a megrázó tekintetet, amit a beteg gyermekét karján tartó*

anya vet a szoba falán lecsurgó vékony vízerecskére?! Százezernyi ilyen anya volna, de hát mit kezdjen velük az ember? Mégsem lehet idegenforgalmi körutazásokat rendezni a szegénynegyedekben, mint a híres csatamezőkön szokták. Vagy ott van a negyvenéves férfi, aki tudatára ébred, hogy kikapcsolódott a versenyből, mert elhasznált már — nem ő, hanem a környező világ gazdálkodott rosszul a munkaerejével —, és szívettépő tekintettel körülnéz. Hát igen, csakhogy ezt az arcát nem mutatja meg a nyilvánosságnak. Üzletileg hasznavehetetlenül viselkedik. Ez csak két példa az ezernyi közül.

Mr. Peachumnek hirtelen elment a kedve a beszédtől. Elutasító mozdulattal munkájára küldte Fewkoombeyt és gondterhelt, nyugtalan arckifejezéssel továbbment.

Vagy így beszélt:

— *Van valami furcsa a koldulási üzletben. Eleinte éppen nekem esett nehezemre, hogy higgyek ebben a szakmában. Rájöttem azonban, hogy az emberek adni is készek, és ennek ugyanaz az aggodalom az oka, ami a szerzésnek. Jó, jó, van részvét is a világon, de részvéttel nem olyan könnyű meleg ebédre valót megkeresni, mint részvét nélkül. Azt is tudom, hogy miért nem vizsgálják meg adakozás előtt alaposabban az emberek a koldus csonkaságát. Biztosak felőle, hogy ott valóban sebek vannak, ahová ők ütöttek! Ahol üzleteket csinálnak, onnan ne kerüljenek ki tönkrejutottak? Ha gondoskodnak a családjukról, akkor más családok nem kerülhetnek a hidak alá? Mind meg vannak győződve arról, hogy saját életmódjukat tekintve, mindenfelé halálosan sérült és kimondhatatlanul szánalomraméltó embereknek kell botorkálniok. Mire volna jó fáradozni a vizsgálódással? Pár pennyért, amit inkább odadobnak?!*

Máskor csak ennyit mondott:

— *Ne higgye, hogy komiszságból nem tápláltatom jól a vakvezető kutyákat: ártana az üzletnek, ha kövérek lennének.*

Egyszer megdorgálta Fewkoombeyt nyugodt arckifejezése miatt:

— *Maga nagyon elégedettnek látszik. Mindig mondom az embereimnek, hogy elnyomott és meggyötört embereknek kell látszaniok: szívesen fizetnek az emberek azért, hogy megszabaduljanak ettől a gyűlöletes látványtól.*

Szörnyen megrémült volna, ha megtudja, hogy az alkalmazottak előtt való ilyesfajta fecsegés súlyos lelkibetegség bizonyítéka;

tisztában volt azzal, hogy a beteg ember nem számíthat könyörületre.

Nagyon nehéz dolognak bizonyult a pénz előteremtése arra a célra, hogy Coax southamptoni hajóit megvegyék.

A Letétbank Millere égnek emelt kezekkel tiltakozott a kívánság hallatára, hogy ötvenezer fontot hitelezzen. Nem akarta megbántani az üzletfeleit és a bank hétéves tulajdonosnője iránt való felelősségére hivatkozott. Nyakig merült a nagy konszernekkel kötött üzletekbe, bizalmasan megmondhatja, a Chreston-konszernnel került kapcsolatba. Úgylátszott, nagyon megrettent Peachum tőkehiányától és még jobban meg volt ijedve, mint látszott.

Peachumnek mintegy tízezer font betétje volt a Nemzeti Letétbanknál. Ehhez azonban semmiképpen nem akart nyúlni. Nem is lett volna elég.

Finney úgy vélekedett, hogy most már nagyon szükséges a műtét és folyton azzal fenyegetőzött, hogy holnap befekszik a klinikára. Eastman harcolt egyedül, de nem tudott sok eredményt elkönyvelni.

Még sürgősebbé tette a dolgokat az a hír, hogy Hale, a tengerészeti tisztviselő körül valami botrány készül.

Coax eljött Peachumhöz és a vasajtó mögött lévő kis irodában várt, míg Eastmant odahívták.

A következőket közölte:

Hale néhány nap óta zsaroló leveleket kap. A feleségét Hale egyik barátjával meglepte a rendőrségi razzia egy garniszállóban. A zsaroló azt állítja, hogy ennek a barátnak a naplója a keze között van és eszerint Hale tudott az esetről — anélkül, hogy levonta volna a konzekvenciákat. Sőt, ezzel a barátjával még most is üzleti összeköttetésben áll...

Az alkusz élesen és hosszan Eastman szemébe nézett, főleg hozzá beszélt. Eastman megkínzott arcát Peachum felé fordította.

Peachum megint csak súlyos betegnek látszott.

— Mibe kerül az a napló? — kérdezte fáradtan, kikerülve Coax tekintetét.

— Ezer — vetette oda könnyedén Coax.

— Van ennyi pénze. A SzÉT kilencezret fizetett neki.

Ezt Eastman mondta.

Coax nyugodtan felelt:

— Nincs semmije. A feleségének vannak toalettjei. Különben nem lennének barátai, még garnihotelek számára sem. A SzÉT-től

kapott összeg maradványait pedig a vizsgálat leszerelésére kellett fordítania. Tragikus sorsú ember ez.

— Mi történik, ha nem fizet? — kérdezte Peachum.

— Akkor mennie kell. Rettenetes, hogy magánügyeik is vannak azoknak az embereknek, akikkel az embernek üzletileg van dolga. Hale szorult helyzetében rögtön hozzám fordult, mert én vagyok a legjobb barátja. Segítésről hallani sem akart. Ez a te hivatalnoki önteltséged, mondtam neki. A te bajod az én bajom is. Uraim, tárgyaljuk meg a dolgot. Egy ilyen embernek, mint Hale, nem szabad ilyen lappáliákon elbuknia. Ez emberileg nem vállalható. Meg aztán teljesen önző szempontok alapján is támogatnunk kell Halet, uraim.

Amikor az üzlethelyiségben búcsúzkodtak, Coax egy pillanatra megállt:

— Polly kisasszony bizonyára még mindig nem tért vissza Chamonixból? — kérdezte eléggé pimasz és kihívó formában és közben formálgatta borsalinóját.

— Nem — felelt rekedten Peachum.

Azt hazudták Coaxnak, hogy Polly Svájcban van, hogy tökéletesítse a neveltetését. Peachum már arra is gondolt, hogy az illúzió teljesebbé tételére hamis chamonixi levelezőlapokról gondoskodik. Ez azonban mégsem volt tanácsos. Előbb-utóbb úgyis meg kell majd gyónni Coaxnak az egész ronda históriát, nevezetesen akkor, ha majd már rendeződik a dolog. Akkor pedig nem ajánlatos túlmélyen merülni a hazugságba.

Coax sohasem feledkezett meg arról, hogy Polly felől tudakozódjék.

A következő hétfőn kellett Peachumnek találkoznia a fürdőben Coax-szal és Hale-lel. Coax a SzÉT-tel való üzleti tárgyalásait mindig hétfőn bonyolította le a Feather-féle fürdőben, tekintet nélkül arra, hogy mennyi idő vész így kárba.

Félórával Peachum megbeszélt érkezése előtt találkozott Coax és Hale.

Lassan vetkőztek, leány nélkül. Hale kövér, negyvenes férfi, beszélt:

— Jól tudod, William, hogy mindig elleneztem a félrelépéseidet Evelynnel. Ezáltal csak Ranchot vadítottátok meg. Tudom, hogy miattad milyen csúnya jelenetek voltak Evelyn és Ranch között, sokat zenélhetnék erről. Minden pszichikai kellemetlenségét naponta felhánytorgatja. És nem is érzem jól magamat, ha neki hiányzik valamije. Sokra becsülöm Evelynt. Na és: garniszálló! Hát ez igazán a te beteges szenvedélyed. Csodálom, hogy

nem kapott csalánkiütést. Egy garniszállóban, ahol kétóránként váltják az ágyneműt, tehát természetesen nyirkosnak kell lennie! És mindenekelőtt maga az az elképzelés, hogy: garniszálló! Evelyn a legérzékenyebb teremtés, akit valaha is ismertem. Direkt valami perverz gyönyörűség lehetett számára az az ágynemű. Pedig máskülönben olyan természetes asszonyka. Ez a legszebb benne. Ezt az ügyet sohasem bocsátom meg neked, igazán nem a következmények miatt, nem olyan ember vagyok én, ilyesmivel nem törődöm. De most odaállhatok ez elé a szatócs elé és koldulhatok ezer fontért! Szörnyű kellemetlen ez nekem. Mi köze van a magánügyeimhez? Joggal mondhatja: uram, mi önnel üzletet kötöttünk. nem fizetjük a fürdőkúráját! Legszívesebben el is mennék. Végeredményben tisztviselőember vagyok!

Coax ránézett és ennyit mondott:

— Igen, végeredményben tisztviselőember vagy.

— Szeretném tudni, hogy ez a Gawn honnan szerezte meg a naplódat? — dohogott Hale és zokniját hajtogatta egy padon.

A facsöbörbe léptek.

Hale iszapfürdőt vett, Coax kádjában azok a bizonyos serkentőfüvek áztak.

— *Gondold csak meg* — folytatta szomorúan Hale, amikor lepihentek —, *hogy milyen kínosan vigyázunk a hivatalban a becsület szempontjaira! Kisebb üzleteket csinálhatunk. Nem akarok a tengerészeti hivatal eddigi dolgairól beszélni, ki akarom hagyni a játékból Nagy-Britanniát, semmit sem tudok ezekről és mint angol ember, nem is akarok tudni róluk. De gondold meg, hogy Bismarck odaát micsoda üzleteket üt nyélbe! Ez egy nagy ember! Szép vagyont szerez magának és a hazája is jól jár. Nem mindig ítélnek meg bennünket, államférfiakat, igazságosan. Csak ezt az ügyet nézik vagy azt, és ítéletet mondanak. De mit tudnak ezekről a dolgokról! Ilyesmit mondanak: ez és ez a diplomáciai művelet helytelen volt, de csak azért mondják, mert a külső megnyilvánulásokból indulnak ki. Egészen durva vizsgálati módszer. Tudja egyáltalán valaki, hogy mi volt az ügy tulajdonképpeni célja? Hogy milyen részvények emelkedtek és milyenek estek, amikor a német császár Krügernek táviratozott? Persze, ez után csak a kommunisták kutatnak. Köztünk maradjon a szó: nemcsak ők, a diplomaták is. Ez persze csak esetlen kifejezés, de az alapgondolat közeljár a valósághoz. A fődolog, hogy megtanuljon az ember hanyagul gondolkozni. Hanyag gondolkozás, ez a nagyok gondolkodásmódja. A politika nem más, mint az üzlet folytatása más eszközökkel. Éppen emiatt kell ügyelnünk arra, hogy személyi becsületünkre halvány*

árnyék se essék. Ha kiderül ez a história a garnihotellel, akkor szidalmazások között és szégyenletesen takarodnom kell a minisztériumból. Ilyen gyanú ellen nem segít semmi nagy szolgálat teljesítése. Végre is van bennem tisztességérzet és ezzel összeegyeztethetetlen, hogy ilyen körülmények között hadakozzam.

Itt Peachum megérkezése félbeszakította. A három úr együtt ment át a gőzfürdőbe.

A priccseken lefeküdtek, hogy lehűljenek, tarkójukon nedves törülköző és Peachum beszélni kezdett. Halk volt a hangja, mintha beteg volna — az is volt.

— Mr. Hale, a mi együttműködésünk nem nevezhető különösebben szerencsésnek. Felfokozott várakozásunk ellenére, amint kénytelenek voltunk megtudni, önnek nem állott módjában, hogy a hajóinkat átvétesse a kormánnyal. Ez nagy, óriási veszteséget jelentett számunkra.

Hale valamit mormogott. Elnyuztózva feküdt és kis, kövér kezével szivacsos mellét paeskolgatta.

Peachum folytatta, még mindig nagyon halkan és fáradtan:

— Mi mindannyian kis üzletemberek vagyunk. Keservesen kerestük a pénzünket. Valóban megkísérelt ön minden lehetőt?

Peachum oldaltfordult és az államtitkárra nézett. Hale hallgatott. Most nem volt valami impozáns látvány. Rosszul tette Coax, hogy ruhátlanul prezentálta. Úgy festett, mint valami kövér, unintelligens ember, nem úgy, mint egy magas államhivatalnok. És valami most feltűnt a Koldusok Barátjának.

Alig észrevehető változás ment végbe Peachum beszédmodorában:

— Úgy hallottuk Mr. Coaxtól, hogy olyan magántermészetű gondjai vannak, amelyek gátolják a munkájában. Őszintén sajnáljuk. Javára válnék az ön munkásságának, ha felmentenők a gondok alól?

Hale megint mormogott valamit. Coaxot kereste a szemével. A beszélgetés nem olyan mederben haladt, mint várták.

— Önnek tudomása van arról — folytatta Peachum —, hogy nem volt szerencsénk a teherhajók beszerzésénél. Utólag nem mutatkoztak olyan jóknak, amilyeneknek előre lefestették őket. Hallottuk, hogy önnek emiatt kellemetlenségektől kellett tartania. Elképzelhető, hogy a magánügyekből származó gondok még megnehezítik önnek, hogy szembeszálljon ezekkel a kellemetlenségekkel. Közbevetőleg meg kell jegyeznem valamit, ami ugyancsak privátügy: Mr. Coaxot jövendőbeli vejemnek tekintem.

Coax lustán megfordult. Kissé csodálkozva nézett Peachumre. Hirtelen visszaemlékezett egy pillanatra, amikor Peachum az irodájában megkérdezte tőle: mennyiért engedné ki a hajóüzletből. Akkor észrevett valami figyelemreméltó dolgot, később azonban elfelejtette.

Peachum közben tovább beszélt:

— Meg kell kísérelnünk — mondta egész nyugodtan —, hogy mégis az eredeti hajókat értékesítsük.

A két másik úr csendben maradt. Peachum hát most már tudta, amit Southamptonban még nem tudott: az urak még mindig arra gondolnak, hogy az ócska hajókat használják föl.

Coax nevetése kissé hamisan csengett:

— Úgy? — mondta —, szóval arra gondol, hogy a rongyos ezres fejében most, még kapuzárás előtt, mégis az ócska tákolmányait sózza a kormányra?

Most Peachum hallgatott.

— Ez a SzÉT követelése? — kérdezte nyersen Coax.

Peachum fektében feléje fordult:

— Nem — mondta. — Az enyém.

Néhány perc mulva Hale a londoni ködről kezdett panaszkodni. Peachum egyetértett vele. A kabinokba mentek. Aztán megbeszélték a dolgot. Coax többé egy szót sem szólt.

Jonathan Jeremiah Peachum most végre, hónapokig tartó sötétben tapogatózás és vad félelem után, tisztán látta az ügyet.

Mielőtt tárgyalni kezdett az államtitkárral, természetesen egy pillanatig sem gondolt arra, hogy az igazságtalan követelés teljesítése elől kitérőt kereshet, vagy a legcsekélyebb ellenszolgáltatást is várhatja. Csak legalább a forma kedvéért megpróbálta, hogy valamit kívánjon ellenérték fejében, ez az üzletember régi megszokásából fakadt, nem ment a fejébe, hogy adjon, anélkül, hogy kapna valamit. Egyszerűen elviselhetetlennek érezte a megalázást: nyiltan pénzt adni semmiért. Így próbálja meg a félig-meddig ügyes üzletember, hogy tönkrement fivérét legalább lemondassa önmaga javára az életbiztosításáról, ha már üzleti okokból át kell vennie a csődtömeget; hasonlított ez arra is, amikor a koldusnak megparancsolja, hogy a száraz kenyérdarabért ásson egy gödröt a kertben, amire semmi szükség — a következő koldus majd betemeti. Hale elnémulása azonban nagyon felizgatta Peachumöt. Hirtelen megnyílt a szeme.

Kínos volt, amit látott.

Nem az új southamptoni hajókat szállítják a kormánynak, amelyek miatt tönkrement, hanem a régieket, a hajózásra alkalmatlanokat. Coax és ez a nyomorult Hale kíméletlenül kipréselt mindent, amit csak lehetett, a gyenge, beteg, jólelkű SzÉT-ből. A kormánnyal kötött üzletnek semmi köze sem volt ahhoz, hogy megveszik-e az új hajókat vagy sem, mindenesetre a SzÉT-nek kellett kifizetnie. És ezt így tervelték ki kezdettől fogva.

Mélyen megrendítette, hogy Coax nem avatta a tervébe. Hiszen Coax úgy kezelte őt, mint jövendőbeli apósát.

Peachum most már egyszerre nem félt, hogy Coax türelmetlenkedik Polly miatt. Coax nem mutatott türelmetlenséget.

Amikor Peachum a SzÉT megbízásából átadta Coaxnak a Hale rendelkezésére bocsátott pénzt, nyugtalanul Pollyra terelte a szót. Coax előbb hallgatott, majd biztosította, eszébe sem jut, hogy Pollyt kényszerítse. Azt akarja, hogy magamagáért szeressék. Peachumnek se okozzon gondot ez. Ő, Peachum, mindig Polly apja marad Coax szemében. Boldogság és öröm, hogy sok csúnya folttal tarkított életében egyszer áldozatot hozhat egy mély és tiszta hajlandóság oltárán.

Mr. Coax azok közé az emberek közé tartozott, akik a szívüket az ajkukon hordják.

Peachum mozdulatlan arccal hallgatta és ezredszer is elhatározta, hogy nyélbeüti a házasságot leánya és Coax között. Coax beszéde túlzottan éterinek és motívumai túlzottan szépeknek tűntek ahhoz, hogy állandóak legyenek. Meg aztán Coax a hajóügyben is megmutatta, hogy nem veti meg Mr. Peachum pénzét.

Beható megbeszélés után elhatározták az Old Oakstreeten, hogy még egy kísérletet tesznek. Talán sikerül üzleti nehézségeket támasztani Mr. Macheathnek.

A nagy eladási kampány egyik napján jelentették Macheathnek, hogy az üzletekben és az üzletek előtt tömegesen gyülekeznek a koldusok. Turkálják az árut és nem spórolnak a kritikával. Fennhangon ócsárolnak és összedobálnak mindent. Kettesével-hármasával ácsorognak a boltajtók előtt és azokról a vacakokról beszélnek, amiket odabent árulnak. A vásárlóközönségnek valósággal át kell vágnia magát rajtuk, hogy az üzletbe jusson és mivel rettentő piszkosak ezek az alakok, sok vevő inkább egyszerűen visszafordul. Macheath alaposan szemügyre vette apósának küldötteit az üzletek előtt. Előbb arra gondolt, hogy a rendőrséghez fordul, teremtsen rendet. De aztán jobb ötlete támadt és pénteken, amikor a legnagyobb volt a forgalom, kézzel festett kirakati táblákat akasztott ki az üzletekre:

ITT JÓ ÁRUT VEHET MÉG A KOLDUS IS!

Az eset az ujságokba került és az S.-áruházak népszerűbbek lettek, mint valaha.

Mr. Peachum megint csak a rövidebbet húzta.

De ha veje még sok nehézséget látott is maga előtt, egyet kevéssé ismert fel. Még mélyen belenyúl majd Mr. Macheath magasratörő terveibe Peachum költséges találkozása egy magas tengerészeti tisztviselővel a fürdőben. Mr. Peachum mostantól fogva szilárd meggyőződéssel látta lelki szemeivel, mint úszik a nyilt tengeren a katonákkal megtömött három öreg, roskatag láda, rettentő üzlet!

KIÁRUSÍTÁS

Macheath megosztotta az idejét O'Hara és Fanny Crysler között. Az előbbivel rendszerint egy fodrászüzletben találkozott, még két blacksmithsquarei ember volt ott mindig, Father és Grooch, két öreg betörő. Egy közeli söntésben beszélték meg a fontosabb betöréseket.

Még mindig jó ötletei voltak Macheathnek és felülmulhatatlan szervezőnek bizonyult, de mégis nagyobb benső megelégedéssel töltötték el a KBT ülései, amelyeken Fannyval együtt vett részt. A csődbejutott üzletek felvásárolása is sok furfangot követelt és mindent egybevetve, korszerűbb foglalatosság volt.

Az üzletben úgy érezte volna magát, mint hal a vízben, ha nem lógott volna a nyakán az Aaronnal kötött szerződés.

A KBT szobáiban folytatott Macheath--Fanny--O'Hara-tárgyalások sokszor komor hallgatásba torkoltak.

Óvatosan megkezdték a KBT cikkeinek az Aaron-féle áruházakba való bevezetését. A fixfizetéses beszerzőket O'Hara lázas tevékenységre serkentette. De máris mutatkozni kezdett, hogy a KBT az S.-áruházak számára kimeríthetetlen áruforrást jelentett ugyan, de nem volt eléggé nagy kapacitású ahhoz, hogy a rendkívüli nagyméretű szállításokat lebonyolítsa, amik abból adódtak, hogy a propagandahét mellett még a sokkal erősebb Aaron-üzletek igényeit is ki kellett elégíteni.

Rövidesen összezsugorodtak a könnyen eladható cikkekből felhalmozott készletek.

Macheath nyomottabb hangulatban járt fel-alá, mint valaha. Rettentően félt attól, hogy Aaronnak és az Oppereknek be kell vallania, a Chreston ellen ígérgetett döntő ütközetet egyáltalán

nem indíthatják meg. De lassacskán egész rendkívüli módon veszélyes terv született meg az agyában.

Polly oldalán éjszakánkint órákig elmélkedett veszélyeztetett helyzete fölött. Élesebb volt a látása és tisztábban tudott gondolkozni, ha a nő nyugodt, bizakodó lélegzését hallotta. Legmerészebb elhatározásai ilyenkor születtek meg.

Egyik reggel, anélkül, hogy Fannyvel és O'Harával megállapodott volna, elment Aaronhoz és ezeket mondotta:

— Nem tehetünk mindent egy kártyára, a propagandahétre. Gondoskodnunk kell arról, hogy Chreston lélegzete kifogyjon már a tulajdonképpeni saját propagandahete előtt. Leghelyesebb lenne, ha már most megkezdenők az árak leszállítását. A KBT most is ugyanúgy tud szállítani, mint később. Chreston olcsó cikkei azonban még nincsenek készen.

Aaron révedezve nézett rá. Valami nem tetszett neki Macheathben. Eléggé polgárian festett egy rabló számára, de egy polgár szemében kissé rablós volt. Retekfején alig néhány szál haj volt. Aaron az ilyen megfigyelésekre adott valamit.

De aztán beleegyezett a dologba. A felesége mostanában együtt járt bevásárolni Macheathnével és csak csupa jót tudott mesélni a Macheath-házaspárról. Aaron ezen az úton tudta meg, hogy mostanában nagyon takarékoskodnak. Macheath esténként mindig átnézte a háztartási könyvet. Azon az állásponton volt, hogy a pennyből lesz a font.

Ezenkívül Macheath nagy támaszt lelt az idősebbik Opperben. Jacques Opper személyesen résztvett az Aaron-ház személyi politikájának átszervezésében. A görög versenyek gondolatának megszállottja volt és önzetlenül hirdette, hogy ennek a gondolatnak felfedezője Macheath. Az eladók forgalmi jutalékot kaptak és ettőlfogva ugyanolyan érdekeltek voltak az üzletben, mint maguk a tulajdonosok. A verseny felvirágzott.

A reklám felülmúlta önmagát. Az áruházakat bőségesen táplálták, a cikkek száma megnövekedett. Az S.-áruházak kamrái is szinültig megteltek. A közönség vásárolt valamit és már látta mellette a másik árucikket. Az olcsó árak elszédítették, elcipelt mindent, amit csak bírt. Tarkaszínű feliratok tájékoztatták a közönséget arról, hogy itt az egyetlen és soha vissza nem térő alkalom fölösleges holmik vásárlására. Az emberek úgy mentek be az üzletekbe, mint a tolvajok és titokban féltek, hogy a tulajdonos hirtelen észbekap: shillingek helyett pennyket kért.

Macheath rengeteget dolgozott. Személyesen járta az üzleteket és tanácsokkal, meg árura szóló bonokkal támogatta a tulajdonoso-

kat. Mindenekfölött rendkívüli mennyiségű igen olcsó cikket teremtett elő, részben Dániából, Hollandiából és Franciaországból. A Központi Bevásárló Társulat O'Hara irányítása alatt éjjel-nappl működésben volt.

Néhány szállítmányról azt állították, hogy betörésből származik. A feljelentés egy mulberrystreeti üzletet érintett, amelynek tulajdonosát Mary Swayernek hívták. Koldusok tették a feljelentést.

Macheath visszavonta a cikkeket, még más üzleteiből is beszolgáltatta a rendőrségnek, sőt néhány kisebb betörőről levette a kezét.

Egy darabig nyugtalankodott. Sejtette, hogy apósa nem mondta ki még az utolsó szót. Csak biztosan nem találta meg eddig a megfelelő alkalmat.

— Valósággal természetellenes, ahogy az apád gyűlölködik — szólt Macheath Pollyhoz. — Biztos, hogy ez a Coax most még jobban szorongatja. Nem hagyja abba a ravaszkodásait. Kényelmetlenül érzem magamat, valahányszor rája gondolok. Azt hittem pedig, hogy egyszer mégis csak tudomásul veszi a tényeket. Végre is exisztenciát építek magamnak és neked is.

Teljesen megfeledkezett azonban ezekről a gondokról az üzletei táján bekövetkezett viharos fordulat idején.

Az Aaron-konszern üzletei és az S.-áruházak a nagy ujságokban közzétették, hogy a hadviselők hozzátartozóinak árengedményt adnak és az új üzletek megszervezésénél különös tekintettel lesznek a hadiözvegyekre. Ez a lépés mindenütt nagy tetszést aratott.

Az árakat minden eszközzel lejjebb srófolták.

A Chreston-üzletek hamarosan megérezték az eszeveszett konkurrenciát és kényszerültek arra, hogy az áraikkal ők is lejjebb menjenek. A Nemzeti Letétbank derekasan megerőltette magát. Miller és Hawthorne éjszakákon át ült az üzleti könyvek fölött Chrestonnal együtt. A kampány szörnyű összegeket nyelt el. A Másfél Évszázad alig mert egymás szemébe nézni. Nagyon érezték a felelősséget.

Macheath közvetítők útján érintkezésbe lépett velük, hogy a végsőkig sarkallja őket. Azt a következtetést akarta levonatni, hogy a Kereskedelmi Bank, Aaron és az S.-áruházak mögött lassan kifogy a lélegzetből és az Opper testvérek feltűnés nélkül utat keresnek I. Chrestonhoz.

Le is vonták ezt a következtetést és ismét lejjebb mentek az árakkal.

Így hát Aaronnak és Macheathnek is mégegyszer le kellett szállítaniok az árakat. Ráadásul mindkét konszern itt állott, közvetlenül a nagy propagandahét előtt!

A közönség régen rájött, hogy döntő ütközet folyik Aaron és Chreston között. Megértette azt is, hogy most olcsón vásárolhat. Bátran vásárolt is, de sok háziasszony várt arra, hogy az árak még lejjebb esnek. Mohón csatangoltak az üzletekben és összehasonlították az árakat.

Aaron már megkezdte az előkészületeket az új árrendezéshez. Most már megtanulta értékelni új üzlettársát. Ha látta Macheath retekfejét, mindig azon töprengett, vajjon ez az ember meg tudna-e írni egy rövid levelet hibátlan helyesírással; de az kétségtelen volt, hogy fejben számolni tudott. Megmutatkozott, hogy tud még többet is.

A KBT-nek most kellett volna előkészítenie a nagy propagandahetet, ami minden eddigi teljesítményt felülmúl. Folyamatosan és elégedetten nyelték Aaron üzletei a KBT szállítmányait, amennyit csak tudtak küldeni nekik és alig mondtak köszönetet.

A profit nem volt valami nagy, hiszen az árak most már minden reális beszerzési ár alatt voltak, de hát végeredményben a konkurrencia végleges kikapcsolásáról volt most szó. A nagy propagandahét tekintetében Aaron most már teljesen a csodálatos KBT-re bízta magát. Úgylátszott, hogy a KBT korlálatnul teljesítőképes.

Egyáltalán nem volt az.

A raktár egyre jobban sorvadt és Macheath Fanny boltjában egyszer súlyos idegösszeomlást kapott. Sírva kiabálta, hogy kifosztják, útonállók kezébe került. Megteszi, amire képes, de le akarják nyúzni a bőrét. Nem bírja tovább ezt a táncot a vulkán tetején. Nem kívánhatnak többet tőle, mint amennyire egy ember egyáltalán képes.

Ennek az esetnek a közvetlen oka egy beszélgetés volt Jacques Opperrel, amelyben Opper a nagy propagandahetet olympiádnak titulálta, Henry Opper pedig a hirdetési költségeket fantasztikus magasságokba emelte.

Fanny borogatásokat rakott rá és árnikával dörzsölgette Mac felsőtestét. A férfi átsírta a fél éjszakát és vádolta Fannyt, hogy ő is csak díjbirkózónak tekinti Macheathet és azt kívánja, hogy értuk vásárra vigye a bőrét.

Mint oly sok nagy embert, őt is elborzasztotta saját elhatározása, amikor kivitelre került. Így ájult el Napoleon is a régóta tervezett állanycsíny pillanatában.

Ez a hangulat más hangulatokkal váltakozott.

Volt jobb kedvben is és meghívta a nőt előkelő sohói vendéglőkbe és együtt nevettek azon, hogy milyen arcot vág majd Aaron, meg a két Opper, ha a Nagy Terv sikerül.

Fanny vele együtt nevetett, de nem tudta, mit ért a férfi a nagy terv alatt. Macheath már régóta nem árula el a gondolatait senkinek, még neki sem.

Rendszerint azonban a komor hangulat uralkodott Macheathen. O'Hara emberei ki akarták használni a helyzetet és követelőzni kezdtek.

Egy szeptemberi napon Macheathet az alsó Blacksmithsquarere hívta O'Hara küldönce.

Ez tökéletesen szokatlan dolog volt. Macheath sohasem mutatkozott a Blacksmithsquare raktárában. Az egész O'Hara-bandából csak O'Hara, Father és Grooch ismerte őt régebbről, mint Mr. Beckettet.

Mégis elment. Valami rendkívüli dolog történhetett. O'Hará-val a fodrászüzletben találkozott.

Hallgatagon mentek egy közeli kocsmába.

O'Hara mentegetőzött, hogy idehivatta és közölte, hogy a Crysler tudta nélkül akar beszélni Macheathtel. Figyelemreméltó dolgok történnek a bandában és Fanny kissé sötét szerepet játszik.

A bandának nem tetszik az új ipar. A fixumokat kevésnek tartják. Ő, O'Hara, azonnal erélyesen beavatkozott, de Fanny mindenütt útját állja, ahol csak teheti és minden intézkedését keresztezi. Valószínű, hogy Grooch is benne van a játékban, hűségesen segít neki heccelni a bandát. Újabban megint Lambethben lakik, a nőnél.

Macheath valósággal megrendült. Fannyt egészen magához tartozónak hitte.

O'Hara állítása szerint a Chreston ellen vívott hadjárat következtében végrehajtott bércsökentéseket a KBT által fizetett jutalékokkal elensúlyozza most Fanny. Ez azonban nem elég a bandának. Vagy egy hete nem dolgoznak a szokott szorgalommal. Szabotázscselekmények történnek és bizonyos csoportok egyáltalán nem jelennek meg a munkahelyen. O'Hara feltette a kérdést, hogy az S.-áruházak nem reklamálják-e a szállítások hanyatlását?

Macheath nem tudott semmit reklamációkról. Az S.-áruházak tulajdonosai éppen most nagyon elégedett hangulatban voltak.

— Akkor valahol másutt veszi az árut — szólt izgatottan O'Hara — és magának egyáltalán nem mond semmit ezekről a dolgokról?

Macheath szétmázolt az asztalon egy sörtócsát és vizenyős szemével ferde pillantást vetett O'Harára. Néhány erős szivart rendelt és elküldte a fiatalembert a Ridegate-re, ahol éppen megbeszélést tartott a banda, amint O'Hara elmondta.

O'Harának sejtelme sem volt a KBT szabályos bevásárlásairól. Macheath megítélése szerint semmi köze sem volt hozzá, hogy a KBT könyvelési okmányokat szerez magának.

Itt már nem lehet semmit tenni, mondta O'Hara, amikor visszajött. Kijelentették neki, hogy Crysler tudja, mik a banda követelései.

Felpanaszolta, most már tán századszor, hogy Macheath elvett tőle minden hatalmat, amikor beszüntette azt a rendszert, hogy a renitenskedő tagokat kiszolgáltatták a rendőrségnek.

Együtt kocsiztak a Waterloobridgehez, Fanny üzletét azonban már zárva találták. Lambethben akadtak rá. Grooch ott volt.

Izgatott vita alakult ki. Macheath megint csak hallgatott. Nagyon hidegen üdvözölte Groochot, majd ferde tekintetet vetett rá és átment a szomszéd szobába, ott egy empire-szekrénykéből kivett egy szivarosdobozt. Ez azt a benyomást keltette, hogy nagyon otthonosan érzi magát ebben a lakásban és Fanny kissé zavarba jött.

Kiderült egyébként valóban, hogy Fanny a banda követeléseit jogosaknak tartja. A munkaviszonyokat újra akarták rendezni. Azt kívánták, hogy a banda megint saját kockázatára dolgozzék és fizessék ki nekik az áruk árát.

— Nagyon alacsonyak lettek a bérek — fejezte be Fanny —, nem tartják jónak többé ezt a rendszert.

Macheath megerőltette magát és felelt:

— Ez rövid ideig tart csak. Most olcsó árukra van szükségünk. Ha lehengereltük Chrestont, akkor megint emelhetjük az árakat és ezzel a bérek is emelkednek majd.

O'Hara az asztalra csapott:

— Kihasználják a konjunktúrát, ennyi az egész!

— A Chreston elleni akciót nem lehet megmagyarázni nekik — makacskodott Fanny —, nincs is semmi közük hozzá. Nem tudják, hogy miért dolgoznak és sejtelmük sincs, hogy meddig tart ez. A pénzüket akarják.

— Csinos dolog — szólt Macheath, látszatra kissé szórakozottan —, azelőtt fixfizetést akartak, mint a hivatalnokok, most pedig megint önálló jövedelmet kívánnak. Ez igazán nem a vezér és a vezetettek sorsközössége. Folyton az egyik oldalról a másikra ugrálnak. Egyszer ezt akarják, máskor meg azt. Tegnap fixfizetést, ma

részesedést. Ez nem vezet semmi jóra. Ez bizony nem a jóban és rosszban való összetartás.

— Ne mesélj folyton a jóban és rosszban való szövetségről — vágott közbe Fanny izgatottan —, ez könnyen válhatik a te javaddá és az ő romlásukká.

Macheath kitartóan folytatta:

— Jöhetnek nehéz idők is. Ki viseli akkor a felelősséget?

— Majd viselik ők. Ne légy ilyen gyengéd irántuk.

— Jó — válaszolt váratlanul és röviden Macheath —, megkapják, amit akarnak. Mondd meg nekik, Fanny, hogy ezt neked köszönhetik.

Felállt.

Fanny figyelmesen nézett rá.

— Szóval megint szabadon szállíthatnak?

— Igen. De én rendelem meg az árut.

Levette a fogasról O'Hara és Grooch kalapját és átnézve fölöttük, a kezükbe adta. Grooch kissé csodálkozott.

— Beszédem van veled — szólt hanyagul Fannyhez és a két férfi rosszkedvűen távozott.

Fanny kikísérte őket. Amikor visszaért, Macheath meghatározhatatlan arckifejezéssel állt az ablaknál. Félrehúzta a függönyt és az uccát nézte.

— Grooch valószínűleg visszajön még — mondta nyugodtan —, meg akarja nézni, hogy ég-e a lámpa. Menjünk át a hálószobába.

Előrement. A hálószoba a nappali mellett volt és ez is az uccára nézett. Macheath megvárta, amíg Fanny is beért, aztán eloltotta a lámpát.

— Elég ennyi fény — mondta —, spórolnod kell. A bandának járó jutalék a te számládra megy.

Leült az ágy szélére és a virágos karosszékre mutatott. Fanny sértődötten és nyugtalanul leült. A férfi eddig nem hangsúlyozta ennyire a tulajdonjogait.

— Féltékeny vagy? — kérdezte váratlanul Macheath.

A nő értetlenül nézett rá. Aztán nevetett.

— Éppen ezt akartam kérdezni én is, Mac. Nevetséges vagy.

— Akkor mondj el mindent, amit erről az egész tervről tudsz — mordult fel a férfi haragosan —, mindent!

Fanny meglehetősen elcsodálkozott, semmit sem tudott a férfi terveiről. Egyszerűen csak azt akarta, hogy tisztességesen bánjanak az emberekkel. Nem akarta, hogy zökkenők legyenek és az

volt az álláspontja, hogy élni és élni hagyni. Lehet, hogy azért vette át ezt a véleményt, mert Grooch is a bandához tartozott.

Valósággal elámult, amikor a férfi kifejtette a tervét.

Macheath elhitte neki, hogy sejtelme sem volt semmiről, lendületbe jött azonban és feltárta a kártyáit. Inkább Fanny hallja meg, mint akárki más.

Chreston és a Nemzeti Letétbank helyzetének voltak gyönge pontjai. Etekintetben hatalmas lehetőségeket látott. A Másfél Évszázad egyik legnagyobb üzletfele mégis csak Mr. Peachum volt és Peachum mégis csak az ő apósa. Előbb a szövetségeseivel, Aaronnal és a Kereskedelmi Bankkal akarta „rendezni a dolgokat".

— Nem tudok vele együtt annyira bizalmasan és hátsó gondolatok nélkül, vállvetve dolgozni, mint szeretnék, amíg az az érzésem, hogy becsapott. Ez zavarja meg a viszonyunkat. Ha kimutatom a fogam fehérét, akkor sokkal könnyebben teremthetünk magunk között kellemes üzleti összeköttetést.

Az volt a szándéka, hogy hamarosan beszünteti a szállításokat Aaron és a saját üzletei felé is. Ezzel a manőverrel kétségbeejtő helyzetbe hozza Aaront és a Kereskedelmi Bankot is, közvetlenül Chreston legyűrése előtt, amikor „a falat már úgyszólván a szájukban van". Így nem lesz árujuk arra, hogy a döntő csatát megvívják és észreveszik majd, hogy ki vannak szolgáltatva Macheathnek. A KBT megújíthatja a szerződést és új árakat szabhat ezután. A mérkőzés kellős közepén, közvetlenül a nagy propagandahét előtt, Aaron nem állhat üres raktárakkal. Ha azonban Aaron más, arányosabb árakat fizet, akkor a beszerzés mostani, kérdéses formájának véget lehet vetni. Így hát Macheath számára váratlan szerencse volt az O'Hara-bandával ma este megkötött új megállapodás. Már kívánta a viszonyok rendezését.

— A magam gazdája akarok lenni — jelentette ki őszintén —, abban a korban vagyok, amikor az embernek szüksége van arra, hogy folyószámlája legyen a bankban.

Beszédközben felélénkült és fel-alá járkált a szobában, szinte duzzadt a vállalkozókedvtől és vigyázott arra, hogy a szivarja jól égjen.

El is felejtette a Grooch miatt érzett dühét, miközben azon fáradozott, hogy megérttesse magát a nővel. Jól meggondolta a dolgot: Fanny erőteljesen támogatta a banda szabadságtörekvéseit, el kellett hát árulni neki valamit a tervekből.

A nő most már annyira fellelkesült, hogy Macheath nehezen tudott elmenni tőle.

Csak Nunhead felé, hazamenet jutott eszébe, hogy Grooch megint Fannynél lakik. Elhatározta, hogy kissé mégis csak hidegre teszi Fannyt. A nő most már túlságosan önállóskodik.

TÖRTÉNELMI JELENTŐSÉGŰ ÜLÉS

Néhány nappal később Macheath részvételével ülést tartott a KBT.

Macheath azzal a felszólítással nyitotta meg a tanácskozást, hogy az urak gyujtsanak rá, whiskyt és szódát is készítettek, mert előrelátható volt, hogy az ülés megerőltető lesz.

Szivarját a szája csücskébe tolta és gyönyörködve terítette ki a zöldposztós asztalon a nagy Aaronnal közösen készített terveket, a hatalmas propagandahét terveit. Nagyon kimerítőek voltak ezek a tervek, a legapróbb részletekig mentek.

— Négy napig dolgoztunk rajtuk. Mult vasárnap vitattuk meg Warborn Castleben. Jacques Opper kijelentette, hogy ez olyan olimpiász lesz, amilyenre a londoni üzleti körökben nem is emlékeznek.

Macheath lassan, elnyujtottan beszélt. Hátradőlt a székében és megkérdezte Fannyt, hogy a KBT időben elő tudja-e teremteni a megkívánt árumennyiséget. A tervben fantasztikus számok szerepeltek.

Fanny mosolygott és Bloomsburyhez fordult, aki mitsem sejtve ült ott és a két ügyvédre nézett:

— Képtelenség. A végét járjuk. Legfeljebb egyharmadát tudjuk szállítani. Túlságosan korán kezdtük meg a kampányt.

— Kellemetlen — jegyezte meg Macheath és az asztalterítőt bámulta.

— A harmadát mégis csak tudjuk szállítani — folytatta merészen Fanny.

— Ez nem komoly ajánlat ilyen gigantikus tervhez. Jacques Opper kijelentette, hogy ilyesmire legfeljebb a régi görög versenyeken volt példa — válaszolt titokzatosan Macheath. — Egyharmad! Az a véleményem, hogy az ember vagy teljesíti a kötelezettségét vagy nem. Nemcsak erkölcsi kötelezettségeink vannak a barátainkkal szemben, hanem jogi természetű kötelezettségek is.

— Mindent felhasználtunk — szólt kurtán Fanny.

— Szomorú dolog — mondta Macheath és tovább bámulta az asztalterítőt.

— Vessünk véget — szólt az egyik ügyvéd, Rigger. Őt nem

szórakoztatta a dolog olyan mértékben, mint Macheathet. — Fel akarja függeszteni az Aaronnak folyó szállításokat?

— Mi az, hogy akarom? Kénytelen vagyok. Alaposan érinti a dolog az én S.-áruházaimat is — közölte rosszaló hangon Macheath —, a legsúlyosabban érinti. Nem tehetek kivételt velük. Chreston nyélbeüti a propagandahetét és mi nem tudjuk megcsinálni a magunkét, elég nagy baj ez. De hát, nincs árunk. Nem hiába készítettük ide a whiskyt. A végét járjuk és szerencsének tarthatjuk, ha a KBT átvészeli valahogy a válságot. Lássunk munkához, szeretném elkerülni, hogy Aaronnal ilyen nyersen kelljen közölnünk a helyzetet. Az áru özönlését fokozatosan kell meglassítanunk. Ezt meg kell organizálni. Ha már nem tudjuk megszervezni a folyamatosságot, legalább szervezzük meg a fennakadást. És még egyet, uraim, sohase felejtsék el: a beteg ember meghal, az erős férfi küzd! Ilyen az élet.

— Intézzük el a legszükségesebb dolgokat — szólt kurtán és határozottan Rigger. Nem volt mondanivalója, de a dolog nem nagyon tetszett neki.

Macheath még nem fejezte be:

— Nagy megpróbáltatás lesz ez S.-áruháztulajdonos barátaink számára — folytatta vontatottan és balkézbe vette a szivarját, hogy jobbal a ceruzához nyúlhasson —, sajnos, nem áll módunkban, hogy megkönnyítsük a helyzetüket. Sokan hátralékban vannak közülük a bérösszegekkel és az elszámolásokkal és most, hogy keményebbre váltak az idők, szükségünk van befektetett pénzünk minden egyes pennyjére. Arra kell most gondolniok, hogy visszafizessék ezeket az összegeket, amelyeket tőlünk hitelképpen kaptak. Mi segítettünk rajtuk a hitelekkel, most nekik kell rajtunk segíteniök. Tartalékokra van szükségünk, hogy átvészeljük a szorongattatás idejét. Szem előtt kell tartani, hogy mindannyian tönkremennek, ha mi elbukunk.

Most már Fanny is megrémült. Nem hitte volna, hogy erre is szükség lesz. Mire kellenek tartalékok Macnek? Előbbrejut azzal, ha az áruházai összeomlanak? Aaron meginog ugyan, de kibírja a dolgot, az ellenfél, Chreston, fényesen győzedelmeskedik, ha csak egyidőre is, de a kis üzletek elpusztulnak, mint a tiszavirág.

Macheath már nyakig merült a munkába. Minden elérhető cédulát teleírt. O'Hara elemében volt.

Az Ötök megállapították, hogy az áruk folyamát hogyan lehet elapasztani. Macheath makacsul ragaszkodott hozzá, hogy az S.-áruházakat ugyanúgy szoros gyeplőre kell fogni, mint Aaron üzleteit.

Nem tartotta kívánatosnak, hogy Aaron és vele a Kereskedelmi Bank alapos panaszokat hangoztasson.

A határozat végrehajtását azonnal megkezdték. Az eladási kampány kellős közepén megkezdték apasztani az áruszállítást.

Aaron olyan vakon bízott a KBT kimeríthetetlenségében, hogy az új szerződésben nem is voltak pontosan és kifejezetten körülírva a szokásos kikötések nem-szállítás esetére. Aaron és a bank az első zavarban arról igyekezett tájékozódni, hogy az S.-áruházakat nem látják-e jobban el. Megállapították, hogy ugyanúgy szomjaznak az árura, mint az Aaron-üzletek.

Az S.-áruháztulajdonosok állandó ostrom alatt tartották a KBT irodáját, ahol Cryslerné, örökké barátságos modorában, naprólnapra biztatgatta őket.

Hazatérve pedig, Mr. Macheath levelét találták, amely arra kérte őket, hogy hátralékaikat rendezzék.

A Kereskedelmi Bank urai irodájukba kérették Macheathet. Macheath tanácstalannak és fájdalmasan meglepettnek mutatkozott.

Kivett egy szivart a tárcájából, aztán fejcsóválva visszatette, mintha ezekben a napokban még a dohány sem ízlenék neki és ezeket mondotta:

— Mindenekfölött emberileg csalódtam. Az üzleteim a legsúlyosabb helyzetben vannak. Szegény emberek az előzetes reklámmal nagy költségekbe verték magukat. Legnagyobbrészt maguk mázolták a táblákat és most üresek a boltok, mint az egérlyuk. Tele vannak emberekkel és nincs áru bennük. Közvetlenül október elseje előtt, amikor esedékes a boltbér. Segéderőket is fogadtak a kiárusításhoz. De nem erről akarok most beszélni. Végül is ezek *csak anyagi* veszteségek. A dolog emberi része sokkal súlyosabban érint. Bloomsbury személyes barátom volt. Ezt sohasem lett volna szabad velem megtenni. Nem úgy tekintem ezt, mint üzleti, hanem, mint emberi inkorrektséget.

Macheath következetesen és határozottan ragaszkodott ehhez a magatartáshoz. Egyáltalán nem tűnt el S.-áruháztulajdonos barátai elől, ugyanúgy látogatta őket, mint azelőtt. Komoly arccal magyarázta nekik, hogy miért kell összekaparnia minden pénzt és minden felfuvalkodottságtól mentesen üldögélt a kis hátsószobákban, térdén lovagoltatta a gyerekeket és mindenképpen azon igyekezett, hogy a kétségbeesett üzlettulajdonosokba öntsön valamit a bizakodásából és csakazértis-hangulatából.

Megbeszélte az asszonyokkal a bajokat és rámutatott, hogy mindig mutatkoznak újabb takarékossági lehetőségek, amiket ők nem vettek észre. A férfiakat félrevonta:

— Nehezen viselem a dolgot magam is — ösztönözte őket —, de nem hagyom, hogy észrevegyék. Legyen a feleségének támasza ezekben a nehéz időkben.

Ilyeténképpen született vezérhez méltóan viselkedett és bebizonyította, hogy mindent mondhat az ember, csak rendíthetetlen legyen az akarata.

Ismerte ezeket a kisembereket. Nem ijedt meg attól, hogy kezdetben komor volt az arcuk. Ki kell tartani és erősnek kell lenni. „Csak az erős marad fenn" — mondta mindig és kutatva nézett a bizonytalan tekintetű szemekbe. Sokáig nem felejtette el ezt a pillantást az, akinek a szeme közé nézett.

A történelem tanusága szerint éppen ezeknek a rétegeknek áll gyenge lábon a világnézetük és ez a gyengeség pecsételi meg azt, ha az erős a gyengéken úrrá lesz.

Macheath ezekben a napokban egyébként Pollyval is csak ilyen hangnemben beszélt. A legmesszebbmenő takarékosságot követelte meg tőle. Komolyan kijelentette, hogy átnyomorogja az embereivel ezt az időt. Rosszabb szivarokat vásárolt és kevesebbet is dohányzott. Egy ujságot is lemondott.

— Hűséget a hűségért — mondogatta. — Sokat kívánok meg tőlük, a végső erőfeszítést. A spártai anya ezt mondta a csatába induló fiának: Ezzel vagy ezen! Így mondom én is az áruházas barátaimnak: A cégtáblánkkal vagy a cégtáblánkon! Nekem is hűségesnek kell lennem hozzájuk azokban a nehéz órákban. Látod, ez az oka annak, hogy szűkebbre fogom a háztartási pénzedet.

Kísérletet tett arra, hogy megbeszélje a dolgokat Jacques Opperrel. Opper azonban röviden végzett vele. Szárazon kijelentette, ő nem ismer különbséget szerencsehiány és értelemhiány között. Részvétet érezni a hajótörött iránt: gyöngeség.

Macheath kissé ijesztőnek találta a görög filozófiát.

SZERETETADOMÁNYOK

Vászonból és gyapotból még nagy raktári készletei voltak Macheathnek. Rövid idővel a KBT határozata előtt, amely megállította az árucikkek áradatát, egy walesi textilgyárban végrehajtott betörésből jelentékeny mennyiségű vásznat kapott. Nem tudta, mit kezdjen vele.

Az ujságok megint sokat foglalkoztak a délafrikai hadjárattal.

Nemcsak Londonban folytak elkeseredett csaták, Afrikában is. És nemcsak a londoni érdekellentétek érintették különös mértékben a vagyontalanokat — gondoljunk csak a Tom Smithekre és a

Mary Swayerekre, akik S.-boltjuk ajtajában kétségbeesetten áhitoztak árura —, hanem a délafrikai érdekellentétek is.

Ezen segíteni kellett.

Segélybizottságok alakultak. Társaságbeli hölgyek léptek sorompóba. Versenyt buzgólkodott ifjú és vén. Az előkelő házakban és iskolákban szép kezek tépéssé szaggattak vászonrongyokat a sebesültek részére. Inget is varrtak a vitéz harcosok számára és harisnyát kötöttek. Új csengést és fényt kapott ez a szó: áldozat.

Macheath beküldte néhány ilyen bizottságba Pollyt. Jó értékesítési lehetőséget talál a vászon- és gyapotáru számára.

Polly délutánjait a rögtönzött varróműhelyekben töltötte, ahol a hölgyek egy csésze tea mellett férfiingeket varrtak. Komoly arcot öltöttek és a beszélgetésen vörösfonálként húzódott végig az áldozat fogalma.

— Milyen boldogok lesznek, hogy ilyen szép fehér ingeket kapnak — mondták a hölgyek.

Miközben hüvelykujjuk körmével a varratokat nyomták laposra, Anglia nagyságáról csevegtek.

Minél idősebbek voltak a hölgyek, annál vérszomjasabbaknak mutatkoztak.

— Túlsok teketóriát csinálnak ezekkel a banditákkal, akik a mi derék tommyjainkat lesből puffogtatják le — mondta Pollynak egyik idős, előkelő dáma —, egyszerűen el kell kapni őket és agyonlőni, hogy megtanulják, mit jelent kikezdeni Angliával! Ezek nem is emberek! Vadállatok! Hallotta, hogy megmérgezik a kutakat? A mieink mindig fairül viselkednek, de nem volna szabad ezt tenniök, amikor ilyen söpredékkel állnak szemközt. Nem gondolja, kedvesem, hogy így áll a dolog?

— A mieink — sóhajtott egy még idősebb hölgy, hatalmas pápaszemet hordott — olyan hallatlan bátorsággal mennek a tűzbe. Úgy mennek előre a legnagyobb golyózáporban, mintha a gyakorlótéren volnának. Mindegy nekik, hogy elesnek-e, avagy sem. Egy hírlaptudósító kérdéseket tett fel nekik. Mindannyian ugyanazt mondották: nem érdekel bennünket a saját sorsunk, csak azzal törődünk, hogy Anglia büszkén nézhessen ránk.

— A kötelességüket teljesítik — mondta szigorúan az első —, megtesszük vajjon mi is a magunkét?

Még szorgalmasabban varrtak.

Két fiatal leány kuncogott. Piros lett az arcuk és nem mertek egymásra nézni, mert kipukkant volna belőlük a nevetés. Anyjuk szigorúan csendre intette őket.

Egyikük, vagy húszéves lehetett, kijelentette:

— Ha az ember olvassa az ujságokban, hogyan mennek odakint a dolgok, aztán a csinos katonaruhás fiatalemberekre gondol, nem sok öröme telik a dologban.

Mindkettejükből kirobbant a nevetés. Egy pillanatra sem adták fel a küzdelmet komolytalan természetük ellen, kétségbeesetten csukladoztak és amíg testük remegett a nevetéstől, igyekeztek komoly arcot vágni és egészen összegörnyedtek az erőlködéstől, hogy komolyak maradjanak.

Egy fiatalasszony segítségükre sietett:

— Igazán — terelte másra a szót — ha látom a mi derék tommyjainkat, izzadt, tépett egyenruhájukban és azokra a csatákra és fáradalmakra gondolok, amiken át kellett esniök, legszívesebben összecsókolnám őket így, mosdatlanul, izzadtan és véresen. Igazán.

Polly futó pillantást vetett rá:

— Igaza van az apámnak — gondolta és mélyen a varrás fölé hajolt kerek arcocskájával —, győzelmek után tépett, nyomorúságos és sebesült katonákat kell koldulásra küldeni, vereségek után azonban olyanokat, akik csinosak és ragyognak a tisztaságtól. Ez az egész művészet.

A beszélgetést megint a szeretetadományokra fordították.

A hölgyek kis csomagokat küldtek a harcmezőre, dohánynemű volt bennük, csokoládé és levélke és mindezt lila, meg rózsaszínű szalagocskákkal kötötték át.

— Aaronnál, a Millerstreeten lehet kapni egy shillingért a legtöbb dohányt — mesélte buzgón egyik leány. — Talán nem olyan jó, de mind azt mondják, hogy inkább többet akarnak, mint jót.

A katonák levelekben mondtak köszönetet, ezeket a leveleket a leányok kézről-kézre mutogatták. Bájos helyesírási hibák voltak bennük és nagyon eszményi hangon íródtak.

— Kár, hogy nem szabad az ingeket és harisnyákat is levélkék kíséretében küldeni — mondta a leányzó, aki a Millerstreeten vásárol —, ez még sokkal viccesebb lenne.

A szemüveges öregasszony Polly felé fordult és dühtől remegő hangon közölte:

— Ha arra gondolok, hogy ezt a tiszta angol vásznat talán hamarosan egy brit ifjú vére festi pirosra, a saját kezemmel tudnék megölni egy ilyen gyilkost.

Polly rémülten nézett az éltes hölgyre. A dáma száraz kezében reszketett a tű és állkapcsa erőtlenül leesett.

Polly rosszul lett és ki kellett mennie.

A hölgyek sóhajtozva sopánkodtak fölötte.

— Áldott állapotban van — suttogták egymásnak.

Polly kissé sápadt volt még, amikor visszajött és szótlanul visszaült a varrogató vérszomjas hölgyek kórusába, egyik asszony ránézett nagy, gyengéd tehénszemével:

— Reméljük, hogy fiú lesz! Angliának férfiakra van szüksége!

A társalgás más témák felé kanyarodott. Egy kövér, virágos selyemruhába öltözött hölgy — tengernagy volt az ura, mind tudták róla — kijelentette:

— Csodálatraméltó az alsóbb néposztályok magatartása. Résztveszek egy másik bizottság munkájában is, ahol tépést készítünk. Eljöhetnének oda is egyszer. Nagyon helyes társaság. Mult csütörtökön beállított oda egy egyszerű asszony, látszott rajta, hogy az ura olyan Sanyaró Vendel lehet, és egy tisztára mosott, agyonstoppolt inget adott át. Még két inge van a férjemnek, mondta, olvastam, hogy odakint szörnyű sebek esnek. Amikor elmondtam a férjemnek, ezt felelte: ez egy igaz angol anya! Hercegnők tanulhatnának tőle!

Büszkén nézett körül.

— Mindenki a maga helyén és mindenki a vagyonához mérten — mondta elutasító hangon az előkelő vénasszony Polly mellett.

Polly közölhette a férjével, hogy egész sor meghívást kapott előkelő házakba. Macheath nagyon meg volt elégedve, hogy a készleteitől ilyen jól megszabadult és biztatta a feleségét, hogy szorgalmasan vegyen részt továbbra is a brit harcosok megsegítésére irányuló nagy segítőakcióban.

X ÚR

Valahányszor csak találkozott Aaronnal vagy az Opperekkel, Macheath mindig panaszkodott egykori barátjának, Bloomsburynek hűtlensége miatt, de úgy érezte, hogy még jobban hangsúlyozni kell, hogy mennyire függő helyzetben van maga is a KBT-vel szemben. A Kereskedelmi Bank bizalmatlanságát különösen nehéz volt megenyhíteni. A bank a szállítások váratlan elapadásának manővere által teljesen a KBT kezébe került és nagyon vigyázni kellett arra, hogy felismerhető ne legyen ez a kéz, mint Mr. Macheath keze.

Összehívott egy második, szigorúan bizalmas KBT-ülést. A jegyzőkönyvbe őt úgy vezették, mint Mr. X-et. Jóváhagyatott egy „Mr. Macheath, Nunhead“ címzésű, udvarias, jogászi szempontból

kifogástalan levelet, amelyben a KBT kimérten és határozottan utalt arra, hogy az előző megállapodásokban szabott árakat annakidején csak reklámáraknak tekintették. A KBT raktárai pillanatnyilag kissé kimerültek, azonban, amint csak lehetséges lesz, ismét nagyobb méretekben tudják lebonyolítani a szállítást. Mindenesetre új árak alapján.

Amikor mindent elintéztek, kilenc óra tájban általános megrökönyödésre felállt Bloomsbury és dadogva kérdezte, hogy ez a rendszabály nem károsítja-e meg az S.-áruházak tulajdonosait.

Bloomsbury ellenvetése valóban meglepett mindenkit.

Csöndes este volt, békésen ültek az asztal mellett. Meleg levegő jött be a nyitott ablakokon át és a gázlámpák fénye átsugárzott a gesztenyefák lombján.

Macheath letette a szivarját és rövid, különösen Bloomsbury barátjához intézett beszédet tartott. Hangsúlyozta, hogy ez az S.-áruházak tulajdonosainak számára a szűkölködés rövid idejét jelenti ugyan, de minden üzleti és általában emberi siker attól a képességtől függ, hogy tudunk-e a kellő időben *áldozatot* hozni. A beteg ember haljon meg, az erős férfi küzdjön. Így volt ez mindig és így is lesz mindenkor. Az S.-áruházak tulajdonosai most mutassák meg, *mi rejlik bennük*. Elrendelte egyébként, hogy Fanny Crysler pontosan figyelje meg, hogy ki dől most ki és ki bírja az iramot. O'Hara bevásárlóira nézve is felvetődött most ez a *sorskérdés*.

A maga részéről ő vállalja a teljes felelősséget. Amelyik áruháztulajdonost Fanny Crysler az uccára tesz, azt ő, Macheath tette az uccára. Aki nem bízik benne, az nem dolgozhatik vele együtt.

Ekkor azonban felállt Fanny és anélkül, hogy Macheathre nézett volna, szárazon elmondott egyes dolgokat az S.-áruháztulajdonosok sanyarú helyzetéről. Ami most történik velük, az nem egyéb, mint hideg és lassú megfojtás. A legtöbbjük nem bírja egy hónapnál tovább. Felteszi a kérdést, hogy a Társulat el tudja-e viselni, ha az S.-áruházak tönkremennek?

Ezekkel a szavakkal fejezte be:

— Ha most, még ma nem szánjuk el magunkat valamilyen segítőakcióra, akkor a katasztrófa feltartóztathatatlan.

Macheath hűvösen és látszólag elcsodálkozva válaszolt: először is, legfeljebb az S.-áruházak tulajdonosai mennek tönkre, nem az S.-áruházak és ez nagy különbség; másodszor pedig: a Társulat nincs olyan helyzetben, hogy most özvegyek és árvák hóna alá nyúlhasson. Ezenfelül: az az álláspontja, hogy bukjék, aki bukik,

sőt, aki gyenge és bukik, azon még taszítani is kell egyet.

Ezzel fejeződött be az ülés. Szeptemberi este volt. A naptáron ez állt: szeptember 20.

O'Hara távozáskor bosszankodott a záróbeszéde miatt, általában bosszantotta mindig Mac pózolási hajlama. Miért kell emiatt a Bloomsbury miatt így viselkedni, mintha az ember hinne a saját szavaiban. Mac azonban még négyszemközt sem vette le az álarcát. Gyűlölte a cinikus beszédmodort és a legkétesebb ügyekről is igen jóravaló üzleti hangon tárgyalt. O'Hara úgy érezte, hogy ez sérti a szemérmét.

Pontosan végrehajtott azonban mindent, amiben megállapodtak és férfiasan állta a harcot a beszerzőkkel szemben, akiknek most megint néhány hétig lazsálniok kellett, de most már saját számlájukra. Az áruözönlés most már teljesen elapadt. A KBT levelét Macheath némán átadta a Kereskedelmi Banknak és ez igen erőteljes benyomást keltett.

Az S.-áruházak kis tulajdonosai napokon belül a legnagyobb zavarba jutottak. Személyi kötelezettségeik voltak a háztulajdonosokkal szemben, váltóik futottak. Rövid idő alatt vagy féltucat új S.-áruház nyitott, ezek még alig jöhettek lendületbe. Ezek persze azt hitték most, hogy a nagy áruházkonszernnek elárulták őket. Teljes volt a kétségbeesésük.

Mr. Peachum alkalmazottai ettőlfogva S.-áruháztulajdonosokat és áruházi eladókat fogtak az uccán, akik megkísérelték a koldulást.

Mr. Macheath ügynökei kihúzták a lábuk alól a talajt: ezáltal az *önállóságuk* csak növekedett; *függetlenségük* elviselhetetlen méreteket öltött, hiszen már határozott lakóhelyhez sem voltak kötve és *önszorgalmuk* következtében a testsúlyuk száz fontra csökkent.

Peachum egyáltalán nem tudta őket használni, mert legalább két hónapra volt szükség, amíg önérzetük elfonnyadt.

Aaron és az Opperek rejtéllyel álltak szemközt. Bloomsburyvel szemben előbb heves hangot ütöttek meg, röviddel a propagandahét előtt azonban szokatlanul ellágyult a hangjuk. Aaron üzletei már úgy megszokták a KBT olcsó áruit, mint a kokaint. Kellett az áru.

Macheath nem ment el a Kereskedelmi Bankba, amikor Bloomsbury ott tárgyalt. Meg akarta tartani Aaront abban a hitben, hogy Bloomsburyvel tökéletesen szakított és hetek óta nem lépte át a KBT küszöbét. Aaron és az Opperek élénken fáradoz-

tak a lord jóindulatának megszerzéséért; az Opper-testvérek egyébként már láthatóan nem voltak olyan jó viszonyban Aaronnal, mint nemrégiben. Bloomsbury szájacskájában egy vastag import-szivar füstölgött, Jenny járt a fejében és megígérte, mindent megtesz, hogy a „differenciák“ elsimuljanak. Elhatározták, hogy a nagy propagandahetet egyelőre nem fújják le. Bloomsbury kilátásba helyezte, hogy a KBT rövidesen ismét rendbejön és szállít. Az urak barátságosan rázogatták egymás kezét, aztán elváltak. Általában az volt az érzésük, hogy emberileg közelebb férkőztek egymáshoz. Már a magasabb árakról is szó esett.

Jacques Opper pedig Macheathet meghívta hétvégre Warborn Castlebe.

Ez alkalommal Macheath Pollyt magával vitte. Fannynek minden rábeszélő készségére szüksége volt, hogy Polly öltözetét megfelelő színvonalon tartsa. Macheath úgy ki akarta öltöztetni, mint egy hercegnőt: ez még nagyobb baklövés lett volna, mint hetekkel ezelőtt Bloomsbury szándéka, hogy Jennyt magával viszi. Opperné nagyon barátságosan fogadta Pollyt.

Polly nem beszélt sem túlsokat, sem keveset és csak azon csodálkozott, hogy az Opperek olyan hangosan csámcsogtak evés közben.

Az üzlet szeniorfőnökénél, Mr. Jacques Oppernél, ismét rendkívüli sikere volt — éltesebb uraknál általában sikere szokott lenni.

A parkban sétált Macheath és Jacques Opper és a bankár az ősrégi, csomós tölgyfákra mutatott, a fák zöld pázsit közepén állottak:

— Nézze csak, kedves Macheath, milyen magukban állanak, egymástól nagy távolságban. Jól teszik, úgy-e? Tudja, azokra az emberekre emlékeztet ez engem, akiknek szerencséjük van. Ezeknek a fáknak is szerencséjük van. Az embernek eszébe sem jut, hogy nem az ő érdemük, hogy a kertészek olyan gonddal ápolták őket: pompásan festenek.

Macheath némán lépkedett mellette és elhatározta, hogy szerencséje lesz.

Sajnálatos módon azonban egy disszonáns hang csendült meg az ügyek harmonikus fejlődése közben: Macheath értesítést kapott Brown főfelügyelőtől, hogy most már nem tudja tovább meggátolni barátjának letartóztatását. A neheztelő kérdésre, hogy miért, Macheath azt a választ kapta, hogy Mary Swayer kisiparos meggyilkolásának gyanúja alapján.

X.

Uraságok után takarítom a szobát,
Ágyat vetek én valahánynak.
Egy ronda lebuj ez a garnihotel,
Egy lány, aki borravalót fogad el:
Ki néz a szemébe a lánynak?
De egy este majd a parton összecsődül a nép
És kérdezi a nép: mi ez a lárma?
Látják: az ablak üvege mögött nevetek,
Súgják: „mért nevet ez a lány ma?"
    És a tíz mozsárágyús
    És nyolcárbócú vitorlás
    Horgonyt vet a révben.

Majd szólnak: menj, takarítsd a szobát,
Fogd, itt van a penny is érte.
És elteszem és meg is ágyazok én,
Úgyse tudják még, hogy ki is vagyok én,
Úgysem alszik már az ágyban, aki kérte.
És az este már a part felől megdördül az ég
És felfigyel a nép a bömbölésre,
Látják, mint állok az ablak előtt,
Súgják: „de szilaj a nevetése!"
    És a tíz mozsárágyús
    És nyolcárbócú vitorlás
    Ágyúzza a várost.

Urak arcán jéggé fagy a nevetés,
Mert dőlnek sorra a házak.
Leomlik minden — marad ez a ház,
Majd kérdik: mért van ez? Itt ki tanyáz?
Ki miatt kímélik a házat?

És a garni körül összecsődül a nép
És kérdezi: miért marad ez meg?
Látják: hajnalra nevetve kimegyek,
„Ő volt!“ — suttogva remegnek.
    És a tíz mozsárágyús
    És nyolcárbócú vitorlás
    Felvonja a zászlót.

Százával száll majd partra a hajós
És megveti a földön a lábát.
És láncon hajtja a népet elébem
És fennhéjázón kérdezi tőlem:
Mondd, kinek akarod ma halálát?
És akkor a téren elnémul a tömeg
És azt ölik meg, akire intek.
És csak ennyit mondok: „Mindet!“
Már potyog is a sok fej — hopplá!
    És a tíz mozsárágyús
    És nyolcárbócú vitorlás
    A távolba röpít.

(Egy konyhalány álma)

MÉGEGYSZER SZEPTEMBER HUSZADIKA

Mary Swayer kötöttáruüzlete a Mulberry-streeten volt, a Waterloobridge közelében. Amikor Fewkoombey meglátogatta, a bolt mögött lévő kis lyukban lakott két gyermekével, a legtöbb S.-áruháztulajdonosnak ilyen volt a lakása. A bolthelyiség valamivel nagyobb volt a szokottnál és egy függöny két részre osztotta. Az előrészben állott az eladópult, a hátulsó részben pedig két serdületlen varrólány dolgozott gázlámpafénynél. A lakás céljára szolgáló kamra az udvar felől kapott világítást, egy csöppnyi ablakon. A varróműhely számára már nem volt elég ez a fény, habár az ajtó állandóan nyitva volt, már csak a fűtés miatt is.

Marynek nem ment jól a dolga. A férje Mafekingnél volt és úgyszólván semmit sem tudott küldeni neki. Mielőtt egybekeltek, a férfinak volt már egy felesége és a válás következtében a zsoldját kétfelé kellett osztani.

Az üzleten jelentékeny adósságok voltak. Mac csekkje nem tartott sokáig. Az asszony kissé lomha is volt és nem nagyon értett az üzlethez. Alig fizetett valamit a varrólányoknak, de hát a munkateljesítményük sem ért sokat. Mary nagyon vágyott a

tetszésre és mindig megkínálta őket valamivel, amikor elővették sovány margarinos kenyerüket és munkájuk mellett órákhosszat majszoltak. Mary minden embernek tetszeni akart és szerette, ha nagylelkűségét megcsodálják. Még pénzt is adott kölcsön.

A kirakatablakon keresztbe ragasztottak egy papírszalagot, ez állt rajta: HADIASSZONY ÜZLETE. Szivesen mesélt a vevőknek a férjéről, aki Mafekingnél harcol és megmutogatta a Timesből kivágott stratégiai vázlatokat, amelyek az ostromlott város helyzetét ismertették. Nagyon csinos volt a pult mögött és az egészben csak ott volt a hiba, hogy éppen ezeket az árucikkeket többnyire asszonyok vásérolják és nem férfiak. Egyébként sokkal jobb üzletet csinált volna bizonyára. De akkor sem lett volna szabad elnézésből vagy szórakozottságból egy alsónadrág helyett kettőt becsomagolnia. Az ilyesmi aláássa a vevők bizalmát.

Fewkoombey meglátogatta néhányszor esténként, üzletzárás után és elüldögélt nála, míg az asszony lefektette a gyerekeket és takarított.

Mary elmesélte, hogy mennyi kellemetlenséget okoz neki a kirakatablakba ragasztott plakát. A szomszéd üzletek szemrehányásokat tesznek, hogy ez tisztességtelen verseny. Azt mondják, hogy úgyis túlságosan olcsó harisnyáinak semmi köze ahhoz, hogy a férje katona. Hazafias meggondolások alapján is kifogásolható az ilyen cégtábla. Nem valami szép dolog, ha angol katona felesége a közönség könyörületességére hivatkozik.

Az utóbbi érvet Fewkoombey is elfogadta.

Macről nem sokat beszélt a nő. Polly felől is alig érdeklődött. Végre is évek óta alig látta már a férfit.

Amióta a varróleányok dolgoztak, valamivel jobban ment az üzlet. Megélénkült.

Elérkeztek azonban azok a napok, amikor az áruszállítás elapadt. Már nagyon magából kikelve jött haza az ülésről is, amelyen Macheath az S.-áruházak és az Aaron-üzletek egyesülését közölte. Ez megint csak azt jelentette, hogy az árak lejjebb szállnak és most már nem kapják olcsóbban az árut, mint a nagy Aaron-üzletek. Nem érdekelte a szűkölködő londoni lakosság. Mac szónoki művészete körülbelül azt jelentette számára, mint télen a felhők havazóművészete, vagy a hajó számára a viharos tenger hullámainak romboló művészete.

Az üzletek egyre lejjebb mentek az árakkal. A Chreston-üzletek is elkótyavetyélték áruikat. És most ősszel piacra kellett dobnia a gyapjút és fonalat, mert az emberek gyapjút és fonalat akartak vásárolni! És most egy nyomtatott cédulát kapott, hogy jól

gazdálkodjék az árukészletekkel, mert egyelőre nem kap utánpótlást. Rögtön elvesztette a fejét.

Az ellenállóképessége teljesen megszűnt. A gondok és az egészségtelen életmód teljesen tönkretette. Túlságosan korán is kellett megkezdenie a pénzkeresést. A gyakori és tökéletlenül végrehajtott magzatelhajtások is sokat ártottak neki. Az emberek természettől fogva a harmincas éveik kezdetét tartják legjobb idejüknek, ha nem vezetnek egy S.-áruházat a Sohóban. Sok olyan férfi és asszony volt, mint ő, Londonban és egyebütt is.

Eleinte azzal próbálkozott, hogy Mackel beszélhessen. Persze nem jutott be hozzá. Fanny Crysler esetről-esetre biztatgatta. Végül is arra kényszerült, hogy elmenjen a „Tükör" szerkesztőségébe, ha még csak szóba sem áll vele a férfi.

Azután sem volt hajlandó vele szóbaállni, így hát egy este Fewkoombey társaságában elment a „Tükör" szerkesztőségébe.

Nagyon kedvesek voltak ott hozzá. Pénzt ígértek neki, ha anyagot ad az S.-áruházak Napoleonja ellen. Az áruk származásáról akartak megtudni valamit. Erről azonban nem tudott semmit. Az áru a Központi Bevásárló Társulattól jött. Elmondta ellenben, hogy Macheath a „Döfős".

Az emberek tátott szájjal bámultak rá és homéri kacajban törtek ki. Amikor a nő zavartan elmondta, hogy Mac tette el láb alól Eddy Blacket, jóakaratú tréfálkozással ütögették a lapockáját és meghívták vacsorára.

Kétségbeesetten távozott. Fewkoombey jelentette a dolgot Peachumnek. Ez volt az első eset, hogy valamit jelenthetett.

Peachum a kis, sötét irodában állt, fejebúbján a keménykalap és elgondolkozva nézett rá. Kiküldte a kövér cerberust. Mégis csak veje ez a Macheath.

A dolog teljesen használhatatlan volt. Már a koldusai is hírül hozták, hogy Macheath a „Döfős". Persze nem volt olyan ostoba, hogy a rendőrfőnökségre szaladjon ezzel. Egyszerűen kinevették volna. Kétségtelen volt, hogy ez az ember a mélységből kapaszkodott föl a társadalomba. De Peachum is túlzásnak tartotta, hogy ő lenne a „Döfős". De ha az is lenne: az ilyesmi teljesen érdektelen dolog. Pazarolják mások az idejüket arra, hogy olyan valóságokat kutassanak, amelyek valószínűtlenül hangzanak. A valóság semmi, minden a valószínűség!

— *Tudja mindenki* — mondogatta gyakran Peachum —, *hogy a tehetősek bűncselekményeit semmi sem palástolja jobban, mint a tettek valószínűtlensége. A politikusok csak azért lophatnak, mert korruptságukat általában finomabbnak és átszellemültebbnek tart-*

ják, mint amilyen. Ha lefestenének egyet olyannak, amilyen, teljes otrombaságában, mindenki felkiáltana: micsoda otromba patron! És a festőt értenék ezalatt. És mégis, éppen az otrombaság hatásos, éppen azért, mert valószínűtlen. Mr. Gladstone a legnagyobb lelki nyugalommal felgyujthatná a Westminstert és kijelenthetné, hogy a konzervatívok tették. Természetes, hogy senki sem hinné el róluk, mert a világ véleménye szerint sokkal finomabb eszközökkel érhetik el, amit akarnak, de viszont senki sem írná Mr. Gladstone számlájára az ügyet. Egy miniszter csak nem szaladgál föl és alá petróleumos kannákkal! A jómódúak — mondja a kisember — természetesen nem nyúlnak csak úgy mások zsebébe, hogy kiszedjék a pénzt. Kétségtelenül különbség van a módszerek tekintetében egy közönséges bankrablás és aközött, ahogy Rotschild érdekkörébe von egy bankot. Ezt mindenki tudja. Én azonban többet tudok: aki nagyban bűnözik, csak az lehet biztos benne, hogy nem kapják el, ha kis bűntetteket is elkövet, mert gyakorlata van.

Fewkoombeynek azonban továbbra is el kellett járnia Swayernéhez, hátha ki tud szedni belőle valami jobbat.

Így hát a katona sokat ült az asszonynál ezekben a napokban. Egész estéket átbeszélgettek. A nőnek az a homályos érzése volt, hogy valami történik a magasabb régiókban, ami feltétlenül tönkreteszi őt.

Macheath arra csábította, hogy a kis pénzét a boltba fektesse és most nem segít rajta. Úgy festett minden, hogy nagyon sürgős a segítség. Az asszony szemében nem is látszott olyan fontosnak, hogy nem jön több áru. Most éppen semmi sem volt. Akkor kell Macheathnek segítenie, ha majd a boltbért nem tudja kifizetni!

— Ennek az embernek a lelkiismeretét terhelem én — mondta a nő —, az ember nem tehet semmit a sorsa ellen, Fewkoombey. Az én sorsomat úgy hívják, hogy Macheath és Nunheadben lakik. Sokszor gondolok arra, hogy a két öklömmel kellene az arcába vágnom. Ez olyan-olyan jó lenne! Legalább álmodni tudnék arról, hogy miképpen büntetem meg az aljasságáért. Mindig szeretnék erről álmodni, de sohasem sikerül. Túlságosan fáradt vagyok éjszakánként.

Más alkalommal így panaszkodott:

— Minden fillért a fogamhoz verek. Azt mondják, hogy sokat hitelezek. Hogy nagyon jószívű vagyok. De ez nem igaz, ez hamis vád. Ha nem hitelezek, akkor elmaradnak a vevőim. Itt csak kisemberek vásárolnak. Más a nagy üzletekbe megy, ahol nagyobb a választék. Az a legnagyobb baj, hogy ez az ember megengedte, hogy

a Clithestreeten egy új S.-áruházat nyissanak. Ezzel teljesen kicsinált. Ez már túlsok.

Mindig visszatért erre az új üzletre. Éjjel-nappal ezzel foglalkozott. Egyre gyakrabban beszélt a vízbeugrásról.

Fewkoombey ott üldögélt, amikor az asszony elrakta a kartonokat és kissé nyujtózkodva feltette a polcokra a végeket. Egy lyukas szalmafonatú, háromlábú szék szélén ült, háta és a szék háta között mindig néhány papírdoboz szorult. Szívta az agyonrágott pipáját, amit onnan mentett meg, ahol a lábát kellett hagynia és bölcs beszédeket tartott:

— *Tehetségtelen vagy* — mondta lassan, nyugodtan —, *nincs, mit eladj. Kis melledet és a friss bőrödet hamar kiárusítottad. Nagyon olcsón adtad le magadat, de lehet az is, hogy nem is kaphattál volna többet. Hiszen mindenfélét kívánnak az emberek. Vannak, akik színültig telve vannak tehetséggel, hogy mindent jól eladjanak, csak négy falat kell húzni köréjük és máris kész a bolt. Nem tartozol közéjük, én sem. Az olyan emberek, mint te, meg én, sós vizet akarnak eladni a tengerparton. Nincs tehetségünk, annyi sincs, ahány fog a tyúk csőrében. És mégis találtam egy helyet magamnak, de hát itt sem maradhatok örökké. Ez is inkább véletlenség. Még mindig nem tudom pontosan, hogy tulajdonképpen miért etetnek ott. Folyton keresek valamit, ami által nélkülözhetetlenné tehetném magamat. Valamit ki kellene találni a kutyák körül, folyton erre gondolok. Etetni mindenki tudja őket. Kellene valamit kitalálni, hogy ezt mondják: hol is az a Fewkoombey? Rögtön legyen itt, nem megy nélküle a dolog. Megállt az egész verkli, na, hálistennek, végre itt van! Mióta keresem már ezt az ötletet, de nem találtam semmit. Ha nincs az embernek tehetsége, akkor valami mással kell ezt pótolni. Akkor duplán, meg háromszorosan fontossá kell tennie magát.*

Amikor idáig ért, nyugtalanná vált ültében és megint nyaggatni kezdte a nőt. Faggatta Macheath felől. Valami bizonyosságot, valami adatot kellett szereznie róla, ha nem akarta, hogy elbocsássák.

De csak bizalmatlanná tette az asszonyt és Mary nem mondott semmit. Majdnem mindig csak általánosságokban beszélt.

Egy öregasszonnyal — szintén S.-áruháztulajdonos volt és azon az ülésen ismerkedtek meg, ahol Macheath az Aaron-konszernnel való egyesülésről beszélt — egyszer elment Mary egy jósnőhöz. Többször is elmesélte ezt a kirándulást Fewkoombeynek.

Nem volt drága jósnő.

— Valószínű — mondta Mary —, hogy nem is olyan jó, mint az olyan, amelyik sok pénzt kér.

Egy ház hátsó udvarában lakott, az ötödik emeleten és a konyhaasztalon vetett kártyát. Le sem ült. „Mintha könyv nélkül mondaná", sebesen darálta le a mondókáját, „alig rakta le a kártyákat" — lehet az is, hogy hasból csinálta az egészet.

— Maga az élet viharaiban megedződött jellem — mondta az öregasszonynak, aki üzleti gondjait cipelte ide —, megszokta, hogy a környezetére kényszerítse az akaratát, maga nagyon erőszakos. Az életét energikusan és biztosan kézben tartja és végül is diadalmaskodnia kell. Mindenesetre ügyelnie kell, hogy két szenvedély, ami erősen tombol magában, le ne győzze és vigyázzon egy hölgyre, akinek B-vel kezdődik a neve. Ez a nő a maga szerencséjének útjába állhat. Jövő júniusban legyen óvatos, mert akkor lép a Sirius a Mérleg jegyébe és ez magára nézve kedvezőtlen. De ez az egyetlen veszély, amit látok. Egy shilling, hölgyem.

Mary betéve tudta az egészet, nevetett is rajta. Jósoltatott volna magának is, ha az öregaszonynál nem sült volna el ilyen rosszul a dolog.

— Az ember mégis csak szeretné tudni a dolgokat — mondta — és hol tudhat meg valamit?

A „Tükör"-nél tett sikertelen látogatás után Mary egy péntek délelőtt megint beállított Fanny Crysler régiségboltjába. Fanny valósággal megrémült a külsejétől és egész délelőtt ott tartotta, mert azt hitte, hogy Mac csak előkerül. Mac azonban nem jött, így hát a két nő délben kiment Mac nunheadi lakására, bár tudta, hogy milyen kényelmetlen lesz a dolog Macnek.

Polly barátságosan fogadta őket. Leültette a nőket egy szépen berendezett szobába, maga pedig a konyhába ment, hogy teát főzzön. Kötényt kötött maga elé, a fiatal háziasszonyok fürge szorgoskodásával tett mindent, ezeknél a fiatal teremtéseknél még valami szexuális íze van a fazekakkal való tevékenykedésnek is.

Fanny kifejezetten megtiltotta Marynek, hogy üzleti ügyekről beszéljen. Meg akarták várni Macet. Mikor azonban Őszibarack behozta a teát, Mary sírvafakadt. Már nem várhatott sokat.

Majdnem mindent elmesélt, amit elmondhatott, persze az esztelen vádaskodást nem, amin a „Tükör" majd megpukkadt a nevetéstől. Mindent elmondott azonban, amiből kiviláglott, hogy Mac felelős vele szemben.

Polly kíváncsian nézte. Még nem is jutott hozzá, hogy leüljön. A teáscsészéket egész idő alatt a kezében tartotta.

A tényállás világos volt: Mac ezt az asszonyt egyik S.-áruházba

csalta és most engedi, hogy ott elpusztuljon. Ehhez képest nagylelkűség lett volna, ha agyonüti egy mészárostaglóval, miután megúnta.

A teáskészlet kissé remegett Polly kezében, amikor felelt Marynek. Körülbelül ezeket mondta:

Ő nem tudja áttekinteni ezeket az üzleti ügyeket. Nem látszik előtte egészen hihetőnek, hogy a férje (a férjem!) Maryt egy S.-áruházba „becsalta" volna. Nyilván neki ajándékozta az üzletet. Mint feleségnek, védelmébe kell vennie Macet az ellen a nevetséges vád ellen, hogy Mac Maryt ott engedi elpusztulni. Nemcsak neki van S.-áruháza. Mac valószínűleg nem hagyja elpusztulni mindazt a sok embert, aki ilyen áruházban dolgozik. Ez kissé mégis csak valószínűtlen. A többi dologra vonatkozóan egyet kell mondania, úgy beszél most, mint asszony az asszonyhoz: hogy Mac a házassága előtt milyen életmódot folytatott (életmódot folytatott!), ahhoz semmi köze. Mint asszonynak meg kell mondania azonban ezt is: ha egy nő leadja magát egy férfinak, rendszerint tudja, hogy miért teszi ezt. A saját kockázatára kell ezt tennie. Nem kívánhatja a szóbanforgó férfitől, hogy egész életén át eltartsa. Hiszen így harmincas korára minden férfinak féltucat családja lehetne. Nem mindig más a hibás, ha valaki a kerekek alá kerül.

Mindezeket előadván, kissé heves mozdulattal letette a teáskészletet az asztalra és hirtelen csend támadt. Swayerné abbahagyta a sírást és üres arckifejezéssel nézett az előtte álló fiatalasszonyra. Fanny is elcsodálkozott. Egyetlen lendülettel felállt.

Mary is kiegyenesedett és ha lassabban is, ő is felállt. Körülményesen és bizonytalan kézzel szedte fel a kézitáskáját az asztalról.

Közben Polly felvette megint a teáskannát és tölteni kezdett a csészékbe. A kanna még a kezében volt, amikor a két asszony elment.

Fanny magával akarta vinni Maryt. Mary azonban fejét rázta és felszállt egy omnibuszra. A tekintete révedezett és a kocsi nem a Mulberrystreet, nem Mary üzlete irányába ment. A gondolkodása már nem volt egészen rendben. Már csak 27 (huszonhét) órája volt hátra az életéből.

Fanny a nap hátralévő részében Macheath után nyomozott. De csak másnap délelőtt találkozott vele, amikor a férfi hirtelen beugrott az üzletbe, nyugtalan és meglepett volt, mert a felesége elmondta a két asszony látogatását. Elment Fannyhez és tudni akarta, hogy mi történt. Fanny mozdulatlan arccal elmondott mindent. Polly viselkedése sokkal visszatetszőbb volt, minthogy elmond-

hatná. Rögtön érezte, hogy ő is csak alkalmazott. Mac magatartása hasonlóan ellenszenves volt.

Szóbahozta a Clithestreeten nyitott új üzletet és azt, hogy Swayerné erejének végére jutott. Folyton a vízbeugrásról beszél.

A férfi dühösen nézett rá, amikor Fanny közölte vele, hogy Mary várja a Mulberrystreeten. Akkor elviharzott. Ez volt az a nap, amikor a KBT a második felügyelőbizottsági ülést tartotta. Addig még egy csomó elintéznivaló dolga volt.

Néhány órával később küldöncöt szalajtatott egy cédulával, hogy Swayerné várjon rá hétkor a nyugatindiai dokkok mellett egy kocsmában. Eszébe jutott, hogy a nő mindenfélét tud felőle.

Amikor Fanny öt óra tájban a Mulberrystreetre ért, nagy megkönnyebbülésére még nyitva találta az üzletet. Mary a pult mögött ült és bólintott az üzenet hallatára. Az üzletben volt egy falábú férfi is.

Pontosan hatkor Mary bezárta az üzletet, hazaküldte a varróleányokat és hamarosan lefektette a gyerekeket. Aztán Fewkoombey társaságában a nyugatindiai dokkokhoz ment. Így hát tulajdonképpen mindig volt valaki mellette az utolsó óráiban.

A katona megpróbálta útközben, hogy szólásra bírja. Mary azonban csak egyszavas válaszokat adott. A kocsma előtt elküldte a férfit. Hiába kísérte idáig. És a férfi véleménye szerint olyan könnyen mondhatott volna neki valamit, ami megerősítette volna Fewkoombey állását Mr. Peachumnél.

Ilyen időtájt üres volt a kocsma. Swayerné kétóra hosszat várt, amint később a kocsmáros vallomásából megállapítható volt. Macheath nem jött, az asszony a dokkok irányában távozott. Amint a kocsmárosnak mondta, elébe megy annak az úrnak, akivel találkoznia kell. Nem ment azonban már senkinek és semminek elébe.

Néhány órával később egy rendőr és két kikötőmunkás fogta ki a vízből.

MR. PEACHUM KIVEZETŐ UTAT LÁT

Swayerné megkérte Fewkoombeyt, hogy menjen vissza és nézze meg, mi van a gyerekekkel és odaadta a kulcsot, így hát éjszakára ott kellett maradnia a katonának. Máskülönben nem tudott volna az asszony bejutni a lakásába.

Reggel felé hazahozták a nőt. Az üzletbe összecsődült a szomszédság, mindenféle ember összeverődött, a katona sem keltett feltűnést és elmehetett. A holtteste a pultra fektették, mert a szobában az ágyon kötöttáruval telt dobozok voltak.

Fewkoombey útján Peachum kellő időben tudomást szerzett Mary Swayer haláláról és így azonnal foganatosíthatta a szükséges rendszabályokat. Első dolga az volt, hogy megállapíttatta a valódi tényállást.

Harminc koldust küldött ki, hogy a nyugatindiai dokkok táján, a Mulberrystreet környékén, Fanny Crysler régiségüzletében és Nunheadben adatokat szerezzenek.

Amikor a rendőrség elsőízben kiszállt a Mulberrystreetre, Peachum emberei már ott voltak.

Megtudta, hogy a dokkoknál munkások elmondták, hogy kilenc óra tájban egy asszonyt láttak, aki gyors léptekkel a part felé ment. Délután Fewkoombey a Mulberrystreetre ment, hogy a gyerekeket Fanny Cryslerhez vigye és onnan magával hozta a cédulát, amelyen Mac üzenete állott. Az egyik gyerek kissé összerágcsálta a papírt. Már aznap délután világosan látta Peachum, hogy öngyilkosságról van szó.

Egészen bizonyos akart lenni a dolgában, ezért két napot szánt arra, hogy Macheathet illetően adatokat szerezzen be. Nem lehetett ugyan megállapitani, hogy a kérdéses időben hol tartózkodott, de biztos volt, hogy ezen az estén Mary Swayerrel többé nem találkozott. Szükség esetén ennyi elég volt arra, hogy vádat lehessen emelni.

Megdönthetetlen bizonyosságra volt szükség, hogy Macheathnek nincs köze Swayerné halálához, mert különben nyilván remek alibije van. Így is lehet ugyan, de hát ez majd elválik. Előkészített alibije semmiképpen sem lehet. A valódi alibi mindig kevésbé hihető és kevésbé határozott.

Peachum fogadott egy jó ügyvédet, aki majd az elárvult Swayer-gyermekek nevében magánvádlóként lép föl és eljuttatja a bizonyító anyagot az államügyészhez. Megtehette, hiszen szegénygondozó és közgyám volt.

Walley, az ügyvéd, teljesen egyetértett Mr. Peachummel Macheath alibije tekintetében. Kijelentette:

— Mindazok alapján, amit tudunk, én is teljesen kizártnak tartom, hogy vejeurának bármi köze lehetne Swayerné halálához. Ennek következtében teljesen valószínűtlen, hogy alibije legyen. Majd fecseg valamit a „vendéglőben ülés"-ről, vagy „színházi esté"-ről, vagy „nem kompromitálhatom a hölgyet"-ről. A mostani helyzetben az utóbbi védekezés önnek nagyon kapóra jönne, ugyebár? Valódi alibi csak akkor van, ilyen csak akkor készül, ha valaki bűncselekményt követett el. A bűntevésnek ez egyik részlete, még pedig a főrésze. Gondoljunk csak a politikára! Ha például valaki

háborút kezd, mindig van alibi! Ne is beszéljünk az államcsinyekről! Mindig a megtámadott a bűnös. A támadónak alibije van!

A bizonyító anyag Macheath kézírásos cédulájából, Fewkoombey, az egykori katona vallomásából és két koldus tanuságtételéből állott, akik eskü alatt állították, hogy szombaton este Macheathet az általuk ismert Swayerné társaságában látták a nyugatindiai dokkok környékén.

MR. MACHEATH NEM KIVÁNJA ELHAGYNI LONDONT

Macheathet csak a következő csütörtökön tartóztatták le. Amikor megkapta Brown értesítését, feleségét a város keleti részén levő hotelbe rendelte. O'Hara hozta oda az asszonyt és hármasban vacsoráztak. O'Hara utánajárt a dolognak, későn értesült azonban a történtekről. Feltűnő volt Fanny Crysler hallgatása: neki tudnia kellett Mary Swayer haláláról.

O'Hara személyesen is járt Brownnál. Brown ugyancsak későn tudta meg, hogy az ügy kapcsolatban van Macheathtel. Beecher a Scotland Yardról végezte az első nyomozást, egy átkozott kopó, aki ha egyszer nyomot talált, nem tudott többé uralkodni magán. Beecher előbb öngyilkosságra gondolt, éppen elég motívumot talált az öngyilkosságra egyes S.-áruháztulajdonosok kihallgatása és az áruházak súlyos helyzetéről írott „Tükör"-cikkek alapján. Peachum azonban határozott vádat emelt Walley ügyvéd útján és Beecher vizsgálat tárgyává tett egy féligkész levelet, amit a halott Swayernénél találtak. Ebben a levélben Mary beismerte, hogy névtelenül elküldött valahova néhány ujságkivágást, amelyek a „Döfős"-ről szóltak és megkérdezte, hogy a címzett nem hajlandó-e „kissé tisztességesebben" viselkedni vele szemben. A levél megszólítása ez volt: „Kedves Mac!"

O'Hara tudta a pontos időt is, amikor Mary meghalt: este kilenc óra körül történt a dolog. Amikor ezt közölte, Macheath gyors pillantással a szeme közé nézett. Kilenc óra, nagyon kedvezőtlen időpont. Kilenckor Macheath a KBT ülésén volt. Ennek a megbeszélésnek a tartalmát, sőt Macheath jelenlétét a KBT épületében is feltétlenül titokban kell tartani, különben az utóbbi idő minden munkája kárbavész. Bloomsbury jóindulatú, jámbor állat, de biztosan nem tud hazudni a bíróság előtt és nem mondja, hogy az urak bridzseltek.

Macheathnek tehát el kellett tűnnie és legalább addig, míg Brown a vizsgálatot leszereli, vagy pedig a Kereskedelmi Bankkal tisztázódnak az ügyek, külföldön kell tartózkodnia. O'Hara azt

javasolta, hogy Macheath Fanny és Grooch társaságában utazzék Svédországba és egyúttal szervezzék meg az ottani „beszerzést" is.

Az üzlet tekintetében O'Hara teljhatalmat kívánt, Macheath azonban inkább Pollyra akarta bízni az üzletet. Egy darabig vitatkoztak ezen, aztán O'Hara távozott.

Polly sápadtan hallgatott, nem kérdezett semmit. Megértette, hogy az egész dolog apjának akciója Macheath ellen. Meg volt győződve arról, hogy Swayerné csak azért ugrott a tengerbe, hogy bosszút álljon Macheathen. Semmiképpen sem akart azonban beleegyezni, hogy Mac Fanny Cryslerrel Svédországba utazzék.

Szótlanul mentek hazafelé vacsora után. Az asszony vetkőzés közben haragosan beszélni kezdett a Fannyvel együtt való utazásról, Mac azonban nevetett és minden akadékoskodás nélkül megígérte, hogy Fannyt Londonban hagyja. Közölte azt is, hogy Fanny Grooch irányában van érdekelve. Polly mégis bizalmatlan volt. Mindent elhitt Macnek, csak olyasmit nem, ami nőkkel állott összefüggésben.

Késő éjszaka Polly sírására ébredt a férfi. Az asszony előbb összevissza beszélt mindenfélét, aztán — miután megegyeztek, hogy a férfi nem haragszik meg — elmesélte, hogy egy héttel ezelőtt valami nagy butaságot álmodott. Azt álmodta, hogy O'Harával aludt. Pityeregve kérdezte, hogy ez nagyon csúnya dolog-e, Mac pedig jéggédermedve feküdt mellette.

— Látod — mondta az asszony —, most haragszol. Nem kellett volna elmondanom a dolgot, az ember sose mondjon el semmit. Igazán nem tehetek arról, amit álmodom. Egész rövid volt az álom és nem is biztos, hogy O'Hara volt. Lehet, hogy nem is ő. Csak felébredéskor gondoltam és nagyon megijedtem ettől a gondolattól. Nem akarok senki mással aludni, csak veled. De hát az álmaimról nem tehetek. Rögtön arra gondoltam: most mit csináljak? Elmondom Macnek a dolgot, az jó lesz. De aztán arra gondoltam, hogy nem értesz meg és azt hiszed, hogy érdeklődöm O'Hara iránt, pedig ez nem igaz. Egyáltalán nem tetszik nekem. No, Mac, hát mondd azt, hogy nem számít az egész! Olyan boldogtalan vagyok, hogy ilyesmit álmodtam. Ha nem kellene elutaznod, egyáltalán nem szóltam volna a dologról. Azóta nem is álmodtam ilyen butaságot. Legfeljebb rólad!

Mac egy darabig szótlanul feküdt, nem felelt. Aztán, észre sem véve az asszony törleszkedését, odasímulását, kurta, rekedt mondatokban kérdéseket tett fel, mozdulatlanul fekve. Pontosan, hogyan történt a dolog? Ágyban voltak? Direkt azért feküdtek az ágyba? Csak megölelte a férfi, vagy más is történt? Az asszony is résztvett

a dologban? Tudta rögtön, hogy O'Hara a férfi? És ha igaz, hogy csak a végén jött rá, miért nem hagyta abba legalább akkor? Jólesett? Ha nem esett jól, akkor miért nem hagyta abba, amint felismerte O'Harát? Mit ért azalatt, hogy „nem esett különösebben jól"? Számtalan ilyen kérdést tett föl, míg végre Polly úgy kifáradt a sírásban, hogy elaludt.

Végül persze megint egymásra találtak és Macheathnek jólesett, hogy az asszony megint viharosan követelte az ígéretet: nem utazik Fanny Cryslerrel. Macheath pedig rábeszélte a feleségét, hogy menjen vissza a szüleihez. Azzal okolta meg a kívánságát, hogy ott segíthet a legtöbbet neki. Megtudhatja, hogy mit tervez az apja Macheath ellen. Aztán megnyugodva elaludtak.

Másnap reggel elbúcsúztak egymástól. Macheath távozásakor megint a marhabőrkesztyűt húzta fel, de a jó, öreg tőrösbotját is magához vette. Csak késő este ment a vonata, addig azonban még sok tennivalója volt. O'Hara emberei nem voltak a legjobb hangulatban és Aaront, meg a két Oppert is meg kellett még látogatni.

Először Gawnhoz ment Macheath, akinek annakidején átadta Coax ellen az anyagot. A dolog eddig még nem jelent meg. Gawn nem volt otthon. Azt mondták, hogy a „Correspondent"-nél van. A lap szerkesztőségében néhány ujságíró társaságában üldögélt, lóversenytippeket akartak kicsikarni belőle. Amikor Macheath belépett, sajátos csend támadt.

— Hohó! — szólalt meg a fiúk közül valaki — Macheath! Nálunk akarja benyujtani a tiltakozását a letartóztatás ellen? Vagy itt történjék meg a dolog? Ez nagyon kedves magától.

A negyedfontnyi gumit rágó és mosolygó Gawn, aki középen ült, vette észre elsőnek, hogy Macheath semmiről sem tud, elővett egy ujságot a zsebéből.

Már keresték Macheathet. Képe és neve benn volt a reggeli kiadásban. Beecher nyilatkozatot adott és beszélt az áldozatnál talált féligkész levélről is.

Gawn Macheathbe karolt és elvitte innen.

Egy kocsmába mentek.

Gawn kifejtette, hogy az anyag, amit Coax ellen kapott, tulajdonképpen a tengerészeti államtitkár, Hale ellen jó, hiszen az ő feleségéről van szó benne. A legrövidebb időn belül megindul a kampány.

Elhallgatta azt, hogy a rábízott anyagot egyelőre csak zsíros zsarolásra használta fel. Jókora summa pénzbe került a dolog Mr. Peachumnek. Polly hozománya nem szaporodott meg ettől.

Macheath mégegyszer kifejtette, hogy nincs szükség nyilt botrányra, inkább azt akarja, hogy alaposan megfélemlítsék a társaságot, amely Coax körül csoportosul. Gawn megígérte, hogy megteszi, ami csak tőle telhetik és egyúttal interjút kért.

Összeállítottak egyet.

Az esti kiadásban meg is jelent. Macheath, a nagykereskedő, nagyon csodálkozott a rendőrség vádaskodása felett.

— Kereskedőember vagyok — mondotta — és nem bűnöző. Vannak ellenségeim. S.-áruházaim példátlan sikere és fellendülése termelte ki őket. Nem szoktam azonban késsel a kezemben rájukrontani. A vásárlóim szolgálatában kifejtett fáradhatatlan munkával igyekszem győzedelmeskedni fölöttük. Néhány napon belül azoknak a fejére hullanak vissza az ellenem terjesztett gyanusítások, akik ilyesmiket híresztelnek felőlem. Remélem, senki sem kételkedik bennem a kiskereskedelem köreiből származó üzletbarátaim közül, akiknek érdekeit annyira a szívemen viselem. Ezt a Swayernét személyesen csak futólag ismertem. Úgy tudom, hogy volt egy kis S.-áruháza a Mulberrystreet környékén. Nem volt más dolgom vele sem, mint tucatnyi más áruháztulajdonossal. Úgy látszik, hogy maga dobta el az életét. Ez ugyanúgy elszomorít engem, mint minden más becsületes üzletembert. A depresszióra mostanában éppen elég ok van, ezt senki sem tudhatja jobban, mint éppen az üzletemberek. Swayerné anyagi helyzete minden valószínűség szerint különösen rosszul állhatott.

Az interjú után Macheath a Kereskedelmi Bankhoz hajtatott. Henry Opperrel találkozott.

A reggeli lapok nagy hűhóval közölték Macheath nevét és Opper megdöbbenten fogadta. Némán hallgatta végig, aztán így szólt:

— Semmiképpen sem szabad elfogatnia magát! Bűnös, vagy ártatlan, mindegy: az emberről ne mondhassák, hogy börtönviselt. Menjen külföldre! Onnan is lebonyolíthatja az üzleteit. A KBT-ben barátai ülnek és mi is szemmeltartjuk a dolgokat, ha kívánja. De menjen már a pályaudvarra! Aaron is járt már itt. Magánkívül van.

Macheath elgondolkozva távozott. Nem tetszett neki az a buzgalom, amellyel Opper az elutazásra akarta rávenni. Az alsó Blacksmithsquarere ment és ott benyitott egy mocskos fodrászszalonba. Az alacsony, hideg, füsttől bűzlő teremben nagy volt a forgalom. London fél alvilága megfordult itt. Sehol nem lehetett ennyi hírt megtudni.

A borbélyszékekben ültek. Macheath a várakozók közé telepe-

dett, egyik padra. Nagy rézedény állott előttük a földön, cigarettavégeket és rágógumit lehetett köpni bele.

Macheath nem látott ismerős arcot.

Egy kis emberke meglehetősen hangosan beszélt az egyik dán kikötő vámtisztjeinek okvetetlenkedéséről:

— Nem izgatja őket semmi könnyű kereset — panaszkodott —, szerintük a magamfajta kisember ne vegyen brilliánsokat. Vacak dolog! Zabálni akarnak, de hiába akar velük értelmesen beszélni az ember, csak az a válasz: nem megy, aranyom!

Macheath jól megjegyezte magának az embert: tetszett neki.

A fodrász, hatalmas hústorony, kis feje valóságos hajművészeti kiállítás, futó, ravasz pillantást vetett Macheathre. Az volt a megállapodásuk, hogy Macheath megjelenésekor a beszédet Mac ügyeire tereli. Meg is tette, az üzletben lévők a Swayer-gyilkosságról kezdtek beszélni.

Az volt az általános vélemény, hogy a nagykereskedőnek semmi köze sem lehet Swayerné halálához.

— Ilyen ember nem tesz ilyesmit — mondta meggondoltan a csempész. — Más dolga van. Van valami sejtelmetek arról, hogy mennyi dolga van egy ilyen alaknak egyetlen munkanapján?! Hogy a nő fenyegette volna? Mivel fenyegethette volna? Ha kinyitja a száját, rögtön lekapják felségsértés és hatóság elleni hülyeség címén.

— Kell is ennek alibi! Tíz font jutalmat fizet annak, aki kijelenti, hogy nem látta a kérdéses időben? A fenét, gukkerrel nézheti, hogy ki röhög hangosan, amikor lebukik, így áll a dolog.

Nem is beszéltek tovább a dologról.

Macheath nem várta meg, amíg rákerül a sor. Vastag botját a hóna alá fogva gyalog ment két-három uccával odább, egy roskadozó, egyemeletes házig, amelyben szénkereskedés volt. A kereskedő krétával írta ki az árakat egy fekete táblára.

Macheath elolvasta, hogy: elsőrendű kőszén — 23. Aztán tovább ment. A huszonhármas számú ház kapuját megkopogtatta a botjával és belépett a kapun. Néha huszonháromba került a kőszén, néha huszonhétbe, sőt huszonkilencbe is, attól függött, hogy hol volt pillanatnyilag a banda főhadiszállása. Macheath egyszer kifejtette O'Harának, hogy a szénárak számtalan olyan körülmény függvényei, amelyek egyáltalán nincsenek összefüggésben magával a szénnel. A szenesember egyébként egyáltalán nem árusított elsőrendű kőszenet.

Macheath döngő léptekkel átment két raktárnak berendezett

udvaron és a harmadik udvarban benyitott egy világos földszinti irodahelyiségbe.

Grooch és Father egy mahagóniasztalon ült. Sörösüvegek voltak a kezükügyében és Grooch éppen leveleket diktált egy csinosan öltözött, fiatal nőnek. A szomszédos helyiségekben ládákat csomagoltak.

A főnök belépésekor Grooch felállt, Father ülve maradt.

— Jó, hogy egyszer már bekukkant ide is, főnök — szólt Father mogorván. — Itt már nincs semmi összetartás, csak gyűlölködnek és vitatkoznak.

Macheath egy durván ácsolt polcról leemelt egy vaskos kötetet és a legközelebbi empíre-székre telepedett. A szék valaha jobb napokat és jobb társaságot látott. A KBT hivatalos irodái a Cityben voltak. Itt volt a raktár. A két hely között csak nagy kerülőkkel bonyolódott le a forgalom.

Macheath nem akart beszélni, amíg Father az asztalon ült. Ezért Grooch kezdett beszámolni a dolgokról.

A tétlenség nagyon rossz vért szült. A raktárak részben színültig vannak még áruval. O'Hara szabaddá tette az embereket, hogy dolgozzanak a maguk szakállára, míg újabb rendelések nem jönnek. Nem adta oda azonban a szerszámokat. A műszerek a társulat tulajdonai. O'Hara szakemberei azonban nem akarnak dolgozni már a régi, primitív eszközökkel. Hiszen egy üzleti betöréshez is legalább teherkocsikra van szükség. Mindenekelőtt pedig: pontosan kidolgozott tervek és együttműködés. Az emberek úgy érzik, hogy átejtették őket. Itt üldögélnek és majd felfalják egymást.

Macheath nevetett:

— Azt hittem, büszkék lesznek arra, hogy fixfizetéses tisztviselők lettek. De hát megint szabadon és kötetlenül akartak kifutni a nyilt tengerre — szólt hanyagul. — Folyton mozgolódnak és nem csodálkoznak soha, ha keresztülviszik, amit akarnak. Én bizony mindig a legrosszabbtól tartok, ha valami követelésemet keresztülhajszolom.

— Véghezvinnék ők is, amit akarnak, ha megkapnák a szerszámokat — válaszolt mogorván Father.

— No, igen, ha — szólt unatkozva Macheath.

Father mégegyszer nekivágott:

— Quite meg akarja venni tőlünk az új fúrót. Azt mondja, hogy megvan rá a pénze és rajta kívül más úgysem tud vele bánni.

— Nem adok el szerszámot — mondta szárazan Macheath. — Egyébként nem azért vannak itt az asztalaim, hogy üljenek rajtuk.

Kézbevette a raktárak kartonra ragasztott tervrajzát és egy fejmozdulattal kiküldte a leányt.

— Miért vannak még mindig tele a raktárak? Az a határozat, hogy a huszonháromig mindent ki kell üríteni.

Grooch Fatherre nézett, aki morogva felállt.

— Erről nem szólt semmit O'Hara — mondta és nem vette el a szemét Fatherről.

Macheath nem mutatta meglepetését. Lapozgatott az egyik katalógusban, hogy időt nyerjen. Aztán nyugodt hangon folytatta:

— A huszonkilences raktárakat ki kell üríteni. Lehetséges, hogy O'Harának rövidesen meg kell mutatnia az üres raktárakat.

— De hova vigyük a holmit? Főleg dohány és borotvakészülék van bennük. Egyelőre még raktáron kell tartanunk, mert túlságosan friss az áru. A birminghami szerzemény is köztük van. Erről még kilométeres cikkeket írnak a lapok. Meg aztán van itt bőr és gyapot, ezt jól tudnák használni az S.-áruházak.

— Mindent el kell vinni. Semmit nem szabad forgalomba hozni belőlük. Legokosabb lenne felgyujtani. Hiszen biztosítva vannak a raktárak.

Grooch alaposan megrémült:

— De hát nem használhatnák fel a holmit maguk a fiúk? Nagyon rossz hatást keltene, ha el kellene pocsékolniok, elvégre ők szedték össze az árut.

Macheath unatkozott:

— Azt hiszem, megfizettem őket érte. Az eltüntetésért is kapnak majd órabért tőlem. Nem akarom, hogy ez a holmi kikerüljön innen. Egyébként, ha dohányra van szükségük, vegyék meg, például az S.-áruházakban. Még valamit: az ideszóló papírokat a feleségem írja alá és nem O'Hara. Rendben vagyunk?

Felállt és kesztyűt húzott. Grooch még visszatartotta:

— Honneymaker bejött az uccánkba. Bármire vállalkozik. Rosszul sült el a biztonsági lakat ügye.

— Nem volt jó, vagy túljó?

— Minden rendben volna. Csak a gyár átejtette a szabadalom körül.

Macheath megint nevetett. Honneymaker a maga idejében a szakma egyik vezetőembere volt, elsőosztályú betörő. Testileg leromlott azonban — abban az időben nem űzték még a sportolást — és feltalálónak csapott föl, megszerkesztett egy biztonsági lakatot. Minden tapasztalatát felhasználta, egy tevékeny élet tapasztalatait, amely élet tele volt tanulmánnyal és hivatásszeretettel. Most

mesterére akadt egy ismert lakatgyárban, amelynek felajánlotta a találmányát.

— Kaphat egy S.-áruházat — szólt Macheath és röhögve elment.

Alapjában véve azonban nem volt jókedve.

A parancsokat nem hajtották végre. Aaronnak bármelyik nap eszébe juthat, hogy megnézze a raktárakat. Fanny abban a hiszemben, hogy üresek, nem akadályozza meg ezt és ott vannak a teli raktárak.

Amikor megint az uccán volt Macheath, egy pillanatig gondolkozott, hogy Fanny Cryslerhez menjen-e, vagy pedig Lexernéhez, Tunnbridgebe. Csütörtök volt.

Eszébe jutott, hogy Fannyt a pályaudvaron is elcsípheti még, hiszen a nő ott vár rá, Tunnbridgeben pedig bizonyára találkozik Brownnal. Brown is odajárt minden csütörtökön. Rendszerint eljátszottak egy parti dámát.

Az a tény, hogy Macheath Lexerné házában a tunnbridgei hölgyekkel érintkezett, saját felfogása szerint mentegetésre szorult, erre azonban elégséges volt üzleteinek különlegessége. A banda privátviszonyairól többet tudhatott meg itt, mint akárhol másutt. Az üzleti szempontok hasznosságát alkalomadtán egyesítette a szórakozás kellemességével és erre mértékletes formák között joga is volt, mint agglegénynek. Ami pedig a dolognak ezt az intim oldalát illeti, sokszor mondogatta, hogy megszokott. szabályszerű és pontos látogatásait ugyanabban a tunnbridgei kávéházban úgy értékeli, mint a polgári életforma egyik legfontosabb célját. Némi fiatalkori zavarok után Macheath nemi szükségleteit a legszívesebben ott elégítette ki, ahol otthonos, vagy üzleti kellemességekkel kapcsolhatta össze, tehat olyan asszonyoknál, akik nem voltak egészen vagyontalanok, vagy üzleti összeköttetésben állottak vele, mint például Fanny.

Macheath jól tudta, hogy házassága ártott neki azokban a körökben, ahol a beszerzést szervezte meg. Mary Swayer halála sem tetszett bizonyára egyeseknek. Ezek most nyilván együtt ülnek és mondogatják: Mac elhájasodik. Biztos azt hiszi már, hogy nyeregben van.

Nem nagyon akadhatott ember, aki tisztességgel megesküdhetett volna arra, hogy őt mindig Macheathnek hívták, de senki sem volt, aki bizonyíthatta volna, hogy ő ilyen és ilyen név alatt itt vagy ott járt iskolába, itt volt állásban és ott volt szobaúr. Mindennap elterjedhetett a híre, hogy ő tulajdonképpen csak közönséges nyárspolgár és akkor nagyon kockázatos és veszélyes, nagyobb méretű vérfürdőre lett volna szükség, hogy ismét köréje boruljon az a

titokzatos félhomály, amelyben meg lehet tollasodni. És valóban elnehezedett már kissé, inkább csak szellemi munkára volt alkalmas.

Tunnbridgebe ment hát, hogy megtudjon egyetmást és találkozzék Brownnal.

Nem ment az alsó helyiségbe, hanem egy roskatag lépcsőn felmászott a konyhába. Egynéhány leány üldögélt ott, kávét ittak. Egy kövér asszony csipkés nadrágocskában vasalt. Az ablaknál ketten malmoztak. Egy vékony, pisze leány nagy halom harisnyát stoppolt. Mind könnyedén voltak öltözve, csak egyikük hordott virágos pongyolát.

Amikor Macheath belépett, élénk hallók fogadták. A nők olvasták már a lapokat. Gawn interjúja is ott feküdt a vasalódeszkán. Mindenkinek imponált, hogy csütörtök lévén, Macheath mégis eljött.

Brown még nem volt itt.

Macheath elé tették kávéját és hanyagul az ujság után nyúlt, anélkül, hogy kesztyűjét lehúzta volna.

— Ma este elutazom — mondta olvasás közben —, rögtön eszembe jutott, hogy micsoda ostoba véletlen, hiszen ma csütörtök van. Rémes, ha az ember ennyire a szokás rabja. De hát nem tudok megszabadulni ettől a régi megszokástól. Máskülönben már délben elutaztam volna. Hol van tulajdonképpen Brown?

Az egyik szobából csengettek. A kövér nő letette a vasalót egy kis vasállványra, magára dobott valamit és kiment, hogy egy vendéget kielégítsen. Öt perc mulva visszajött, megnyálazott ujjával kipróbálta a vasalót, hogy elég meleg-e még, aztán tovább vasalt.

— Nem te csináltad ezt a Swayer-dolgot — jegyezte meg a nő, Macheathnek úgy tűnt, kissé megvető hangsúllyal beszélt.

— Úgy — válaszolt és figyelmesen nézett a nőre.

— Na, az a vélemény, hogy te már túlfinom vagy ilyesmire.

— Kinek a véleménye ez? — kérdezte Macheath érdeklődve.

A kövér nő megnyugtatta:

— Csak nyugalom, Mac. Mindenfélét dumálnak az emberek.

Macnek érzéke volt a dolgokhoz. Nem volt tiszta a levegő. Hirtelen ellenszenv fogta el.

Hallgatva ült a piszkos konyhában és nézte a vasaló nőt, közben pedig alaposabban átgondolta a helyzetét, mint az utóbbi időben szokta.

Megingott a lába alatt a talaj, amin állt és harcolt. Nem akar meghajolni a szellemi vezetés előtt ez a banda, amely ellátta számára a beszerzés munkáját. Olyan apróságok jutottak hirtelen az eszébe, amiket észre sem vett az elmúlt hetekben. Itt-ott már nem hajtották végre egész pontosan a szigorú és jól átgondolt parancso-

kat, azután a szervezet vezetői eltitkolták előtte a hanyagságokat. Különösen a beszerzés nagy lestoppolása óta volt ez feltűnő. Grooch útján például állandóan a banda elégedetlenségéről kapott híreket. Ez a csürhe nem tudja végigcsinálni a nagyvonalúan kiépített hadjáratot.

Észre kellett vennie, hogy O'Hara egyszerűen ignorálja a legfontosabb parancsokat.

O'Hara már régóta nem viselkedett egészen úgy, mint azelőtt. Ma teljhatalmat akart. Amikor pedig Pollyra ruházta a hatalmat, nem is vitatkozott sokáig. Vajjon miért nem?

A bizalmatlanság forró hulláma öntötte el hirtelen Macheathet.

Polly — gondolta. Mi van tulajdonképpen Polly és O'Hara körül? Most Polly rendelkezik. Mit kezd a hatalmával? Egyszerre csak rájött, hogy miért gyötörte kezdettől fogva az, ami a themzei piknikről való hazatérés közben történt.

— *Olyan asszony, aki ilyesmit eltűr, ráadásul ennyire felszínes ismeretség után* — gondolta keserűen —, *nem adhat biztosítékot arra, hogy igazi élettársa lesz egy férfinak. Túlságosan érzéki teremtés. Márpedig ez nemcsak erotikus ügy, hanem mindenekelőtt üzleti vonatkozású is. Mit kezd ez a nő a benne bízó férj által ráruházott teljhatalommal, ha a saját lábán sem áll biztosan? Itt már mélyebb értelme van az asszonyi hűségnek!*

Milyen gyorsan megértették egymást abban, hogy neki most el kell utaznia! Szó sem volt arról, hogy „jaj de nagyon fogsz nekem hiányozni". Ehhez túlságosan okosak voltak. Köszönöm az ilyen okosságot!

Macheath keserűséggel eltelve állt fel és lebaktatott az irodaszobákhoz. Eléggé tágas szobák voltak ezek, rideg irodai bútorzattal, kis asztalon írómappával és közönséges díványokkal. Dívány nélkül is lehetett szobát kapni, akkor a zöld itatóssal letakart asztalt használta az ember. Ennek a háznak kényelmes specialitása volt, hogy közben az ember üzleti levelezését is elintézhette. A leányok mind gyakorlott gyorsírónők is voltak.

A házat többnyire üzletemberek látogatták.

Macheath szeretett volna néhány levelet diktálni, de csak Jenny volt beavatva a levelezésébe és ő ismerte Macheath szokásait. Szükség esetén néhány jegyzet alapján meg tudta írni a leveleket.

Jenny azonban nem volt itt. Bloomsburyvel tengeri kirándulásra ment. Nem vette senki rossznéven, hogy karriert csinál.

Macheath állva kinyitott egy csapóajtót és hallotta, hogy a szomszédos szobában diktálnak:

„. . . így nem tudjuk megérteni az Önök álláspontját. Vagy leszállítják a Santost nyolcvanöt és félért ab Antwerpen, vagy mérséklik a felháborító áraikat, felháborító aláhúzva és akkor mi intézzük el a vámkezelést.“

Macheath mogorván visszament a konyhába és kedvetlenül újra letelepedett.

Még mindig Brownra várt. A vele való beszélgetéstől tette függővé, hogy elhagyja-e Londont, vagy sem. A menekülésére mindent előkészítettek, Grooch várja a pályaudvaron, valószínű, hogy Fanny is. Elmúlt már egy félóra, sötét lett, meg kellett gyujtani a gázlámpát. Az üzem lassan lendületbe jött és Brown még mindig nem jelent meg. Macheathtel nem törődött már senki. Sötéten ült és dohogott magában.

Ilyen körülmények között nem utazhatik el.

Ismét egészen a kezébe kell vennie a KBT-t és aztán fel kell oszlatni. Micsoda exisztenciális alap ez, ha az ember nem is utazhatik el nyugodtan, mert a rendőrség a sarkában van?!

Megbízhatatlan emberek és csirkefogók veszik körül, hát a Kereskedelmi Bankkal lebonyolítandó nagy üzleti tranzakciókat is jobban tudja irányítani még a börtönből is mint külföldről.

Valósággal szomjúhozott a szolídságra. Nélkülözhetetlennek érezte a tisztesség és a szerződésekhez való hűség, az emberi tisztesség bizonyos adagját, amikor nagy üzletekről van szó. Felvetette magában a kérdést, hogy tulajdonképpen miért értékelik olyan sokra a tisztességet, ha nélküle is mennek a dolgok. Végeredményben az egész polgári lét arra alapozódott. Az ember szedje ki az alkalmazottaiból, amit csak lehet és az üzletkötésekben pedig legyen tisztességes és becsületes. Ha az ember nem bízhatik a társában, akkor hogyan koncentrálja minden erejét magára az üzletre?

Hét óra tájban végre megérkezett Brown.

Mindig ez volt a legalkalmasabb hely arra, hogy egymással találkozzanak. Ebben a helyiségben nem szaglásztak Brown után. Nem lett volna finom dolog, hogy a Scotland Yard egyik tisztviselője után itt is szimatoljanak. Végre is a privátéletet ki kell hagyni a játékból!

Brown rögtön szemrehányásokkal árasztotta el.

— Hát még mindig itt vagy? — támadt rá és úgy járt fel-alá a szobában, mint egy ketrecbe zárt tigris. — Nem üzentem meg, hogy rosszul áll az ügyed?! Beecher folytatja a nyomozást, a legmegbízhatatlanabb emberem. Ha nyomot érez, nem lehet visszatartani és megfeledkezik a fegyelemről. A saját szesztestvérét is letartóztatná. Ma délután tartották a hivatalos halottszemlét. Beecher kinyitotta

a száját és erre megállapították, hogy a halál gyilkosság következtében állott be. És te vagy a gyanusított. Legrosszabb az, hogy Swayernénél megtalálták azt a zsarolólevelet, amelyben egyenesen azzal fenyeget, hogy bejelentéseket tesz a „Döfős"-ről. Mit tudott ez a nő tulajdonképpen?

— Semmit — válaszolt Macheath, a díványon üldögélve, az esti kiadások előtte feküdtek —, csak gyanakodott.

— És ez a Fewkoombey?

— Az apósom háziszolgája, leszerelt katona. Azt hiszem, az utóbbi időben összeszűrte a levet Swayernével.

Brown feljegyzett egyetmást a manzsettájára.

— O'Hara azt mondta, hogy van alibitek, de nem mondhatja meg, mi. Egyetlen kedvező dolog az, hogy a két dokkmunkás, aki látta Swayernét, nem látott senkit vele. De annál nagyobb baj, hogy az aktákhoz csatolták a leveledet, amelyben estére odarendelted a nőt.

Brown megint üvöltözni kezdett. Macheath rögtön induljon a pályaudvarra!

Macheath szemrehányóan nézett rá:

— Mást vártam volna tőled — mondta szentimentális hangon —, azt vártam volna, hogy másképpen viselkedel velem szemben, amikor ilyen helyzetben hozzád fordulok, Freddy. Üldöznek és mindenki elárult. A mi régi baráti viszonyunk alapján feltettem, hogy azt mondod majd: Mac, tudok egy búvóhelyet számodra. Itt megmaradhatsz. Ha el is veszted a becsületedet, legyen meg legalább annak a lehetősége, hogy megmenthesd a vagyonodat.

— Mit akarsz ezzel mondani? — bámult rá Brown.

Macheath gyászos arccal nézett rá:

— Külföldről nem irányíthatom az üzleteimet. Hogy képzeled a dolgot. Opper kijelentette, hogy oda a jóhírem, ha börtönbe jutok. Én azonban azt vettem ki a szavaiból, hogy ki akarnak fosztani, ha más országba megyek. Itt kell maradnom a posztomon. Hozzád kell mennem, a börtönbe és folytatnom kell a munkámat. Olyan ló vagyok, aki befogva hal meg, Freddy.

— Marhaság — dörmögött Brown, de erősen határozatlanná vált.

— Gondold meg — emlékeztette fojtott hangon Macheath —, sok kisember bízta rám a sorsát. Te is közöttük vagy. A te pénzed is elvész, ha elhagyom Londont. No, te csak kihevered valahogy, de vannak mások, akik kikészülnek ilyesmitől.

Brown dörmögött.

— Az apósom sehogy sem szível — panaszkodott Macheath. — Sohasem törődtem túlságosan az ellenségeskedésével. Olyan volt ez a dolog mindig, mint egy sajgó fog. Az ember nem törődik vele. Az ember azt hiszi, majd csak abbamarad és nem akar rágondolni. Egy reggelre aztán feldagad az ember képe, mint a kelttészta.

Jó órán át tanácskoztak és Brown részletesen elmondta mindazt, amit tudott minden baj okozójáról, Mr. Peachumről.

Mr. J. J. Peachum nem volt valami jó cég, nem volt egészen ismeretlen a rendőrség előtt. Hangszerboltja többször állott a rendőrfőnökségen folytatott gondterhelt megbeszélések középpontjában. Elsőízben vagy tizenkét éve. Akkor fel akarták már oszlatni az üzemét, de nem sikerült a dolog. Brown elmesélte Macnek az egész történetet:

— Teljesen tisztában voltunk a hangszerüzlettel és ő tudta, hogy döntő csapásra készülünk ellene. Eljött a főnökségre. Ravaszul és szemtelenül beszélt a szegénységnek arról a jogáról, hogy büdös és hasonlókról. Persze kidobtuk és folytattuk tovább a dolgot. Hamarosan észrevettük, hogy nem zörög a haraszt. Akkoriban leplezték le valami emberbarát emlékművét a legsötétebb Whitechapelben. Ez a pasas mindenféle marhaságot csinált azon a tájon az alkoholfogyasztás ellen, limonádét osztogatott fiatal leányok segítségével, akiket szintén megmentett valahogyan. A szobor felavatására — nagy fehér vacak volt — hivatalos volt a királynő is. Kissé rendbehoztuk a környéket. Nem nagyon mehetett volna oda a királynő úgy, ahogy az a környék festett, ahogy az embereket az alkohollal való visszaélésre csábította. Néhány hektoliter mész csodát művelt. Ezt a szégyenfoltot valóságos kerti lugassá tettük. A szeméttelepekből gyermekjátszóterek lettek, a félig beomlott bérkaszárnyák egészen bizalomgerjesztő pofát kaptak és a legrohadtabb helyeket girlandokkal díszítettük fel. Nyolcméteres lobogókat akasztottunk azokra a lyukakra, ahol tíz-tizenöt ember lakott; emlékszem még, hogy dühöngtek a lakók, hogy a zászlórudak sok helyet vesznek el tőlük. Ezek az emberek egyáltalán nem szégyenkeztek a lyukak miatt, amelyekben meghúzódtak! Kikergettük a leányokat egy nyilvánosházból és kiraktuk rá a táblát: „BUKOTT NŐK OTTHONA“ — hát az is volt. Szóval, megtettük, amit lehetett, hogy csinos, emberhez méltó és megnyugtató képet alakítsunk ki. És amikor a miniszterelnök előzetes szemlét tartott, ragyogó dolog történt. A frissen mázolt házak bokrétadíszei között felbukkant Mr. Peachum hivatásos koldusainak jólismert, undorító pofája. Százan és százan voltak. És amikor végighajtatott a miniszterelnök, az ablakokból ezek az alakok a nemzeti himnuszt énekelték! Mindent

megtettünk, hogy a negyed gyermekeit szép drapériákba burkoljuk. Itt azonban kilátástalan volt minden megtévesztő kísérlet: az angolkóros testeket nem takarta el semmiféle bársonyruha. És mit ért az, hogy rendőrgyerekeket vittünk oda, ha az importáltak közé becsempésztek mégis igazi gyerekeket és a kövér, rózsásarcú miniszterelnök kérdésére a gyerek bemondta, hogy nem ötéves, amennyinek látszik, hanem tizenhat?! A szobor mellett serdületlen gyerekek álltak, szemüregükből a világ minden nyomorúsága ásított. Kis csoportokban jöttek, luftballonokkal és vacak bonbonokkal. Nos, a helyszíni szemle csúnya akkorddal zárult és mi kiadtuk a koncessziót. Mr. Peachumnek. Óvakodtunk attól, hogy kikezdjünk vele. Hát ilyen ember az apósod. Ez nem csekélység, Mac!

Brownt komoly gondok gyötörték. Nehéz harcra készült föl. Sok rossz tulajdonsága volt, de jó bajtárs. Együtt szolgált Indiában ő és Mac. Mac építhet barátjának hűségére.

— *Hűséget* — szokta mondani a rendőrfőnök, az öreg katona, baráti körben —, *hűséget csak a katonáknál találhat az ember. Miért? Egyszerű a válasz: a katona a hűségre van utalva. Aki hűséges, azzal lovat is lophat az ember. Ez a dolog lényege. A katona sokszor jut abba a helyzetbe, hogy a bajtársával együtt lovat kell lopnia. Hát nem? Ahol nem lopnak lovat, ott nincs is hűség. Ha az embernek feltűzött szuronnyal kell előre mennie, legtöbbször komoly ok nélkül, ha az embernek szúrni, vágni és öldökölni kell, akkor igazi bajtársiasságot kell maga körül éreznie, a másik szuronyt, amely vele együtt és érte szúr, vág és öldököl. Csak ilyen helyzetekben érvényesülnek ezek az értékes erények. A katona hivatásából folyik, hogy szüksége van a hűségre. Nemcsak egy meghatározott barátjához hű, hiszen nem választhatja meg maga a szakaszát. Így hát egyszerűen hűségesnek kell lennie. A civilek ezt nem értik meg. Nem értik meg, hogy például egy generális hogyan lehet hűséges az uralkodójához és azután a köztársasághoz, mint például Mac Mahon marsall. Mac Mahon mindig hűséges marad. Ha elbukik a köztársaság, akkor megint csak egy királyhoz lesz hű. És így tovább, a végtelenségig! Ez az igazi hűség!*

Amikor Macheath távozott, Brown már nagyjából kibékült azzal a gondolattal, hogy barátja elszánta magát a börtönre. Nekilátott, hogy levelet diktál a börtönigazgatóhoz.

Megállapodtak, hogy Macheath jelentkezik a rendőrfőnökségen. Felszállt az omnibuszra, ismét feltámadtak azonban a Pollyra vonatkozó gondolatai, amelyek már néhány órája foglalkoztatták. Megváltoztatta elhatározását és Nunheadbe ment.

Nyolc óra tájban ért oda. Meglepődve látta, hogy Polly szobájában világosság van. Már régen a szüleinél kellene lennie.

A kert előtt egészen nyiltan sétált néhány nyomozó fel-alá.

Megvilágosodott egy másik ablak is. Polly a konyhában tevékenykedett. Nyilván itt akarja még tölteni az éjszakát is.

Macheath eltökélten az ajtó felé tartott. A kertkapunál feltartóztatták. Bólintott, amikor hátulról megérintették a vállát. A nyomozók beleegyeztek, hogy a feleségével beszélhessen.

Polly valóban főzött valamit. Rögtön megértette, hogy kik ezek az emberek Mac mellett, nagyon csodálkozott azonban, hogy a férfi Londonban maradt.

— Nem mentél még haza? — kérdezte a konyhaajtóban haragosan a férfi.

— Nem — felelt a nő nyugodtan —, Fanny Cryslernél voltam.

— És?

— Svédországba utazik — mondta a nő.

— Én azonban nem — szólt sötéten a férfi —, csomagolj be valami fehérneműt.

Nagyon nyugtalanul vonult a börtönbe, mégpedig Polly miatt nyugtalankodott.

Másnap reggel Mr. Peachum megbízásából meglátogatta ott Walley. A válásról beszélt és azzal kecsegtette, hogy ebben az esetben mentőanyagot adhat.

— Mire jó magának ez a pör? — kérdezte az ügyvéd. — Virágzik az üzlete. Váljon el és akkor nincs pör. A döntő anyag a kezünkben van. Mr. Peachum vissza akarja kapni a leányát, ennyi az egész.

Macheath ridegen elutasította. Hangsúlyozta, hogy az ő házassága szerelmi házasság.

XI.

Jó fiúk ők, nem találnál
Náluk jobbat, nem hiszem,
Csak vigyázz! az osztozásnál
Ne zavarjon senki sem.

(A rendőrfőnök dala)

SÁRGULNAK A LEVELEK

Egy napon, a korareggeli órákban, megjelent a szülői házban Polly Peachum, ezidőszerint Mrs. Macheath. Annak ellenére, hogy reggel volt még csak, egyfogatúban érkezett. Amikor áthajtatott a városi parkon, látta, hogy a tölgyeken már sárgulnak a levelek.

Feltűnt neki a nagy nyugtalanság az üzletben. A virrasztástól kimerült varrónők között állt az anyja és Beeryvel veszekedett. Alig méltatta figyelemre Őszibarackot. Valaki felvitte a csomagját és nemsokára megkapta a reggeli kávét.

Rendőrségi házkutatást vártak és mindenfélét rámoltak már hét órája. Elszállították a mankókat, amelyeket valódi féllábúak nem használhattak volna, a kiskocsikat, amelyekben rejtett rekeszek voltak a lábak számára és mindenekelőtt a katonai egyenruhákat helyezték biztonságba. A kartotékokat nehezen hozzáférhető pincefülkékbe hurcolták.

Éjfél óta küldöncök járták a várost, hogy a koldusok reggel ne keressék fel a munkahelyüket.

Még éppen át tudták helyezni a fodrászszalont a szomszéd házba, amikor déltájban megérkezett a bűnügyi rendőrség.

Főképpen Fewkoombey, a katona után nyomoztak, mert nem jelentkezett reggel a rendőrségen, holott meghagyták neki. A katonát

azonban nem találták meg. Mr. Peachum kijelentette, hogy engedetlenség miatt az előző este elbocsátották.

Beecher jelentette, hogy a ház, helyesebben a hármas ház olyan, mint egy rókalyuk, asztalosműhely és szabóműhely van benne, mindkettő nagyméretű üzem és a koldusok számára dolgozik.

A valóságban Fewkoombey néhány napra egy kikötői fogadóba költözött. Nem volt szabad elhagynia a szobáját, vele volt azonban az Encyclopedia Britannica kötete.

Őszibarack vette a kutyákat gondozásba és örült, hogy talált valami elfoglaltságot. Apját másnap délben látta csak viszont. Peachum úgy tett, mintha leánya soha nem lett volna távol hazulról.

Ebédután eljött Coax, tárgyalnivalója volt Peachummel és amikor a megbeszélés után távozott az irodából, meglátta Pollyt, amint elmenőben a kalapját igazgatta a folyosón. Mély megrendüléssel üdvözölte:

— Igazán! — szólt lelkesedve. — Kivirágzott az őszibarack! Hiába, ezt teszi a Délvidék!

Megragadta Polly mindkét kezét és kérte, hogy zongorázzék neki valamit.

A vasajtóban mögötte állt Mr. Peachum és Polly észrevette, hogy apja valósággal könyörögve néz rá. Szó nélkül felment az emeletre az alkusszal és eljátszotta a „Madárcsicsergés"-t.

Amikor az alkusz eltávozott és Polly is útjára indult, meglátta apját az elsőemeleti lakószobában. Peachum mozdulatlanul ült és a vakablakra bámult.

Coax közölte vele, hogy a hajóüzletet most már két hét alatt le kell bonyolítani.

Elsőízben tett rá célzást, hogy miképpen gondolja a lebonyolítást. Minél hamarább teremtse elő Peachum az egész összeget, aztán a házassági szerződés megszerkesztésekor tisztázzák a viszonyt Peachum és Coax között, utólagosan. Így aztán Peachum visszanyerheti a veszteségét, a nyereménnyel pedig Polly hozományaként megelégszik Coax.

Minél hamarább előteremteni az egész összeget! Ez szörnyű!

Peachumnénak ágyba kellett fektetnie a férjét, amikor hazajött. A férfi alig tudott beszélni és úgy vánszorgott föl a lépcsőn. Félüveg árnikát kellett szétdörzsölni a szívetáján. Már azt fontolgatta Peachum, hogy orvost hivat.

Másnap délelőtt elernyedten baktatott át az udvaron, a ház minden kövét ő fizette meg és most túl kell adnia rajta azért a

taplós, korhadt fáért, amit a dokkban az ő költségére átmázoltak. Óriási üzlet azok részére, akik megcsinálták!

Zsebrevágott kézel, tarkóra tolt kalappal nézte öt lépés távolságból a leányát, aki két megsárgult lombú nyomorék fa között a kutyákat etette.

Hát valóban nem lehet ebből a leányból kihozni a nagy üzletet és elkerülni a nagy csődöt? Bárcsak szabaddá lehetne tenni ennek a Coaxnak számára! Semmi más módon nem veszi be az üzletbe ez a züllött, gyalázatos, mocskos, bajkeverő ügynök, csak akkor, ha a legszorosabb családi kapcsolattal köti magához. Az undorító kéjencségénél fogva talán rá lehet venni. Talán.

És ez a Macheath inkább a börtönt választotta és a nyakába vett egy kellemetlen eljárást, de nem ereszti el a zsákmányát.

Keservesen törte a fejét, hogyan lehetne Macheathet rávenni arra, hogy váljék el.

Meg kellene próbálni, elmenni hozzá és ezt mondani:

— Tudja-e, hogy maga egy szegény embert rabolt meg? Most biztosan arra gondol: szegény? Annál jobb! Téved, uram! Ne becsülje le a szegények hatalmát. Bizonyára nincs tisztában azzal, hogy államunkban ugyanolyan jogaik vannak nekik, mint a gazdagoknak. Hogy itt a gyengébbnek védelmet kell nyujtani, különben a kerekek alá kerül. Gondolja meg: nincs egyebe a szegénynek, csak a jogegyenlőség.

Órákon át tervezgetett ilyen beszédeket. Nem talált azonban semmi megragadót. Belátta, hogy semmi, de teljességgel semmi sincs a tényleges erőszakon kívül, ami egy féligmeddig értelmes embert arra bírhatna, hogy átadja azt, amije van.

Nehéz harcot vívott magával egész délelőtt Peachum. Akkor aztán kínlódva és elgyengülten rábírta magát a végső lépésre: pénzt ajánl fel a vejének.

Egy kistermetű, mocskos úriember, külvárosi zugügyvéd, adta elő ezt Macheathnek Peachum nevében.

Már a második mondatban nyersen pénzt helyezett kilátásba arra az esetre. ha Mr. Macheath beleegyezik a válásba.

— Mennyiről van szó? — kérdezte Macheath, hitetlen mosolylyal.

Az ügyvéd motyogott valamit néhányszáz fontról.

— Mondja meg az apósomnak — nyilatkozott Mr. Macheath, miközben úgy nézett rá, mint egy érdekes hüllőre —, sokkal nagyobb tisztelettel gondolok a feleségem apjára, mint hogy komolyan hinnék egy ilyen ajánlat valódiságában. Nem vehetem tudomásul, hogy az apósom azt hiszi, az ő leánya megajándékozna egy férfit a szívével, aki őt ötszáz fontért eladja.

Az ügyvéd zavartan meghajolt és elment.

Néhány nap mulva Mr. Macheath olyan helyzetbe került, amikor hasonló ajánlatokat — feltéve, hogy meg is duplázódhatnak — nagy tisztelettel utasított vissza.

A kis, piszkos úriember azonban nem jött el mégegyszer. Ilyesfajta ajánlatokat ritkán ismételnek meg.

A GONDOLAT SZABAD

Macheath olyan cellában tartózkodott, amely egyébként lakatlan épületrészben volt. Azelőtt többszemélyes betegszoba céljára használták, magas és tágas volt. Két igazi ablaka megfelelő világosságot adott.

Brown vastag vörös szőnyeget vitetett be. A falon Viktória királynő képe függött. Macheath ujságokat is kaphatott, nem szívesen olvasta azonban őket: tele voltak Swayerné siránkozó leírásaival, amelyek mindig úgy festették le az olvasó előtt, mint nagyon csinos nőt. Még ártalmasabbak voltak a boltról és az utolsó félévének nyomorúságos lakásáról irott riportok.

Macheathről magáról csak a krajcáros lapokban esett szó, a nyilt gyanúsítást kerülték. Homályos célzások voltak csupán.

Könyvet annyit kaphatott volna Macheath, amennyit csak akart, kivéve a pornográf műveket. Az ilyesmit nem tűrték, mert a börtön lelkésze mindenfelé ott lábatlankodott. Bibliát azonban lehetett bevinni.

Kevés látogató jött, de nem azért, mintha az igazgatóság megakadályozta volna. O'Harát mélységes ellenszenv fogta el, ha arról volt szó, hogy ebben a házban mutatkozzék. Irtózott attól, hogy ismerősökkel találkozzék. Később még éveket fog eltölteni egy hasonló házban. Fanny Crysler sem mutatta magát.

Macheath Polly közléseiből szerzett tudomást arról, hogy miképpen dolgozik a banda és milyen állapotban vannak az S.-áruházak. Polly O'Harával együtt dolgozott, legtöbbnyire Mac nunheadi dolgozó szobájában. Kiderült, hogy a rabság mégis csak nehéz bilincs.

A legnyomasztóbb az volt Macheath számára, hogy Aaron nem hallatott magáról. Elvégre mégis csak üzlettársak volnának. Törte a fejét, hogy mi baja lehet vele a nagy Aaronnak. A vizsgálati fogság puszta ténye nem lehet elég ok. Az üzleti életben rosszabb dolgok is előfordultak.

Lassankint világosan látta, hogy Aaron és az Opperek felől a legnagyobb nehézségeket várhatja. Lehet, hogy az üzleti összeköttetésük végét jelenti a pör, amit az apósa akasztott a nyakába. Ha ki kell szolgáltatni az alibijét, akkor csupaszon áll a társai előtt, mint a „semleges“ KBT ügyeinek főintézője!

A cella éjszakai csendjében új megoldásokon töprengett. A gondolatai egyre inkább Chreston körül csoportosultak. Nem lehetne vajjon Chrestont elnyelni, vagy legalább szövetkezni vele?

-- Aaron, kitünő üzlettársam — gondolta —, nem erőlteti meg magát annyira, hogy meglátogasson, amikor ilyen nehéz helyzetben vagyok. Úgy kezeltem, mint barátot — a köztünk felmerülő kis ellentéteket tisztázta volna az idő — és Chreston ellenségem volt. Régi dolog, hogy okos ember *időben* szakít, ha egy barátság kihűlt, elsőnek szakít az okos ember. Harcközben nem kell mereven ragaszkodni ahhoz, hogy ki volt a szövetséges és ki az ellenfél. Ez végzetes lehet, mint minden előítélet. Lehet, hogy az én természetes szövetségesem mégis Chreston és Aaron az ellenségem? Ezt kimutathatom az üzlet menetének úgyszólván minden pillanatában. Rettenetes, ha az ember állandóan ilyen nagy horderejű döntések elé kerül.

Keserűen gondolt rá, hogy csak Polly hozományának hiánya vitte őt arra az útra, amelyen olyan sok gond között kell járnia.

Lelki szemeivel állandóan látott egy képzeletbeli Pollyt a cella sarkában. Vajjon nem lehet mégis az asszonyból kihozni a nagy üzletet?

Lassacskán kialakult benne az új terv.

Polly néha elkísérte, amikor a vizsgálóbíróhoz kocsizott.

— Az a legrosszabb — szólt egy ilyen úton az asszonyhoz, míg a ködös uccákon döcögött a rozoga kétfogatú, a hátsó fülkében két rendőrrel —, hogy O'Hara nem végzi már rendesen a dolgát. A kifejezett parancs ellenére nem ürítette ki a raktárat. Nem tudod, mi van vele?

— Nem — felelt a nő, kissé ijedten.

— Nem tudnád kiszedni belőle? — kérdezte a férfi, a bevetődő fénysávokban kémlelve nézett az asszony arcába. Hirtelen eszébejutott az a másik kocsikázás. Kellemetlen volt a gondolat, mert közben O'Hara jutott eszébe. Az is kellemetlen volt, hogy az asszony egyszerűen nem felelt a kérdésre.

Macheath kételkedett Polly hűségében. Mostanában folyton így szólt magához:

— *Egészen biztos, hogy hű hozzám, már csak azért is, mert teherben van. Olyasmit nem tenne meg. Nagyon csúnya dolog lenne*

 13*

és legfőképpen pedig ostobaság. Biztosan rájönnék és mit csinálna akkor? Már csak okosságból sem teszi meg. Tudja, hogy összetörném, igen, összetörném, ha csak a legcsekélyebbet tudnám is meg. Micsoda, mondanám, én itt ülök és te nem tudsz három hetet várni?! Kurva vagy, nem egyéb! Meg kellene törnie. Ne mondjál ilyet, síránkozna, nem lehet, hogy én olyasmi vagyok. Kurva vagy! mondanám. Gyermek ıan a szíved alatt és azzal kurválkodsz! Utolsó dolog. Ilyesmit nem csinál egy kikötői ringyó sem. A fizikai undor öklendeztet, ha erre gondolok. Mindezt végig kellene hallgatnia. Ilyesmit nem kockáztat meg egy asszony. Igaz, hogy nem tudnám egész komolyan elejteni, még ha össze is gurulna valami idegen alakkal. Hiszen asszony és így olyan, mint a viasz egy férfi kezében. Az ilyen aktus mégis csak mély benyomás az egész lelkületére. Mindenfélét kívánhatna tőle az ilyen alak. Teljesen hasznavehetetlen lenne a számomra ilyesmi után. Simán a kés elé vinne. És mégis rá kell bíznom magamat, éppen most. Még jó, hogy teherbe ejtettem. Így nem ugrálhat a tetszése szerint. Egyszerűen nem teheti meg. Testileg kíván engem. Ebben az állapotban nem adja magát oda egy asszony sem más férfinak, már csak biológiai okokból sem. A biológiai okok mindig a legjobbak.

Ezekben a hetekben a nő valóban nagyon gyengéd volt hozzá és nem beszélt többé Fanny Cryslerről, sem a svédországi utazásról. Father parancsot kapott, hogy állandóan őrködjék Polly fölött és Macheath legyűrt minden kínzó gondolatot, nem akarta összeboronálni gondolataiban sem Pollyt és a súlyosan gyanusított O'Harát, hiszen szüksége volt Pollyra és O'Harára is. Megkezdődött a döntő küzdelem. És a nagy ütőkártyákat a börtönből kellett kijátszania.

Kétségtelen, hogy undok helyzet volt. Tisztán látta, hogy ki kell kapcsolni minden magánügyet, míg az üzleti dolgok nem jönnek teljesen rendbe.

Arra kellett Pollyt felhasználnia, hogy a Nemzeti Letétbankot leválassza a Chreston-konszernről. Pontosan a börtönbevonulás előtt oktatta ki a nőt gyorsan afelől, hogy mit kell tennie.

Pollynak a Nemzeti Letétbankba kell mennie Millerhez és át kell adnia az apja üdvözletét. Aztán kicsit köntörfalazni, mintha nem akarna kirukkolni a szóval, majd könnyek között kell tanácsot kérnie az öregembertől, hogy mit tegyen: a férje ki akarja venni a bankból Polly hozományát, az apja betétjét és be akarja fektetni a kiskereskedéseibe. Az apja hamarosan meglátogatja ebben az ügyben a bankot. Előreláthatóan arra fogják biztatni, hogy kérje meg

az apját, ne adja ki a hozományt. Erre feleljе csak azt, hogy az apja egészen belebolondult Macheathbe és sírva menjen el.

Az asszony készségesen vállalkozott erre, így a férfi, kissé meghatottan, elmagyarázta neki ennek az intézkedésnek okát is.

Kifejtette, hogy ezekután a bank valószínűleg érintkezést keres hozzá. Akkor Macheath kifejezheti azt a kívánságát, hogy a bank távolodjék el kissé Chrestontól. Így remélhető, hogy Chreston megtörik. Hiszen az ádáz versenyben nélkülük már régen letört volna.

Mély hatással volt Pollyra az a mód, ahogy Mac az üzletről beszélt.

Világosan felismerte, a férfi azon igyekszik, hogy kettejük egzisztenciáját megalapozza.

— *Nem vagyok jó asszony* — gondolta. — *Ő értem harcol és én összevissza mászkálok. Még sincs rendjén a dolog így, ha felszínes is minden ügyem és semmi köze sincs a mélyebb érzéseimhez annak, hogy itt-ott idegen férfiakkal alszom. Nem tudok ellenállni, ha valaki megcsókolja a kezemet, igaz, hogy nem fosztom meg semmitől, hiszen utána ugyanolyan vonzónak talál, mint azelőtt és kellemes is a dolog, különösen O'Harával, meg aztán senkinek semmi köze hozzá, de mégsincs rendjén. Idővel meg is látszik majd rajtam, hogy ilyen vagyok, mert megráncosodom tőle.*

Meghatottan távozott és menten ígéretet is tett magának, hogy azonnal szakít O'Harával, hiszen úgyis csak érzéki szálak kötik hozzá. A férfi úgyis olyan csúnyán beszélt Macről és olyan terveire célozgatott, hogy önállósítja magát.

Aznap este meg is mondta a férfinak a kis vendéglőben, ahol rendszerint találkoztak. A férfi nevetett és azt ajánlotta, hogy az üzleti ügyek elintézésére menjenek fel a lakásába: az asszonynak alá kellett írnia megint néhány felmondást.

— Jól van — mondta O'Hara —, végezzünk egymással. Teljesen szabadon határozol magad felől. Senki sem kényszeríthet olyasmire, amit nem akarsz. Igazán nem vagyok az az ember, aki egy nőt a szerelemre kényszerít, ilyesmiből nem sok jó származik. Legjobb, ha az ember rögtön abbahagyja a dolgot, amikor a legcsekélyebb ok felmerül erre. Ettől függetlenül nyugodtan velem jöhetsz és elvégezhetjük az esedékes munkát. Mi köze van ennek a viszonyunkhoz? Nem tartózkodhatik két felnőtt ember egy szobában anélkül, hogy egymásnak esnék? Pszichikai és etikai okok az ellen szólnak, hogy mi ketten szexuálisan érintkezzünk — hát nem fogunk szexuális érintkezést folytatni. Egész egyszerű az ügy. Mi szükségünk van arra, hogy ezek a nyárspolgárok a zavaros bizalmatlankodásukkal

és piszkos gyanakvásukkal helyeseljenek nekünk? Szabad emberek vagyunk.

O'Hara jól tudott beszélni és valamikor gimnáziumi tanuló volt. A nő vele ment és elvégezték a dolgukat. Aztán lefeküdtek, mert pszichikai és etikai okok ellene, szexuális okok azonban emellett szóltak. Hosszú időre azonban ez volt az utolsó együttlétük.

Másnap reggel Őszibarack elment Millerhez a Nemzeti Letétbankba.

Friss és kipihent volt, remek kedélyállapotban. Bűnbeesés után sohasem volt lelkiismeretfurdalása, mindig csak előtte.

Miller az irodájában fogadta. Polly átadta apjának üdvözletét, kicsit akadozott, mintha nem tudna hozzáfogni, aztán sírni kezdett és elmondta mindazt, amire Macheath betanította.

— Mac olyan nagyratörő — csukladozott. — Ő akar mindig a legnagyobb lenni. Erre persze pénz kell és mindig több pénz. Hiszen annyi ember függ tőle. Ezt a Swayernét is ő támogatta. Aljasság volt ettől a nőtől, hogy így megrágalmazta. Nagyon félek, hogy a hozományomhoz akar nyúlni, hiszen olyan nagyvonalú ember.

Miller jobban megrémült, mint Polly várta volna. Egészen elszürkült az öregember arca, amikor hallotta, hogy Peachum betétjét felmondják. Dadogott valamit Hawthorneról és a szomszéd szobába ment. Polly várt egy negyedórát, de aztán, hogy Miller nem jött vissza, elment.

Délután már Mac cellájában ült a Másfél Évszázad. Macheath olyan ruhában volt, mint máskor, székeket hozatott és szivarral kínálta a vendégeit.

A cella nem volt alkalmatlan tárgyalóhelyiség. A vörös szőnyeg nem volt már ott. Egyik ujság megírta, hogy milyen kényelmet élveznek a nagykereskedők a fogságban. Erre két rendőr felgöngyölte a szőnyeget és elvitte. A királynő képe azonban még ott maradt.

Brown olyan előzékeny volt, amilyen csak lehetett. Pontosan kapta a jutalékát Macheathtől és hálás természetű ember volt. Nem értett a politikához, szerette betartani a megállapodásokat.

— Szabad lehet az ember a börtön falai között is — szólt Macheath Hawthornehoz, elégedetten körülnézve. — A szabadság fogalmának lelki tartalma van. Aki szabad a lelkében, attól ezt sohasem vehetik el. Mit is dalol a költő? Láncok közt is szabadon! Vannak emberek, akik a börtönön kívül sem szabadok. A testet láncokba verhetik, a lelket nem. A gondolat szabad!

— Uraim — kezdte meg végül a tárgyalást Macheath, fel-alá járkált a cellában. — Láthatják, hogy meglepett a látogatásuk. Az élet esetlegességei, az örök hullámzás nemrégen elsodort bennünket

egymás mellől. Úgy váltunk el, mint útitársak, akik ezt mondják: eddig együtt vándoroltunk, most elválnak az utaink. Ne búsuljunk. Mondjuk derűsen: a viszontlátásra! Önök, amint hallottam, Chrestonhoz csatlakoztak, én pedig Aaronhoz. Mindketten üzletünk irányát követtük, aminek célja, hogy a közönségnek érdemes szolgálatára legyünk. Igazam van?

Miller a torkát köszörülte és Hawthorne, kissé hervadt állapotban, felvette a fonalat:

— Mr. Macheath — szólt halk hangon —, az előzményekről kifejtett felfogása dícséretére válik. Sokan félreérthettek volna bennünket, amikor érett megfontolás után Chreston mellett döntöttünk. A Nemzeti Letétbank egy gyermek tulajdona. Mi az ő sáfárjai vagyunk és nem követhetjük rokonszenvünk hangját, mint más, önálló ember. Úgy hallottuk, hogy ön fel akar mondani bizonyos összeget, amit apósa ura bízott intézetünkre.

— Úgy van — válaszolt Macheath —, szükségem van erre a pénzre, hogy bizonyos üzleti műveletet végrehajthassak. Az üzleti verseny kényszerít erre.

Hawthorne és Miller összenézett.

— A Chreston-konszern készteti önt ilyen műveletre? — kérdezte szinte mormogva Hawthorne.

— Körülbelül — mondotta Macheath.

— Nagyon sajnáljuk — jelentette ki Hawthorne és Miller bólintott.

— Elhiszem — helyeselt Macheath.

Hawthorne kissé megzavarodott.

— Ha magasabb szempontból nézzük a dolgokat, Mr. Macheath — mondotta —, csaknem természetes, hogy a teljesítőképesebb vállalatok felfalják a gyengébbeket. Így van ez a természetben is. Nem kell ezt önnek hosszasan magyaráznom.

— Nem — felelt Macheath.

— Amikor ön nemrégiben ismét összeköttetésbe lépett velünk, azt hittük, hogy elérkezett a pillanat, amikor felajánlhatjuk önnek a segítségünket.

Macheath nagyon örült:

— Tudom. Önök megkettőzték az erőfeszítésüket. Minden pénzt gyorsan Chrestonba tömtek, amijük csak volt — és amijük nem is volt.

Macheath szünetet tartott. Az utolsó mondatot egész könnyedén ejtette ki, úgyszólván meggondolás nélkül. Tiltakozást várt és legnagyobb meglepetésére a tiltakozás elmaradt.

Csak egy pillantást vetett a Másfél Évszázadra és mindennel tisztában is volt már.

Ezek a letétösszegekhez nyúltak!

Alig volt valami zökkenő Macheath beszédében, máris derűsen folytatta:

— Önök úgyszólván eladták az utolsó ingüket is, sajnos, mások ingét is, nem igaz?

Hawthorne feje lecsuklott, Miller megtört szeme a cellaajtó kukucskálónyílására tapadt.

— Mi a kívánsága? — kérdezte Hawthorne rekedten.

— Minden — szólt jókedvűen Macheath. — Majdnem minden; tehát nem sok. Az ügyet kissé alacsonyabb szempontból kell megvizsgálnunk. Várjanak csak, meglátjuk, mire lyukadunk ki.

Gondosan kiválasztott a ládikából egy vastag import-szivart, leharapta a végét, belefujt, megforgatta vastag ajkai között a formás, vaskos jószágot és rágyujtott. Életének szépséges, áldott pillanata volt ez, jóvátett számos, sokkal kevésbé szép percet. Kék füstfelhőt engedett a levegőbe.

— Várjunk csak — mondta. — Önök tehát elsikkasztották az apósom pénzét. Százötven esztendejükkel betörtek a páncélszekrénybe. Ezzel a pénzzel tartották ki aztán Chrestont, hogy áruit mélyen az ár alatt tudja vesztegetni. Mindennek az volt a célja, hogy Aaront és az én S.-áruházaimat elpusztítsák. Szóval: előbb rablás, aztán gyilkosság. Az országúton fordítva csinálják. Ott előbb jön a gyilkosság. Amikor aztán tönkrementünk volna, következett volna az, hogy felfaljanak. Pfuj! Na, Hawthorne, ez kissé sok a természetességből!

— Mi a kívánsága? — ismételte Hawthorne és kék szeme most rémület nélkül nézett ellenfelére.

Az első tisztességes emberek, akiket valaha láttam, gondolta Macheath. Az egyetlenek.

— Nézzék — szólt lassú hangon —, sokat követelhetnék, de elhatároztam, hogy sokat adok. Ilyen ember vagyok én. Nem semmisítem meg magukat, inkább segítem. Leghelyesebbnek tartom ezért, ha belépek a bankjukba, mondjuk, mint ügyvezető igazgató és még ezelőtt a következőket tesszük: azonnal visszavonulunk Chrestontól, minthogy, magasabb szempontból tekintve a dolgot, ő természeténél fogva a gyengébb. A keservesen megkeresett pénz értelmetlen és erkölcstelen elfecsérlése ezzel megszűnik. Visszaköveteljük a pénzünket, hogy ő valóban érezze a gyengeségét. Lehet, hogy akkor vágyat érez majd arra, hogy egy erős kéz vezesse. Mit szólnak ehhez az ajánlathoz?

Miller felállt, Hawthorne végigmérte. Miller rövid, csodálkozó pillantást vetett rá, ő azonban most is még ülve maradt. Ez sokmindent megváltoztatott Miller számára. Gyorsan öregedni kezdett. A háta meggörbült, fogai kihullottak, haja gyér lett, bölcseségben meggyarapodott.

— A cég érdekét szolgálja — mormogta —, ha visszavonulok.

— Úgy is van — mondta Macheath.

A Másfél Évszázad szomorúan távozott. Megigérték, hogy elkészítik a szükséges írásokat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy Mr. Macheath nagykereskedő bevonulhasson a Nemzeti Letétbankba. Emellett felmondják Chreston hiteleit.

Macheath néhány napig várta, hogy Chreston felkeresi. Bizonyos volt, hogy össze kell roppannia, hiszen a küszöbön álló propagandahetet nem tudja lebonyolítani bankjának támogatása nélkül. Az utóbbi hetek nagy versenye feltétlenül kimerítette a raktárait.

Chreston azonban nem jelentkezett Macheathnél.

Ehelyett a KBT környékén sötét és áttekinthetetlen események játszódtak le.

Az alsó Blacksmithsquare környékéről csak kevés és pontatlan hír érkezett a börtönbe. O'Hara még mindig nem mutatkozott. Macheath parancsait most már láthatóan nem is vette figyelembe.

Polly sem tudott pontos tájékoztatást adni. Mindig újra odament, de folyton csak hitegették. O'Hara szerint leltároztak. És a leltár nem készült el.

Most már Polly is nyugtalankodott, amikor egy alkalommal megint csak odament, látta, hogy éppen ládákat szállítanak el teherkocsin. Az igáslovak csaknem elgázolták a sötét, szűk kapualjban. O'Hara nem volt ott és Grooch nagyon zavartnak mutatkozott. Nem tudta megmondani, hova viszik a ládákat.

Polly izgatottan ment haza. Már régebben végleg összeveszett O'Harával, mert nem viselhette el, hogy ez az ember sérti Mac érdekeit. Másnap lehordta a férje előtt O'Harát és azt kiabálta, hogy O'Hara becstelen fráter, lopja az árut és titokban eladja. Már arra is kísérletet tett, hogy megszerezze tőle a kulcsot, amellyel a szerszámokat zárták el, nyilván a maga szakállára akar dolgozni a fiúk egy részével.

Macheath lecsendesítette. Megkérte, hogy menjen el Millerhez.

Pollynak nagyon hízelgett, hogy a férje bevonta az üzletbe. Úgy állított be a bankba, mintha sétaközben kis kitérőt tenne és amíg Miller beszélt hozzá, hátratett kezében lóbálta a táskáját és körüljárkált a szobában, nézegette a falon lévő acélmetszeteket.

Megtudta, hogy Chreston kezdetben nagyon megrémült a hitelzárlattól, de most reméli, hogy további hitelek nélkül is boldogul. Rövidesen nagyobb tétel árut kap hihetetlenül olcsón és az induló propagandahetétől komoly üzleti lehetőségeket vár.

Macheathnek nem tetszett ez a hír.

A megbízásából Polly a következő látogatásakor azt kívánta, hogy Miller személyesen vizsgálja meg azt a nagyon olcsó áruraktárat, mielőtt a váltókat prolongálná.

Ezen a körúton Millert Fanny Crysler kísérte végig, a nő megint Macheathhez csatlakozott. Megállapította, hogy azok a csodálatosan olcsó áruk, amelyekkel Chreston propagandahetét akarja megvívni, az alsó Blacksmithsquare készleteiből származnak.

Alig merte ezt megmondani Macheathnek, amikor a cellában szemben ült vele. Annyit beszélt össze-vissza más dolgokról, hogy a férfi végül rákiabált. Mindent megértett, már az első mondat befejezése előtt.

O'Hara megtalálta a raktárkiürítés gyümölcsöző módját. A konkurrenciát táplálta vele.

Macheath tomboló dühben tört ki:

— Ez árulás a csata előestéjén — üvöltötte. — És akkor teszik ezt, amikor én itt ülök,megkötözött kézzel és lábbal. És miért ülök itt tulajdonképpen? Miért tűröm ezt a piszkos gyanut magamon? Csak egy szót kell szólnom és máris szabadon sétálhatok. Miért nem mondom ki ezt a szót? Mert kötelességérzettel végig akarom vívni ezt a harcot és nem akarom kiszolgáltatni a lobogót az ellenségnek. Mert azokra az exisztenciákra gondolok, amelyek megsemmisülnek, ha én kinyitom a számat. Mert azt mondom: Hűségért hűséget! És akkor így bánnak velem! Most mit mondjak az S.-áruházak kisemberének, ha megkérdi, hogy hová vezettem?! Ott áll a félig üres lyukban, esedékes a boltbére, a kirakatban ott az olcsó kiárusítás reklámtáblája, mögötte az éhező család és nincs anyag a kezében! Mégis keményen áll, fáradhatatlanul folytatja a harcot, reménykedik, bízik bennem és átszellemíti a nagy, közös eszme. És egy ilyen csirkefogó hátbatámad! Fasírozottat csinálok belőle!

Kilométereket száguldozott a cellájában. Másnap reggel azonban mégsem foganatosított rendszabályokat O'Hara ellen.

— Ez megint az ő régi határozatlansága — mondta Fanny Groochnak. — Kár, hogy ilyen hangulatember. Ha emberileg csalódik valakiben, akkor hetekig képtelen minden határozott állásfoglalásra. Egészen átadja magát a világfájdalomnak. Csak jóval később jut egyensúlyba és tér vissza az igazi eszméihez.

— Van egyáltalán valami eszméje? — kérdezte Grooch kétkedve. — Úgy gondolom: vannak valóságos tervei, nemcsak ötletei? Sokszor már attól félek, hogy ha egyszer nem jut valami szerencsés dolog az eszébe, akkor egyszerűen kikészül.

— Bízni kell benne — felelte Fanny nyugodtan.

A Ridegateről egyre mentek a szállítmányok. Macheath nem tett semmit, hogy leállítsa.

Ehelyett tanácskozásra ült össze a KBT igazgatóságának két ügyvédtagjával és Fannyvel és elhatározta, hogy energikusan végrehajtják a szeptember huszadiki határozatot, azonnal behajtják az S.-áruházaknak a KBT-vel szemben fennálló tartozásait. Nyilván új tervet eszelt ki.

Azon fáradozott, hogy annyi készpénzt szerezzen, amennyit csak lehetett. Fanny Crysler a KBT irodájában segített neki. A nőnek szociális hajlamai voltak és nagyon kedve ellen volt, hogy az S.-áruházak hálózata romhalmazzá válik. Tudta azonban, hogy itt létről vagy nemlétrol van már szó. Annyit sajtolt ki a kis áruháztulajdonosokból, amennyit csak lehetett. Csak későn jött rá, hogy mit tett ezzel.

Egy este az irodai munkától fáradtan benézett a régiségboltjába. Üzletzárás után volt már az idő, a boltban mégis világosságot látott. A helyiségben néhány úr álldogált, közöttük Rigger, az ügyvéd. Fanny helyettese éppen a könyveket szedte elő.

Rigger szárazon közölte vele, hogy Mr. Macheath azt kívánja, adják el az üzletet. Láthatóan csodálkozott, hogy a nő nem tud erről. Fanny sírógörcsöt kapott.

Macheath valóban megfeledkezett arról, hogy ezt vele közölje. Annyira biztos volt a nőben, nem is tartotta fontosnak, hogy mellesleg megmondja neki: szüksége van most az üzletbe fektetett pénzre. A legbőségesebb tartalékainak egyike volt ez. Sajnos, délután, amikor a nő nála volt, nem tett erről egy szó említést sem.

Az asszony teljesen öszetörve tért haza.

Néhány napig nem ment Macheathhez, még hívásra sem, erre a férfi goromba levelet írt neki. Most már természetesen tudta, hogy mi baja a nőnek, de most sem mentegetőzött. Más gondjai voltak. Egész jó, ha ilyen esetekből észreveszi a nő, hogy végeredményben ő is csak alkalmazott.

Macheath nagyvonalú akcióba fogott.

A fogságát azonban megszigorították.

Néhány napon át mindenféle ember jelent meg nála, megkapták a látogatási engedélyt, de nem használták és folyton a várószobában kóválygtak. Akkor aztán a „Tükör“ című lapban szen

zációs tálalásban közölték, hogy milyen sokan kaptak engedélyt. Brown tehát arra kényszerült, hogy megszigorítsa a látogatást. Ilyeténképpen adott magáról néha-néha életjelt Mr. Peachum.

Macheath üzleti műveletei azonban nem tűrtek korlátokat.

Fogfájást kapott és Brown engedélyt adott rá, hogy felkereshessen egy fogorvost. A rendelőnek két bejárata volt. Amíg a rendőrök a váróozoba padján üldögéltek, Macheath meglehetősen sok emberrel tárgyalt.

A műtőszékben ült, álla alatt a papírszalvéta, arra az esetre, ha bejönne egyik rendőr, így beszélte meg a dolgokat sok vigyorgó asszonnyal és leánnyal.

Polly is munkában volt. A fogorvos íróasztalánál ült, az orvos pedig közben reggelizett. Kis könyvbe írta a látogatók nevét és az összeget, amit Macheath nekik kiutalt. A pénzt a magával hozott kis táskából vette elő. Az S.-áruházakból szerzett zsákmány volt ez a pénz. Néhány végrehajtó gyüjtötte össze.

A nők aláírták a nyugtát, mielőtt távoztak. Mind mosolyogtak, Polly is mosolygott. A dolog nagyon mulatságos volt.

A „Tükör"-ben mindenesetre megint megjelent egy címszalag: „*A CITY CÁPÁI FOGUKAT KÖSZÖRÜLTETIK.*" Ekkorra azonban már minden elintéződött, amit el kellett intézni.

Macheath elhivatta Groochot az alsó Blacksmithsquareről és szivarszó mellett kikérdezte — egyébként ugyancsak a fogorvosnál —, hogy becslése szerint a KBT-emberek közül hányan vannak torkig a mesterséggel. Az a szándéka, hogy ad nekik egy lehetőséget.

Szüksége van ennyi és ennyi emberre, lehetőleg nők is legyenek köztük, akik egy meghatározott napon mindenfélét bevásárolnak neki. A részleteket majd megtudják később. Aki beválik, számíthat arra, hogy különösen kedvező feltételek mellett kap egy S.-üzletet. A KBT belátható időn belül nem igen tud újabb megbízást adni, vagy olyan árucikkeket vásárolni, amelyeknek származása nem egészen tiszta. Új életet kezdhetnek az üzletekben, amelyek nagy fellendülés előtt állnak és Macheath nagyon örül, ha néhány szorgalmas embernek (másfajta nem is érdekli) lehetőséget nyujthat arra, hogy szociálisan értékes tevékenységet fejtsenek ki.

A fülelő, megszédült Groochoz a következő beszédet intézte:

— *Grooch* — szólt —, *maga öreg betörő. Betörés a hivatása. Arról nem is akarok beszélni, hogy ez a foglalkozás, benső tartalmát tekintve is, kiöregedett valami már. Ez túl messzire vezetne. De formájában, Grooch, a formájában valami egészen hátramaradott dolog. Maga kis kézműves, ezzel mindent elmondottunk. Nem vonhatja kétségbe, hogy ez egy letűnő osztály. Mit ér a tolvajkulcs a*

részvény ellen? Mit jelent egy bankbetörés a bankalapításhoz képest?! Kedves Grooch barátom, mennyivel hatásosabb egy ember meggyilkolásánál annak az embernek az alkalmazása! Nézze csak, néhány évvel ezelőtt elloptunk egy egész uccát, felszedtük, kocsira raktuk és elszállítottuk a burkolat fakockáit. Azt hittük, hogy csodát műveltünk ezzel. A valóságban felesleges munkát végeztünk és értelmetlenül veszélyt vállaltunk. Nem sokkal később megtudtam, hogy sokkal többet ér, ha az ember, mint városi tanácstag, kissé ügyel a versenytárgyalások döntésére. Akkor aztán az ember megbizást kap egy ilyen uccára, ezen kereshet az ember anélkül, hogy rizikója lenne. Máskor pedig eladtam egy házat, amely nem volt az enyém; éppen üresen állott. Rátettem egy táblát: „Eladó! Felvilágosítások XY-nál." Ez voltam én. Komolytalan dolog és amellett erkölcstelenség is, szükségtelen felhasználása törvénytelen eszközöknek és utaknak. Valamennyi pénz kell csak, aztán az ember épít egy sor roskadozó családiházat, részletfizetésre eladja és vár, amíg a vevőknek kifogy a pénzük. Akkor aztán az ember visszakapja a házakat és ugyanezt megismételheti még néhányszor. Mindez anélkül, hogy a rendőrségnek valami köze lenne hozzá. Nézze csak meg jól a mi mesterségünket: éjnek évadján betörünk és kiemeljük az üzletekből az árut, amit el akarunk adni. Mire jó ez? Ha a drágán dolgozó üzletek megbuknak, az árut ugyanígy megkaphatjuk, egyszerű és törvényes vásárlás útján, olyan árért, amely kisebb, mint a betörés rezsiköltsége. És ha éppen fontosnak tartja: ugyanúgy loptunk ezzel, mintha betörtünk volna: mert hiszen azt az árut, ami az üzletek raktárában hever, olyan emberektől vették el, akik készítették és akiknek azt mondták: munkaerőt vagy életet! Az ember dolgozzék legálisan. Ez is remek játék. Jomagam is megléptem néhányszor Belgium táján néhány puhakalapos úr elől, fekete kötéssel az orromon (semmi sem változtatja el ilyen jól a vonásokat!), — de mi ez a KBT-vel folytatott játékhoz képest! Gyerekség! Békés módszereket kell manapság már alkalmazni. A nyers erőszak kora lejárt. Szegezzük le: nem kell gyilkosokat küldeni oda, ahova az ember ítéletvégrehajtókat küldhet. Építeni kell és nem rombolni, vagyis építés közben kell szajrézni.

Összeszűkült szemmel nézte Groochot. Remélte, hogy Fannyt megbékítheti, ha ezt az embert bevonja az üzletébe.

— Arra gondoltam — folytatta —, hogy feloszlatom az egész bevásárló társulatot és valamennyi embert elbocsátom, magát is. De talán ezt az utóbbi dolgot mellőzhetjük. Mit gondol, a többiek közül hányan tudnak olyan tőkét felhajtani, hogy a most nagyobb mértékben felszabaduló S.-áruházak közül megszerezzenek egyet-egyet

maguknak? Írja össze nekem őket! Azt hiszem, így még ki tudunk hozni valamit a fiúkból. Nincs szükség arra, hogy egyenesen az uccára dobjuk őket. Megkérdezheti egyébként Fannyt is, hogy kit tart megbízhatónak, ő szereti a fiúkat. Értse meg, Grooch, át akarok menni a másik oldalra. Szeretném, ha velem tartana, mert maga ügyes ember. Vannak, akik nem értik meg az idők jeleit, ezek fölött elgördül a történelem kereke, érthető, nem?

Grooch türelmesen hallgatta végig és láthatóan erőlködött, hogy megértse az idők jeleit. Aztán motyogott valamit O'Haráról.

— O'Hara? — szól sajnálkozva Macheath. — Mindig tele van a feje asszonyhistóriákkal. Biztos vagyok benne, hogy az áruk származásáról a pénztári okmányok nincsenek olyan rendben, amint kellene lenniök. Egy szép napon érdeklődni kezd majd a rendőrség. Mi lesz akkor?

Megegyeztek. A következő években Grooch London déli részében elővigyázatosan és becsületesen irányította a vásárlást.

CHRESTON PROPAGANDAHETE

Egy derült őszi napon megnyitotta Chreston egységáras propagandahetét.

Már reggel hétkor, két órával a nyitás előtt, tömegével ácsorogtak a vásárlók az üzletek védőrácsa előtt. Semmi feltűnő nem volt rajtuk, legfeljebb az, hogy meglehetősen nagy számmal voltak köztük férfiak.

A megnyitásra megjelentek Hawthorne és Miller urak a Nemzeti Letétbanktól. A főüzlet irodájában vártak, együtt Chrestonnal. Chreston száraz, szikár, hosszú ember volt. A két vén ember nagyon idegeskedett. Chreston megőrizte a nyugalmát. Nagyon gondosan hajtotta végre az előkészületeket. Az alkalmazottak késő éjszakáig dolgoztak, hogy a kirakatokat a négy árkategóriára átállítsák. Amikor elütötte a kilencet, kinyitották az ajtókat és a közönség beözönlött.

Kezdettől fogva különlegesen figyelemreméltó és kellemetlen jelenségek mutatkoztak az összes Chreston-üzletekben. A közönség egészen szokatlanul viselkedett.

Alig engedték be a publikumot, őrjöngve vásárolni kezdett. Nem válogatott senki. A legelső pultnál kezdték meg a vásárlást és így terjedt tovább a dolog a következő pultokra. Az emberek válogatás nélkül nagy mennyiségeket ragadtak magukhoz ugyanabból az árucikkből, táskákba, zsebükbe gyömöszölték a holmit, kifizették

az eléggé magas számlát és elrohantak, hogy néhány perc mulva visszatérjenek.

Chreston hamarosan észrevette, mi történik itt. Ezek nem voltak igazi vevők, nem voltak azok a bizalmatlan, válogatós és ellenséges indulatú emberek, akik hosszasan turkálnak, mielőtt lekötik magukat. Kíméletlenül könyököltek, eltaszították a válogatós vevőket a pultoktól és valóságos rémuralmat gyakoroltak.

Az eladók a mai naptól fogva részesedtek a forgalomból, ez újítás volt. Verejtékezve iparkodtak, ki akarták elégíteni az igényeket. Szitkozódva tépték ki a kezükből az árut. Csak a pénztárnál volt pontos és lelkiismeretes ez a vásárlóközönség. Ragaszkodtak a lebélyegzett számlákhoz.

Chreston kihívta a rendőrséget. Kiszállt a rendőrség és meggyőződött arról, hogy a közönség különös hevességgel érdeklődik, elő is állítottak néhány ismert és hírhedt alakot, a tények alapján azonban nem avatkozhattak be. Mégsem lehet gumibottal szétverni a közönséget azért, mert egy üzletben készpénzért vásárolni akar.

Chreston meglátogatta néhány másik üzletét és ugyanezzel a képpel találkozott ott is, erre átmenetileg néhány órára bezárta az üzleteket. Amikor azonban a riporterek szóvátették a dolgot, ismét kinyittatott.

Polly és Grooch egy kis vendéglőben egész délelőtt és délután, késő estig könyvelte a felvásárolt tételeket. Jelentékeny mennyiségről volt szó.

Chreston este olvashatta az ujságokban, hogy propagandahete viharos sikert aratott és a közönség egyetlen napon felvásárolta a gazdag raktárakat.

A raktárai valóban úgy festettek, mint a dúlt csatatér. Mintha hatalmas sáskaraj pusztára rágta volna őket. Nem tudta megmagyarázni magának, hogy miért tett ilyen húzást a konkurrencia.

Estefelé, mialatt kézikocsikon és társzekereken szállították a vásárolt árut az alsó Blacksmithsquare egyik raktárába, Macheath a cellájában fogadta O'Harát.

— Szeretem az önállóságot és a kezdeményezőkészséget — mondta nyugodtan. — Kitűnő ötlet volt, hogy a nehezen eladható árut Chrestonnak ajánlottad föl. Sohasem szabadultunk volna meg a holmitól így, számlák nélkül. Most vannak róluk számláink. Megint viszavásároltattam ugyanis. Hol a pénz?

O'Hara meglepődött. Nem keresett kibúvókat. Váltókat kapott Chrestontól, ezeket most átadta Macheathnek. Chreston nem kapott, de nem is kért igazolást az áru eredetéről.

O'Hara kísérletet sem tett, hogy az ügyet tovább tisztázzák, amikor Macheath rövid beszédében kifejtette a dolgot. Függött Macheathtől és Macheath függött tőle. Véletlen volt csak, hogy Macheath kezdett beszélni a dologról, lehet, hogy egyébként O'Hara hozta volna szóba. Senki sem bizonyíthatta be, hogy másképpen állt az ügy. Csúf dolog lett volna másvalamire gyanakodni. Valóban, nagyon csúf dolog lett volna.

O'Hara ott üldögélt még egy ideig, meglehetősen hallgatagon, aztán eltávozott és Macheath Brownt kérette magához.

Grogot ittak és szivaroztak. Macheath összekuporodva üldögélt a priccsen és cipőjének orrával emelgette a szőnyeget, amit Brown ismét a cellába tetetett. Nehezen találta meg a kezdőszavakat. Aztán nagy feneket kerített a dolognak:

— Emlékszel még, hogy mit mondtál nekem, amikor nyáron a liverpooli szerszámokról beszélgettünk? Utat mutattál. Azóta egyre jobban megértettelek. Meg kell szabadulnom a multam maradványaitól: ez egyre világosabbá válik előttem. Álmatlan éjszakákon a szavaidra gondolok és kemény harcot vívok a rosszabbik énemmel.

Hatásos szünetet tartott. Brown kissé ijedtnek látszott.

— Ne felejtsd el, hogy bizonyos pénzösszeggel is kisegítettelek és ezt még nem kaptam vissza — mondta nyugtalanul.

— Szeretném — válaszolt a fájdalmasan érintett Macheath —, ha nem beszélnénk most pénzről, Brown. Olyan biztos a pénzed, amilyen biztos, hogy engem Macheathnek hívnak.

— Én pedig azt szeretném, ha elhagynád ezeket a vicceket, Mac — szomorkodott Brown.

Macheath nem zavartatta magát:

— Olyan jól emlékszem az akkori szavaidra, mintha csak tegnap beszéltél volna. Le kell ráznod ezt az O'Harát, mondtad. Más környezetet kell teremtened magadnak. Időt adtál erre. Nos, most már eljutottam idáig.

Szigorú és komoly arccal nézett Brownra.

— Bevásárló társulatomban szabálytalanságok történtek. A gyanu O'Hara nevű emberem ellen irányul, ismered őt.

— Átejtett?

— Nem. Nem közvetlenül. Azoknak az áruknak azonban, amelyeket az üzleteimbe szállítottak, meg Aaron boltjaiba vittek az utóbbi időben, kissé sötét a származásuk. Nagy csomó számla hiányzik. Ki kell vizsgáltatnom az ügyet, különben Aaron kezd nyomoztatni és akkor a dolog éle ellenem fordul. Értesz?

— Igen, értelek. De nem lesz jó páciens ez az O'Hara. Nem hinném, hogy kihagy téged a dologból.

— Talán mégis — szólt Macheath álmatagon —, lehet, hogy mégis kihagy a játékból. Egyes árukhoz vannak számlái. Csak nem mindegyikhez. És ami van, azt a KBT-ben őrzik. Fanny visel gondot rájuk.

— Aha — mormogott Brown.

— Igen — szólt nyugalmasan Macheath.

— És mi az én dolgom ebben az ügyben? — kérdezte Brown lecsillapodva.

— Lehet, hogy te találsz még valamit vele kapcsolatban. Olyasvalamire volna szükség, amit az ember feltálalhat, de el is ejthet, ahhoz képest, hogy okosan viselkedik-e, vagy sem.

— Hát ez menni fog — jelentette ki Brown. — Én sem szeretem az árulókat.

— Olyan undorító az életmódja is — fűzte még hozzá Macheath. — Sokáig elnéztem, hogy mit művel a nőkkel. Mindig elnéző voltam vele szemben a szolgálatai miatt. De a lakásába nem tettem be a lábamat. Most már véget ért a türelmem.

Egyideig még szivarozgattak.

Aztán Brown elment.

Macheath lassacskán lepihent. Gondjai voltak.

XII.

Nem zörög a haraszt, ha nem fúj a szél.

(Régi közmondás)

TERHELI-E MARY SWAYER HALÁLA MR. MACHEATH LELKIISMERETÉT?

A Swayer-história egyre több és több gondot okozott Macheathnek.

Peachum ügyvédje, Walley, gyűlésre trombitálta össze valamennyi S.-áruháztulajdonost. Egy negyedrangú vendéglő hátsó termében gubbasztottak együtt és szörnyűségeket forraltak.

A pör feltárta a nagy nyilvánosság előtt az S.-áruházak helyzetét. A kövér Walley felszólította őket, hogy alakítsák meg a károsult kisiparosok társulatát. Közölte velük, hogy a gyilkosság gyanuja alatt álló nagykereskedő perzsaszőnyeges, fejedelmi teremben tölti a vizsgálati fogság napjait.

Egy hosszútermetű, aszkóros suszter utalt arra a különös „barátság"-ra, amely a nagykereskedő és a meggyilkolt között fennállott és követelte, hogy vizsgálják meg a munkaadók és a női alkalmazottak viszonyát. Ezen a téren, kiáltotta, visszaélések történnek a hatalmi pozíciókkal.

A meggondoltabbak mérsékletre intették.

Egy öregasszony azt javasolta, hogy ítélethozatalig függesszenek fel minden elszámolást Mr. Macheathtel és kíséreljék meg, hogy áthárítsák rá az októberi boltbéreket. Csak egyvalaki csatlakozott hozzá, ez jónak látta az ilyesfajta rendszabályokat, mert ezek „megmutatnák Mr. Macheathnek, hogy nem viseltetünk most már iránta bizalommal".

Gyorsan felülkerekedtek azonban a megfontoltabb irányzat képviselői. Azt a határozatot hozták, hogy nem keverik a játékba

az üzleti ügyeket, mert ezeknek a dolgoknak semmi közük a tárgyhoz és csak árnyékot vetnének a jelenlévők emelkedett erkölcsi szempontjaira. Egyhangúan elfogadták a határozatot. Még az öregasszony is erre szavazott.

Üzleti ügyekről tehát nem beszéltek tovább. A kisemberek nagyon szívesen nézik emelkedett szemszögből saját romlásukat.

Egyesegyedül azt határozták, hogy protestálnak a kis iparűzők védtelensége ellen és kíméletlen intézkedéseket követelnek a gyilkosokkal szemben, „bármilyen társadalmi osztályhoz tartozzanak is".

A gyűlés hatása mégis kellemetlen volt Macheath számára. Minden téren fokozottabban ellene fordult a hangulat.

Az ujságok az elárvult gyermekek képét közölték. Egyik képen látni lehetett a kirakati táblát: „HADIASSZONY ÜZLETE."

A legveszettebb dolgot azzal csinálta Peachum, hogy sok S.-áruház előtt kiéhezett koldusokat állított fel, nyakukban táblával: „Ha itt vesz valamit, az én üzletemben vásárol." Az üzlettulajdonosok nem tettek ez ellen semmit és az ujságok ezt is lefotografálták.

Ritkított betűkkel virított a lapokban a kérdés: *„Megölte Macheath Swayernét?"*

Ilyen körülmények között kellett azt elérnie Macheathnek, hogy az eljárás megsemmisítő vereséget szenvedjen anélkül, hogy alibijét ki kelljen szolgáltatnia.

Minden attól függött, hogy hihetővé lehet-e tenni Swayerné öngyilkosságát.

A Másfél Évszázadot térdrekényszerítette és volt anyaga Chreston ellen is. Idő kellett azonban a formalitások elintézéséhez, hogy bevonulhasson a bankba és csak akkor tudja majd teljes mértékben érvényesíteni anyagát Chreston ellen, ha már a bank igazgatóságában ül.

Az alibi közlését azonban csak úgy lehetett elkerülni, ha valószínűsítik Swayerné öngyilkosságát. Másrészt pedig az öngyilkosság nagyon kellemetlen fényt vet az üzletekre.

A Grand Jury vizsgálatát megelőző éjszakán eljött hozzá Brown és lesujtva közölte Macheathtel, hogy mintha elnyelte volna a föld azokat a szemtanukat, akik Maryt röviddel a halála előtt a víz közelében egymagában látták. Brown minden lehetőt elkövetett, hogy megtalálja őket. Valaki eltüntette ezeket az embereket. Walley vigyorogva mondta a rendőrfőnöknek, hogy az a két ember nyilván hamis vallomást tett a rendőrségen és most félnek attól, hogy meg kell esküdniök a vallomásukra. Macheath tehát könnyen kitalálhatta, hogy ki távolította el a tanukat. Nyilván ugyanabban a hotelben laktak, mint Fewkoombey.

— Ó — szólt a boldogtalanul hallgató Brownhoz —, *mit használ itt a baráti hűséged, amikor a képességeken múlik a dolog! Mindig a jó, öreg Skillerre emlékeztetsz te engem, ő is tele volt jószándékkal és világéletében mégsem intézett el egy embert sem, mert hiányzott a tehetség belőle. El volt szánva arra, hogy minden ellenségének péppé zúzza a csontjait, de sohasem ismerte föl, hogy ki az ellenség, csak akkor, amikor már késő volt. Nem ijedt meg négy éjjeliőrtől sem, csak, sajnos, otthonfelejtette mindig a betörőszerszámot. Te is ilyen vagy: közösen töltött katonai szolgálatunk emlékeitől áthatva egy pillanatig sem haboznál, hogy a terhelő aktacsomót a tűzbe vesd. Sajnos azonban, abban nem vagyok biztos, hogy nem felejtenél-e ki néhány oldalnyit. Ez a nagy gyöngéd, Freddy! Ti hivatalnokok, kétségtelenül odaadással viseltettek az állam iránt és minden iránt, ami az állammal összefügg, sajnos azonban, hogy állami szolgálatra rendszerint olyan emberek törekednek, akik nem eléggé tehetségesek ahhoz, hogy a nyilt munkapiacon keressenek elhelyezkedést. Így jutunk aztán olyan bírákhoz, akiket a legkifogástalanabb érzület tölt el, értelmi képességeik azonban hiányosak. Feltétlenül hajlandók arra, hogy a törvény teljes szigorát érvényesítsék a csavargók és kommunisták ellen, de csak ritkán sikerül nekik, hogy valóban leteperjék őket, beléjük fojtsák a szót, egyszóval, meghurkolják őket. Másrészt pedig jól látják, hogy ez, vagy az a vádlott az ő köreikhez tartozik, szimpatizálnak is vele, de képtelenek arra, hogy a törvényt ilyen esetben helyesen alkalmazzák és úgy járjanak el, amint szeretnék. A törvény betűjének pedáns és gondolkodásra rest imádatától vezetve, nem képesek arra, hogy az ilyen embert kivágják a bajból, ha pedig ki is vágják, akkor olyan ügyetlenül végzik ezt, hogy nyilvánvalóan látszik, egész törvényes gépezetünk csikorog és törik. Pedig ez a gépezet kiváló, abszolút célszerű, csak értelmesen és logikusan kellene kezelni és magunkfajta embernek a hajaszála sem görbülhetne meg. Egyáltalán nincs szükség a törvény csűrés-csavarására, teljesen elég, ha a törvényt végrehajtják, ahhoz, hogy a magunkfajta ember sértetlen maradjon. Ó, Freddy, tudom, hogy te nagyon tisztességesen viselkedel irántam, de nem vagy eléggé ügyes!*

Sokáig ültek együtt ezen az éjszakán és sok közös élményük szép emlékét újították fel. Csak közvetlenül távozása előtt merte Brown közölni a barátjával, hogy még Fanny Crysler, az alkalmazottja is terhelő vallomást tesz majd a bíró előtt. Az előzetes nyomozáskor elárulta, hogy az üzletében tárgyalt Macheath Maryvel.

A Grand Jury tárgyalását egy barátságos, világos teremben tartották meg. A bíró kistermetű, száraz emberke volt, nagy kék sze-

mekkel és nagyon illett a fehérfüggönyös, meszelt, napsütéses szobába.

Nem sok időt vett igénybe az orvosszakértő és a bűnügyi nyomozók kihallgatása. A tárgyalás központjába hamarosan Macheath került, akit az a súlyos gyanú terhelt, hogy Mary Swayer kisiparost meggyilkolta.

Walley magánvádlóként lépett föl Swayerné gyermekei nevében, a honoráriumát Peachumtől kapta. Macheathet Rigger és Withe védte. Foglalkozása: nagykereskedő.

Macheath elkövetett egy kis hibát, amikor azt kérdezték, hogy volt-e büntetve. Az volt az érzése, hogy még sohasem büntették meg és kijelentette:

— Büntetlen előéletű vagyok.

Walley azonnal beleakaszkodott:

— Nem bírságolták meg három évvel ezelőtt egy fontra, vádlott?

— Nem emlékszem — felelt Macheath kellemetlen érzéssel.

— Úgy. Nem emlékszik. Nem emlékszik, hogy záróóratúllépést követett el? Elkövette, de most nem emlékszik? Hát akkor hadd mondjam meg én magának: maga büntetett előéletű ember.

Rigger harapósan nevetett:

— Szóval büntetett előéletű, záróóratúllépésért! Ez az egyetlen büntetés, amit valaha is kiszabtak magára, Macheath.

Walley ismét felállott:

— Nem a bűncselekmény minőségéről van itt szó, hanem arról a figyelemreméltó tényről, hogy a vádlott ezt és a büntetést el akarta titkolni. Éppen az egész ügy jelentéktelensége bizonyítja, hogy Macheath második természetévé vált az olyan dolgok eltitkolása, amelyek őt a nyilvánosság elé állítanák. A tárgyalás során még ki fognak derülni hasonló ügyek.

Rigger óvást emelt a törvényszék ilyetén befolyásolása ellen, Withe azonban a kabátujjánál fogva visszahúzta. Withe kövér ember volt és egyéni véleménye volt a vedelem tekintetében, ezen nem tudott megegyezni Riggerrel. Ő Swayerné öngyilkosságának alapjára helyezkedve akarta ellátni a védelmet, Rigger pedig ismeretlen tettes által elkövetett gyilkosságot akart hangoztatni. Az alibivel semmiképpen sem kívántak előhozakodni.

Sajnos, úgy látszott, hogy Walley — amint ez első pillanatban megmutatkozott — azt a feladatot kapta, hogy a pört a legélesebbben folytassa.

Természetesen hiányzott a két dokkmunkás, aki kilenc óra tájban látta a magányos nőszemélyt a rakpart felé menni, a koldusok azon-

ban jelenvoltak, ők a vádlottat látták ezen az úton a halottal. Egyikük egy Stone nevű öreg vagány, a következőképpen vallott:

— Pontosan emlékszem arra a férfira, aki a leányt kísérte. Az volt, aki ott ül. Mi jól megnézzük az embereket. Ez az ember olyanfajta, aki háromszor is kiforgatja a zsebeit, mielőtt egy pennyt kikotor belőle. Erre is csak akkor kapható, ha hölgytársaságban van. Olyan sokáig keresgélt egy eléggé apró pénzdarabot, hogy azt mondtam neki: talán menjen haza, uram és forgasson föl mindent, lehet, hogy begurult valahova a divány alá egy hamis félpennys. Úgy emlékszem a dologra, mintha tegnap történt volna, hogy ezt mondtam, úgy látszott, hogy az úrnak csak nagy pénz van a zsebében. A végén mégis csak talált egy pennyt.

A terem nevetett. Rigger aktatáskájából elővett egy ujságot, átadta az esküdteknek. Az egyik üzlet kirakatának képe volt, amelyen felirat hirdette, hogy a hadbavonultak hozzátartozói kedvezményben részesülnek.

— Ezt a fényképet az ellenfeleink tették közzé — jelentette ki bosszús hangon Rigger —, kérem önöket, kapható ilyesmire olyan ember, akiből hiányzik a szociális érzés?

Walley fenntartotta magának a jogot, hogy Mr. Macheath szociális érzületét később még megvilágítsa, a tárgyhoz most csak annyit mondott, hogy Mr. Stone nyilvánvalóan felismerte a vádlottat az említett kis jellemvonása következtében. Jogilag persze nem kifogásolható, hogy egy milliomos akár nadrággombot adjon a koldusnak, talán csak az nem közömbös, hogy honnan veszi.

Ez volt az első csapás Macheath üzleti módszerére és ez nagyon nyugtalanította.

Éles hangon közölte: nadrággombokat a gyárban készítenek.

A kérdés csak az, mondta leintő hangon Walley, hogy a készítő megkapja-e érte a teljes árat?

Rigger erre felugrott és megkérdezte, hogy a törvényszék tűri-e a kommunista propagandát?

A bíró lecsendesítette a feleket. A tanuvallomásból csak az a lényeges, hogy felismeri-e a vádlottban azt az urat, aki a gyilkosság estéjén Swayernét kísérte a rakparton.

Rigger megígérte, hogy még visszatér a tanura és emlékeztetett arra, hogy vallomása ellentétben áll a dokkmunkások vallomásával. Hivatkozott a felügyelőre, aki kihallgatta a két távollevő tanut. Azok valóban egy magányos nőről beszéltek.

— Milyen nőről? — kérdezte Walley.

A felügyelő beismerte: nem mutatták meg a tanuknak a meggyilkolt fényképét.

Walley diadalmaskodva állt fel:

— Remek tanuk — károgott —, láttak egy nőt egymagában a dokkok környékén! Mintha ott nem volna több nő is!

Intésére belépett a tanuk szobájából egy nő, aki láthatóan a legalsóbb rétegekből való teremtés volt. Kijelentette, hogy ő prostituált és a dokkok táján szokott járkálni. Azon az estén is a rakpart körül csatangolt. Nem talált palit. Rossz környék az. Ő is csak azért dolgózik ott, mert a kikötők táján rossz a világítás és az arcán kiütések vannak.

Rigger megkérdezte, hogy az a környék nem túlságosan bizonytalan-e magányos nők részére, az ott gyakorta megforduló bűnöző elemek miatt.

A nő így felelt:

— Részünkre nem.

— A nők — jelentette ki Walley —, nem hordanak arrafelé kincseket magukkal.

— Vannak kéjgyilkosok is — makacskodott Rigger.

— Ilyesminek mindenhol ki vagyunk téve — felelte közömbösen a tanu.

Rigger tudni kívánta, hogy áll a dolog a prostituáltak üzleti vetélkedése körül. Nem nagy a gyűlölködés a leányok között a palik miatt? Végeredményben a férfiak, bármilyen sötét szándékaik vannak is, a leányok szempontjából ott is üzleti alanyok.

— Megvan a körzetünk — mondta a tanu.

— Azonfelül van lovagjuk is?

— Nekem nincs.

— Miért?

— Mert keveset keresek.

— Ugyan, vak tyúk is talál szemet. Ne járjon a szája. És ezek a lovagok nemcsak az ügyfelekkel szemben szükségesek, hanem a többi leánnyal szemben is, akik idegen „körzetben" vadásznak, így van, vagy nincs így?

— Talán — felelte a tanu.

— Ezt leszögezni kívánom — közölte a büszkeségtől duzzadó Rigger az esküdtekkel —, mert lehetségesnek tartom, hogy Swayerné olyan módon vesztette életét, amint ez a tanuvallomásból sejthető.

Withe hátbatámadta:

— Ugyan, hiszen tudjuk, hogy pusztult el Swayerné — mormogta aktái fölött. — Hagyja már ezt a dolgot.

A tanut elbocsátották. Mindenki belátta, hogy könnyen lehetett ő is a „magányos nő" akit a munkások láttak. És akkor pedig nyu-

godtan kísérhette Macheath Swayernét, amint a koldusok állították.

A sajtó élénk érdeklődése közben szólította Walley Fewkoombeyt, aki az első vallomása óta eltűnt.

Rigger azonnal feltette a kérdést, hogy hol rejtőzött.

Walley felelt helyette:

— Fokozott védelem alatt állott. Nem akartuk, hogy valami baj érje. Hiszen Swayernét is baj érte.

Fewkoombey nyugodt hangon tett vallomást az elhúnyt társaságában szerzett tapasztalásairól. Macheath hívta találkozóra a nőt, rá várt Swayerné, amikor Fewkoombey elvált tőle. A nő nyilván arra akarta rábírni Macheathet, hogy anyagilag támogassa: valószínű, hogy kényszeríteni is akarta, mert tudott valamit felőle.

Rigger felállt:

— Félt Swayerné a vádlottól?

— Hogy érti ezt?

— Félt, hogy történhetik valami vele, például, hogy a vízbe lökik?

— Alig hinném, különben nem találkozott volna vele éppen ott.

— Nagyon helyes, Fewkoombey. Különben nem kívánt volna vele találkozni. Szóval nem mondott semmit arról, hogy félne?

— Nem.

Most a kövér Withe állott fel. Magas fejhangon megkérdezte, hogy Swayerné egyáltalán nem félt-e Mr. Macheathtől? Például nem félt bizonyos ellene irányuló üzleti természetű intézkedésektől?

A volt katona habozott. Aztán nyugodtan válaszolt:

— Általában az volt az asszony véleménye, hogy Macheath üzleti szempontból nincs semmiféle tekintettel őrá. Ennyiben félt tőle.

— Nagyon helyes — jelentte ki Withe és masszívan leült.

Walley gyanakodva hallgatta. Most közbeszólt:

— Nemde, van még harmadik megoldás is. Az a kívánság, hogy pénzbeli támogatást kapjon, a szükség erősebb lehetett, mint a testi kockázat félelme. Az imént hallhatták, hogy például az uccalányok milyen kevésbé veszik a legsúlyosabb csapásoktól való egyéni félelmet is. Két árva képviseletében állok itt, uraim. Fogadjuk el Mr. Fewkoombey vallomását, hogy az anya nem érzett félelmet, amikor arról volt szó, hogy gyermekeinek táplálásáról gondoskodjék.

Ezután feltett kérdésre kijelentette Macheath, hogy a cédula, amelyen Swayernét találkozóra hívta, tőle származik. Tagadta, hogy ismerné Swayerné írását. Valóban nem is ismerte: különben időben

megtalálta volna a „Döfős"-ről szóló levél írónőjét, hiszen egy ilyen levelet elég ideig hordott magánál.

Az elnök déli szünetet rendelt el. Polly bement a férjéhez, a szobában rajtuk kívül az ügyvédek voltak még. Egyik sarokban a védelem módszeréről vitatkoztak.

Mac és Polly szendvicset evett. A férfit nagyon letörte az eljárás. Felvetődött előtte egyebek között a kérdés: mire akart célozni Walley azzal az ostoba megjegyzéssel, hogy a készítő megkapja a teljes árat?

— Hihetetlen pimaszság — mondta Mac —, arra célzott természetesen, hogy az én áruim lopott holmik. Jó, eladok gombokat. Jó, például bukott kiskereskedőktől vásárolom meg. A valóságban ez ugyanaz, mintha loptam volna: igazán nem fizetem meg a teljes árat. És ha meg is fizetném a kiskereskedőnek a teljes árat! Ő nem a készítő! A készítőtől, vagyis a gombgyártó munkástól akkor is lopták az árut, ha megfizették a munkabérét. Csak természetes, hogy nem kapja meg a teljes árat. Honnan származnék akkor a profit? Ki kell jelentenem, hogy én nem okvetetlenkedem ilyesmi fölött: lopás, vagy „vásárlás"? Ez a Walley még fizet majd ezért: hiszen ez becsületsértés!

Polly igazat adott neki.

A közbeeső idő alatt még csinosabb lett. Egész nyáron sokat úszott és napfürdőzött, persze, állapota miatt, védett helyen. Aranybarna volt a karja, könyökön felül fehér. látni lehetett, amikor hátrahullott a blúz lebegő, rövid ujja. Nagyon vonzó jelenség volt: tisztában is volt ezzel.

A tárgyalást Walley kívánságára Crysler kihallgatásával folytatták.

A nőnek karikás volt a szeme és nagyon ideges volt. Túlságosan leverte a régiségbolt elvesztése.

Csak annyit vallott, hogy az elhúnyt kölcsönért fordult Mr. Macheathhez a régebbi baráti kapcsolatok alapján.

— Azzal fenyegette, hogy tud valamit a vádlott felől?

— Valószínű, hogy a házassága körülményeire célzott ezzel — felelt gyorsan a tanu —, mert a férjhezmenetele körül volt bizonyos szerepe Mr. Macheathnek és nem szerette volna, ha erre nyilvánosan emlékeztetik.

— Mit tud ön a „Döfős"-ről? — kérdezte hirtelen Walley.

— Semmit — felelt a nő fáradtan —, csak annyit, amennyi az ujságokban megjelent.

— Swayerné azonban a vádlottat leleplezésekkel fenyegette és a „Döfős"-ről beszélt.

Fanny megint összeszedte magát. Egykedvűen felelt:

— Erről nem tudok semmit. Sok ostobaságot mondott, mert nagyon izgatott volt és mellőzöttnek érezte magát. Mr. Macheath számára nyilván csak az volt kényelmetlen, hogy kapcsolatukról a nő nyilvánosan akart beszélni.

Walley hirtelen tudni kívánta, hogy milyen volt az elhúnyt gazdasági helyzete.

— Nem állt valami jól, de nem volt rosszabb a helyzete, mint a többi áruháztulajdonosé. Abban az időben mindegyik üzlet rosszul ment.

— Ön alkalmazottja a vádlottnak? — kérdezte széles gesztussal Walley.

— Igen.

— A védelem nyilván szívesebben hallgatná ki a saját tanuit Macheath üzletkezelésére vonatkozóan — jegyezte meg Walley gúnyosan. — Olyan embereket, akik nem alkalmazottak.

Withe mérges lett:

— Úgylátszik, kartárs úr azt hiszi — mondta nyomatékkal —, hogy Angliában nincs már senki, aki anyagi szempontokkal nem törődve, kimondja az igazságot. Ki kell jelentenem, hogy ezt nagyon szomorú dolognak tartom.

— Mit tart szomorúnak? — kérdezte Walley derűsen —, hogy nincs már ilyen ember, vagy hogy én ezt hiszem?

A bíró azonban leintette. Walley most a „Tükör" egyik szerkesztőjét szólította.

Amikor ez minden ceremónia nélkül kijelentette, hogy az elhúnyt azt állította, hogy Mr. Macheath a „Döfős" néven hírhedt betörő, Rigger könnyedén fogta fel a dolgot.

— Ez minden értelmes ember előtt, vagyis mindenki előtt, aki nem olvas ujságokat, mutatja, hogy milyen siralmasan gyenge lábakon áll a vád — kiáltotta —. Mr. Macheath lenne a „Döfős"! Nagykereskedőink tolvajlámpákkal mászkálnak és pénzszekrényeket fúrnak meg! Uraim, tisztában vagyunk vele, hogy mire képes az irígység. De mindennek van határa! Az egész vád arra alapul, hogy Mr. Macheath, egyik legismertebb üzletemberünk, titokban egyáltalán nem üzletember, hanem bűnöző, gyilkos. Mert egyébként semmi értelme sincs a vádnak. Mert ha nem gyilkos, hanem az S.-áruházak széltében-hosszában ismert tulajdonosa, akkor nincs alap arra, hogy féljen egy olyan személy „leleplezéseitől", akinek erkölcseiről nem kívánunk nyilatkozni, mivel már halott. Ez mégis csak abszurdum!

Recsegő nevetéssel leült.

Walley a vádlotthoz fordult:

— Mr. Macheath, hogyan magyarázza meg ön az elhaltnak ön ellen irányuló fenyegetéseit?

Macheath lassan felállott. Őszintén zavartnak látszott.

— Uraim — szólt az esküdtekhez, végighordozva tekintetét a körben ülőkön —, kissé zavarban vagyok, hogy erről kell beszélnem. Csak úgy tudom ezt megtenni, hogy úgy állok önök elé, mint férfi a férfival szemben. És így be kell ismernem, hogy nem érzem magamat egészen bűntelennek. Önök elmondhatják magukról, hogy a nőkhöz való viszonyuk mindenkor teljesen korrekt volt, nem követtek el mulasztást, nem okoztak fájdalmat, vagy ha okoztak is, tudtukon kívül. Én nem mondhatom el mindezt magam felől. Nekem nem volt „kapcsolatom", amint ezt mondani szokták, ezzel a szerencsétlen teremtéssel, akit Mary Swayernek hívtak és aki egy nyomorult gazember kezétől, vagy Mr. Withe, a védőm véleménye szerint, saját kezétől elpusztult. De talán neki volt kapcsolata hozzám? Szárazon kimondom: főnöke voltam, néhányszor találkoztunk azelőtt, lehet, hogy mindenféle reménykedést ébresztettem benne. Uraim, ki tudja közülünk, hogy ilyen viszonylatban nem követett-e el hasonló hibákat? Önök bizonyára éppen olyan jól tudják, mint én, hogy olykor milyen nehezére esik egy főnöknek, hogy megőrizze a helyes távolságot maga és női alkalmazottai között. Ki vehetné rossz néven a szegény leánytól, akinek legtöbbnyire keményen dolgoznia kell és kevés élvezetet talál az életben, ha kissé beleszeret főnökébe, aki magasabb társadalmi osztályhoz tartozik és műveltebb, mint ezeknek a szegényeknek megszokott környezete?! És ettől a ponttól a titkos reménykedésekig, majd a kínos csalódásig csak egy-egy kis lépés. Engedjék meg, hogy ehhez most már ne fűzzek több megjegyzést.

Csaknem valamennyi estilap ritkított szedéssel közölte ezt a beszédet. Az S.-áruházak tulajdonosának „emberileg tisztességes" magatartása általános visszhangra talált. Csak egy proletárujság piszkolta le az S.-Napoleont. Ezt azonban nem lehetett komolyan venni, mert sportszerűtlenül kétségbevonta az ellenfél emberi tisztességét és általában a teljes társadalmi rend erőszakos megváltoztatásának elvét hirdette.

Mr. Macheath kis beszédével nem ért még véget a tárgyalás.

— Fanny Crysler tanu kijelentései szerint ön annyira komolynak tekintette a kapcsolatot, hogy pénzt is adott Swayernének? Nem így van? — kérdezte Walley és elégedett pillantást vetett a bíróra.

A bíró, kiszáradt, alacsony úriember, szerette, ha úgy látszott, hogy benyomást keltő kijelentések hidegen hagyják.

Macheath rögtön válaszolt:

— Uraim, mondhatnám azt is, hogy bizonyos körülmények között az ember kényszerítés nélkül is ad pénzt, sőt akár a kényszerítés ellenére is, mert látja a kérelmező szorongatott helyzetét. Nem teszem. Csak annyit mondok, hogy meg akartam akadályozni olyasmit, mint a boldogtalan asszony látogatása a „Tükör"-nél, ami azonban mégis bekövetkezett. Mint üzletembernek, védekeznem kellett a gyanu árnyéka ellen is. Hogy a fenyegetésnek milyen jelentőséget tulajdonítottam, kiviláglik abból, hogy elfeledkeztem róla és nem mentem el a „Sülthal"-ba.

— De odarendelte Swayernét.

— Szánalomból. Szánalomból el is mentem volna, csakhogy üzleti természetű meegbszélések megakadályoztak ebben. Ha komolyan vettem volna a dolgot, akkor ezek az üzleti okok nem tartottak volna vissza.

Walley felélénkült:

— Micsoda üzleti tárgyalások voltak ezek? Ha önnek üzleti megbeszélései voltak, akkor alibije van.

Macheath az ügyvédjeire nézett. Aztán kijelentette:

— Üzleti okokból nem szeretnék ezekről a megbeszélésekről nyilatkozni, ha nem szükséges.

— Lehet, hogy szükséges — szólt szárazon a bíró.

Rigger és Withe azonban tagadóan intett és felvonultatott egy mentőtanut, a „Sülthal" tulajdonosát.

A tanu elmondta, hogy az elhúnyt egyedül üldögélt a helyiségben, sokáig várt, egyre nyugtalanabb lett és távozáskor nem tette fel a kalapját, hanem kézben vitte magával. Nem tudakozódott senki felől.

Walley megkérdezte, hogy az uccáról be lehet-e látni a helyiségbe.

A válasz igenlő volt.

Lehet-e másfelé távozni a helyiségből, mint a rakpart irányában, ahol a nőnek találkoznia kellett a netalán későn érkező férfival?

A válasz tagadó volt.

Walley összefoglalta a dolgot: a vádlott elfoghatta áldozatát a „Sülthal" előtt is, vagy találkozhatott vele a visszafelé vezető úton.

Meggyujtották a nagy, csillogó üveggolyókat, mert koraeste lett és erősen ősz volt már.

Walley megvárta a procedura végét, aztán folytatta:

— Az imént némi humorral feltették a kérdést, hogy mivel fe-

nyegethette volna a kis boltosasszony Macheathet, a nagykereskedőt. Errevonatkozóan kérem egy tanu kihallgatását.

Hosszú, lógókarú, vasárnapiasan öltözött férfi lépett be. Suszter volt Swayerné üzletével szemben lévő házban és azt vallotta, hogy az elhúnyt egyszer kijelentette előtte, tisztában van vele, honnan származik a hozzáérkező áru. Olyan hangon mondotta ezt, hogy a tanunak észre kellett vennie, nagyon sötét lehet az áru származása, olyasfajta, aminek óvakodnia kell a napfénytől.

Macheath felállt. Azonnal válaszolni akart. Rigger azonban a kabátujjánál fogva visszahúzta és valamit súgott neki. Macheath leült és Rigger rövid szünetet kért az elnöktől. Únja már az egész végtelen fecsegést, rá akarja venni kliensét, hogy közölje mégis az alibit.

A bíró beleegyezett.

A folyosón azonban Macheath nagyon energikusan kijelentette, nincs abban a helyzetben, hogy alibijét nyilvánosan közölje.

Mindketten közölték vele, hogy ebben az esetben a vizsgálatból nagymértékben gyanúval terhelve kerül ki és várhatja a gyilkosság vádját. Withe mégis kísérletet akart tenni arra, hogy bebeszélje a bíróságnak Swayerné öngyilkosságát. Rigger már nem mert ellentmondani.

Negyedórás megszakítás után tovább folytatták a tárgyalást.

Macheath ügyvédjei közölték a törvényszékkel, kliensük, sajnos, nincs abban a helyzetben, hogy megnevezze a helyet, ahol tartózkodott Swayerné halálának pillanatában. Tisztára üzleti okai vannak a hallgatásra. A bíró meglehetős merevséggel fogadta szabadkozásukat. Withe ezután kifejtette, hogy meggyőződése szerint Swayerné egyáltalán nem lett gyilkosság áldozata, hanem önmaga emelt kezet élete ellen. Megkísérli, hogy ezt bebizonyítsa a bíróság előtt.

Withe előhívta tanuit és kihallgatta őket. S.-áruházak tulajdonosai voltak ezek a tanuk. Megkérte őket, hogy vázolják helyzetüket.

Megtették. Teljes összhangban kijelentették, hogy a helyzetük kétségbeejtő. Egyikük azt mondta, hogy nem lenne csoda, ha valaki felakasztaná magát ilyen helyzetben. Különösen, amióta elapadt az áruözön, az ember azt sem tudja, mihez fogjon. Withe köszönetet mondott, aztán Swayerné mulberrystreeti szomszédját szólította. Megkérdezte tőle:

— Tud valamit az elhalálozott Swayerné üzletviteléről?

— Igen, már amennyit az ember a szomszédjáról tud.

— Nagyon ügyes üzletasszony volt?

— Szorgalmas volt.
— Gondosan bánt a pénzzel?
— Nem nagyon. Ha nem is volt bőségben, akkor is adott árut.
— Szóval nem volt úgynevezett „pedáns“ üzletasszony, a szó rossz értelmében.
— Ha valaki megmutatta a szakadt harisnyáját, újat adott neki. Csak esős időben kellett jönni hozzá.
— Tehát nem volt kimondottan pontos üzletasszony?
A tanu hallgatott.
— Uraim — mondotta Withe —, látják: ha valóban önkéntes volt a szerencsétlen asszony halála — amint gondoljuk —, akkor az előttünk fekvő tanuvallomás megmutatja, hová visz a jóindulat és az adakozás.
A bíró mosolygott.
Egy öregasszony lépett a tanuk emelvényére.
— Mondja el nekünk — szólította föl Mr. Withe —, mit mesélt önnek az elhúnyt, hogyan jutott az üzletéhez.
Az öregasszony körülményesen kifujta az orrát. Nyilván mutogatni akarta vörös zsebkendőjét.
— Hát körülbelül ajándékba kapta.
— Azt hiszem, fizetett is valamit.
— Keveset. Nem is volt sok pénze. Katona volt a férje.
— Valamije mégis csak volt. És ezt ráfizette?
— Legalább is ezt mondta.
— Elmondta, hogy körülbelül mennyiről volt szó?
— Azt hiszem, úgy tizennyolc, tizenkilenc fontról. Többje biztosan nem volt. Sohasem volt többje.
— De ennyije csak volt. És ezt az üzletbe fektette, úgy-e?
— A lakószobát akarta csinosítani, a gyerekek miatt. Neki igazán mindegy volt, hogy ilyesmibe fekteti az egész pénzét, ilyen külsőségekre áldoz. Ő már csak ilyen volt.
— És ez elveszett volna, ez a tizennyolc vagy tizenkilenc font, ha ki kellett volna mennie az üzletből a bérnemfizetés vagy az áruk ki nem fizetése miatt?
— Világos. Ezt maga is kitalálhatja.
— Mit tehetett volna akkor?
— Keveset.
Az öregasszony még mindig a kezében tartotta a zsebkendőt, mintha minden pillanatban várta volna a tüsszentést. Most összehajtotta.
A tárgyalás lassan folyt tovább. Részleteket tisztáztak. Valami különös, újabb tárgy nem került szóba. Feltették a kérdést, hogy

mi okozta az áruházak lecsúszását, erre néhány tulajdonos egybehangzóan kijelentette: általános áresés volt. Chreston is elkótyavetyéli az áruját. Ilyesminek úgyszólván egyáltalán nincs oka. Ugyanolyan nehéz megállapítani, mint azt, hogy miért esik egyik évben kevesebb, másikban több eső a szántóföldekre. Baj volt, hogy elakadt az áruszállítás, de ez nyilván azért következett be, mert nem lehetett több olcsó árut felhajszolni. Mr. Macheath nagyon fáradozott azon, hogy árut szerezzen, hiszen ő bírta rá a tulajdonosokat, hogy új munkaerőket állítsanak be és különleges reklámot csapjanak, ezáltal merültek ki ilyen gyorsan a készletek. Nem tudott azonban árut szerezni és a bevásárló társulata cserbenhagyta.

Végül mindent összefoglalt Withe — Rigger jelentős hallgatásba burkolózott —, ami csak valószínűsítette az öngyilkosságot.

Tarthatatlanná vált a kis üzlet helyzete, amelybe Swayerné a megtakarított pénzét fektette. Végre is ez eléggé bőséges motívum az öngyilkossághoz.

— *Uraim* — szólt az ügyvéd —, *Mary Swayernek nem volt gyilkosra szüksége. A halála nem megoldhatatlan rejtély azok számára, akik ismerik az életkörülményeit. Aki ismeri ezt az életet, a legszegényebb kis iparűzők életét, annak el kell ismernie: aki arra kényszerül, hogy ilyen életet éljen, az nem áll messze attól, hogy egyszer kimondja: elég volt! Olyan élet volt ez, amelynek eldobásához nem kellett különösebb elhatározás. Ez a létezés, mint sokaké, nem ígért már semmi jót, adósság ásta alá és teljes reménytelenség kísérte. Nézzék meg ennek a nőnek a szállását! (Szándékosan nem mondok lakást! Önök sem mernék lakásnak nevezni!) Nézzék meg ennek az asszonynak a gyermekeit! Nem, ne is nézzék meg, csak mérjék meg őket! Vegyenek részt egy ilyen asszony hétköznapjában és ne gondolják, hogy valaha is van vasárnapja! És még ezt a lyukat is veszély fenyegeti! Még ezen az ajtón is hitelezők kopogtatnak! Nem, Mary Swayernek nem volt szüksége arra, hogy Mr. Macheath meggyilkolja — ő maga emelt kezet magára.*

Ha valaki közbevetette volna, hogy Swayerné nagyon is életszerető személy volt, könnyen ellene lehetett volna vetni, hogy éppen ez az életkedv foszlott szét a rossz üzletmenet és a Mr. Macheath részéről elmaradt segítség miatt érzett csalódás következtében. Nem lehet csodálni, hogy a nő — talán mélységes meggyőződésből — a férfira akarta hárítani a felelősséget. A kis üzletembereknek nincsenek pontos ismereteik a kereskedelmet mozgató törvények felől. Rendszerint egyszerűen a nagyokra hárítják a felelős-

séget, ha krizisek következnek be. A kicsinyeknek sejtelmük sincs arról, hogy ezek a nagyok is függnek bizonyos határozott, törvényszerű, egyébként nehezen kiszámítható gazdasági természetű folyamatoktól. Éppen krízis tört ki és a gyenge, kis vállalkozók tönkrementek.

Walley közbeszólt, amikor az ügyvédnek éppen elfogyott a mondanivalója.

Megint fel kell tennie az előbbi kérdését, miután Mr. Macheath egy órával ezelőtt pillanatra hajlamosnak mutatkozott arra, hogy érdekes alibijét szellőztesse. A Cityben vannak szállongó híresztelések, amelyek szerint az S.-áruházak részére érkező áruk eredetét meglehetős homály födi. Amennyire ő tudja, Mr. Macheath állítása szerint az áruk bizonyos KBT-tól (Központi Bevásárló Társulat) származnak. Mr. Macheath talán beszélne valamit erről a társulatról.

— Nem — válaszolt Rigger, Macheathtel folytatott rövid párbeszéd után. — Mr. Macheath erről nem kíván nyilatkozni.

A KBT mindenesetre szabályszerűen bejegyzett cég, vezetőségében a főnemesség egy tagja és két ügyvéd foglal helyet. Igaz, az utóbbi időben nem teljesítették a kötelezettségeiket Mr. Macheathtel szemben. Ez azonban csak rá és a társulatra tartozik, nem a törvényszékre. Csak azért hajlandó az egész kérdést érinteni, hogy az a benyomás ne alakuljon ki, mintha Mr. Macheath lenne az oka Mary Swayer összeomlásának. Kartársa, Withe, nagyon kedvezőtlennek festette az S.-áruházak helyzetét. Kétségtelen, hogy kedvezőtlen is, de ebben nem Mr. Macheath a hibás, hanem a KBT, amely hirtelen beszüntette a szállítást.

Tanukat ajánlott föl arra, hogy a kritikus időben Mr. Macheath személyesen jelent meg az üzletekben, ledobta a kabátját és maga látott munkához, hogy segítsen.

Macheath is szólásra jelentkezett.

— Elmondották itt — fejtette ki —, hogy Swayerné élete nagyon nehéz volt. Úgy látszik, hogy nem lehetetlen az öngyilkosság. Ehhez meg kell jegyeznem, hogy mi az S.-áruházainkban valóban teljesítőképességünk végső határáig elmentünk. Nem mondottunk le arról a törekvésünkről, hogy a közönségnek szolgálatára álljunk és ezért olyan korlátozásokat léptettünk életbe, amelyeket csak a legerősebbek bírtak ki közöttünk. Túlságosan olcsó árakat szabtunk. A nyereségünk olyan jelentéktelen, hogy magunk senyvedünk mellette. Talán túlságos fanatizmussal törekedtünk arra, hogy a vásárló kisembernek elérhető áron jó árut nyujthassunk.

Nyiltan beismerem, hogy az utóbbi napokban, amikor minden vihar rámzúdult, néha feltettem magam előtt a kérdést: vajjon kibírjuk-e?! Lehet, hogy megint fel kell emelnünk az árakat. Higygyék el nekem, hogy mélységesen megrendített a munkatársnőm halála.

A bíró hűvösen nézte a szorgalmasan jegyző riportereket, mégegyszer feltette Macheathnek a kérdést: nem akarja-e mégis közölni az alibijét, elutasító választ kapott és ezután az esküdtek tanácskozásra vonultak vissza.

Pontosan tíz perc múlva visszatértek és kihirdették a döntést: a jury véleménye szerint Mary Swayer gyilkosság áldozata lett és Machaeth nagykereskedő alapos gyanusítottja a tettnek.

Este az ujságok megteltek a „Macheath-ügy"-gyel. A vastagon nyomott címek harsogták: *Eloszlik a homály Mary Swayer halála körül.* És: *Milyen titokzatos körben töltötte a nagykereskcdő azt az órát, amelyben egykori barátnője meghalt?*

A tárgyalást követő héten Macheath Aaron felől is hírt kapott. Letartóztatása óta elsőízben jött be hozzá Fanny Crysler és arról értesítette, hogy Aaron és a Kereskedelmi Bank sajátságos tartózkodást tanusít a KBT-vel való érintkezésnél.

Aaron egy látogatásakor valamit motyogott holmi „összefüggésről ennek az izének a meggyilkolása és a szállítások elakadása között". A Ridegate-en gyanús külsejű egyének tudakozódtak a KBT raktárai felől, nyilvánvalóan magándetektívek.

Tegnap pedig magához hívatta Fannyt Jacques Opper, a Kereskedelmi Bank elnöke és nyiltan érdeklődött a legutóbb Aaronnak küldött szállítmány pénztári okmányai iránt.

Macheath sötéten nézett maga elé. Gondolkozott egyideig, majd megbízta az asszonyt, hogy gondoskodjék újabb számlákról és óvatosságból hitelbe vásároljon be egyetmást még Belgiumban is.

Távozás közben azt mondta a nő:

— Remélhetőleg tudod, hogy tarthatatlan lesz a helyzet, ha még sokáig húzódik a pöröd.

Személyes ügyeikről nem beszéltek.

Október utolsó hete volt.

Mr. Peachum és Mr. Macheath ügyei döntésre értek.

A „Szép Anna", az „Ifjú Hajós" és az „Optimista" frissen mázolva és kikozmetikázva várta, hogy öreg testét megint az óceán hullámaira bízhassa. Az „Optimistá"-nak az volt az érzése, hogy

utolsó heteit éli. Peachum már látta, hogy leánya menyasszonyi fátyolban oltár elé lép az alkusszal. Macheath egészen más helyzetben és környezetben látta Pollyt. Az S.-áruházak feladták a reményt és bölcsen elfogadták a valóság felismerését. Coax, az alkusz, már nem sok naplólapot tölt meg a furcsa számokkal. A Mary Swayer kisiparos gyilkosának ügyében készült aktacsomót hiába írták és már nem sokkal szaporodott a köteg. És Fewkoombeynek, a katonának már csak mintegy hatvanöt napja volt hátra az életből.

HARMADIK KÖNYV

AZ ÉL CSAK JÓL,
AKI JÓMÓDBAN ÉL!

Vannak, kik rendben végzik dolgukat
És folyvást csak az üdvös célt óhajtják
— Szép versikék dícsérik ezt a fajtát —
És büszkén hordják embervoltukat.
Kenyérhaját önérzetesen falják,
Homlokukon tisztes verejték díszlik
S a hetedik parancsot míg szavalják,
Felejtik, hogy a sülthús jobban ízlik.
A szerénység jó — de kinek? s mit ér?
Az él csak jól, aki jómódban él.

Nem utolsó ám: a földhöz tapadni
És gyüjteni a pénzt, a hitvány fémet,
Langyos fürdőben ülni és mulatni
És bő asztalnál enni jó ebédet.
Mi? Fintorogsz? Ez nem program neked?
Az ember tán gyötörje önmagát?
Bevallom: ez nem érdekel tovább,
Én nem vagyok ilyen derék gyerek.
Az életemben egyszerű a cél:
Az él csak jól, aki jómódban él.

(Ballada a jó életről)

XIII.

Ultima ratio regis.
(Porosz ágyúk felirata)

FONTOS ELHATÁROZÁSOK

Mr. Peachum nem volt feltűnő jelenség, ha együtt ült egy szobában öt-hat más üzletemberrel. Arra kényszerült, hogy akivel csak kapcsolatba jutott, mindenkinek garasos pontossággal el kellett számolnia; ezáltal arca a kemény és nehezen félrevezethető üzletember kifejezését öltötte. Közvetlen környezete számára érthető volt ez az arckifejezés. Aki pedig mindenkiben csalót lát, emiatt nem viseltetik önmagával szemben sem túlságos bizalommal. Erős, szinte túlhajtott félelmet érzett az emberi életkörülmények változandósága miatt és mélyen befolyásolta az, hogy gonosznak és könyörtelennek érezte a várost, amelyben él (és minden más várost is), ezáltal mohón igyekezett, hogy kihasználjon minden újonnan felbukkanó lehetőséget. Polgártársai csak úgy ismerték, mint a „J. J. Peachum, Koldusfelszerelő“ tulajdonosát, ő azonban minden percben kész volt arra, hogy más üzletbe vágjon, olyasmibe, ami jövedelmezőbb, veszélytelenebb, vagy hosszú lejáratra biztosabbnak látszott. Kistermetű, száraz emberke volt, gondterhelt arckifejezéssel: de úgyszólván még a külseje sem volt állandósult. Ha úgy adódott volna az üzleti helyzet, hogy rossz kilátások nyíltak volna a kis, száraz, gondterhelt arcú emberek részére, akkor Mr. Peachum nyilván alapos megfontolás tárgyává tette volna, hogy miképpen változhatnék középtermetű, jóltáplált és optimista férfiúvá. Kicsinysége, szárazsága és gondterhelt volta csupán üzleti feltétel volt részéről, nem kötelező erejű ajánlat, amelyet bármikor vissza lehetett vonni. Volt valami siralmasság benne, de ezzel érte el egész.

valóban jelentékeny sikerét. Üzletet csinált a siralmasságból, még saját siralmasságából is. Valósággal kiforgatták önmagából a veszélyek, olyanok például, mint amilyenekkel most állt szemben exisztenciális harcában. Vagyonának elvesztése fenyegette, másrészt azonban kecsegtette a hatalmas nyereség lehetősége, így valóságos tigrissé változott hetek alatt, még külső megjelenésében is. Nyerssé és brutálissá vált a külseje azokban a napokban, amikor Coax társaságában a SzÉT ügyeit bonyolította.

Ingujjban, zsebrevágott kézzel fogadta Halet. Hale kártyán vesztett, meg akarta pumpolni száz fontra. Peachum egy pennyt sem adott neki.

A Társulat leplezetlenül agonizált.

Peachum megbeszélést folytatott Hale-lel és mégegyszer egybehívta őket. Valamennyien eljöttek. Moon, aki máskor nagyon csendesen viselkedett, tiltakozott az ellen, hogy a gyűlést megint a fürdőben tartsák meg. Korán érkezett és a társaság egyes tagjait feltartóztatta a bejáratnál. Izgatottan kiabálta az uccán, hogy torkig van ezzel a vircsafttal. Így aztán egy közeli vendéglőben tartották a Társulat utolsó ülését.

Peachum jelentést tett Hale zsaroló menőveréről, hangoztatta, hogy kényszerűségből engedni kell, azt sem titkolta el, hogy még további hasonló fosztogatásoknak is ki vannak téve. Felhatalmazást kért arra, hogy az azonnal megejtendő általános elszámolás után, amelynek során megállapítják, ki mennyivel tartozik, egyedül lezárhassa ezt az üzletet. Biztosítja a síma lebonyolítást, ha senki sem beszél bele a dolgokba.

A javaslatot elfogadták.

A megállapított veszteségrészesedések behajtásáról kíméletlen keménységgel gondoskodott Peachum.

A baronettől váltókat vett át, amelyek örökidőkre, vagy legalább is hónapokra az amerikai nő ágyába kényszerítették. Peachum nem fogadta el a baronet utolsó szabadkozását sem, hogy homoszexuális. Eastman a körülményekhez képest eléggé készségesen fizetett; lehetősége volt erre: nemrégiben felemelte a béreket az északi városrészben levő háztömbjeiben, ott nagyobbrészt munkások laktak, akik drágállották a költözködést.

Moonnal szemben meglepetésszerűen különleges kezelést kellett foganatosítani, mielőtt fizetésre hajlott volna. Bukmékerirodája volt és csak akkor fizetett le nyolcszáz fontot és adott biztosítékot a hátralékra, amikor tömegével vonultak föl koldusok az irodája előtt és feliratos táblákból valóságos kiállítást rendeztek: „Aki fogad, annak van pénze — akinek van pénze, az tud adni!“ — ilyes-

fajta táblákkal jelentek meg a koldusok, meg: „Én is ennél az irodánál fogadtam!“

Crowl az utolsó pillanatban kivált.

Egy délelőtt megjelent az Old Oakstreeten és Peachummel akart beszélni. Közösen megvizsgálták a helyzetét. Crowl kijelentette: „Szóval, golyót röpíthetek a fejembe!“ Peachum megadta neki Coax irodájának címét. Úgy vélte, hogy tanulságos lesz Coax részére, ha meglátja, hogy a túlságos nyomorgatás hova vezet.

A vendéglős még aznap délután berohant a Cityben levő irodába és kijelentette az ott dolgozó gépíróleánynak, hogy Coax és ő találkozót beszélt meg és itt akarja megvárni. Két óra hosszat várt, Coax nem jött, az alkusz egyébként később kijelentette, hogy semmit sem tudott a megbeszélésről. Mikor aztán a leány be akarta zárni az irodát, Crowl valami érthetetlen mondatot motyogott, a falnak fordult, ahol egy esernyőtartó állott és revolverrel a szájába lőtt. Felesége otthon az asztalon egy zárt levelet talált, a borítékon ez állott: „Feleségemnek — csak este nyolckor nyitható fel, ha addig nem jövök haza.“ A levél szövege csak ez volt: „Kedveseim, lelkiismeretlen gonosztevők tönkretettek, bocsássatok meg nekem, csak a legjobbat akartam. Albert Crowl, vendéglős.“

A legtöbb baj Finneyvel volt.

Amikor értesült Crowl öngyilkosságáról, elhatározta, hogy most már mindenképpen megoperáltatja magát. Peachum azonban még idejében beavatkozott. Finney lakására rohant. Finney már a klinikára ment. Peachumnek csaknem erőszakhoz kellett folyamodnia, hogy házvezetőnőjétől megtudja a klinika címét. Finneyt félórával operáció előtt találta.

Határtalanul dühös volt, de Finney is egészen elzöldült a haragtól és elhatározta, hogy azonnal elbocsátja a házvezetőnőt. Peachum úgy üvöltött, hogy az egész pavillon kedvesnővérei összeszaladtak. Közölte az osztályvezető ápolónővel:

— Ez az ember a köpőcsészéért sem fog fizetni. Csak azért akarja most operáltatni magát, mert nagyobb fizetési kötelezettség előtt áll. Itt van a zsebemben egy ujság, benne van a jelentés Crowl vendéglős öngyilkosságáról, aki ugyanolyan módon akart kiugrani az üzletből, mint ez a híres alak itt. Csodálkozni fognak az ujságok, hogy mihez adja oda magát a maguk sebésze! Lehetséges azonban, hogy ilyeténképpen tódulni fognak ide az öngyilkosjelöltek!

Finney nem szokta meg az ilyen közönséges modort és fizetett, mielőtt a műtőbe vitette magát.

Pontosan egy hét leforgása alatt meglehetősen pontos áttekintést szerzett Peachum arról az összegről, amit kihozhatott a SzÉT-ből.

Crowl esete volt a riadójel Macheath számára.

Fanny elhozta neki a reggeli lapokat, amelyek beszámoltak arról, hogy a vendéglős Coax alkusz irodájában követett el öngyilkosságot.

Macheath bizonyos idő óta Peachum nyomára küldte Fannyt. Apósának az alkusszal bonyolított szállítóhajóüzlete egyre fokozódó mértékben érdekelni kezdte. Polly elárulta apja vallomását, hogy Coax a tönk szélére juttatta. Crowl öngyilkossága bizonyos világosságot derített ennek az üzletnek hátterére.

Pollytól azt is megtudta Macheath, hogy azon az estén Coax eljött apjához és félórát üvöltözött az irodában. Olyasféleképpen vádolta Peachumöt, mintha valamit tett volna ellene. Nyilvánvaló volt, hogy Peachum és Coax élet-halálharcban állott — csak az nem tisztázódott még, hogy egymás ellen, vagy együttesen mások ellen vívják ezt a harcot.

Délfelé Fanny megint eljött. Közben járt az öngyilkos lakásán. Sok mindent megtudott. Crowl özvegye csúnya, könnyekben úszó nőszemély, teljesen elvesztette az önuralmát. Öt percen belül felelőssé tette Istent és az egész világot a néhai vendéglős haláláért.

Fanny felháborodva közölte, hogy a nő éltes apja jelenlétében így kiabált:

— Mit kezdjek most ezzel a ronccsal? Az öregségi biztosítása is odavan és már az ágybacsinál!

Macheath ennek a tapintatlanságnak hallatára a fejét csóválta rosszalóan. A legnagyobb mértékben felizgult.

Fanny kiderítette, hogy a SzÉT — amely most nyilván Peachum vezetése alatt áll — nagyon súlyos helyzetben van. Coax teljesen a kezében tartja Peachumöt, „körülbelül úgy, mint te Hawthornet" — mondta Fanny. Hamarosan nagyobb összegre lesz szüksége, tulajdonképpen már hetek óta ez a helyzet. Peachum mindenesetre kieszelt valamit, hogy fölöslegessé tegye ezt a nagy kiadást, ami számára alig volna elviselhető. Csak így érthető meg, hogy miért nem vette föl még mindig a Nemzeti Letétbanktól az ott lévő pénzét.

Macheath tudta, Peachum szilárdan bízott abban, hogy leánya felszabadul az alkusz számára. Minthogy ez nem sikerült, le kell adni a tejet. Most tehát számítani lehet arra, hogy látogatást tesz a Nemzeti Letétbanknál.

Macheath maga még mindig nem ült benn a Nemzeti Letétbank vezetőségében. A formalitások azonban közvetlenül befejezés előtt állottak. Minden attól függött, hogy tud-e időt nyerni. Most mindenesetre ragaszkodnia kell a hozományhoz és át kell engednie az asszonyt, legalább is pillanatnyilag. Így nem vész el Polly sem a számára. Egyébként is tőle van teherben, ez is köti majd az asszonyt hozzá.

Be kell fejezni a művet.

Aznap este elhivatta Peachum ügyvédjét, Walleyt és beleegyezett a válásba.

Coax most is látogatásokat tett Peachuméknál, mint azelőtt. Sőt az utóbbi időben mindig magával hozta nővérét is, a két család között nem is lehetett volna intimebb a kapcsolat. Coax kisasszonyt elbájolta Peachumné és a leánya. Az idős hölgyek whistet játszottak a szalonban és Polly csendben dolgozott egy hímzésen, amely Lord Nelsont ábrázolta Trafalgarnál. Este az alkusz eljött nővéréért és néhány percre leült a hölgyek társaságában. Szokás szerint megkérte ilyenkor Pollyt, hogy játsszék el egy darabot a zongorán. Polly nagyon jól játszott. Kedves hangja volt és játék közben a tüll-ruhaujjak hátrahullottak, az egész karja látszott.

Ahogy elnézte zongorázás közben Pollyt, még mindig meg tudta érteni, hogy egyidőben még házasságra is gondolt. Nagyon előnyös külsejű ez a nő.

— *Igazán olyan sokat számít* — írta a naplójában —, *hogy az ember már megkapott és élvezett egy lányt? Mit jelent ez az első, mégis csak tökéletlen ölelés? Az ember mégsem feledkezhetik meg a férfiúnak arról a belső uralmi vágyáról, amely a főélvezetet abban találja, hogy a nőt maga alá gyűrje, legyőzze! Honnan származnék különben a végrehajtott birtokbavétel után ez a közömbösség? Rögtön bekövetkezik, ha már nincs szó a szűzesség elrablásáról! Vagy valóban ilyen szerepet játszanának a gazdasági megfontolások a lelkiéletben? Valóban ilyen mértékben befolyásolna engem a bensőmben lelkileg, hogy a Peachum-lány most már nem vehető számba, mint parti, minthogy az apja ilyen veszteséges üzletbe sodródott? Végre is, ezt a veszteséget én magam okoztam ...*

az ösztönöm azonban nem keresi az okokat, csak a tényekhez tartja magát... mindenesetre megállapíthatom, hogy a teljes elidegenedés érzése tölt most el.

Ezeket az érzelmeket el kellett rejteni Peachum elől.

El is rejtette. Megnőttek a szekfűcsokrok, amelyeket a lányosházhoz küldött.

Szeptember végén megtudta, hogy mr. Peachum leánya félévvel ezelőtt férjhezment bizonyos Macheath nevű egyénhez. Csodálkozott, hallgatott és szívébe rejtette az értesülését.

Ekkor következett be Crowl öngyilkossága és Coaxnak alapos, hivatalos oka támadt arra, hogy lehangolt legyen. Valóban megnövekedtek ezzel a nehézségek. Üzleti okokból tagja volt egy előkelő klubnak és ki kellett lépnie innen az irodájában bekövetkezett eseményhez fűzött hírlapi kommentárok miatt. Még kényelmetlenebb volt, hogy a hajók körül kitört botrány miatt bekövetkezett eset következtében a neve most már elválaszthatatlanul összekapcsolódott az üggyel.

A Crowl-ügy lehetőséget adott Coaxnak arra, hogy Peachummel szakítson. Mégis tovább látogatta nővére társaságában Peachumnét és Pollyt. Ez azt a célt szolgálta, hogy Peachumöt megnyugtassa Coax jövőbeli tervei tekintetében. Mikor aztán kitört a dokkmunkások sztrájkja, a közös munka megint közelebb hozta őket egymáshoz.

Peachum mindenféle praktikával többször lejjebb szorította a hajógyári munkások bérét. Egy szép reggelen aztán a kétszáz munkásból öten jelentek csak meg a munkahelyen. A többiek elhelyezkedtek a kapuknál és megakadályozták, hogy más munkások jelentkezhessenek.

A dolog kellemetlen volt, sőt veszélyes. Ki lehetett persze tolni a hajók végleges átadásának időpontját a sztrájkra való hivatkozással, Coax azonban elmesélte abban a bizalmas hangulatban, ami a két üzlettárs között a közös szorongattatás következtében kialakult, hogy a kormány nem vágyódik valami hevesen arra, hogy a SzÉT-től teherhajókat kapjon a csapatszállításokhoz. A kormánynak bőséges rakodótér áll rendelkezésére. Hale állapította meg, hogy magasabb helyen mégsem ellenzik további teherhajók beszerzését. Amikor megkötötték a szerződést, Hale javasoltatta a hadvezetőségnél lévő barátai útján, hogy az újonnan szerzett hajókra osszanak be egy kisebb csapatszállítmányt, így meg lehetett előzni a kényelmetlen kérdezősködéseket. Ezeket a csapatokat persze másképpen is behajózhatják. Coaxnak a southamptoni tartalékhajókra szerzett opciója is lejáróban volt azonban, márpedig ezeket

kézben kellett tartani, egészen a kockázatos üzlet befejezéséig. Hale helyzete egészen tarthatatlanná vált és mindennap várhatta az újabb zsarolást. Peachum mindent megtett, hogy a munkálatok ismét meginduljanak. Mindenekfölött különböző társadalmi testületek védelme alá helyezkedett és „a nemzet válságos óráiban a munkásság zsaroló szándékai"-ról beszélt. A katonaság bevetése lebegett a szemei előtt.

A legnagyobb erővel szorgalmazta műhelyében az egyenruhák készítését. Azt tervezte, hogy nagy hadviselt-tüntetést szervez a sztrájkolók ellen. Szükséges volt, hogy legalább az ujságok hasábjain keresztül, mély hatást válthasson ki azáltal, hogy az öreg, hadirokkant katonák fellépnek a nemzet érdekében.

Készülődései közben kapta meg Walley jelentését arról, hogy Macheath hajlandó a válásra. Úgylátszott, most legördül Peachum szívéről a nagy kő, megszűnik az akadály, amely negyedéve elállítja a lélekzetét, most már Coaxot végérvényesen magához kötheti és így ennek a boldogtalan üzletnek kedvező fordulatot adhat.

Amikor azonban leánya meghallotta apja szájából, hogy a válás küszöbön áll, „másállapotbanvagyok" kiáltással szembeszegült. Peachum egészen kijött a sodrából:

— Akkor is elválsz! — üvöltötte vissza. — Elválsz és elmégy egy orvoshoz! Azt hiszed, hajlandó leszek tönkremenni miattad, mi? Nekem is vannak idegeim és nem engedek a fejemre csinálni. Ha bolondok vagytok és túlfeszítitek a húrt, ágybafekszem, a falnak fordulok és történjék, aminek történnie kell; akkor aztán mehet az egész banda a szegényházba!

Ezekben a napokban nem nézett sem jobbra, sem balra, követte a nyomot, mint a véreb.

Kevéssé volt tájékozott.

Bizonnyal másként irányította volna a hadműveleteit, ha sejtelme lett volna arról, hogy az alkusz már régen értesült Polly szerencsétlen házasságáról, vagy ha tudta volna, hogy mi történt leányának Mr. Coax lakásán tett legutóbbi látogatása alkalmával.

Polly még aznap este meglátogatta férjét a börtönben.

A férfi persze rögtön közölte vele, hogy mindez csak „proforma" történik. A válópör ennyi és ennyi ideig tart. Nincs szükség egyébre, csak arra, hogy az ember olyan válóokot hozzon, amit nem ismernek el és akkor az utolsó pillanatban minden felborul úgyis. A válópör benyújtását most már nem lehet elkerülni, mert Polly apja most már nagyon sokat fizetett rá Macheathre és teljesen kezében tartja Macheath sorsát.

— Fel tud akasztatni és fel is akasztat. Hiszen ismered.

Polly rögtön kijelentette, hogy akkor orvoshoz kell mennie és el kell hajtatnia a gyereket. Izgatottságában elárulta, hogy másállapotban van.

Macheath megrémült. Erre nem számított. Nem nézett az asszonyra és tompa hangon mondta, hogy ez már nem megy, a gyermekét nem áldozhatja fel, legalább is nem teheti meg feltétlenül kényszerítő ok nélkül.

Féléjszaka töprengett ezen a kérdésen, amikor Polly kisírt szemekkel távozott. Családias érzésű ember volt és nagyon örült a fiának. Fájdalmas megindultsággal gondolt rá és elalvás előtt azon kezdett elmélkedni, hogy éppen a kisfiára való tekintettel vállalkozott üzleti akcióira.

— *Ó* — gondolta —, *mire való ez a sok vesződés, ha az életünk végével úgyis minden végetér és nincs senki, aki folytassa? Miért ülök ebben a cellában, ha nem a fiamért történik mindez? Honnan vegyem az erőt ahhoz, hogy mindent legyőzzek? Kis kezét kezembe veszem majd és vele együtt járom be az üzleteimet, amelyek egykor majd az övéi lesznek és azt mondom majd neki: fiam, mindezt fáradsággal és szorgalommal szereztem, sose felejtsd ezt el! Apád a vérét adta azért, hogy most mindez a tiéd legyen. Apád nemcsak magáért dolgozott; nem kíván köszönetet tőled, szó sincs erről, de mégis el kell mondania, hogy kettőtöket, apádat és téged, számtalan szál köt egymáshoz. Apád behúnyja majd a szemét, ha elérkezik ennek az ideje és te tovább dolgozol majd, emlékezvén őrá, aki érted... nos, igen, aki éretted dolgozott. — Ezeket mondom majd neki és ő meg fog érteni engem. Dick lesz a neve.*

Valóban meghatott hangulatban volt. Csak másnap délben üzente meg Pollynak, hogy mégis menjen el az orvoshoz, elkerülhetetlen. Számolt azzal, hogy a nő elhúzza a látogatást, ameddig csak lehet, legalább két-három napig. Reménykedett benne, hogy addig majd csak történik valami, ami megakadályozza a műtétet. Polly mindenesetre számoljon azzal, hogy meg kell operáltatnia magát és semmi szín alatt sem szabad apjában bizalmatlanságot keltenie.

Nem engedhette, hogy megrövidüljön az a lélegzetvételnyi szünet, amit a válásba való beleegyezéssel nyert, mert szükség volt erre, hogy végrehajthassa a Nemzeti Letétbank felé irányuló húzást.

Újult erővel hajszolta Hawthornet és Millert, hogy a bank átalakulását siettessék.

Macheath rendelkezésére előbb félórát üldögélhettek a váró-szobában. Ott ültek hát, nagyon nyomott hangulatban, a fogház-

lakók hozzátartozói, kitartott vagy züllött, vagy kitartott és züllött mindkét nembeli személyek társaságában.

Macheath rájuk ordított, hogy ez a dolog már túlsokáig húzódik, érthetetlennek tartja, miért kell ilyen sokáig várnia arra, hogy beléphessen egy gyökeréig romlott vállalatba.

Akkor azután együtt kidolgozták a Chreston-ügyet.

Chreston végigcsinálta a kiárusítást, anélkül, hogy újabb összegeket vett volna föl. Még mindig csodálkozott azon, hogy miért vásárolta föl a konkurrencia az áruit. Az árak mindenesetre mélyen a normális ár alatt állottak . . .

Az Aaron- és S.-áruházak nagy reklámmal beharangozott propagandahete gondot okozott neki, mert a közönség nagyon várta az eseményt. És még nem tudott semmit arról, hogy küszöbön áll a banknak Macheath által való átvétele.

Most Macheath eljuttatta hozzá a hírt, hogy a propagandahéten eladott áruiból egyes tételek gyanúsak. Nagyon illik rájuk a Birminghamben lopott áru leírása. Jó volna látni a számlákat.

Erre aztán eljött Chreston.

Egy méter kilencven magas, kiszáradt férfiú volt, aki idegenkedett a húsételtől, a klérustól és I. Aarontól. Nagyon meg volt riadva.

— Chreston úr — fogadta Macheath nagyon rezerváltan —, nagyon kínos ügy vezette önt ide. Ki kell jelentenem, nem akartam hinni a fülemnek, amikor hallanom kellett, hogy ön kiárusítása alkalmával nagyobb tétel bizonytalan származású árut dobott a közönség közé. Remélem, megvannak a számlái?

Mr. Chrestonnak nem voltak számlái.

Azért vásárolta meg az árutételeket, mert olcsók voltak és az éles verseny után árura volt szüksége. Számlákat nem kapott. Olyan tettenértnek látszott, mintha benső meggyőződése ellenére egy friss kotlettet falt volna föl.

Macheath keménynek mutatkozott vele szemben. Kenetteljes hangon beszélt arról, hogy az üzleti versenyben is fairnek kell maradni, meg arról, hogy milyen bölcs a törvény, amikor az orgazdát és a továbbárusítót ugyanúgy bünteti, mint a tolvajt. Kifejtette, hogy ha ő, Macheath, azokat a bizonyos árukat most saját propagandahetén kiárusítja, neki bizony lesznek pénztári okmányai: Chrestontól kapott számlák. Chrestonnak azonban nincsenek irásai. Ezután röviden és brutálisan felvilágosította Chrestont afelől, hogy rövid idő múlva belép a Nemzeti Letétbank igazgatóságába. Végezetül közölte vele, hogy milyen feltételek mellett csatlakoz-

hatnak Chreston üzletei a Mr. Macheath vezetése alatt álló és a KBT által ellátott üzleti hálózathoz.

A hosszú Mr. Chreston úgy érezte, mintha fejbevágták volna, amikor meghallotta, hogy a konkurrens belép abba a bankba, amely őt teljesen kezében tartja. Eléggé hamar felismerte a helyzetét.

Az urak papírt és ceruzát hozattak a börtönőrrel, számokat írtak föl és szivarjukkal mutogattak a számokra. A cella falára feltüzetett Macheath egy hatalmas, kékeszöld London-térképet: zsíros piros ceruzával bekarikázott egyes városrészeket, közben szakadatlanul szívta importszivarját, aláhúzott térelnevezéseket, az egész városon és a külvárosokon átszövődő hatalmas piros vonalhálózatot vázolt föl. Az S—C-áruházak (Siker—Chreston) elosztásának tervrajza készült.

Chreston üzletei közül néhányat le kellett építeni, másokat összevonni, vagy pénzzé tenni. Michaeth piros ceruzája könyörtelenül dolgozott. Bankjának szüksége volt a „pénzére".

— Ne feledje — szólt Macheath Chrestonhoz —, a bank egy gyermeké. Felelőtlenül sáfárkodtak ezzel a vagyonnal. Csaknem belevontak a közös bajba más vagyonokat is. Ennek végetvetek. Abba a helyzetbe akarok jutni, hogy a kiskorú tulajdonosnővel szemben vállalhassam a felelősséget. Nem vagyok szentimentális ember, de nem engedem, hogy azt mondják a hátam mögött, hogy gyermekeket kifosztok. A gyermek jelenti Anglia jövőjét, ezt sohasem feledhetjük el.

Az árakat lassacskán megint fel kellett srófolni. A reklámba be kell vezetni az új szót: „minőség".

Macheath vázolta Fanny előtt a Chrestonnal folytatott megbeszélését és ilyesfajta képet állított elébe:

— *Bizonyos fajtájú néma párbeszéd folyt közöttünk. Megkérdeztem: helytáll azért, amit elkövetett? Azonnal felelt: nem. — Úgy, szóval nem akarja megvédeni az önállóságát ... minden áron? — kérdeztem tovább. — Nem minden áron — felelte. — Szóval inkább megadja magát és a nyakát a lábam elé hajtja? — Mindenesetre — felelte —, ez olcsóbb. — Nem az a fajta ember, akit nagy jellemnek szokás nevezni, egészen értelmes fiú. Manapság nem sok értelme van annak, hogy az ember egyénieskedjék.*

Miller és Hawthorne számára újabb szomorúságot készített elő Macheath. Kijelentette, szüksége van arra, hogy Miller aláírjon egy nyilatkozatot, amely szerint ő, Miller, saját felelősségére nyúlt spekulációs célzattal Peachum letétjéhez, még Hawthorne sem tudott erről. Magát a bankot tisztázni kell.

Miller teljesen összeomlott. Öreg fejét a szék támlájára hajtotta

és sírt. Aztán összeszedte magát, felállt és csendes méltósággal mondotta:

— Nem tehetem ezt meg, Mr. Macheath. Soha nem írhatom alá azt, hogy én spekulációs célzattal visszaéltem a bankra bízott pénzekkel. Tudja ön, hogy mit jelent az: *ránkbízott pénz?* Ön a becsülettel megszerzett vagyonát az én kezemre bízta. Azt mondta nekem: Miller úr, itt van a vagyonom, mindenem, amim csak van, az ön *hűséges kezeire* bízom, vegye át és kezelje a *legjobb tudása és szándékai szerint!* Megbízom önben! Becsületes ember vagyok és ön is becsületes ember. És most kijelentsem, hogy oda a pénz?! Én itt vagyok, de a pénz sehol. Soha, érti, Macheath úr, soha nem mondhatom ezt.

— No, de Miller úr, hát maga tényleg itt van és a pénz *valóban* odalett.

— Igen — mondta Mr. Miller és csodálkozó gyerekarcot vágott.

Vagy öt percet üldögéltek még anélkül, hogy egyetlen szót szóltak volna, aztán elment, még mindig rázta a fejét és valamit mormogott maga elé.

Két óra múlva a vén Hawthorne elhozta az írást.

Miller neve világosan, olvashatóan, iskolás írással állt alatta.

Hawthorne megindult hangon arra kérte Macheathet, hogy Millert — persze fizetés nélkül — hagyják meg a bank asztalánál, mert az öreg ember nem tudná, hogy mit mondjon a feleségének és a szomszédainak.

Macheath teljesítette ezt a kérést.

Még aznap megtörtént Macheath bevonulása a Nemzeti Letétbankba.

Mázsás kő esett le ezzel a szívéről. Most már megtudhatjuk az Opperek és Aaron, hogy a KBT elnökét Macheathnak hívják, mert most már a Nemzeti Letétbank igazgatóját is Macheathnek nevezik. És Chreston üzletbarátjának neve is Macheath.

Ebéd után Polly elment Crowlnéhez.

Az apja küldte. Már azelőtt is átvett az apjától bizonyos kötelezettségeket, amelyek Peachum szegénygondozói tisztjéből fakadtak.

Crowlnét nagyon meghatotta a Polly által hozott elemózsiás kosárka és az üveg almabor. Nagyon panaszkodott, hogy a SzÉT lefoglaltatta minden bútorát, amire nem volt „feltétlenül“ szükség és

szidalmazta az apját, aki szomorúan hallgatta.

— Mit kezdjek vele — siránkozott —, rosszabb, mint a gyerekek, azok legalább szobatisztták. A férjem elspekulálta a járadékát és most semmink sincs.

— Ha *valamicske pénzt* mégis tudna szerezni, Crowlné — mondta Polly részvéttel —, talán rávehetném az uramat, hogy adjon magának egy kis S.-üzletet. Akkor legalább önálló lenne és a maga gazdája. De hát ehhez kell egy kis kezdőtőke.

Nagyon kedves volt Crowlnéhez. Amíg ott ült mosolyogva és ölében az üres kosárral, a sivár szoba derűsebb volt.

Crowlné habozott. Fakó pillantása végigfutott a nyomorúságos bútorokon, anélkül, hogy az öregembert érintette volna. Aztán hirtelen megszólalt:

— Hát, van valami lehetőség. Van neki egy nővére, az talán tudna befektetni egy kis összeget — többje nincs is —, ilyen abszolút biztos dologba.

A vénemberhez fordult:

— Mit gondolsz?

Az öreg nem szólt semmit. Nyilván egy szót sem értett meg. Úgy látszott, hogy a feje már nincs egészen rendben.

A két asszony még néhány percig beszélgetett az ügyről. Amikor Polly távozni készült, határozott ígéretet tett, hogy urától kér egy üzletet Crowlné számára. A lépcsőházban persze már mindent elfelejtett. Szenvedélye volt, hogy mindenki szeretetreméltónak tartsa.

Amikor hazaért, apja az irodába hivatta. Szárazon közölte vele, hogy férje beleegyezett a műtétbe. Bizonyos Grooch nevű ember hozta ezt a közlést egyenesen Peachumhöz. Az asszony számára egy cédula van a szobájában.

Polly elolvasta a cédulát és mélységesen megrendült. Ilyen kevéssé fontos Mac számára a fia? Hiszen az ő szemében mégis csak az ő fia, mert ő semmit sem tud Smilesről! Visszataszító dolog! Annyira elkeseredett, hogy közölte anyjával, még aznap délután elmegy az orvoshoz, tudja is a címét egy doktornak, tizenöt fontba kerül a műtét.

Peachumné előbb kininnel akart kísérletezni.

Első nap három kapszulát kellett bevenni, a következő napon négyet és így tovább hétig. Följebb nem szabad menni, de fülzúgás, szívdobogás, vagy rosszullét esetén sem szabad kiköpni a szert és abbahagyni.

Peachumné értesült azonban arról, hogy már nem az első hónapról van szó; így már csak az orvos van hátra.

Tea után elmentek. Úgy látszott, hogy az orvos nem ismerte meg Őszibarackot: nyilván nagy volt a praxisa. Azonkívül most az anyával kellett tárgyalnia és számára az volt a páciens, akivel a honorárium kérdését beszélte meg. Fegyvergyüjteménye kellős közepén ült, simogatta szép, selymes, nem egészen baktériummentes bajuszát és kijelentette:

— Nagyságos asszonyom, legyen szabad arra figyelmeztetnem, hogy amit tervez, az nincs összhangban a törvénnyel.

Úgy bánt a hangjával, hogy a szóbanforgó összhang bizonyosfajta szférák zenéjének tűnt. Peachumné azonban szárazon közbevetette:

— Igen, tudom, tizenöt fontba kerül.

Harminc év férje oldalán és a szesztartalmú italok bőséges fogyasztása emberismeretre tanította.

— A kérdést nem oldja meg a tizenöt font, ez az összeg, amelyről egyébként nem tudom, honnan tetszett venni; az operációnál többről van szó — hárította el a dolgot az orvos kenetteljesen —, ez lekiismereti kérdés.

— Azt mondja, hogy az operációnál többről van szó? Mennyiről? — kérdezte Peachumné.

— Ó, nagyságos asszonyom, mondjuk, hogy tizenöt font, nem mellőzhetjük el azonban azt a súlyos kérdést, hogy egy bimbózó élet megsemmisítése forog szóban, vagyis kérdés, hogy valóban fennáll-e a feltétlen, követelő szükségszerűség, mint azoknál a szegénysorsú pácienseimnél, akik egyszerűen képtelenek előteremteni a gyermek neveltetésére szükséges pénzt, ami persze nem teszi jogossá, de mindenesetre emberileg érthetővé teszi a beavatkozást, nemde?

Peachumné figyelmesen végigmérte, aztán közölte vele:

— Pontosan ilyen szükségszerűségről van szó, doktor úr.

— Így persze egészen más a helyzet — jelentette ki a doktor, miközben Peachumné és leánya felemelkedett —, akkor kérem, hogy jöjjenek el holnap délután háromkor. A honoráriumot azonnal kérem, hogy ne kelljen számlát küldenem a lakásukra, nagyságos asszonyom, ajánlom magamat.

A nők elmentek egy cukrászdába. Aztán még korai volt a hazamenetelre, tehát elmentek egy moziba is.

Kis, szegényes helyiség volt, folyamatos előadásokat tartottak benne. Olyan alakja volt a lokálnak, mint egy hosszú törülköző. A vetítővászon egészen kicsiny volt. Szakadatlan eső esett a képeken és az emberek úgy mozogtak, mintha vitustáncot jártak volna.

A film címe ez volt: „Anyám, gyermeked szólít!“

Azzal kezdődött, hogy egy előkelő fiatal hölgy estélyre öltözött. Méteres fűzőt szorított magára komornája segítségével, fülébe és nyakára néhány font gyémántot aggatott. Megcsodálta magát a falitükörben, aztán bement a gyerekszobába, ahol körülbelül hároméves kislánya pillanatnyilag éppen betegen feküdt. Az orvos, komoly, szakállas férfiú, az ágy mellett állott és mérte a gyermek pulzusát. Néhány, láthatóan nagyon komoly szót váltott az ifjú anyával, a nő azonban csak könnyedén nevetett, futólag megölelte gyermekét és elviharzott.

A széksorok előtt állt a kikiáltó, egy kövér úriember.

— A könnyelműség és az élvezetvágy — mondta kissé érdes basszus hangon — arra készteti a fiatal anyát, hogy elhagyja halálos beteg gyermekét és a mámorító élvezetek karjába vesse magát.

Most egy különlegesen előkelő és díszes berendezésű szalónt lehetett látni, ahol nagy társaság hódolt a tánc gyönyörűségének.

— A felső tízezer tobzódik — közölte ugyanakkor a basszushang.

Az ifjú anya megérkezett. Térdnadrágos inas jelentette be. Az urak felugráltak. Pezsgőt rendeltek. Az ifjú anya két lovag között ült egy dagadó bársonykereveten. Minduntalan táncba ment, kézről-kézre adták.

— Röpülnek az órák — értesítette a közönséget a kikiáltó.

Megint a gyerekszobát lehetett látni. Észrevehető volt, hogy a gyermeknek jelentékenyen rosszabbodott az állapota. Felegyenesedve ült ágyacskájában és kis karjait távollevő mamája felé kitárta. Hirtelen hátrahanyatlott.

— Ó — mondta a basszushang —, meghal, ó, összeroskad. Odavan már!

Megint a bálteremet lehetett látni. Az ifjú anya hátradőlve, éppen egy pezsgőspoharat ürített ki. Egyszerre csak áttetszővé vált a szalón hátsó fala, megmutatkozott ismét a gyerekszoba, az ágyacskában felegyenesedett a kis halott leányka, két szárnyacska volt a vállán, mert most már angyalka. Ifjú, távol lévő anyjához röpült, vagyis hátulról előrejött a szalón falán keresztül, a márványasztalra röppent, amely mellett a fiatal, kötelességmulasztó anya tobzódott, az asztalról a földre siklott, majd feloldódott a semmiben.

— A megdöbbent nő — zengett a basszus — látomásban tudja meg, hogy gyermeke meghalt. Mint angyal, búcsúzik tőle örökre, Istenem, milyen megható!

A fiatal anya elájult. Néhány másodpercre még lehetett látni, amint a ruhatárban valamit magára dob.

— Ó, csak ne legyen késő! — sóhajt a boldogtalan, míg dobogó szívvel valamit magára vesz.

Megint a gyerekszoba, a nő berohant. Térdrevetette magát az ágyacska előtt, átölelte a halott leánykát és kezét tördelte. Mindenki körülötte sürgölődött, de szemmelláthatóan nem tudták enyhíteni fájdalmát és önmarcangolását.

A basszus kifulladt hangon ezzel fejezte be:

— Késő, késő, itt a halál.
Gyász és bánat mit ér ma már!

A két asszony meghatottan nézte a filmet. Bejövet csokoládét vettek, de már a melodráma kezdetén alig tudták nyeldesni a bonbonokat. A film egészen elragadta őket.

Amikor a kislány, távol könnyelmű anyjától, elhagyottan meghalt, Polly szúró fájdalmat érzett a szívében. Megfogta a sötétben anyja kezét, mindkét nő szeme tele lett könnyel, amikor a halott lányka kitárt karral és szőke fürtökkel belibegett a bálterembe. A műremektől mélyen meghatottan távoztak a moziból.

— Nem viszlek oda holnap délután — szólt fojtottan Peachumné az uccán. Polly nem tudta elképzelni, hogy fel kell áldoznia a gyermekét. Hát nem éppen olyan ő is, mint az a bűnösen könnyelmű anya a bálteremben?!

Csak éjszakára szabadult meg a két nő a művészet hatása alól. Peachumné pamutharisnyában megjelent Polly szobájában és leánya ágyának szélére telepedve, így szólt:

— Holnap nem szabad ebédelned, mert különben hányni fogsz az altatás után.

Polly egész éjszaka a doktor fegyvergyüjteményét látta lelki szemeivel.

Mr. Peachumnek nagyon sok dolga volt.

Este Withet, az ügyvédet és Fanny Cryslert fogadta. Peachum ragaszkodott hozzá, hogy veje azonnal nevezze meg azt a személyt, akivel a törvény előtt bizonyítani lehet majd a házasságtörést. Biztosra akart menni.

Macheath ajánlott egy leányt Lexerné tunnbridgei nyilvánosházából és a kövér Withe elvitte a nőt az Old Oakstreetre. A leány nagyon szabadelvűen nyilatkozott, Mr. Peachum azonban megbotránkozott és elutasította ezt a tanut. Kijelentette, hogy semmi szín alatt nem alázza meg a leányát, így az egész világ színe előtt,

valójában pedig attól félt, hogy a bíróság előtt megtámadnák a prostituált tanuvallomását.

Macheath dührohamot kapott.

— Hány nővel érintkezzem még nemileg, hogy teljesíteni tudjam apósom kívánságát és megfeleljek a véleményének? — üvöltött.

Aztán mégis beleegyezett, hogy Fanny Cryslert nevezi meg.

A bank igazgatóságában ült már ugyan, Peachum összeomlása azonban még mindig nem volt kívánatos számára: most már ügyfelet látott benne. Ha ez az ügyfél anélkül tud végezni ellenfelével, hogy pénzét felmondja, ez sokkal jobb lenne a banknak.

Ezekben a napokban Macheath többször is gondolt arra, hogy valóban elválik Pollytól.

Szokott tapintatlanságával megtárgyalta Fanny Crysler tanuként való szerepeltetését és közben ezeket mondta Groochnak:

— *Bekövetkezhetnek olyan események, amelyek eltávolítanak a feleségemtől. Véleményem szerint ilyen esetben legokosabb a szakítás. De ha most beleegyezem abba, hogy viszonyom van Fannyvel, ez távolról sem jelenti, hogy szakítok a feleségemmel. Végeredményben mégis csak teherben van tőlem és így igazán nem engedhet minden hangulatnak és nem hagyhat ott mindenféle csekélység miatt. Csak a legkomolyabb okok késztethetnek egy asszonyt arra, hogy ilyen állapotban elhagyja a férjét. Ez a terhesség előnye. Ilyenkor megtanulják az asszonyok, hogy mit jelent a férfi. A természet nagyon ravasz, Grooch. Végbeviszi, amit akar.*

Grooch a matrácon kuporgott, szivarozott és komolyan bólogatott.

— *Csak egy esetben tudja ezt kihasználni ellenem a feleségem* — folytatta Macheath megfontoltan —, *ha valóban megszabadul a magzattól, amelyet a szíve alatt hord. De ezzel olyan konok hidegvérűségről tenne tanuságot, hogy akkor már számomra közömbös lenne a szakítás. Rábíztam a dolgot. Nem szóltam sem mellette, sem ellene. Ezzel akartam tudtára adni, hogy a döntés az ő kezében van. Ez kemény vizsga a számára, a szív és idegek vizsgája. Nyiltan kimondom, nem tudom, hogyan állja meg a próbát. Még azt sem tudom, hogy nem dőlt-e már el minden. Ebben a pillanatban sejtelmem sincs róla, hogy a gyermeket a szíve alatt hordja-e még, vagy sem. Óvakodtam attól, hogy megkérdezzem. Látszólag egyáltalán nem töröm magamat emiatt. Eljön azonban majd az idő, amikor megkérdem: hol van a gyermeked? Hogyan viselkedtél vele szemben? Tartottad-e olyan sokra, hogy semmiért a világon nem*

váltál meg tőle, vagy más a helyzet? Ebben a percben dől el majd minden.

Grooch megint bólintott és Macheath e percben valóban hitt is abban, amit mondott. Ez igazán az ő formája volt: pontos utasításokat adni és aztán kíméletlenül felelősségrevonni azokat, akik végrehajtották az utasításait. Ezekután vitte el Withe Fanny Cryslert Peachumhöz. Peachum állva fogadta őket az irodájában.

Fanny nagyon természetesen viselkedett és mint mindig, valódi dáma benyomását keltette. Kijelentette, hogy hajlandó megtenni Mr. Macheathnek a szolgálatot, amelyre kérte. Szabad ember és nem törődik a szóbeszéddel.

— Álljunk csak meg! — szakította félbe gorombán Peachum —, úgy értsem ezt, hogy maga hajlandó hamisan esküdni azért, hogy Mr. Macheathnek szívességet tegyen? Ezzel mi semmit sem érünk.

Fanny meglepődve nézett az ügyvédre, aki a szegényes helyiség egyik sarkában meregette a szemét.

— Azt szeretné — szólt és egyedül ült hármuk közül, rágyujtott egy cigarettára —, azt szeretné, hogy kijelentsem, valóban a maga vejével háltam?

— Mindenesetre — közölte Mr. Peachum.

Az asszony nevetett, de nem kellemetlenül. Withehez fordult:

— Nem tudom, Withe, Mr. Macheath felfogásával egyezik-e, hogy ilyesmit mondjak.

Szándékosan hagyta el az „úr" megszólítást, hogy hangsúlyozza társadalmi egyenlőségüket, vagyis azt, hogy ő Withe kliense.

— Akár egyezik Mr. Macheath felfogásával, akár nem — szólt Mr. Peachum elkeseredetten —, tudnom kell ezt. És a feleségemnek is tudomással kell bírnia a dologról, ha nincs ellenére. Nem tréfadolog ez, kérem.

Kinyitotta a vasajtót és a feleségét szólította.

Úgy látszott, hogy az asszony nem volt nagyon messze. Rögtön ott termett. Kíváncsian nézett a látogatókra, kezét a hasán összekulcsolta. Nem volt úriasszony.

— Crysler kisasszony — mutatta be a hölgyet Peachum. Fanny rögtön eldobta a cigarettavéget, azonban változatlanul keresztbevetett lábakkal ült és határozatlanul mosolygott. — Crysler kisasszony azért jött el, hogy közölje velem: intim kapcsolatban állt a legutóbbi időkig, tehát még a házasság után is, Mr. Macheathtel. Így van?

— Így, így — mondta Crysler kisasszony, most már egész komolyan. És az idegen asszony iránti udvariasságból hozzáfűzte:

— Mr. Macheath egyik üzletét vezetem és állandóan együtt dolgozom vele.

Azután felállt, cigarettaszipkáját a táskájába tette, biccentett és kiment. Withe szórakozottan mosolygott és kinyitotta előtte az ajtót.

Peachum ezen az éjszakán aludt először nyugodtan, hónapok óta.

Másnap reggel akarta a döntő tárgyalást folytatni Coaxszal. Beismerő nyilatkozatot akart tenni Polly ballépéséről és egyúttal bejelenteni, hogy Macheath beleegyezett a válásba. Nem kell majd megvásárolni a southamptoni hajókat.

Reggel azonban, éppen borotválkozott, Coaxhoz indulóban, amikor hirtelen berontott hozzá az alkusz és egy levelet lobogtatva ordított:

— Hallja, uram, mit akar tőlem? Rá akar venni, hogy vegyem el a lányát, hónapok óta folyton összeboronál vele. Így akar kivételes helyzetet biztosítani magának az üzletünkben, visszatart attól, hogy ugyanúgy járjak el magával szemben is, mint a többi csalóval tettem. Ma reggel aztán meg kell tudnom, hogy a lánya már régesrégen férjhezment, sőt válófélben van és a férje, így kell megtudnom, közönséges bűnöző, most is a börtönben ül. Megőrült, uram?!

Peachum szappanhabos arccal, kezében a késsel állt az ablakkilincsre akasztott kis tükör előtt. Nadrágtartója hátul a földet söpörte. Tompán nyögött.

— Csak ennyi a válasza, uram? — folytatta Coax jéghidegen. — Ennyi az egész, amit mondani akar? Egy horkanás? Uram, maga bátor ember!

Peachum leengedte a kést. Közönséges arca volt, de most olyan fájdalom tükröződött rajta, hogy csaknem emberivé vált az arca.

— Coax — szólt tompa hangon —, de Coax! Hogy beszél velem!

Olyan valódi volt a fájdalom kifejezése a vonásain, hogy Coax most már csak a legszükségesebb dolgokat közölte vele:

— Peachum, két órán belül, érti, *két órán belül* kifizeti a SzÉT számára szükséges összeget, mégpedig az irodámban és többet nem is kerül a szemem elé. Különben öt óra sem telik el és már a börtönben ül a drágalátos veje mellett.

Egyenes tartásával kifelé ment, közben félretolta az útjából Peachumnét és Pollyt, akik a zajra besiettek. Amikor mellettük elhaladt, metsző hangon odaszólt:

— Jónapot, Mrs. Macheath.

Peachumné azonnal az irodába ment. Az ablaknál meglátta halottsápadt férjét és rögtön tisztába jött a helyzettel.

— Még várunk egy kicsit az orvossal, Polly — szólt leányához egy negyedóra múlva.

Peachum úgy érezte magát, mintha fejbeütötték volna. Olyan bizonyossággal épített az alkusz kéjvágyára. Előtte, a puritán férfiú előtt, olyan biztosnak látszott ez a vágy, amilyen mocskos volt. Biztosan számított arra, hogy Coax materiális érdekeit feláldozza a bujaságának és ezért meg is vetette. Rosszul értékelte Coaxot...

Peachum elment a bankjába és amikor fel akarta venni a betétjét, köntörfalazás volt erre a válasz. Bizalmatlan lett és Millerrel akart beszélni. Meg akarták váratni, de behatolt. Éppen akkor a legnagyobb sietséggel lépett be egy másik ajtón Hawthorne. Csak egy pillantást kellett vetnie a Másfél Évszázadra és Peachum már tudott is mindent, helyesebben majdnem mindent.

A rövid megbeszélés teljes világosságot teremtett.

Ha a pénzét akarta, most már Mr. Macheathtel kellett tárgyalnia. Mr. Macheath tegnap óta ügyvezető igazgató, egyébként a börtönben található.

Peachum faképnél hagyta a vénembereket és Coax irodájába sietett. Tizenegy óra volt már.

Coax némán hallgatta végig. Aztán szárazon ennyit mondott:

— Holnap délig haladékot adok. Akkorra teremtse elő a pénzt vagy adjon biztosítékot. Amint hallom, a veje bankigazgató. Azonnal adja ide a kormánnyal kötött szerződést és a nyilatkozatot, amelyben Crowl és a baronet elismeri vétkességét és ezzel a többiét is.

Peachum elment és elvitte az írásokat Coaxhoz. Valósággal transzban volt. Aztán hazament és bezárkózott irodájába. Semmit sem evett. Két órakor elhivatta Fewkoombeyt a szállóból.

Az egykori katona nagyon jóltápláltan festett, telt volt az arca. Csak a színe volt egészségtelen. Amíg Peachum, szokása szerint a vakablak felé fordulva beszélt, a féllábú mozdulatlanul állt a vasajtónál, sapkáját nagy kezében tartotta.

Peachum röviden ezeket mondotta:

— Az üzem körül bizonyos számítási hibák történtek. Ennek következtében szűkíteni kell a telepet és az emberek egy része az uccára kerül. Köztük Fewkoombey is.

Mr. Peachum egyideig a munkanélküliség borzalmas problémáiról beszélt:

— *Tudatában vagyok annak, hogy mit jelent, uccára tenni az embereket. Ennek a folyamatnak a morális következményei a leg-*

szörnyűbbek. A tipikus munkanélküli rendszerint nagyon hamar elveszíti erkölcsi szilárdságát. Nagyon ritkán képes csak arra, hogy az éhség és hideg befolyása alatt ki tudjon tartani erkölcsi alapelvei mellett. Az önérzete összeomlik. Felismeri, hogy mindenkinek terhére van. Ebben az állapotában könnyen áldozatul esik bizonyos felelőtlen úszítóknak, akik a közrend ellenségévé teszik. Mindezt tudom, de hát mit tehetek?!

— Van azonban egy lehetőség, hogy ne kelljen feltétlenül és azonnal elbocsátani az alkalmazottak egy részét, köztük Fewkoombeyt is. Él Londonban egy William Coax nevű úr, akinek tárcájában van egy irat, ami tulajdonképpen nem őt illeti. Ezt a Coaxot el kellene intézni, mégpedig holnap reggelig. Az alibi elő van készítve annak számára, aki ezt az elintézést vállalja és ezzel megakadályozza ennyi meg ennyi alkalmazott elbocsátását. A szóbanforgó egyénnek egyszerűen ide és ide kell mennie a tett után és ott kell töltenie az éjszakát.

— *Ez egyszerű üzleti ténykedés* — fejezte be filozófikusan Mr. Peachum —, *az üzlet folytatása más eszközökkel. Jusson eszébe csak a háború, hiszen maga katona: amikor az üzletemberek bölcsesége kimerült, soronkövetkezik a katona. Igaz, az üzleti életben rendszerint más, békésebb módszereket alkalmazunk. De ez csak azt jelenti, hogy manapság más lehetőségek is vannak, nemcsak a jól megmarkolt kés, hogy a kívánt célt elérjük. Sajnos, kivételek mégis vannak.*

A katona ismerte Coaxot, az alkuszt. Egyszer-máskor vitt már levelet hozzá.

A megbeszélés után még látta a férfit Peachumné az udvarban.

Ez volt az utolsó alkalom, hogy Fewkoombey az asszony szeme elé került és a nő ismételten elmesélte később, hogy ezúttal nagyon ellenszenves benyomást keltett. Hosszú ideig álldogált a szárításra kiteregetett fehérnemű mellett és nézte a kutyákat. Nem ment azonban hozzájuk, bár az állatok nem kaptak még enni és üvöltöttek az éhségtől.

— Isten tudja, micsoda véres gondolatokat forgatott már akkor az agyában, amikor ott ácsorgott — mondotta az asszony sóhajtva.

Valójában egyáltalán nem gondolkozott, hacsak azt nem számítgatta, hogy mit ér meg az a nedvességtől úgyahogy, hidegtől azonban egyáltalán nem védett fészer, ahol a keménypapírral födött ládában menedéket talált. Rövid volt az idő, amit itt tölthetett. Az Encyklopédia fél kötetével sem készült el még.

A jobb hátsó nadrágzsebében kés volt, amikor távozott az oldoakstreeti hangszerkereskedésből, de még nem határozta el magát.

Majdnem pontosan ugyanebben az időben Polly Macheath asszony Mr. O'Harával tárgyalt. A helyszín az utóbbi lakása volt.

Macheathné nagyon indulatosan mesélte, hogy éppen most talált a szobájában egy levelet a férjétől. A levélben az állt, hogy nem kell tovább nyugtalankodnia. Sohasem kerül sor a válásra (a „sohasem" alá volt húzva), adandó alkalommal egyszerűen megvádolja Coaxot házasságtöréssel, terhelő anyag van birtokában Coax ellen, amely az alkuszt nyilvánosan leleplezi, mint elvetemült kéjencet. És akármilyen ártatlan is Coax ebben az ügyben, ez elveszi majd a válópörtől a kedvét.

Megmutatta a cédulát, amit Macheath nagy sietséggel, ceruzával írt.

O'Harát láthatóan nem rendítette meg a dolog.

— Coaxot idézzék meg tanuként?! — ismételgette Polly; egészen kijött a sodrából.

— Na és? — kérdezte O'Hara, fel sem ült a díványon, mert ebéd után volt és a Times-t olvasta. Mégpedig a sportrovatot.

— Na és? Hát nem akarom!

— Házasságot törtél vele?

— Nem, persze, hogy nem.

— Hát akkor miért nem akarod, hogy vallomást tegyen?

— Csak. Nem akarom. Nem elég ez? Nem akarom, hát el kell tűnnie, mielőtt még tárgyalásra kerül sor.

— Ha jól értem, azt szeretnéd, hogy hidegre tegyék.

— Nem, azt nem akarom.

Szünet. O'Hara megint felvette az ujságját.

— Na? — kérdezte Polly. — Tedd le azt az ujságot! Micsoda viselkedés ez! Kérdeztem valamit.

— Úgy? — szólt O'Hara. — Jó. Szóval tűnjön el. Mi történik egyébként, ha nem tűnik el?

— Akkor magam nevezek meg egy tanut, akivel házasságot *törtem* — jelentette ki lassan és megfontoltan Polly.

— Igen? Akkor magad nevezel meg egy tanut . . .

— Csak ne vigyorogj. Te nem értesz ehhez. Nem vagyok hajlandó a nyilvános tárgyalásra kiállni egy ilyen nevetséges alakkal,

mint ez a Coax. Ha már egyáltalán házasságot törtem, akkor erre egy valamennyire elfogadható férfi kellett. Láttad te valaha is ezt a Coaxot? Ez egy vén kecske, nem pedig férfi, akivel házasságot tör az ember! Veled kapcsolatban sincs valami nagy fantázia a dologban, de neked legalább van valamilyen megjelenésed. A törvényszéket mindenesetre kielégíti.

O'Hara meglehetősen kényelmetlenül érezte magát. Az asszonyok körül szerzett nem csekély tapasztalata azt súgta, ez az ok elég komoly arra, hogy végszükség esetén, ha tudniillik az alkusz előtérbe kerül, Polly megnevezi őt, O'Harát. Számára azonban ez Macheathtel, a főnökkel való időelőtti szakítást jelentené, terveinek kudarcát, vagy esetleg még rosszabb valamit is. Ismerte Macheathet még abból az időből, amikor Beckett volt. Nem volt mindig kövér és békülékeny.

O'Hara gondosan összehajtogatta az ujságot és felült:

— Fogd be a szád — szólt gorombán —, eleget pofáztál. Mehetsz.

Megértette, hogy most fizetni kell. Polly elment, hogy ne dühítse fel a férfit. A divatnak megfelelő, kocsikeréknagyságú kalapja volt, színes tollakkal, gaze-fátyolt hordott és napernyőt, meg olyan fűzőt, amely erősen érvényrejuttatta a hátsórészét. Gondosan öltözött és minden kirakatban megnézte magát. Így azt is látta, hogy melyik férfi fordul meg utána és melyik szegődik a nyomába. Férjéhez ment, a börtönbe.

Elbűvölő volt Mac iránt. Kacéran leült a priccsre, keresztbevetette a lábát és az ernyővel a levegőt döfködte. Nagyon helyeselte, hogy Mac Coaxot akarja törvénybe hívni, hogy az egész pör megbukjék. Ő majd a törvényszék előtt ernyőjével az alkuszra mutat és felteszi a kérdést: ezzel az úrral feküdtem volna én össze? És egyszerűen nevet majd. Jót nevetett, amikor ezt a jelenetet leírta.

Mac komor maradt. Miller volt nála a Nemzeti Letétbanktól és riadtan számolt be Peachum látogatásáról. Ez a Coax komoly veszélyt jelentett Peachumre és vagyonára. Úgy látszik, nem éri be Pollyval. Ha azonban Peachum nem tud megbirkózni Coax-szal, akkor felrobban a bank, amelynek elnöksége olyan sok fáradságba került. Fájdalmasan vette tudomásul az apósával való sorsközösséget és bizonyosfajta vágyakozást érzett, hogy úgy beszéljen apósával, mint más vő beszél az apóssal, ha a családi vagyon veszélyben forog.

Túlságosan ideges volt ahhoz, hogy Pollyt megtűrje maga körül és hamar el is küldte. Az asszony csók nélkül nem ment.

Közvetlenül ezután Coaxot illetően komoly megbeszélése volt Ready nevű emberével. Ez a leggyakorlottabb emberölő volt a bandában.

A BETEG EMBER MEGHAL

Közben Coax végighaladt a Harrowstreeten, a nyugatindiai dokkok felé igyekezett. Peachum közölte vele, hogy embereit tüntetésen akarja felvonultatni a sztrájkolók ellen. Katonai egyenruhába öltöztette őket. Kifejezésre kell juttatniok azt, hogy az öreg harcosok milyen rosszalással fogadják, ha a dokkmunkások kapzsisága megakadályozza a brit katonákat a hadszíntér elérésében. Az Old Oakstreet-en táblákat festettek ilyen feliratokkal: „Távoltartjátok a csatáktól bajtársainkat!“, meg: „Nézzétek, hogy mit áldoztunk mi!“

Az alkusz meg akarta nézni a cirkuszt. Peachum úgy gondolta, ne legyen nagy felvonulás, az volt a fontos, hogy az ujságok megállapodás szerint csináljanak valamit belőle.

Útközben találkozott Beeryvel, aki hullafáradtnak látszott és elmondta neki, Peachum délelőtt lefújta a tüntetést, de ebédután ismét elrendelte; akkor már nem lehetett értesíteni valamennyi résztvevőt, így hát most nyilván csak valami nevetséges csonka tüntetés lesz. Beery lesújtva sietett tovább, hogy mentse, ami még menthető.

Coax fütyürészett. Szóval Peachum sztrájkolt és azután megint felvette a munkát.

Minél közelebb ért a dokkokhoz, annál több embert látott. Sokan az uccasarkokon ácsorogtak, de egész tömeg ment a dokkok felé, mint ő maga is. Úgy látszott, mintha valamire várnának, vagy valamit láttak volna. Kérdéseire azt a választ kapta, hogy hadirokkantak tüntettek a dokkoknál.

A tömeg egyre jobban sűrűsödött.

A turnusváltás órája volt. Most kellett elmenniök a dokkokból azoknak a munkásoknak, akik még dolgoztak. Eddig még nem történt tettlegesség, mindenesetre azonban csónakokkal vitték el a sztrájktörőket a munkahelyről.

Meglehetős lárma hallatszott a rakpart környékéről.

Néhány sarokkal odébb megint találkozott Beeryvel az alkusz. A rakpart felé özönlő tömeg áradatán nyomakodott keresztül.

A tömegbe ékelődött két férfi néhány percig egymás mellett sodródott.

— Egész tekintélyes tüntetéssé fejlődött a dolog — közölte izgatottan az üzletvezető. — *Az embereknek alig egyharmada tartozik a mieink közé, de — ki hitte volna — igazi rokkantak is jöttek. Az uccák ott elől tele vannak sebesült katonákkal, mégpedig valódiakkal. Erre persze nem számíthattunk. A mi embereinket fizetjük a tüntetésért, érthető hát, hogy tüntetnek. Azonfelül semmit sem láttak a háborúból. Azok azonban, akik velük együtt csinálják a dolgot, igazi katonák. Azok valóban vádat emelnek a dokkmunkások ellen, hogy nem akarnak megfelelő áldozatot hozni a nemzetért! Hallja, hogy ordítoznak! Nem a munkások üvöltöznek így a sztrájktörőkkel, hanem a katonák, az összelőtt katonák a munkások ellen! Előbb igazi rokkantakat akartunk szerződtetni, Mr. Peachum úgy vélekedett, hogy nagyon kis rokkantjáradékot kapnak és olyan nyomorban lehetnek, hogy néhány pennyért mindenre kaphatók, még arra is, hogy a háború mellett tüntessenek. De aztán elejtettük a tervet, mert a saját embereinket megbízhatóbbaknak tartottuk. Most látszik, hogy milyen hiba lett volna fizetni nekik. Ingyen csinálják a dolgot! Az ember sohasem számolhat eléggé az emberek ostobaságával. Ezek az alakok elvesztették a karjukat, lábukat, szemüket és még mindig lelkesednek a háborúért! Ez az ágyútöltelék komolyan buzog a nemzetért! Fantasztikus! Higgye el, ezekből sok mindent lehet még kihozni. Nekünk is van egy ilyen emberünk, bizonyos Fewkoombey, féllába van már csak. Sohasem hittük volna, hogy ilyesmire kapható lenne. Ez már megismerte a békét, azok ott elől nyilván még nem. Mindig mondom: csak háborút kell csinálni, akkor az üzleti esélyek hallatlanul megnövekednek; napfényre jönnek azok az ösztönök, amelyekről nem is álmodik az ember és csak ki kell használni őket, ezúton tőke nélkül bármilyen üzletet meg lehet csinálni. Óriási!*

Szétszakították őket egymástól.

A tüntetők nyolcas és tizes sorokban meneteltek nyílegyenesen előre, hazafias dalok zengtek, az uccákat egészen betöltötte a tömeg és a falak mellől elsodorta, magával ragadta a sokaságot. Csupa többé-kevésbé sérült ember. Egyesek mankókon bukdácsoltak, még eléggé ügyetlenül, csonkaságuk nem régi: a nadrágszáruk üresen lebegett. Mások felkötött karral vettek részt a tüntetésben, zubbonyuk a vállukra volt vetve, a kezdődő alkonyatban úgy hatottak a a piszkos fehér kötések, mint a zászlók. Az őrült menetben vak katonák is résztvettek, olyanok vezették őket, akik azt hitték magukról, hogy látnak. Úgy mutogatták őket a közönségnek, mint zsákmányolt diadalmi jelvényeket. Más áldozatok, akik lábukat a haza oltárán hagyták, kis kocsikon gurigázták magukat. A járdáról inte-

gettek feléjük az emberek és tréfálkoztak a csonkaságuk felett; azok pedig visszanevettek. Minél roskatagabbak voltak ezek a roncsok, annál inkább lelkesítette hazafiságuk a publikumot. Szinte tisztességtelen versenyt űztek egymásközött: hogyan veheti fel a versenyt például egy félkarú az olyan emberrel szemben, aki mindkét lábát elvesztette.

Az egész gomolyag énekszóval gázolt a térdigérő szennyben és minden erejével azon igyekezett, hogy elérje Limehouse szörnyű nyomortanyáit, harci dalokat böfögött a tömeg, megfertőzte a levegőt karbolszaggal és az éhség lehelletével.

Az egyenruhások között, lépést tartva civilek masíroztak, nagyobbrészt ifjú, gondosan öltözött gavallérok, akik nem akartak kimaradni a dologból.

Mind azt követelték, hogy a hajók, amilyen gyorsan csak lehet, készüljenek el és megrakhassák őket friss hússal, sértetlen, kétkarú és kétlábú, egészséges szemű emberekkel. A sérültek, kimustráltak és hasznavehetetlenek követelték, hogy sürgősen és mindenekelőtt szaporodhassanak. Megmutatkozott a nyomorúság óriási továbbtenyészési ösztöne.

Most ugyanis a tüntetők a városháza felé vonultak, hogy a sztrájkolókkal szemben a rendőrség aktív beavatkozását sürgessék.

Coax visszafordult. Már egészen besötétedett. Észrevehető volt már, hogy ősz van.

Mindenfelé csoportok álltak még, megbeszelték a történteket. Ennek a környéknek a lakói általában természetesen a munkások mellett foglaltak állást. Véleményük meglehetősen megközelítette a valóságos tényállást. Láthatóan nem tartoztak „London népéhez", amelyről a nagy napilapok szoktak írni.

Az alkusz gyorsabban lépkedett. Kissé nyugtalan volt, mint mindig, ha csődületbe került, vagy valamit hallott ilyesmiről. Bement egy kis, piszkos söntésbe és megivott egy whiskyt. Undok ízét érezte az italnak és arra gondolt, hogy borzalmas ízlésük van ezeknek az embereknek.

Amikor kilépett az uccára, összeütközött egy férfival. Az ember valamit mormogott és továbbment. Kopogott a lépése, falába volt.

Coaxot megijesztette az összeütközés. Eszébe jutott, hogy megtámadhatják a jó ruhája miatt.

— Tulajdonképpen érthetetlen — gondolta —, hogy nem ütnek le bennünket egész egyszerűen ott, ahol érnek. Végeredményben igazán nem vagyunk olyan sokan. Ha arra volnék utalva, hogy Peachum szárnyai alatt éljek, nem állnék jót magamért. Én sem

ontanám ki a szívem vérét. Az a legrosszabb az ilyen környékek csőcselékében, hogy ezek egyáltalán nem tisztelik az emberi életet. Azt hiszik, hogy minden élet olyan keveset ér, mint az övéké. Ráadásul minden jobban szituált embert már eleve gyűlölnek, mert szellemileg magasabbrendű náluk.

A következő uccasarkon néhány lépést hallott a hátamögött, megfordult és súlyos ütést kapott a fejére. Hangtalanul összeesett.

A kövezetre esett, összegörnyedt a fal tövében, megkapta a második ütést és elnyúlt. Egy cirkáló rendőrjárőr talált rá később. A rendőrök felemelték és az őrszobára vitték. Innen a tetemnézőbe került, ahol három nappal később a nővére agnoszkálta. Battersea temetőjében helyezték örök nyugalomra, sírköve letört oszlopot ábrázolt, ezzel a felirattal: „William Coax, 1850—1902".

Fewkoombey egész délután az alkusz nyomában volt. Amint Mr. Peachum előre megmondta, láthatta, hogy a délutáni alvása után távozik a lakásából. Fewkoombey hamarosan észrevette, hogy mások is követik az alkuszt.

Nem volt határozott véleménye. A megbízás egyáltalán nem volt ínyére való. Megfújták azonban az indulót és neki menetelnie kellett.

A néhány hónapos oldoakstreeti tűrhetően nyugalmas élet korrumpálta, még inkább a kikötői szállóban töltött napok. Nem akart megint visszakerülni az ucca hideg semmijébe, ahonnan kiemelkedett, különösen nem most, amikor küszöbön a tél.

Többször egészen közel jutott a tömegben az alkuszhoz, nem volt azonban kedve hozzá, hogy már most megtegye a dolgot.

Amikor az alkusz a csapszékben volt, Fewkoombey még a kését is elvesztette ráadásul. Egy karfára támaszkodott és faragcsálta a gerendát, a kés kicsúszott a kezéből és az árokba esett. Le akart mászni érte, de akkor már az alkusz nem állt a bárpult előtt, kijött az uccára.

Amikor a kocsma előtt összeütköztek, Fewkoombey úgy megijedt, mintha a másik forralna ellene valamit és nem fordítva lenne a dolog.

Megint megkezdődött az üldözés.

Fewkoombey most már tisztán látta, hogy legalább még két ember osztozik az ő szerepében. Rendszerint szétváltak egymástól. de amikor az ucca üresebb volt, mindketten látszottak mindig és újra.

Fewkoombeynek most már semmi kilátása sem volt arra, hogy hidegre teheti az alkuszt, hiszen elveszett a kése. Nem gondolt azonban erre. Menetelt és magában beszélt:

— *Fewkoombey, el kell magát bocsátanom* — szólt önmagához —, *nincs többé szükségem magára. Most maga megkérdezi: mihez fogjak? Erre csak azt felelhetem: nem tudom. Nagyon szerény kilátásai vannak. Mielőtt hozzám került, megpróbálta, hogy felcsapjon koldusnak. Azt mondta magának: maga elvesztette a lábát. Enélkül a láb nélkül nem tud olyan foglalkozást folytatni, amiből megélhet. Azt várta, hogy a malterhordók, szállítómunkások, kifutók, fuvarosok, mit tudom én, kik, szóval a járókelők mélyen meghatódnak azon, hogy maga nem hordhat maltert, nem cipelhet bútorokat és nem hajthat igáslovat és a maga sorsa fölött érzett megindultságból megosztják magával a kenyerüket. Tévedés! Tudja, mit mondanak ezek az emberek, ha egyáltalán érdemesnek tartják a fáradságra, vagy az aljasságukhoz, hogy valamit is mondjanak a maga esetére? Azt mondják: ez az ember kiesett? Egy ember kiesett? Mit számít, hogy egy kiesett és ezer megmaradt! Ettől még nem jutunk levegőhöz. Bezzeg, ha ezren esnének ki! Ha mindenfelé kérdezősködnie kellene a kenyéradónknak, hogy hol is van hát valaki, aki elcipelné a bútorait! — Tudja, mi mindent csinálnak annak érdekében, hogy embereket kiemeljenek a munkafolyamatból? Bizony, Fewkoombey, amit általában csinálnak, annak jelentékeny része ezt szolgálja. A legtöbb embernek ez a legfontosabb tevékenysége. Hiszen az ember nem abból él, hogy bútort cipel, hanem abból, hogy a bútort senki sem akarja cipelni, ennélfogva csalogatni, kérni, fizetni kell ezért. Ehhez azonban feltétlenül kevésszámúnak kell lennünk. Ha elég sokan vagyunk, akkor megkezdődik a botrány és disznóság! Barátom, most te kívül vagy. Helyes, ha valamibe fogsz, hogy szimpatikusabbá tedd magadat. De ne ilyen szimpatikussá! — Megelégedhetünk azzal, Fewkoombey, ha olyan általános szimpátiának örvend, hogy nem veszik egyenesen üldözőbe, ha csöndben marad. Ez bizony már elég nagy dolog, ahogy most alakulnak a viszonyok. De hát maga azt hiszi, hogy valakit részvétre indíthat? Micsoda együgyűség! Azok az emberek, akik a batterseai hídon járnak, megsajnálják magát? Mit gondol, mibe kerül az igazi főzés, a valamennyire is kielégítő ellágyulás? Ez nem származik a természettől, ezt meg kell szerezni! Nézze csak ezeket a rágószerveket! Nézze meg például a sajátját, tükörben! Kijelenthetem, hogy ezeknek az állkapcsoknak negyede is elég lenne arra, hogy az ételt szétdarabolja. A rágás előtt azonban harapni kell és mit gondol, mennyi lenne elég a rágóizmokból arra a fontos, döntő*

harapásra, amely az áldozatot legyőzi, kiszolgáltatja és megöli? Kevés, uram, kevés! Hiányzik a lába? Egyebet nem tud felhozni? Éhezik! Ennyi az egész? Szemtelenség! Ez mindössze annyi, mintha valaki azzal akarná magárafordítani a közfigyelmet az uccán, hogy féllábon meg tud állni. Ilyen ember ezrével akad. Egész más dolgokat is kínálnak. Maga szerencsétlen. Nos, maga kevésbé szerencsétlen, mint a szerencsétlenebbek. Ez pedig versenyképtelenséget jelent. A verseny, uram! Ezen nyugszik civilizációnk, ha még nem tudná. A legderekabbak kiválasztása! A fölöslegesek kiselejtezése! Hogyan legyenek fölöslegesek, ha senki sem akad, aki fölöslegeseknek érzi őket? Csak azzal tudjuk megérteni ennek a bolygónak egész életfolyamatát, hogy verseny van. Honnan származnék különben a fejlődés? Honnan került volna elő a majom, ha a saurusok nem lettek volna versenyképtelenek? Nézze, magának hiányzik a lába. Jó, szükség esetén ezt bizonyítani is tudja (ehhez azonban kell még valaki, aki kész arra, hogy elfogadja a maga bizonyítékait! Aha, erre nem is gondolt!). De hát itt van a másik lába, az megvan! És a karja! És a feje! Nem, kedvesem, nem olyan egyszerű a dolog, ez nem kiválasztás! Ez nem egyéb, mint kényelmeskedés, elfajultság és renitencia! Maga valójában egy kártevő! Anélkül, hogy magának javára lenne, maga árt puszta létezésével minden többi embernek, a teljesítőképeseknek és a nyomorultabbaknnak is. Hogy segítsen itt az ember? Hol kezdje a dolgot? Világos: minél több a szerencsétlenség, annál kevésbé kell törődni vele! Ez általános igazság. Ez a természetes állapot. A világ úgy szerencsétlen, amint a fa zöld. Magának puszulnia kell!

Besötétedett.

Az önmagával folytatott beszélgetés során a katona felbőszült. Mikor egyik sarkon befordult, már fontolgatta, hogyan támadhatná meg az alkuszt. Ugyanebben a pillanatban meglátta, hogy egy sovány, havelockos férfi gyors léptekkel az alkusz mögé surran és egy homokzsákkal, vagy valami hasonló súlyos tárggyal tarkónütötte. Fewkoombey megrémült, de a lebunkózott ember a járdán megpróbált feltápászkodni. Négykézláb a fal felé kúszott, meg akart kapaszkodni a falban.

A katona néhány másodpercig figyelmesen körülnézett. Aztán gyorsan átvágott az uccán és a még mindig vonagló ember mellé ért.

Lassan átkutatta a kabátzsebeit, majd a hátsó nadrágzsebeket is. Nem került azonban elő a kése. Szinte csodálkozó tekintettel nézte az üres kezét. Aztán a falhoz támaszkodott és hidegen nézte a vonagló embert, aki most megfordult és zihálva az úttest felé csú-

szott; Fewkoombey lecsatolta falábát. Bőrszíjjak erősítették a testéhez. Végre sikerült leszedni. Egészséges lábán a földön kúszó ember mellett ugrált és a falábbal lesújtott a hátára és fejére. Közben gondolatai még mindig a lecsatolás nehézségei körül jártak és kibuggyant belőle a harag:

— Átkozott faláb!

XIV.

AZ ERŐS FÉRFI KÜZD

Polly csecsemőkelengyét varrogatott anyjával együtt a kis rózsaszínű szobácskában, amikor Beery bekiabált, hogy az apja hivatja.

Leszaladt, a tű és cérna még kezében volt.

Mr. Peachum uccára volt öltözve és kurtán közölte leányával, hogy S.-áruházakat akar vele meglátogatni.

Végimentek az Old Oakstreeten, a belváros felé. Derűs késő-őszi nap volt. A fák lombja megsárgult már és a csatornában vadgesztenyék úsztak.

Peachum hallgatott, mert nem volt mondanivalója leánya számára. A nő azonban kedvező jelnek tekintette a kettesben való kirándulást, a hígan aranyló őszi levegőben még a legnyomorúságosabb városrészek is barátságosan hatottak: Polly nagyon jókedvű volt.

Még semmit sem hallott O'Haráról. Mr. Coax nem jelentkezett többé az Old Oakstreeten. Az apja sokkal nyugodtabbnak látszott. Úgy tűnt előtte, hogy valami könnyed enyhülés következett be.

A Backstreeten beléptek az első üzletbe. Ott egy nagydarab nő konyhaedényeket és szerszámokat árult. Ismerte Pollyt és azért, ha kissé mogorván is, de válaszolt Peachum kérdéseire.

Elmondta, hogy csak egészen kis szállítmányok érkeznek. Ha a férje nem végezne bádogosmunkát és nem javítana kertibútorokat, meg lámpákat, már régen éhenhaltak volna. Most azonban ígéretet kaptak arra, hogy rendszeresen kapnak bádogárut.

Csak a boltbért fizették, minden egyébbel hátralékban vannak. Nem az első tulajdonosai az üzletnek: előttük mások voltak itt. A berendezést hátrahagyták, hogy az utódjuk fizesse ki a boltbérhátralékot.

— Ezek csak kezdeti nehézségek — közölte Polly az apjával, amikor tovább mentek —, az üzletek alig félévesek és Mac letartóztatása súlyos csapás ezekre az emberekre. De egyre jobban megy a dolog. Akik kibírják, végül is zöldágra vergődnek.

Peachum nem felelt.

Hallgatva haladtak át az uccákon.

A következő üzlet, amelyet meglátogattak, suszterműhellyel kapcsolatos bolt volt. Féltucat gyereket találtak itt, az idősebbek résztvettek a munkában.

Amint elmondották, még most is elegendő bőrt kapnak. Még a legrosszabb időben is kaptak kisebb tételekben bőrt, amikor a többi üzlet heteken át semmi árut nem kapott. Sok selejtes darab volt azonban közte és minthogy a darabokat nagyságra mérték, a hulladékot is meg kellett fizetniök.

A férfi, sajnos, megbetegedett. A világítás is drága volt és abban a lyukban, ahol dolgoztak, egész nap égetni kellett a lámpát.

— Még mindig jobb így — mondta az asszony —, mint a gyárban. Ott az ember aztán semmit sem tud megkeresni.

Peachum bólintott és megkérdezte, hogy a szállító cég megszabja-e a cipőárakat.

A válasz az volt: igen — mégpedig nagyon alacsony az ár.

Amikor megint az uccára értek, Peachum megkérdezte a leányától:

— Elszámolnak ezek egyáltalán?

Polly kijelentette, úgy hiszi, hogy ezek az emberek csak akkor kapnak új árut, ha a régivel elszámoltak. Aggódott, hogy apjának nagyon nem tetszenek az üzletek, mivel egy szót sem szólt.

A harmadik üzletben szóhoz sem juthattak, mert a tulajdonos rögtön a dokkok körül zajló nyugtalankodásokról kezdett beszélni:

— *Ezek a kommunisták!* — fakadt ki. — *Mindet fel kellene akasztani! Beverik a kirakatablakokat, mintha ingyen kapná az ember az üveget a gyárostól. Gyűlölnek bennünket, mert nekik semmijük sincs és nekünk van valamink. Nekik nem sikerül felkapaszkodniok, hát azt szeretnék, hogy senkinek se sikerüljön. Szűnjék meg minden szorgalom és a jobb embernek se menjen jobban, mint a rendetlennek. Igazi keresztényellenes alakok! Ebbben a házban is van néhány ilyesfajta. Nem isznak ugyan, de annál rosszabbak, nem? Mindent el akarnának venni, még a sámlit a fenekünk alól is. ha lehetne. Mintha nem lenne elég küzdelmes az életünk! Csak egyet nem lett volna szabad megtennie Macheath úrnak: szóbaállni ezzel az Aaron zsidóval! Még mindenféle bajt fog ez okozni neki!*

Mialatt fecsegett, Peachum körülnézett az üzletben. A durván ácsolt üveges szekrényekben olcsó órák voltak. Főleg .vekkereket adtak el itt. Volt azonban emellett szövöttáru, sőt dohánynemű is. Az ajtó fölött ez állt: Vegyeskereskedés.

Egészségtelen külsejű házaspár volt az üzlet tulajdonosa. Az ember már a harmadik vállalkozó volt ebben a helyiségben, a harmadik, aki megkísérelte, hogy megálljon a maga lábán. Felesége és az ő külseje után ítélve, ez a kísérlet meglehetősen megerőltető volt.

A férfi alázatos lény volt, ez a tulajdonsága kevéssé illett tömör testalkatához. Az asszony hallgatott és sötéten nézett maga elé.

— Mind ilyenek az üzletek — mondta az uccán Polly, kissé nyomott hangulatban. — Akarsz még másokat is megnézni?

Omnibuszon mentek egy darabig és megnéztek még néhány üzletet.

Az egyik előtt megállott Peachum és zárkózott arckifejezéssel bámulta a kövezetet. A tulajdonos krétával cilinderes, elegáns urat rajzolt a járdára és reklámárainak jegyzékét. A technika ismerős volt Peachum előtt.

Egy zsemleszínhajú fiatalember állt a pultnál, kész öltönyök között és kifejtette:

— Tudja, uram, itt *lehet majd* keresni. A forgalom nem jelentéktelen. Ha majd megint olcsó árut kapunk és valamivel magasabbra szabhatjuk az árakat, meg aztán megszabadulunk a nagyok konkurrenciájától, akkor ez az üzlet megint exisztenciát jelent. Végre is reggel ötkor kelünk és este nem jutunk ágyba tíz-tizenegy előtt. Ebből *csak kialakul* idővel valami. Nem gondolja?

Egy másik üzletben éppen költözködtek, amikor Peachum a leányával odaért.

Az elköltözők az utolsó percig haboztak. Gyerekeikkel és bútorukkal még mindig a csöpp, meszelt szobában ácsorogtak, amikor az új bérlők már odakint lerámolták kacatjaikat a kocsiról a járdára.

A gyerekek bömböltek és pofonokat kaptak az elkeseredett szülőktől. Beléptek az új bérlők, magas, nyugodt emberek, egy hallgatag gyermekkel. Az asszony mindenfélét kérdezett, hogy mibe kerül a gáz, meg, hogy igazán száraz-e a szoba.

A kiköltözők szitkozódtak és az újak észrevehetően röstelték magukat. Hiba volt, hogy kérdéseket tettek fel és már nem akartak semmit hallani. A család azonban beszélni kezdett és derekasan kipakolt.

— Nem kell komolyan venni, amit mondanak — közölte az új tulajdonos, kissé pirulva, Pollyval és apjával —, elkeseredett emberek. Most aztán minden és mindenki hibás a balszerencséjükért, csak ők maguk nem.

Az asszony megvetően hozzátette:

— Gyárimunkás népség. Lancashirebe mennek, a szövőműhelyekbe. Ilyen embereknek nem is lenne szabad kísérletezniök az önállósággal. A gyár való nekik.

De gondterhelten nézett a nagy nedves foltra, amit diadalmaskodva mutatott meg neki a másik asszony. Amikor kibérelték a helyiséget, a folt előtt ruhásszekrény állott . . .

Polly és apja távozott, mielőtt még a zűrzavar megoldódott volna. Visszakocsiztak.

Polly nem beszélt tovább, azt hitte, semmi értelme. Mielőtt azonban hazaértek, még annyit megkockáztatott, hogy ezeknek az embereknek legalább megvan az önállóságuk és ezt meg is becsülik. Nem akarnak tudni senkit maguk fölött. Inkább átdolgozzák a féléjszakát.

Nem tudta, figyel-e egyáltalán rá az apja.

Peachum azonban nagyon is figyelt.

Másnap elment a Nemzeti Letétbankba. Néhány órát töltött ott és Millerrel dolgozott. Ez nagyon keveset tudott mondani Macheath és Aaron kapcsolatáról. Peachum azonban már régen megértette, hogy csak a veje tudja még megmenteni a bankot. Volt valami abban, ahogy megszerezte magának.

Általában jó benyomást szerzett Peachum az S.-áruházakról. A szervezet nem rossz. Így mindenfélét ki lehet hozni az emberekből.

Polly egészen indokolatlanul félt attól, hogy apját zavarja az üzletek szegényessége. Peachum természetszerűen tudta, hogy a jómód csak a szegénység másik oldala. Mert mi egyéb az egyik ember jómódja, mint — a többiek szegénysége?

— *A világboldogítással ki lehet engem kergetni a világból* — szokta mondani. — *Jól emlékszem, hogy egyszer micsoda orditozást csaptak a lapok, hogy a nyomortanyákon nincsenek emberhez méltó lakásviszonyok, hogy nem higiénikus a környezet. Az egész negyedet lebontották és Stokton-on-Tyne táján csinos, szolid és higiénikus házakat építettek a lakosság számára. Pontos statisztikát vezettek és öt évvel később, a tabellákat összehasonlították: sikerült megállapitani, hogy a nyomortanyákon a halandóság két százalék volt, az új házakban pedig kettő egész hattized százalék. Nagyon csodálkoztak. Nos, egyszerűen az volt az ok, hogy az új lakások bére heti négy-nyolc shillinggel többe került és ezt a lakóknak a gyomrukon*

kellett megspórolniok. Erre nem gondoltak a mi világmegváltóink és emberiségboldogítóink.

Vejének tehetsége nagy hatással volt Peachumre. A szerződések tanulmányozása közben üres tekintettel felnézett a rombadőlt Millerre és megkérdezte magától, vajjon ellenségeskedésük nem volt-e csupán a generációk között szokásos ellenszenv? Lebecsülte Macheathet, amikor egyszerűen bűnözőnek tartotta. Ez az ember keményen dolgozó és széleslátókörű üzletember.

Aznap este Peachum meglátogatta az ügyvédjét, Walleyt.

Nagy, pompásan berendezett szobában tárgyaltak, a falakat gazdag stukatur díszítette és sok exotikus szőnyeg. Az egyik sarokban, a hatalmas íróasztal mellett, szürke emailvödrökben húsos levelű dísznövények álltak.

— A válási história miatt jött? — kérdezte kissé hűvösen Walley. — Nyiltan megmondom, nem nagyon tetszik nekem ez az ügy. Macheath úr házasságtörése szilárdan bebizonyított tény. Attól tartok azonban, hogy sok szennyes kerül kiteregetésre azzal, hogy Mr. Coaxot, a kedves leányának házasságtörésére nevezték meg tanuként. Ez persze csak cselvetés, de ha jól tudom, ez az úr az ön üzletbarátainak egyike és így kellemetlen a dolog.

— Ki nevezte meg tanuként Mr. Coaxot? — kérdezte meglepetten Peachum.

— Mr. Macheath. Néhány nappal ezelőtt.

— Úgy — szólt lassan Peachum. — Nos, Mr. Coax két napja eltűnt. Tegnapelőtt nem tért haza. A nővére, akivel együtt lakott, nagyon nyugtalankodik. Sajnos, bizonyos hajlamai voltak, amik a társadalom szemetével kötötték össze, így távolmaradása a legkomolyabb aggodalmakat keltheti. Szóval, attól tartok, hogy Coax nem okoz több gondot nekünk.

— Úgy — csak ennyit mondott Walley. Kutatóan nézett a szembenülőre.

— A magam részéről megszakítottam minden üzleti összeköttetést Mr. Coax-szal — folytatta Peachum. — Southamptonban olyan élményem volt vele kapcsolatban, ami felnyitotta a szememet. Engedtessék meg nekem, hogy ne vázoljam azokat a visszataszító és csaknem hányingert keltő jeleneteket, amelyek ott a szemem elé tárultak. Ettől a pillanattól fogva ez az ember erkölcsi halott volt előttem.

Ezzel el is ejtette Coaxot, mint témát és kifürkészhetetlen arccal előadta, hogy leánya közölte vele: gyermeket vár a férjétől. Ennek következtében alapjában változott meg minden. Szó sem lehet már válásról.

Az ügyvéd nagyon megkönnyebbült. Peachum szárazon tovább beszélt. Tudakozódott veje pörének állása és gyanítható fejleményei felől. Éreztette, hogy most már a kedvező eredmény lenne az ő érdeke.

Az ügyvéd egy késalakú papírvágóval játszadozott.

— Peachum úr — mondta —, bízza rám a dolgot: a veje szabadlábra kerül. Bízhatik benne, még a gyanú árnyéka sem marad rajta. Végeredményben alibije van.

— Jó — mondta Peachum és fel akart állni.

— Nem jó — szólt Walley méltatlankodva. — Jóideig eltarthat még a szabadlábrahelyezés, ha nem találnak egy gyilkost. Az alibit még ki is kell vizsgálni. Nem, kedves Peachum, még egy kicsit kell segítenünk a dolgon.

Visszatelepedett helyére és kis kezeit összekulcsolta a hasán.

— Kedves Peachum — szólt széles gesztussal az ügyvéd —, magán múlik és kell, hogy múljék Swayerné halála körülményeinek teljes felderítése. Azt hiszem, Withe küzdött annak a tételnek érdekében a Grand Jury előtt, hogy Swayernének nem volt szüksége gyilkosra a meghaláshoz, olyan volt az anyagi helyzete. Valóban, eléggé rosszul ment neki.

Walley egyre lassabban beszélt, mintha keresné az átmenetet. Nézte Mr. Peachumöt, aki nyugodtan ült, csontos keze a térdén nyugodott. Az ügyvéd egy világosabb lépéssel tovább ment:

— Sajnos — mondta nyomatékkal —, ez a megfejtés nem tartható az időközben felmerült tények következtében.

Walley felállt. Hosszú léptekkel fel-alá járt a vastag szőnyegeken, az felélénkítette a beszélőképességét.

— Peachum úr — szólt jelentőségteljesen, egyre előbbrejutva —, az elhúnyt Mary Swayer társaságában tartózkodott az utolsó órákban egy ember, aki még rosszabb helyzetben volt, mint ő, egy katona, névszerint Fewkoombey. A Grand Jury előtt tartott tárgyaláson láttam a tanuk padján. Azt vallotta, hogy a kérdéses estén együtt volt Swayernével, de csak a kikötőig kísérte.

Az ügyvéd itt abbahagyta. Kihívóan megállt Peachum előtt, élesen végigmérte, aztán nyugodtan így szólt:

— Akkor az utolsó ember beszélt, aki látta az elhúnytat és a hallgatók közül senki sem gondolt arra, ami egészen kézenfekvő. A legnagyobbrészt egyszerű körökből származó tanuk szemét ennyire elvakította a társadalmilag fölöttük álló férfiú iránt érzett gyűlölet! A „Tükör“ szerkesztőségébe is elkísérte a katona a boldogtalan Swayernét, aki már alig tudta megőrizni önállóságát. Bizonyítékok vannak, bizonyítékoknak kell lenniök, szomszédok vallomása,

vagy mit tudom én, mi, arra a démoni uralomra, amelyet ez a férfi gyakorolt a szerencsétlen nő fölött. Betelepedett a kényelmes fészekbe, miközben Swayerné férje, katonabajtársa, a csatamezőn küzdött. Olyan ember ez, akinek különleges gyönyörűséget szerzett, hogy bajtársának hitvesét elcsábítsa és ezt abban a kis szobában, a gyermekek szemeláttára vitte végbe! Amikor megszimatolta, hogy Mr. Macheath milyen szokatlan gondossággal és atyai barátsággal viseltetik a legkisebb munkatársai iránt is, nyilván éjjelnappal gyötörte az asszonyt, hogy használja ki ezt a különös alkalmat. Talán az azelőtt mindig tisztességes és rendes asszony a szégyenkezés egy rohamában vonakodott attól, hogy megzsarolja a nagykereskedőt, lehet, hogy éjszaka a kikötőben jelenetre került sor... nyilván kapunk majd vallomást valami kikötőmunkástól, aki a kérdéses estén negyedtíz tájban a kikötő külső részén látta Fewkoombeyt. Peachum úr! (Az ügyvéd emelt hangon folytatta.) Ugyanaz a meggondolás, amely akadályozza, hogy olyasmiben higygyünk, mintha Macheath, a jól szituált bankár, meggyilkolta volna Mary Swayer kisiparost, ugyanez késztet arra a gyanúra, hogy az eldurvult egykori katonának, Fewkoombeynek kell a tettesnek lennie. Ez annak a meggondolása, hogy egy ember milyen műveltségi fokon áll. A harcászat, amely a művelt és képzelőtehetséggel megáldott embert valósággal kiemeli önmagából és a legnemesebb tettekre tüzeli, a műveletlen, durva emberben a legalacsonyabb ösztönöket kelti életre. Csábítja a haszon. A haszon minden formában. Az ölés puszta vágya gyilkosságra ösztönzi. Számára nem létezik a nyilt, minden erőt igénybevevő verseny, a magasbatörés, a soha meg nem nyugvó dicsőségszomj, hogy önmagát tökéletesebbé tegye, amely ösztön művelt osztályainkat oly jelessé teszi. A csekély iskolai műveltség nem tudja döntően befolyásolni, rendszerint csak a fűtött kályha csábítja az iskolába, ha nem az otthon reá záporozó ütlegek. Pénzt keresni nem tud, ehhez túlságosan tompaagyú. Ha keres valamit, nem tudja megtartani. A katonaságtól kapott kártérítés elolvad a kezében. Hamarosan semmije sincs. Ön tudja legjobban, Mr. Peachum, London nem napközi gyermekotthon, ha az embernek egy vas sincs a zsebében. Koldulással kísérletezik. Nem sikerül, nyilván nem eléggé szimpatikus jelenség. Most már olyan állapotban van, hogy minden gátlástól megfosztja a pénz szerzésére mutatkozó leghalványabb reménység is. Gyilkolnia kell, ha csak néhány shillinghez jut is ezzel. Nem tagadhatjuk, hogy az adományait egyenlőtlenül szétosztó természet, a környezet és a nevelés részben hibás ebben.

Az ügyvéd néhány másodpercig a kristálycsillárra nézett.

— Hallom az ellenvetését — folytatta halkan —, hogy Swayerné szegény teremtés volt, hatósági megállapítás szerint vagyontalan, alig hordhatott magánál néhány pennynél több pénzt. Kifejtettem már, azt hiszem, valami jelenet zajlott le, túlságosan messzemenő kísérlet arra, hogy a szánalomraméltó teremtés magatartását kényszerrel befolyásolhassa. De az is lehetséges, hogy néhány pennyről volt szó. Ez is lehetséges, még ez is! Micsoda? néhány pennyért egy emberélet? Előfordulhat ilyesmi? Uraim! (Az ügyvéd valósággal megfeledkezett arról, hogy otthonában van, úgy elragadta az ékesszólás.) Ha egy pillantást vetünk városunkra, ez feltárja a megdöbbentő és hihetetlen tényt: előfordulhat ez is! Mit jelent az önök számára néhány penny, uraim? És mit jelent néhány font? Minek kell kockán forognia, hogy önök . . . nem szőhetem tovább a gondolatot. Tisztában vannak önök azzal, hogy mit jelent egy éjszaka a híd alatt? Engedjék el nekem, hogy ezt felvázoljam.

Az ügyvéd két lépésnyire állt Peachumtől, kitárt karját a karosszék támlájára engedte, lenézett Peachumre és nyugodt hangon, kissé szórakozottan fejezte be, mintha rendkívüli rögtönzésének főbb pontjait rögzítené agyában:

— Összefoglalóm tehát: ugyanaz, ami Mary Swayert az önkéntes halálba kergethette, a nyomorúságos anyagi helyzet, ugyanaz késztette a még nyomorultabb embert, George Fewkoombey rokkantat arra, hogy megölje az asszonyt. Mert én mindig csak azt kérdem magamtól, ha egy bűntetthez a tettest keresem: kinek állt érdekében a bűntett? Akinek érdekében állott, Tiszteletreméltóságod és Uraim, az követte el!

A nyomor területének legelső szaktekintélye helyeslően hallgatta.

CSATA A NYUGATINDIAI DOKKOKNÁL

Tombol a szél, örvénylik a víz,
Még élünk, hát ne ijedezz!
Mért kong oly szörnyen a vészharang?
Zátony meredez.
Mindenki helyén és senki se fél
És küzd a hazáért, zúghat a szél.
Itt a halál, itt a halál!
Mindenki vitézül a posztján áll.
Kong a harang a fedélzeten, és
Nincs menekvés, a hajón repedés.
Készüljetek! Készüljetek!
Meglátjuk most a mennyeket!
Isten velünk!
Pihenni térünk a víz fenekére, bizony.
Isten velünk!

(Tengerészsors)

Coaxot meggyilkoltatása után harmadnapon ismerte föl nővére a poplari tetemnézőben.

A sajtó William Coax alkusz halálát összefüggésbe hozta a dokkmunkások sztrájkjával, amely egyre jobban foglalkoztatta a nyilvánosságot.

— *Nem vonható kétségbe* — írták a lapok —, *hogy William Coax a hazáért esett el. A bűnügyi nyomozás csaknem teljes bizonyossággal mutatja, hogy ebben az esetben a sztrájkoló munkások egészen a gyilkosságig elmentek. Coax a kormánnyal együttműködve capetowni csapatszállítások céljára teherhajókat teremtett elő. Ha a kormánynak nem áll szándékában, vagy nincs abban a helyzetben, hogy megvédjen olyan embereket, akik vele együtt az ország érdekében dolgoznak, hamarosan nem talál majd üzletembereket, akik*

vállalkoznak erre. Tragikus dolog, hogy ez az érdemes férfiú a rokkantak szép tüntetésével szoros összefüggésben vesztette életét. Ezen a napon ugyanis számos nyomorékká lőtt harcos tüntetett a dokkmunkások felelőtlen sztrájkja ellen, mert a sztrájkolók hibájából a pusztulás áldozataivá válnak azok az angol katonák, akik Mafekingben körülzárva várnak az utánpótlásra. Köztudomású, hogy a sztrájk néhány pennys bérdifferencia miatt tört ki. Ezért a heti néhány penny különbözetért egyetlen munkás sem tud egy pár cipőt sem venni. A haza szorult helyzetét tehát ezúttal semmiért és megint csak semmiért használják ki zsaroló műveletekre, amelyekből még maguknak a zsarolóknak sem származik hasznuk. Gazdasági életünk legjobb koponyái éjjel-nappal azon dolgoznak, hogy a létfenntartás költségeit a minimumra süllyesszék. Éppen napjainkban egy nagy feltűnést keltő pör ad alkalmat annak tanulmányozására, hogy az üzleti világ milyen fáradhatatlanul igyekszik még áldozatok árán is a létfontosságú cikkek olcsóbbá tételére. Minden erejük megfeszítésével csökkentik áraikat a Chreston-féle üzletek, csökkenti az Aaron-konszern és csökkentik a közismert S.-rendszerbe tömörített kis, önálló üzlettulajdonosok és kézművesek. De hogyan hajthatják ezt végre, ha a lakosság egy része hajthatatlanul makacskodik? Senki sem emel kifogást, ha a munkásságnak a többi osztállyal egyenlő jogai vannak a munkája méltányos ellenértékére. Azokat az eszközöket azonban, amelyeket ezúttal alkalmaztak, nem lehet helyeselni, különösen nem ilyen időkben, amikor a Birodalom fennmaradásáért küzd és áldozatok viselésére kényszerül. Joggal elvárhatjuk, hogy a kormány most már végre beavatkozik. William Coaxnak, a kereskedőnek meggyilkolása tüzes jelként mutatja, hogy hová jutott immáron Anglia!

Egynémely dolognak még mindenesetre meg kellett történnie, míg a kormány felismerte, hogy mi is a kötelessége.

Peachum, mint a SzÉT elnöke, egész sorozat nyilatkozatot adott. Kifejezte a Társulat gyászát a pótolhatatlan üzletbarát elvesztése fölött és kiemelte az elhúnyt magasztos és hazafias szempontjait. A Coax megtalálása és elhantolása közötti időben Peachum a hajóügy tisztán üzleti részének szentelte magát.

Coax kisasszony számára átvizsgálta az elköltözött iratait, kilátásba helyezte 12.250 font jutalék kifizetését és magához vett egy okmányt, amely a SzÉT belső ügyeit érintette — két tag írta alá ezt a papirost —, magához vette ezenkívül a southamptoni hajókra vonatkozó opcióslevelet.

Megtalálta a rozzant bárkák vételére és eladására vonatkozó iratokat is, ezekre a SzÉT-nek szüksége volt.

A megboldogult papírjai között aztán egy nagyszerű felfedezésre bukkant: megtalálta a kormánnyal kötött *második* szerződést. Ez az új southamptoni hajókra vonatkozott. Az elhúnytnak nem voltak aggályai atekintetben, hogy miközben a SzÉT-től a három jó hajó megvételét módfelett olcsón követelte, ezeket a hajókat felkínálja a kormánynak.

Ebből az üzletből százhúszezer fontnál magasabb nyereséget kell kihozni! Peachum megszédült.

Egy pillanatig attól félt, hogy gutaütésnek esik áldozatul.

A szomszédos szobában Polly Coax kisasszonnyal ült, az ajtó félig nyitva volt. A két nő gyászruhát varrt. Peachum percekig küzdött magával, hogy kérhet-e egy pohár vizet. Az a komoly veszedelem fenyegetett, hogy Coax kisasszony észrevesz valamit. Peachum életének talán legtragikusabb percei voltak ezek. De ebből a súlyos helyzetből győztesként került ki. Nehezen jutott levegőhöz, kezét vadul kalapáló szívére szorította, minden pillanatban az összeroppanástól félt, de elhatározta, hogy lemond a pohár vízről.

Amikor az arckifejezése ismét normálissá vált — a könyvszekrény üvegében ellenőrizte —, megindult hangon búcsút vett Coax kisasszonytól és a tengerészeti hivatalba hajtatott.

Ott arra kényszerítette Halet, hogy mindkét szerződést az ő nevére írja át. Elég volt ehhez az, hogy megfenyegette az államtitkárt: bemutatja a kormánynak a Coax által ezer font előlegről kiállított számlát. Halet nagyon megtörte legrégibb barátjának halála, mint mondotta, Coax elvesztését sohasem fogja kiheverni.

Az első hajóüzlet haszna Peachum előtt körülbelül huszonkilencezer fontnak mutatkozott.

A SzÉT-tel való végelszámolása így festett:

A hét résztvevő — közülük egy kivált, részesedését annakidején Peachum magához váltotta — kiadásként a három öreg hajóért, azok rendbehozataláért, vesztegetésért, Coax jutaléka fejében és a három új hajóért elkönyvelt 77.450 fontot. Ezzel szemben bevételként állott 49.000 font, amit a kormány kifizetett. Az öreg hajók fejében Peachum leírt 2100 fontot, ezeket a hajókat állítólag Brookley & Brookley útján eladta. Crowl veszteségrészesedésének négyötödét már körülbelül kiizzadta, amikor az örök vadászmezőkre költözött.

Peachum egyébként megállapithatta az opcióslevélből, hogy a southamptoni hajók valójában csak harmincezer fontba kerülnek.

Hazatérőben Coax elhamvasztásáról, Peachum gyalog sétált át a nyomornegyeden és az elmúlt napok zűrzavarai után elsőízben megint átengedhette magát gondolatainak:

— *Érdekes* — gondolta —, *hogy a bonyolult üzletek milyen gyakran idomulnak az egészen egyszerű, ősrégi időkben használatos eljárásokhoz. Valóban, sokat magasztalt civilizációnk nem nagyon távolodott el attól a kortól, amikor a neandervölgyi ember doronggal verte agyon ellenfelét. Ez a dolog is szerződésekkel és kormánypecsétekkel kezdődött és a végén rablógyilkosság vált szükségessé! Én magam például nagyon ellenzem a gyilkosságot! Micsoda szörnyű barbarizmus! Üzleti okok szükségessé teszik mégis. Az ember nem mondhat le róla egészen. Igaz, hogy büntetést szabnak ki rá, de a nem-gyilkolást is büntetés sujtja, mégpedig milyen rettentő büntetés! Crowl például ebben a nehéz szállítóhajóüzletben a véletlenadta magatartásával halálbüntetésre szolgált rá. A fegyházbajutásnál nem kevesebb az sem, ami engem fenyegetett egész családommal egyetemben: hogy lesüllyedek a nyomortanyákba. Ez életfogytiglani fegyház. Kétségtelen, hogy fejlődik a műveltség és finomodik a lelkiismeret: ennek a Coaxnak az arca álmaimban és különösen a gyilkosának, ennek a Fewkoombeynek álmaiban kétségtelenül sokszor meg fog jelenni, — a műveltség, jóság és emberiesség azonban nem elég erős, távolról sem elegendő ahhoz, hogy a gyilkolásnak ilyen vagy olyan formáját elhárítsa, mert olyan nagy jutalom kecsegtet és olyan súlyos a bűnhödés, ha elmulasztjuk. Ez a Coax kicsinálódott, meghalt, tulajdonképpen természetes módon lelte halálát. Vele minden borzalmas lett volna, nélküle minden, vagyis csaknem minden jól alakul. Természetes: a gyilkosság az utolsó eszköz, a legutolsó, éppen csak hogy még alkalmazni lehet. Ha az ember jól meggondolja: mi tulajdonképpen csak üzleteket kötöttünk egymással.*

Másnap reggel megint kiment a dokkokhoz. Rosszul álltak ott az ügyek. Alig tucatnyi munkás dolgozott. Mélyen megrendült, látván a hajók környékén őrködő munkások ellenséges indulatát: vigyáztak arra, hogy senki se lépjen munkába.

— Mindenütt csak a durva erőszakkal találkozik az ember — szólt keserű hangon néhány tisztviselőhöz, aki a közelében állt és egy fészer csorba ablakán kémlelte a dokkot. — Jól van, nem akarnak dolgozni azért a bérért, amit nekik fizetek. De miért nem engedik, hogy azok dolgozzanak, akik vállalkoznának rá? Hiszen azoknak feltétlenül szükségük van a pénzre, éhezik a családjuk. Miért erőszakoskodnak ezekkel a szerencsétlenekkel és miért nem hagyják őket dolgozni? Hiszen mindenkit megillet a szabadság, hogy azt tegye, ami neki tetszik.

Peachum tanácstalan volt.

Ekkor leánya és veje részéről meglepetés érte.

Coax halálának híre a Peachum-családban sajátságos hangulatot váltott ki.

Polly nagyon idegeskedett: örült, hogy vigasztalhatja Coax kisasszonyt és segíthet neki abban a foglalatosságban, amivel az alkusz elhantolása járt. Ez a tevékenység nagyon megnyugtató hatással volt rá.

Az ujságok felfújt hírei a dokkmunkások sztrájkjáról világossá tették egyébként előtte azokat a nehézségeket, amelyekkel apjának meg kellett birkóznia. Anyja tolmácsolásával megkérdezte apjától, nincs-e szüksége emberekre, akik a dolgozni akaró munkásokat megvédelmezzék: férje nagyon szívesen bocsát rendelkezésre ilyen embereket.

— Úgy látszik — közölte Peachumné a férjével —, hogy az a nagy fájdalom, amit ezekben a napokban látnia kellett, felnyitotta szemét a mások gondjainak meglátására. Tudni szeretné, hogy segíthet-e neked.

Peachum valami ilvesfélét dünnyögött:

— Ez a fráter a legnagyobb szélhámos ebben a városban.

De aztán azt üzente leányának, hogy tárgyaljon Beeryvel. Polly így is tett.

— Nem szabad a gyűlölet szavára hallgatni, ha értékek forognak kockán — mondotta a kérdéseire Macheath. — Hangulatilag szembenállunk egymással, a viszonyok azonban követelően sürgetik az egyesülést.

O'Hara néhány tucatnyi emberét a dokkokhoz küldte. Ezek rögtön megkezdték a sztrájk rendszeres leküzdését. Úgy elbántak a sztrájkoló munkásokkal, hogy még maguk a rendőrök is elborzadtak. Kifejezett *érzékük volt a rend iránt*, minden kezükügyébe eső csontot összetörtek és belevágtak minden arcba, amelyen éhség nyomai látszottak. A vezető mérnök kijelentette Peachumnek, hogy ezekben a durva fickókban alapjában véve derék mag rejtezik: azon múlik minden, hogy *milyen cél érdekében* mozgatják meg őket.

A sztrájktörők bátorsága megújhodott.

Akkor aztán O'Hara emberei rávettek egy maroknyi csavargót, hogy a dokkok környékén rohanjanak meg néhány élelmiszerüzletet.

Ebből valóságos ütközet fejlődött ki, amely a KBT-emberek évkönyveibe „a nyugatindiai dokkoknál vívott csata“ néven vonult be és megpecsételte a dokkmunkások leveretését.

A hallgatag munkások sorfalának szemeláttára Bully és emberei betörtek néhány kirakatot. Amikor behatoltak az üzletekbe,

összeütköztek a sztrájkolókkal, mert azok nem akarták, hogy holmi fosztogatást a nyakukba varrjanak. A KBT-legények sonkákat és más húsdarabokat kaptak föl és azzal verték az éhezőket. Egy vézna munkást félmarhával ütöttek le. Egyeseknek kocsonyástálat vágtak elcsigázott arcába, ezek a megjelenő rendőrök karjába futottak. Egész kenyereket is dobáltak. Néhány angolkóros gyermek meg is sérült ettől. A többkilós kenyerek félelmetes fegyverekké váltak. Egy ötfontos kenyér eltörte egy öregasszony karját, üres szatyor lógott ezen a karon. A törvényszék előtt aztán ellene tanuskodott a tört karja.

Az ujságok önmagukból kikelten írtak a fosztogatásról, különösen arról a módról, ahogy „a nép“ az élelmiszerekkel bánt.

— Ezek az anarchia borzalmai — írták —, az elszabadult ösztönök! A szocialista urak ilyen jeleneteket tehetnének az ablakukba, miközben képmutató cikkeiket írják a fennálló társadalmi rend ellen!

Ettőlfogva a hatóság részéről a legnagyobb szigorral jártak el a sztrájkkal és a munkásság bérköveteléseivel szemben.

Két nap mulva katonaságot vezényeltek a sztrájkolók ellen. A Dél-Afrikába szánt friss csapatok körülzárták a dokkokat és védték a sztrájktörőket. Néhány lövöldözés előfordult még a következő napokban, de a szállítóhajók elkészülése biztosítva volt.

A döntő ütközet gyors és könyörtelen lefolyású volt.

Még majdnem ujoncok voltak, először szálltak harcba. Jobban tápláltak voltak, mint a munkások, de ha munkászubbonyt húztak volna rájuk, vagy a munkásokra uniformist, nehezen lehetett volna megkülönböztetni a küzdőket egymástól, úgy hasonlítottak egymásra, ugyanannak az osztálynak tagjai lévén. Valóban, egyenruhák és fegyverek hiányában az ifjú katonák egymást verték volna véresre!

Azt sem szabad elfelejteni, hogy ugyanazt a nyelvet beszélték, mind angolul szóltak és az alsóbb néposztályok szólásmódjában. Az egymás felé kiáltott szitkok ugyanazok voltak. Ha egy katona meglóbálta a puskaagyát és elkapták a kezéből, a munkás ugyanolyan gyakorlattal kezdte forgatni, hiszen megszokta a súlyos kalapács kezelését. Lehet, hogy a munkások kevésbé voltak kiképzettek a harcnak ebben a formájában, de már az anyatejjel szívták magukba, hogy ha nem védekeznek, egy falat krumpli sem jut nekik. És a katonák is tudták, ugyanebből a forrásból: a zsoldot nem azért kapják, hogy mafláskodjanak. Így harcoltak egymás ellen, mert hiszen egymásra uszították őket, harcoltak, mint ahogy valamennyien küzdöttek a szegénység ellen, az éhség és betegségek

ellen, mindaz ellen, amit a városok adtak nekik és amivel a földkerekség fenyegette őket.

Az ujságok körülményes tudósításokban számoltak be az ütközetről. Többé-kevésbé egybehangzóan ilyen címeket közöltek:

„A friss csapatok lelkesen siettek mafekingi bajtársaik segítségére és ezenközben szuronnyal kellett szállítóhajóikat elfoglalniok!“

A hajók rendbehozatala most már nem került sok időbe. A legnagyobb nehézségeket a formalitások tömege okozta, ezekre azért volt szükség, hogy megvédjék a nemzetet a rászedés veszélyével szemben.

Egy pénteki napon végre a kormánybizottság átvette a hajókat és egy héttel később ki is futottak a kikötőből.

Ködös nap volt. Kis csapatszállítmány indult csak, amilyen minden héten volt, de a partot mégis megtöltötte a katonaság, az elvonuló harcosok rokonsága, a kormány tagjai és a sajtó. Nem sokat lehetett látni a szertartásból, az ember alig láthatta saját kezét a ködben.

Az államtitkár ezeket mondotta beszédében:

— Kedves barátaim! Anglia jövője az ifjúság áldozatkészségén és vitézségén múlik. Egész Anglia felfigyel erre a pillanatra, amikor kétezer fiatalember, a nemzet virága, Őfelsége hajóira száll, hogy példát mutasson a vitézségre. Vakon dühöngő elemek tombolása fenyegeti őket, fortélyos és elvetemült ellenséggel kell szembeszállniok, csak Britannia géniusza védelmezi őket: Isten kezében vannak, ezzel mindent megmondottunk.

A három hajó nagy, formátlan teste elvált a parttól a katonabanda harsogása és anyák, meg menyasszonyok zokogása közben.

Tizenegy órával később, még a Csatorna vizein, a nagy ködben elsüllyedt az „Optimista“, szőröstül-bőröstül, még a patkányok sem menekülhettek meg.

Ha elcsitul a vihar szava már,
A hajónk a mélybe merül,
Teltgyomrú cápa s a delfin jár
Csak a zátony csúcsa körül.
Senki e sorstól nem menekült,
Életének bárhogy örült.
Csöndesen alszik a víz fenekén
Sápadt arccal sok néma legény,
Zsongja a tenger ősi dalát,
Halld csak, az éjszaka messze kiált:
Hajós, vigyázz, hajós, vigyázz!
Figyeld, mit a szél meg a tenger mond:
Pihenj, pihenj!
Korallok alatt, ó, majd ott
Fejed te is lehajtod.

(Tengerészsors)

Délelőtt Peachum omnibuszon utazott az Oxfordstreeten és egyszerre hallotta a rikkancsok sivító kiáltását. Leszállt és azt olvasta az egyik különkiadásban, hogy az „Optimista“ elsüllyedt és a Cityben a csapatszállítások körül történt visszaélésekről terjedtek el híresztelések. A szállítóhajók állítólag olyan állapotban hagyták el a kikötőt, hogy semmiképpen sem lehetett őket tengerállóknak nevezni. Remélik, hogy a rendőrség felelősségre vonja azokat a *felelőtlen elemeket,* amelyek résztvettek ebben a játékban és veszélyeztették Britannia biztonságát.

Azonnal hazasietett.

Az Old Oakstreeten is árulták már a különkiadásokat. Amikor Peachum megérkezett, Beerynek is volt már a kezében egy példány. Halottsápadt volt és remegett.

Peachum elment előtte, ferde és rettentő pillantást vetett feléje, Beery pedig úgy meredt rá, mintha valami jelenés tűnt volna föl előtte.

Peachumné azzal a szivélyességgel fogadta, amely jellemző volt rá olyankor, ha meglátogatta a pincét. Nem hallott még semmiről.

Peachum bement a kartotékterembe és magára zárta az ajtót. A felesége órákon át hallotta, mint járkál fel és alá. Este vacsorához akarta hívni, kopogott, de nem kapott választ; az ajtó elé rakott ételhez nem nyúlt Peachum. Várta, hogy letartóztassák.

Este tizenegy óra tájban, vagy tizennégy órával a különkiadás megjelenése után lement az irodába és becsengette Beeryt. Elküldte a közeli kocsmába ujságokért, amikor Beery közölte, hogy nem vett.

Az ujságokon hatalmas címek álltak, mint például: *„Nemzeti katasztrófa“*, meg: *„A köd idézte elő az ‚Optimista‘ pusztulását“* — és olvasható volt bennük a szerencsétlenség leírása, már amennyire egyáltalán voltak részletek. Teljesen hiányoztak a szerencsétlenség okaira vonatkozó célzások, különösen olyan formában, mint a különkiadásban voltak. Arról volt szó csupán, hogy a tengerészeti hivatal elrendelte a vizsgálatot.

Peachum mindent végigolvasott, az utolsó sorig. Azután tevékenykedni kezdett.

Az üzemek teljes átszervezésére pontos terveket dolgozott ki Beeryvel. Az alkalmazottak nagyobbik felének egyenruhába kell öltöznie és hadisérüléseket kell öltenie. A koldusüzem szempontjából ilyen nemzeti szerencsétlenség ugyanannyit jelent, mint egy győzelem. Kétségtelen, hogy London hajlandó lesz az áldozatokra, minthogy szeme elé felvázolták a szerencsétlenség képét. A következő napokban feltétlenül a tenyerükön hordanak majd minden embert, aki egyenruhát hord és csak valamennyire is észrevehető sérülést tud mutatni.

Peachum órákon át dolgozott és rövid alvás után felkelt. A műhelyek, szabóság, szíjgyártók és asztalosok reggel hatkor munkához láttak és megkezdték az uniformisok és műlábak gyártását.

Délelőtt Peachum elhajtatott a rendőrfőnökségre, miután kitérőt tett a tengerészeti hivatalba és ott öt percet beszélgetett Hale-lel.

Hale igen jó benyomást keltett benne. Az öreg hivatalnokot katonai neveltetése képessé tette arra, hogy a sorscsapásokat keményen viselje. Hale rendelkezései pontosak és találóak voltak Holnapután lesz a hivatalos gyászünnepség. Hale nem láto veszélyt a második szerződés körül, amely a southamptoni hajók

megvásárlását biztosítja — míg az első üzlet körül nem tör ki botrány.

A főfelügyelő érezhető bizalmatlansággal fogadta Peachumöt, ez a bizalmatlanság csak akkor oszlott el, amikor Peachum a Szállítóhajókat Értékesítő Társulat elnökeként mutatkozott be. Ezzel eloszlatta azt a gyanakvást, mintha a Macheath-ügyben jelent volna meg; ez az ügy a napokban már tárgyalásra kerül.

Peachum aziránt érdeklődött, hogy mit fog közölni a sajtó a szerencsétlenség gyanítható okairól. Brown készségesen adott felvilágosításokat. Még nem közölték a pusztulás okát, de arról érkezett már jelentés, hogy az „Ifjú Hajós“ is súlyosan megsérült. Valószínű, hogy a rossz látási viszonyok között a két hajó összeütközött.

Peachum gyorsan távozott, Eastmanhez ment. A délelőtt hátralévő részét arra használta föl, hogy vele és Moonnal megejtse a végső elszámolást — Finney operált hassal a klinikán feküdt. Egyik úr sem volt olyan hangulatban, hogy az üzlet részleteibe akart volna elmélyedni. Nem is akartak hallani a southamptoni hajókról — azt hitték, hogy ezek vannak úton az ócska, szerencsétlen bárkák névtáblái alatt — és féltek a vizsgálattól.

A visszafelé való út közben Peachum kissé lazított az idején. Határozatlanul bolyongott az uccákon, fülelt a beszélgetőkre. Mindenki a katasztrófáról beszélt.

Egy kis, sötét S.-áruház előtt a tulajdonos néhány járókelővel társalgott:

— A széllel és viharral — mondta — nem lehet tréfálni. Itt nem segít az emberi okoskodás. A köddel szemben tehetetlen az ember. Ezek természeti erők, romboló elemek. Az embernek enélkül is megvannak a maga gondjai, de hát ez, a Csatorna közepén elsüllyedni! Nagy nemzeti szerencsétlenség ez! A Trinity-székesegyházban pénteken gyászünnepséget tartanak. Fogadni mernék, hogy a kommunisták keze van a dologban.

Délután Peachum tovább dolgozott Beeryvel.

A koldulólevelek írószobáiban új mintákat készítettek. Hadiözvegyek, akiknek férje „a hűvös hullámsírban fekszik“, reszkető kézzel írott levelekben kértek támogatást ahhoz, hogy egy kis üzletet nyithassanak. A Peachum-féle üzem koldulóleveleiben ezúttal elsőízben írták le az S.-üzletek nevét.

Gondosan válogatták ki a címeket a kartotékkötetekből, amelyekben jótékony emberek nevét tartották nyilván, a név mellett különleges gyengéjük is fel volt jegyezve.

A Peachum-üzem fejlettségében méltónak mutatkozott a nemzeti szerencsétlenséghez.

Estefelé Peachumöt Brownhoz hivatták.

Brown komor arccal fogadta. A szobában még két magasrangú rendőrtisztviselő volt jelen.

Nagy helyiség volt. Az íróasztalon lábnyi magas bronz-atlasz állott zöld nemezlapon, a szobor hangosan tiktakoló órát cipelt a vállán. A számlapon ezt lehetett olvasni: „ultima multis". A falon Wellington képe függött.

— Peachum úr — kezdte meg a főfelügyelő a beszélgetést —, az eddigi értesülések alapján arra kell gyanakodnunk, hogy az „Optimista" nevű szállítóhajónak súlyos belső hibái voltak. Legalább is kormánytörés történt. Közölnöm kell önnel, a tengerészeti hivatal államtitkára, Hale, azt az utasítást kapta feletteseitől, hogy magánlakását további intézkedésig nem hagyhatja el. Ezt a parancsot egyébként titokban kell tartani. Feltételezem, hogy ön közléseket kíván tenni ebben az ügyben.

Peachum mereven nézett maga elé:

— Ez a kívánságom — mondta. — Bűntényre gyanakszom.

A főfelügyelő áthatóan végigmérte azzal a bizonyos hatósági tekintettel, amelynek nem az a rendeltetése, hogy észrevegyen valamit, hanem az, hogy magát észrevétesse.

Rövid, mély benyomást keltő szünet után Peachum folytatta:

— *Uraim, a kormánytörésnek be kellett következnie; nem kellett ide vihar, sem a kormányosnak nem kellett hibáznia, még akkor is, ha a tenger kissé átláthatatlan, de nyugodt volt is. Nincs szükség itt vizsgálatra, csak kissé elmélkedni kell a dolgok fölött. Csak ismernünk kell kissé országunk és a többi civilizált ország igazgatását. Kissé szemügyre kell csak vennünk, hogy milyen módon választjuk ki tisztviselőinket, akiknek az állam javán kell dolgozniok, hogyan neveljük őket és ők miképpen és mi célból állanak a nemzet rendelkezésére. Szükséges még az is, hogy futó pillantást vessünk arra, milyen célra építik ezeket a hajókat, milyen módon adják el és milyen hasznot kell hajtaniok, hogy végeredményül rájöjjünk: ezeknek a hajóknak feltétlenül el kell süllyedniök. Ha ezeken a kérdéseken elgondolkozunk, akkor — ha tetszik, ha nem — arra a meggyőződésre kell jutnunk, amelynek előbb kifejezést adtam: bűntényre gyanakszom.*

A szobában lévő urak egymásra néztek. Peachum ült, a többiek álltak, közben egyenkint felemelkedtek a helyükről. Peachum folytatta:

— *Másfajta vizsgálódások során, uraim, másfajta következte-*

tésre jutok. Ha kormányzatunk jelességéből, kereskedőink és cégeink tisztességéből, háborúink igazságosságából és értelmesen táplálkozó, tisztességesen lakó és rendesen öltözött polgártársaink önzetlenségéből indulok ki, akkor arra a végkövetkeztetésre jutok minden vizsgálat nélkül, vagy bármilyen vizsgálat után is, hogy egyik hadihajónk nyugodt tengerén történt elsüllyedése körül a bűntény esete teljesen elképzelhetetlen, a szerencsétlenség ellenben valószínű, sőt bizonyos. Ebben az esetben ki kell jelentenem: nem hiszek bűntényben, csak szerencsétlenségben.

Mr. Peachum egyenkint végigmérte az urakat alulról felfelé és csak aztán folytatta:

— Ha megengedik, hogy így, magunk között, a kétféle meggyőződésemből azt válasszam ki, amelyet magam számára megnyugtatóbbnak tartok, akkor a második mellett döntök. Ez sokkal többet ér. Amint hallom, két nap múlva gyászünnepséget rendeznek Őfelsége megfulladt katonáinak emlékezetére. Helyesnek és illdomosnak tartanák önök, ha az ünnepség közben ugyanazok a hadirokkantak, akik rövid idővel ezelőtt a hajók kifutása érdekében tüntettek, most ugyanezeknek a hajóknak átvétele ellen tüntetnének? Amint hallom, egyik különkiadás megjegyzése következtében ilyesfajta vélemény kezdett kialakulni a dokkok környékén.

Mr. Peachum háborítatlanul távozott a rendőrség épületéből.

Mindenfelé gyászlobogókat és félárbócra bocsátott zászlókat látott. A világváros fiait gyászolta.

TISZTOGATÓAKCIÓ

Father nagydarab, csontos ember volt, egyike annak a három férfiúnak, aki Macheathet még Beckett-korából ismerte. O'Hara keze alatt dolgozott a Ridegate-en és jóbarátságban volt vele.

Azt a feladatot kapta Machaethtől, hogy figyelje meg a feleségét és O'Harát, erről azonnal értesítette barátját.

Együtt rámolták ki azt a raktárt, amelyet meg kellett volna semmisíteniök és saját számlájukra tüntették el az árut. Father ettől az ügytől távoltartotta Groochot, a harmadik régi embert.

Ezenkívül Father majdnem mindent tudott O'Hara és Macheathné viszonyáról, mert azt tartotta, hogy jó, ha lehetőleg sok dologba be van avatva.

Ő kísérte azt az embert is, aki kicsinálta Coaxot, az alkuszt. Barátja, O'Hara, azonban nem tudta, hogy ő tudja ezeket a dolgokat.

Egy reggelen a Ridegate-en huszonnyolc pennybe került a legjobb minőségű kőszén és a 28-as számú ház mögött lévő raktárba behatolt három bűnügyi nyomozó és kihúzta az ágyból az ottani kamrában lakó Fathert. Megkérték, abban az udvarias formában, amely annyira jellemzi a Scotland Yardot, hogy mutassa meg nekik a raktárakat.

Nem sok holmi volt már ott, de egy és más még akadt. Megállapították a tényállást és további szófecsérlés nélkül távoztak.

Father szép nyugodtan felöltözött és elindult Macheathhez a börtönbe, minthogy O'Harát nem várhatta tizenegy előttre.

Macheath éppen a reggeli kávéját itta. Félbeszakította Fathert:

— A huszonnyolcas raktárban nincs már semmi, ott nyugodtan kutathatnak — mondta egykedvűen.

— Honnan tudja? — kérdezte lehangoltan Father és kísérletet tett arra, hogy az asztalra telepedjék.

— Elrendeltem, hogy ürítsék ki — felelte a nagykereskedő és bemártogatott egy pirítottkenyeret.

— Hát tudja meg, hogy félig még tele volt. Holnap akartuk kirámolni, ma még félig tele volt.

Macheath hallgatott és tovább evett. Aztán így szólt:

— Úgy. Akkor csak azt szeretném tudni, hogy mi volt felhalmozva a raktáramban. Remélhetőleg nem volt ott semmi, ami nem bírja a nyilvánosságot és voltak hozzá számlák is.

Father találva érezte magát és hallgatott. Némi szünet után mormogta csak félhangosan:

— Egyenesen a huszonnyolcasba jöttek.

— Helytelen dolog — mondta Macheath és vizenyős szemével alulról fölfelé végigmérte Fathert.

Ez végre is megemberelte magát. Hirtelen elhatározással az asztal szélére ült, nagy kezével félresöpörte a naptárat, amit Macheath gondosan odahelyezett, hangosan és gorombán kijelentette:

— Téved, Beckett, ha azt hiszi, hogy mi maga miatt az Old Baileyre jutunk. Eszünkbe sem jut ilyesmi. O'Hara a barátom és mi összekapaszkodunk, mint a bogáncs, még akkor is, ha mások a régi bajtársaikkal szemben mindenféle árulást forgatnak is a fejükben. Megértette?

A nagykereskedő nem zavartatta magát az étkezésben:

— Mondja csak el, ami a szívén fekszik, Father, de menjen le az asztalomról, mert különben kidobatom magát, tekintet nélkül arra; hogy maga régi bajtárs.

Father esetlenül felállt. Remegett a dühtől:

— Szóval így állunk? Ki akar pucolkodni?! Kezdettől fogva átejtett pár tucat derék fickót a rendszerével: eleinte fixfizetést adott, mert tele akarta tömni a raktárait, aztán már nem kellett áru, hát darabonként fizetett, mindig úgy, ahogy magának volt kedvező; most pedig simán rendőrkézre akarja juttatni őket! Maga azonban mégis csak bankár, há? Maga nem tud semmiről, mi?

Macheath figyelmesen nézegette:

— Nem vagyok sértődős — mondta, nem is barátságtalanul. — Nyiltan beszélhet velem. Meg kell azonban gondolnia, hogy én egy feladatot bíztam magára és ezt nem hajtotta végre. Jó, maga barátságban van O'Harával, én azonban ezt nem tudhattam. Az az alak egy hitvány kutya, nem is hittem volna, hogy lehetnek barátai, akik a börtönbe akarnak jutni miatta.

— Ugyan kérem! — Father dühében már dadogott. — Figyeltesse meg egy spiclivel a drágalátos hitvesét! Sok mindenfélét tud majd közölni magával. Nem mindenki látja olyan rossznak O'Harát, mint maga, tudja?

Őrjöngött a dühtől, de mégis figyelte az emberét, miközben beszélt.

Nem ért vele semmit, Macheathen nem lehetett semmit észrevenni. Csak ennyit mondott:

— Látom, Father, hogy maga mégsem olyan vacak alak, mint amilyennek mutatja magát. Szóval, mégis nyitva tartotta a szemét.

— Mindenesetre, Beckett, kissé ügyeltem. — Father alattomosan lehajtotta a fejét. — Azt is láttam, hogy mit csináltatott az alkusszal, azzal a Coax-szal. A homokzsák nem pottyant az égből.

Macheath hirtelen letette a kanalát. Úgy látszott, hogy őszintén érdeklődik.

— Father — szólt egészen más hangon —, erről beszélnie kell. Erről igazán nem tudok. Ez a Coax csakugyan váratlanul halt meg.

Father heves küzdelmet vívott önmagával. Ismerte Macheathet, a mostani hangja valódi volt. De ha ő nem tud semmit Coax meggyilkolásáról, akkor ez a barátjának, O'Harának privát ügye volt. Akkor bizony túlságosan sokat mondott.

Macheath feszülten figyelte az arcjátékát.

— Father — szólt barátságosan —, itt nincs már mentenivalója. Homokzsákkal csak Giles dolgozik. Azt tudja, hogy én nem ismerem őt személyesen. Ő O'Hara embere, na nem? Eddig már eljutottunk, Father. Könnyítsen a lelkiismeretén. És azon kell iparkodnia, ember, hogy kijusson a Ridegateből, útlevelet kapjon

és útiköltséget. Én nem vagyok vadállat. Maga mindig Beckettnek nevez, pedig én Macheath vagyok. Hajlandó vagyok azt is elfelejteni, hogy az asztalomra tehénkedett. Amit a feleségemről mondott, azt haragjában mondta. Tizenegyig még becsomagolhat és elmehet a fodrászszalonba, ahová közben utasítás is megy. De ha O'Hará-hoz egyetlen szót is szól, csak annyit, hogy „agyő", vagy azt, hogy „pocsék idő van ma", akkor féltizenkettőre a kalickában ül. Ezt vegye tudomásul.

Fathernek nem volt alkalma arra, hogy valamit is mondjon. Macheath nem volt már kíváncsi semmire. Főképpen nem akart hallani semmit Polly és O'Hara felől. Egy gondolatot sem akart már pazarolni erre a sötét ügyre. Találkozni sem akart többé olyan emberrel, akinek kedve szottyanhatna arra, hogy ilyesmiről beszéljen.

Ezt nem tudhatta Father, de ez mentette meg őt.

Zavartan ment vissza a Ridegate-re. Felvette a legjobb ruháját és becsomagolt a kézikofferébe. Féltizenegy volt, amikor átlépett a kapu boltívén. O'Hara éppen akkor érkezett az első kapuhoz, reggeli cigarettája a szájában lógott. Father habozott, hogy ne szólítsa-e mégis meg. Régi barátok voltak. Father jól ismerte O'Hara anyját.

Határozatlanul állt a kapuszárny mögött. O'Hara nem látta meg. Akkor elhatározta magát.

Előrelépett a kapu mögül és elhaladt a belépő mellett, némán, mereven maga elé nézve, száját úgy összepréselte, mint egy páncélkazetta ajtaja.

O'Hara csodálkozva bámult utána.

Father megkönnyebbülten lélegzett föl, amikor az első sarkon túljutott. Csak meglátta, O'Hara a koffert és a jó szürke öltönyt.

Féltizenkettőkor azonban O'Harát letartóztatták a lakásán.

Nagyon önérzetesen lépett fel a rendőrfőnökségen. Amikor megtudta, hogy a vád betörés és orgazdaság, nevetett. Azt állította, hogy a KBT-hez irányított árut vásárolta. A számlák a Cityben, a KBT irodájában vannak.

Közölték vele, hogy éppen onnan tették ellene a feljelentést.

Követelte, hogy szembesítsék a bankárral.

Délután megtörtént a dolog. Macheath cellájában jelen volt lord Bloomsbury és Mr. Brown a Scotland Yardtól.

Mielőtt egy szót is szólhatott volna, Macheath nekirontott és feltette a kérdést:

— Mondja, uram, honnan vette az árut, amit féléven át szállított az üzleteim számára?

Akkor ocsudott fel csak a meglepetésből, amikor megint visszakerült a cellájába. Akkor azonban belökték a cellába, melléje Homokzsákos Gilest.

Father már a nyilt tengeren hajókázott, amikor egy mondata még mindig ott motoszkált főnökének, Macheathnek agyában. Ez a mondat ilyesféleképpen hangzott: inkább figyeltesse meg a drágalátos hitvesét!

Odakint esett. Macheath zsebrevágott kézzel járkált fel-alá a cellában és hallgatta az eső zaját. Néha megtorpant, lehajtotta retekfejét és különös figyelemmel hallgatózott. Aztán ingerülten dobbantott a vastag szőnyegen és így gondolkodott:

— *Hát jó, hogy ebben a percben az az alak is ül. Igen. Azt mondják, hogy az embereim panaszkodnak a határozatlanságom miatt. De valahányszor sor került rá, mindig megtaláltam az elhatározóképességemet. Jobban tudom, mint akárki más, hogy néha bele kell nyúlni a darázsfészekbe. Tudni kell mindenről, ami az üzlet körül történik és hagyni kell, hogy minden megérjen, mint egy kelevény. Egyszer aztán bele kell vágni, váratlanul, mint villám a derült égből, igazi főnök módjára. Az egész disznóságot le kell leplezni, kíméletlenül. Mindenki megdermed. A főnök sokat elnézett, de aztán belevágott. Nem kímélte a legrégibb bajtársait sem, amikor észrevette, hogy ferdén mennek a dolgok. Ilyen ember, nem lehet csalódni benne.*

Megint tett néhány lépést, újra megállt és ismét elmerült a gondolataiba:

— *Kissé nehéz manapság egy asszony birtoklása. Azelőtt az ember két órával hamarább jött haza a vadászatról, mint várták és felugrasztott egy ilyen húsos fickót a felesége ágyából... mit is beszélek, az ágyából?! Elég volt, ha egy szobában találta a feleségét egy férfival és máris tiszta volt a dolog. Manapság az üzleti élet arra kényszeríti a nőket, hogy akár tetszik, akár nem, a lábukat mutogassák a férfiaknak, meg aztán bizonyos irodákban úgy szeretkeznek, ahogy az ember a kezét mossa, főleg abból a célból, hogy bennünket, vállalkozókat, a munkaidővel becsapjanak. Nincs is értelme, hogy az ember a leleplezésre gondoljon, ha egyszer ilyen kevéssé feltűnő a házasságtörés és csak annyi a jelentősége, mint egy kézmosásnak.*

Macheath álmélkodva rázta meg a fejét; az őszi eső zaja megint erősebben hallatszott. Tovább járkált. Később leült az íróasztalához és elővette pörének aktáit.

Néhány nap mulva meglesz a tárgyalás.

NYUGTALAN NAPOK

Dolgozz és ne ess kétségbe!
(Carlyle)

Az Old Oakstreeten túlórázott és éjszakai váltásokkal dolgozott a kis üzem.

A szabóműhely tapétájára rajzszögekkel tűztek egy ujságkivágást, amely Mary Anne Walkley nevű fiatal szabónő hősi haláláról számolt be.

Mary Anne Walkley, egy udvari szabóműhely húszesztendős alkalmazottja, az udvarnál bemutatásra kerülő fiatal trónörökösnő tiszteletére rendezett bálon résztvevő előkelő dámák ruháján dolgozott. A szezon közepe volt. Huszonhat és fél órát dolgozott megszakítás nélkül, hatvan másik leánnyal együtt. Harmincan egy szobában, amelyben alig volt a szükséges légköbméternyi levegőnek egyharmada. Éjszakánként kettesével feküdtek egy ágyban, az egyik varrószobát osztották be spanyolfalakkal hálóteremnek. Sherry, bor és egy kis kávé frissítette fel ernyedő munkaerejét, amelyet olyan önzetlenül, olyan csekélyke bérért szentelt a királynő szolgálatának. Pénteken megbetegedett, tovább varrt és vasárnap meghalt, hősnő volt, nem kevésbé, mint a mafekingi hősök.

Még ennél a buzdító hatású olvasmánynál is jobban élénkítette a munkatempót Beery rendszere, hogy tudniillik a vonakodó, vagy gyenge munkásnőket egyszerűen az uccára dobta.

— Nem tehetsz arról, hogy sorvadásod van — szokta mondani —, de én sem tehetek róla!

Volt egy építészeti felfedezése: megállapította, hogy a munkások és munkásnők alkalmilag elszívtak egy cigarettát a klozeten; ha sokáig elmaradtak a munkahelyről, az udvarról láthatta, hogy a kis ablakon száll kifelé a füst. Építtetett hát egy ferde deszkafalat, ettőlfogva csak összegörnyedve lehetett ott ülni. Mikor annakidején Polly hazatért szüleihez, ennek a kis helyiségnek láttára, amelyből az udvar vén görbe fácskájára nyílt kilátás, gyengéd érzés fogta el: otthon volt.

A munka jól haladt. Az ujságokban azonban mindenféle pimasz kérdezősködést lehetett olvasni a vizsgálat állásáról, a vét-

kesek személyét illetően. Ezek a kérdések összefüggésben állottak az „Optimista“ áldozatainak gyászünnepségével, ezt az ünnepélyt ugyanazon a csütörtökön tartották egyébként, amelyre Macheath bankár ügyében kitűzték a főtárgyalást.

A főfelügyelő hallgatott, mint a csuka. Peachum tudomást szerzett arról, hogy a rendőrség pótnyomozást folytat a dokkok táján. Néhány letartóztatás is történt. Peachum lázasan tanulmányozta az összes ujságokat, de nem jelent meg semmi közlés a rendőrfőnökség részéről.

Az oldoakstreeti ház körül ellenben állandóan mindenféle bűnügyi tisztviselő mászkált.

Peachum sokat gyötrődött ezekben a napokban.

— *Kétségtelen, hogy rosszra fordul a dolog* — szólt magában, különösen, amikor a kivilágított és munkától zsongó termekből sötét folyosókon át más világos szobákba ment és közben a folyosón kissé megállt. — *Ez az élet: rosszra fordul a dolog. És mégis elképzelhető, hogy ezúttal, ebben az egy esetben ne avatkozzék be a rendőrség! Az „Optimista“ elsüllyedt, ezt nem is vonom kétségbe. Most még én is elsüllyedjek? Természetesen ez nagyon szomorú dolog a hátramaradottakra nézve, kétségkívül. Segít azonban az rajtuk, ha velem is szomorú dolgok történnek?*

A mostani napok boldogtalan hangulatának mégis köszönhetett egy kereskedelmi vonatkozású ötletet. Ez a következő meggondolásokon alapult:

— *Ilyesfajta balesetek, mint az „Optimista“ esete, elkerülhetetlenek. Bármikor megtörténhetik ilyesmi. A háború, tengeri vihar, földrengés, üzleti vállalkozás, rossz termés elkerülhetetlen. Aki ismeri az emberi természetet, az tudja, hogy minden emberi mű csak töredék. Ez a mondat már a Bibliában is benne van és olyan fenyegetést tartalmaz, amit tudomásul kell venni. Valójában tíz közül kilenc ember joggal fél a jövőtől. (Joggal nem fél, legfeljebb egy ezerből.) Ehhez kell kapcsolódni. Ez remek üzlet lehet. Vegyük csak azokat a dolgokat, amiktől mindenki fél: betegség, nyomor, a halál. Mondjuk mindazoknak, akik félnek, mert ismerik az életet és embertársaikat: biztosítunk benneteket az elkerülhetetlen jövendővel szemben. Folyamatosan fizettek nekünk (így egyáltalán nem, vagy alig veszitek észre) valami csekélységet a jövedelmetekből a szerencsés napokban és mi kifizetünk benneteket (vagy halálotok esetén hátramaradottaitokat) akkor, ha bekövetkezik az elkerülhetetlen katasztrófa. Jó ajánlat ez? Biztos vagyok benne, hogy ezt az ajánlatot örömmel fogadják. Segíteni kell az embereken! Segítség — ez kerülhet is valamibe!*

Ha kimászom ebből a históriából, ha a rendőrség ebben az egy esetben nem avatkozik be a vaskos kezével, ezt a gondolatot valóraváltom, ez biztos. Gondoljunk csak azokra a katonákra, akik az „Optimista“ fedélzetén elsüllyedtek. Legnagyobbrészt fiatalemberek, de voltak családapák is közöttük. Mennyire másképpen állnának itt most a családtagjaik, ha ezek a katonák hajótörés ellen biztosították volna magukat! Amikor megkapták a behajózási parancsot, nem volt más lehetőségük, mint az, hogy minél gyorsabban be kellett volna biztosítaniok magukat. Ezt nem vették észre. Olyan embereket ellenben, akik az ujságban olvassák az ilyesfajta katasztrófákat, mint az „Optimistá“-é, nyilván rá lehet venni a biztosításra. És milyen sok katasztrófa történik! Például az öregség is ez! Az öregkor, nagyvárosban! A már ki nem zsákmányolható ember utolsó évei! Elkerülhetetlen és mégis borzalmas esztendők! A munkanélküliség is ilyen baleset. Itt vannak például az én alkalmazottaim. Abból profitálok, hogy ők nem tudják, hova menjenek, ha az uccára dobom őket. Úgy sajtolom őket, ahogy csak tudom és hasznot húzok belőlük. Feltételezem, hogy nagy szükségét érzik a segítségnek. Talán még az is újabb hasznot hajtana, ha segítene rajtuk az ember. Nagy házakat lehetne építeni, ilyen épületekké változnának ezek a pennyk. És amíg igénybe nem veszik ezeket a betegpénztárakat, addig virágozhatnak, ha aztán igénybe veszik őket, tönkremennek majd. Nyilvánvaló, hogy ha az ember beékelődik közéjük és vállalkozóik közé és számukra néhány penny többletet kicsihol, ezeket a pennyket meg is tarthatja a nyujtott segítségért. Ez tiszta üzlet lenne. Elvégre a befizetők legnagyobb része még igába fogva hal meg, vagy nem tudja bebizonyítani a fogyatkozásait és így tovább és így tovább. Mindenesetre szívesebben fogadnak ilyen szolgáltatást a munkások magukfajta embertől, szóval olyantól, aki maga is munkás volt ... Nos, néhány ilyen embert be lehet ültetni, pro forma. Még az államot is be lehet talán vonni ilyen biztosításba. El lehet képzelni olyan törvényt, amely a munkások számára elrendeli, hogy fizessék a járulékokat. Hiszen magának az államnak kötelessége, hogy küzdjön a széles néprétegek könnyelműsége ellen, bűnös, a világot nem ismerő optimizmusa ellen. Mindennek sikerülnie kell, ha az ember tisztában van vele, mi kedvező a munkásokra, alkalmazottakra és minden kisemberre nézve! A háborút nem lehet megakadályozni, a kríziseket sem. Uccára kell rakni a fiúkat, ha a foglalkoztatásuk nem fizetődik ki és a lakásokat nem lehet egészségesebbre építeni, ha a bérek ezt nem engedik meg, satöbbi, — intézkedni kell tehát, hogy előre gondoskodjanak magukról. Ezek a tudatlan és rest

gondolkodású emberek talajtalan könnyelműségük folytán lesznek katonák, gyárimunkások és hasonlók, itt hát törvényes rendszabályokkal kell beavatkozni! Kényszeríteni kell őket, hogy biztosítsák magukat! Ez a közösség érdeke és egyben üzlet is. Mindenesetre bizonyos tőke szükséges ahhoz, hogy ilyen biztosítási rendszert alkosson meg az ember. Ha sikerül ez a dolog nekem a hajókkal, akkor meglesz a tőke. Az új hajók egyébként, ezek a southamptoniak, teljesen vízállóak. Csak a rendőrség ne avatkozzék be. Csak ez az egy dolog sikerüljön még!

Szerdán este, kilenc nappal az „Optimista" elsüllyedése után, a hatósági gyászünnepség előestéjén, még mindig nem került nyilvánosságra a rendőrség állásfoglalása. Ekkor Peachum már nem bírta tovább az idegfeszültséget.

A pánik bizonyos fajtája fogta el és ebben az állapotban elhatározta, hogy nyomást gyakorol a rendőrségre. Beeryt és még két emberét a rendőrfőnökséghez küldte, transzparensekkel, amelyeken ilyesfajta feliratok voltak:

„MI TÖRTÉNT AZ ‚OPTIMISTÁ'-VAL?"

„KÉTSZÁZ ROKKANT KATONA KÉRDI: MENNYIVEL VESZTEGETTÉK MEG A TENGERÉSZETI HIVATALT?

„MIÉRT FULLADTAK MEG AZ ‚OPTIMISTA' UTASAI?"

Az egyik kézzelfestett plakáton pláne ez a felirat állott:

„KI AZ A MR. PEACHUM?"

Beery közölte a rendőrségen, hogy Mr. Peachumtől, a SzÉT elnökétől jön. A plakátok kerülő úton jutottak hozzá, néhány koldus hozta be őket, ócska hangszerek kölcsönzői. Valószínű, hogy valakik másnap délutánra ilyen és hasonló transzparensek alatt tüntetést terveznek.

Egy óra mulva maga Peachum is odament.

Brown röviden végzett vele. Alig hallgatott Peachum panaszkodására, hogy tönkremegy, ha egy ilyen tüntetés megtörténik és mitsem használ neki, ha egyúttal magasállású kormányzati tisztviselők neve is beszennyeződik.

Kétségbeesetten távozott.

A legelső bérkocsival a „Tükör" szerkesztőségébe hajtatott.

A főszerkesztőt kereste és nagyon komoly megbeszélést folytatott vele. Ennek alapján a főszerkesztő megigérte, hogy reggel nyolcig fenntart kéthasábnyi helyet a reggeli kiadásban a SzÉT

elnökének fontos nyilatkozata számára, a nyilatkozat *a hajószerencsétlenség okait* tárja majd fel.

Ezután Peachum gyalog hazament, kiadta a rendelkezést, hogy másnap reggel hajtsák végre a tervezett tüntetést, aztán bezárkózott a szobájába és egész éjszaka írt.

Brown helyesnek tartotta ugyan, hogy hidegen viselkedjék irányában, mégsem érezte azért egészen jól magát. Megrendeztette immár a hetedik razziát a dokkok táján, a behozott első húsz munkást ő maga hallgatta ki, aztán nyomott hangulatban meglátogatta a börtönben Macheathet.

Macheath egyedül volt és egy könyvet olvasott.

Brown elküldte az őröket és a cella sarkában álló üvegből sört ivott.

Mielőtt kinyithatta volna a száját, hogy szívét feltárja barátja előtt, Macheath idegesen kérdezte:

— Mi van O'Harával? Átkozottul nyugtalan vagyok. Még mindig nem vallott?

— Nem — mondta fáradtan Brown.

— Megmondtad neki, hogy rábizonyítjuk a gyilkosságot, ha nem tartja azt az átkozott pofáját?

— Igen, megmondtam. Kijelentette, hogy inkább lógni akar, de téged nem enged ki. Úgy vélem, emberi oldalról fogja fel a dolgot.

Macheath szünetlenül nyargalt fel-alá a cellában. Holnap lesz a tárgyalás. Ha holnap be is kell vallania, hogy a Központi Bevásárló Társulat elnöke, arra semmi szüksége, hogy még egy betörési históriába is belekeveredjék.

Végre mégis leült és valamennyire megnyugodott.

— Mégis csak ésszel él az ember — mondta és előszedett egy cigarettát. — Nyilván nem követi majd a vak indulatait, hanem az észokokat. Ebben bízom. Ha nem bízném tovább ebben, felakasztatnám magamat. A városok, amelyekben élünk, ez az egész civilizáció és minden áldása, mind az ész hatalmának bizonyítéka. Ez az ember is le fogja küzdeni vak bosszúvágyát és előnyösebbnek tartja majd a négyévi fegyházat, vagy mondjuk, három évet, mert egynéhány számlával csak elő tudunk rukkolni még.

Brown megmondta még, hogy másnap déli két óráig haladékot adott O'Harának.

— Igen, legkésőbb kettőkor szükségem van a nyilatkozatra — mondta Macheath. — Közvetlenül a tárgyalás után megbeszélésem van Chrestonnal a Nemzeti Letétbankban, lehet, hogy Aaron és a

két Opper is eljön erre. Szeretném eléjük tenni a szállítóm nyilatkozatát, hogy ő betöréseket követett el.

Most már beszélhetett Brown a saját, nem csekély gondjairól is.

Az „Optimista“ ügye rosszul állt. Kevés volt a kétség, hogy a járművet és két testvérhajóját rossz állapotban adták át. A legutóbbi időben már érte egy „szerencsétlenség“ azt a társaságot, amely ezeket a hajókat eladta. A dokkok környékén meggyilkolt alkusz, William Coax, üzleti kapcsolatban állott velük. Halálának körülményei még egyáltalán nem tisztázottak. Letartóztattak néhány munkanélkülit, olyan embereket, akiket a sztrájk következtében elbocsátottak és ügyetlen kijelentéseket tettek. De semmi komoly dolgot nem lehetett rájuk bizonyítani. Az „Optimista“ elsüllyedése azzal fenyegetett, hogy nagyobb hullámokat fog verni. A tüntetés közvetlen hatásait illetően Brown nem vette túlságos komolyan Mr. Peachum fenyegetéseit. Elégséges mértékben vezényeltek ki rendőröket, hogy a holnapi gyászünnepséget mindenképpen biztosítsák a zavargások ellen. Más baj volt.

A főfelügyelő hangja elcsuklott, amikor erről kezdett beszélni. A két másik hajó közül legalább is az egyik, amelyik összeütközött az „Optimistá“-val, megsérült. Mármost a parancs, amely a két hajót visszahívta, a tengerészeti hivatalban történt holmi rövidzárlat következtében nem ment el. A hajók most a nyilt tengeren folytatják útjukat Capetown felé. A tengerészeti hivatal furcsán kezeli az ügyet. Brown emiatt nagyon bizonytalanul érezte magát. Talán egyáltalán nem kellene mégsem kihívni a tüntetést? A rendőrségnek az a dolga, hogy a közrend felett őrködjék.

Persze, nem volt az egész ügy Mr. Peachum kezében; vele könnyen le lehetne fujatni a dolgot. A kommunisták is felvonulást terveztek a hivatalos gyászünnepséggel szemben. Ezt a felvonulást nem lehet megakadályozni.

— De hát nekik igazán nincs semmi bizonyítóanyaguk Peachum ellen — vetette közbe Macheath és rágyujtott egy hatalmas szivarra.

— Aligha van — felelt Brown és megnyugodott kissé. — Ezek az alakok mindig nevetségessé teszik magukat a folytonos gyanusításaikkal, amiket aztán soha nem tudnak bizonyítani.

— Majd megint fecsegnek valamit arról, hogy a minisztériumokban korrupció van és talán még arra is céloznak majd, hogy az államtitkárnak magának is markába nyomtak néhány ezrest. Tiszta nevetség lesz.

— *Tudod* — szólt Brown, most már ő is vett egy szivart —,

kissé bosszankodom ezeken a szájukat jártató fickókon. Mindig belénk akaszkodnak, mert állítólag nem őrködünk eléggé a törvények betartásán. Mintha a törvényeket az ő gyönyörűségükre csinálták volna! Rettentően igyekeznek arra, hogy minden a törvényes vágányban haladjon. Ha volna olyan törvény, amely szerint Hale átvehet bizonyos juttatást a szembehúnyás fáradságáért, sohasem vetnék a szemére azt a néhány ezrest, amit ilyen esetben felvenne. Akkor nem lenne az az érzésük, hogy fültövön csapták őket. Egész nevetséges! Hát igaz, a nagypolitikában és a gazdasági életben is előfordulnak nem egészen szobatiszta dolgok; a kis adófizető számára valóban akad olykor-olykor egy és más, ami — mondjuk — érthetetlen. És ezek az igazi nagy üzletek! Itt igazán nem pár ezresről van szó! Az utolsó kis textilgyár is másképpen markol bele a dohányba! És a mi „felvilágosítóink" mindig csupa apróságba kapaszkodnak, azt mondják, hogy a városházát meg lehet vesztegetni, hogy a rendőrség nem pártatlan, meg isten tudja, mit beszélnek és az ilyesmit nem tudják bizonyítani, legtöbbször nem is stimmel a dolog. A dolgoknak ilyen fekete-fehér festése egyszerűen hitelt nem érdemlővé tesz mindent, amit ezek a szennykavarók kiteregetnek.

— Ha valaki leírta volna, amit most beszéltél — szólt Macheath meggondoltan —, az is fekete-fehér festés lenne.

— Hitelt nem érdemlő — vigyorgott Brown —, elképzelhetetlen.

Egyideig politikáról beszélgettek.

— *Tulajdonképpen egy párt sincs* — panaszkodott Macheath —, *amely az én érdekeimet teljesen és maradéktalanul képviselné. Nem megyek olyan messzire, hogy a parlamentet falusi köpködőnek nevezzem, ez nincs így, bizonyára nincs. Nemcsak beszélnek a parlamentben, foglalkoznak is a dolgokkal. Minden lehető dologgal foglalkoznak ott, ezt el kell ismernie mindenkinek, akit nem szédített meg menthetetlenül az uszítás. Kérdés azonban, hogy komoly esetben a parlament betölti-e hivatását. Véleményem szerint — és ez a komolyan dolgozó üzletember véleménye — nem az odavaló emberek állnak az állam élén. Mindegyik valamelyik párthoz tartozik és a pártok önzőek. Egyoldalú az álláspontjuk. Olyan férfiakra van szükségünk, akik a pártok fölött állanak, mint mi, üzletemberek. Mi szegénynek és gazdagnak egyaránt eladjuk az árunkat. Mi személyre való tekintet nélkül bárkinek eladunk egy mázsa krumplit, bevezetjük hozzá a világítást, vagy kifestjük a házát. Az állam vezetése morális feladat. Azt kell elérnünk, hogy a vállalkozók jó vállalkozók, az alkalmazottak jó alkalmazottak,*

egyszóval: a gazdagok jó gazdagok és a szegények jó szegények legyenek. Biztos vagyok benne, hogy eljön az ideje az ilyen államvezetésnek. Ez a hívei közé sorolhat majd engem.

Brown felsóhajtott.

— Sajnos, nincs ilyen párt. Na, hát most mit csináljak?

— Szóval, nem nyomoztattál abban az irányban, hogy mi történt a renoválás körül a sztrájk idején?

— Dehogynem. Ez volt az első dolgom. De ott nem történt semmi.

— Ugyan? Ezeknek a hajóácsoknak, akik hiába sztrájkoltak, igazán lett volna okuk arra, hogy valamit csináljanak. Sohasem tudtam megérteni, hogy miképpen dolgozhatnak emberek ilyen feltételek mellett. Hát igazán alacsonyabb rendű emberek!

— De ha dolgoznak, akkor dolgoznak. Nem is gondolnak arra, hogy tönkretegyék a hajókat, ha arra szegődtek, hogy kijavítsák őket. Tudod, ez bizonyosfajta gondolkodásbeli restség náluk. De sohasem csinálnak ilyesmit.

— De hát ott voltak az *én* embereim, röviddel a sztrájk után, helyesebben: ott álltak Peachum rendelkezésére.

— Azt gondolod, hogy...

— Természetesen. Ők igazán minden további nélkül tanuskodhatnak ilyesmi felől. Elhivatom Bullyt.

— Meg tudod ezt csinálni? — kérdezte Brown, kissé megvigasztalódva.

— Persze — válaszolt szivélyesen Macheath. — Megteszem a te kedvedért. Mellékesen, anélkül, hogy téged, vagy az elhatározásaidat befolyásolni akarnám: Peachum mégis csak az apósom. Végül is a feleségem hozománya a Nemzeti Letétbankban fekszik. Én ott igazgató vagyok. Megállapíthattam, hogy a súlyos konkurrenciaharcok során a betétek körül elszomorító kavarodás következett be. Peachum betétje is odalett — úgy is mondhatnám családi szempontból, hogy az én betétem. Van még egész sereg kis takarékbetevő és most, az „Optimista“ katasztrófája után megint ártana a lassan lendületbe jövő hazafias felbuzdulásnak az a lárma. amit csapnának, ha elveszne a pénzük. Nem kötnek érzelmi szálak az apósomhoz, de hidd el, jobb, ha egészen kihagyod a játékból.

Brown félig meggyőzötten távozott és kihallgatott még néhány letartóztatott hajóácsot.

Éjszaka azonban rosszul aludt és hajnal felé furcsa álma volt.

Egyik Themzehídon ment át. Hirtelen valami hörgést hallott, kiszállt a kocsiból és áthajolt a karfán. Nem látott azonban semmit. Visszament hát és megpróbált a partról lenézni. Most már

látta a hidat is, mégpedig alulról. Keskeny földsáv volt ott és mellette rohanva ömlött a folyó vize. A hídon lobogók lengtek, feketék és nemzetiszínűek. A zászlókkal teletüzdelt híd alatt lévő kis térségen valami emberi, vagy emberformájú dolog mozgott, gyorsan növekedett, nem lehetett tudni, hogyan, úgy látszott, mintha valami még nagyobb mélység lenne itt; most már egész tömeg nyüzsgött fölfelé a lejtőn, a frissen mázolt karfákon, elöntötte a hidat, a zászlók alatt levő térséget. A kis térség csak úgy köpte őket, számtalan sokan jöttek, szakadatlanul, ahol csak megkezdődött a nyüzsgés, ott nem maradt abba többé. Persze, van rendőrség is, ott áll, elzárja a hidat, tankok is vannak, tüzelnek majd; katonaság is van, az majd — de itt van már a nyomor, már sorokba rendeződik, már menetel, nincs hézag a sorok között, olyan széles a menet, mint az uccák, mindent betölt, mint a víz és anyagtalanul áthatol mindenen, mint a víz. Persze, a rendőrség beavatkozik, persze, suhog a gumibot, de mit ér már mindez, áthatolnak a testeken: széles hullámokban átömlik a nyomor a rendőrségen, menetel a szendergő városra, át a gördülő tankokon, a drótakadályokon át, szótlanul és hallgatagon átvonul a rendőrség megállj!-kiálltásán és a géppuskák kattogásán és elönti a háztömböket, mint egy mocskos folyam. Hangtalan menetelésben vonulnak a nyomorultak légiói, áttetszően, arcok nélkül és feltartóztathatatlanul, menetelnek, át a falakon és behatolnak a kaszárnyákba és vendéglőkbe, a képtárakba, a parlamentbe és a törvényszéki palotákba.

Az éjszaka végén ebben az álomban gyötrődött Brown, majd felkelt és már hajnalban a hivatalába rohant. Gyűlölte azt, ha az álmait a baloldali lapok megfeküdték. Mégis eltűnődött azon, hogy a gyászünnepség fényét kevéssé emelné, ha néhányszáz rokkant valóban randalírozni kezdene. A takarítóasszonyokat kidobta az irodájából, asztalához ült, megigazította a zöld lámpát és sajátkezűleg írt egy közleményt a sajtó számára.

Mr. Peachum is az íróállványánál állt. Egész éjszaka a pult előtt állt, ingujjban, tintatartó előtte, tollszár a kezében és keménykalap a tarkóján. Közben időnként a vaskályhával kegyetlenül befűtött kis irodában nyargalászott körül.

Ujságcikket írt, amelyben feltárta a nyilvánosság előtt Coax alkusz és egy magasrangú tengerészeti tisztviselő közös machinációit.

Önmagára vonatkozóan is számolt természetesen bizonyos

büntetőjogi következményekkel, a szállítóhajóüzlet műveleteinek feltárása ezzel járt, de a tengerészeti igazgatás terén levő visszás állapotokra történő nyilt utalások elegendőek voltak arra, hogy a kormány érdekében a büntetőjogi következményeket a minimumra zsugorítsák. Az új üzlet, az igazi üzlet azonban ez esetben mindenképpen a vízbe esik!

Hébehóba kiszaladt Peachum és a műhelyekben folyó munkát ellenőrizte. Gondosan festett táblákat készítettek, amelyen ilyen szövegek voltak:

„CSAK AZÉRT KÜLDENEK BENNÜNKET DÉL-AFRIKÁBA, HOGY A SZÁLLÍTÁSUNKON KERESSENEK?"

meg:

„HA MÁR A POKOLBA KÜLDTÖK BENNÜNKET, GONDOSKODJATOK LEGALÁBB ARRÓL, HOGY ODA IS ÉRKEZZÜNK!"

és:

„NEM SZERENCSÉTLENSÉG ÖLTE MEG AZ ‚OPTIMISTA' ÁLDOZATAIT, HANEM GYILKOS KÉZ!"

Reggel ötkor mégegyszer átjött és újabb táblát szövegezett az éjszakát átvirrasztott festők számára, akik petróleumlámpa mellett a folyosókon térdeltek a vászon előtt. Ez volt a szöveg:

„VIHARNÁL ÉS ÖRVÉNYNÉL GONOSZABBUL TOMBOL ÜZLETEMBEREINK KAPZSISÁGA!"

Most, reggel, Beery szúette íróasztalán feküdt borítékban a „vallomás" és az emberei kézikocsikon vitték szét a táblákat a város különböző pontjaira, hogy megszervezzék a tüntetést.

Egy órával később egyik reggeli lapban olvasta a híradást, hogy letartóztatták a kommunistákat, akik megfúrták az „Optimista" nevű hajót.

Beeryt azonnal a gyülekezőhelyekre küldte, hogy fújja le a tüntetést. Aztán fellélegezve a reggelihez ült.

Hát mégis észbekaptak a rendőrfőnökség urai! A nemzeti felbuzdulás hullámához, amely elárasztotta a lapokat, sokkal jobban illett az, hogy a szocialistáktól feltüzelt dokkmunkások rongálták meg a hajót, mint illett volna egy tudósítás a tengerészeti hivatal korrupciójáról.

Még sötét volt, amikor Peachumné megjelent Polly ágya mellett. Leült az ágy szélére és azzal a közléssel lepte meg leányát, hogy könyörgéseire az apa megbékélt az önhatalmúan kötött házasság fölött.

Megindultan adta elő, hogy mi mindent tett ennek érdekében.

— *Ne szakítsd szét egymástól* — mondogattam mindig — *ezt a két fiatal teremtést, hiszen a szerelemben találkoztak ők ketten! Amit isten egybekötött, azt ember szét ne válassza! Gondolj csak arra, hogy mi is voltunk egyszer fiatalok és meggondolatlanok, ha bizonyos határok között is. Vállalod-e a felelősséget azért, hogy szegényeket megemészti a szerelmi bánat és egy csírázó élet galádul megsemmisíttetik? Hallani sem akarnak, csak egymásról. Nehéz időket éltek át együtt; de szerelmük legyőzte az akadályokat és ez is valami. Az ilyen szerelem kötelékét nem lehet csak úgy szétszakítani. Tudom, te Coaxot szeretted volna vejedül. Kétségtelen, tekintélyes megjelenésű és megnyerő lényű ember volt. Nagyon sokra becsülted az üzleti élelmességét. Most azonban már halott és nem áshatod ki a sírjából. Mi a kifogásod tulajdonképpen Macheath ellen? Mindenki azt mondja, hogy ő is nagyon élelmes ember és alaposan nekifekszik a pénzcsinálásnak. Nincs valami derűs életük a keze alatt az S.-áruházak tulajdonosainak. Az ő üzemeiben a hanyagság ismeretlen valami. Boldoggá fogja tenni Pollyt. Beszéltem vele, kiváló férj lesz. Az ilyen emberek a legjobb családapák. Te mindig a gyermeked boldogságát tartottad a szemed előtt. Miért töröd magadat reggeltől estig, ha nem a gyermekedért? Mindig csak ezt hangoztattad. Macheath erős családi érzületről tett tanuságot azzal, hogy az embereit kiküldte a nyugatindiai dokkokhoz, annak ellenére, hogy feszült a viszony köztetek. Ezzel jelét adta annak, hogy tekintet nélkül a személyi differenciákra, a családi vagyon szent előtte. Mindenki megmondhatja, hogy a család minden erkölcsiség alapja. A család alapja pedig a szerelem, ezt én mondom neked! Ha nem lenne család, egyik ember felfalná a másikat és egyáltalán nem lenne tisztességes érintkezés ember és ember között. Az ember nem viselkedhetik mindig úgy, ahogy szeretne, már csak vallási szempontok miatt sem; a családot ki kell hagyni a játékból. Ezért olyan szilárd menedékhely a család és egy asszony sohasem feledheti el az első férfit, akit meghallgatott. Változtasd meg az álláspontodat, Peachum! Soha nem felejtik ezt el neked. A mi Pollynk nem olyan leány, aki a szüleinek jóváhagyása nélkül is boldog lehetne!*

Peachumné a szavaitól meghatottan, megígérte, hogy ő is elmegy a törvényszéki tárgyalásra.

— Nem kell aggódnod a pör kimenetele miatt — szólt vissza még az ajtóból. — Apád intézkedett.

Odalent ugyanebben a percben állt fel Peachum a reggelizőasztaltól és az ablakhoz lépett.

Még sötét volt, de az uccán sűrű, tejfehér köd gomolygott. Felébredt benne a gyanakvás, hogy nem lesz könnyű Beery dolga, nehezen találja meg még időben a tüntetőket azokkal a borzalmas táblákkal.

XV.

Háziáldás, égi béke,
Ó, az élet jaj be szép!
Minden jó, ha jó a vége;
És ha pénz van, jó a vég!

Néha Péter Pálra támad,
Félti tőle a zsebét;
Végül mégis együtt lopják
A szegények kenyerét.

Mert az egyik a sötétben,
A másik a fényben jár:
És aki a homályban él,
Nem jut az a fényre már!

(Dal a Háromgarasos-filmből)

AZ ALIBI

Nyolc óra tájban Polly anyjával együtt a börtönhöz hajtatott. London uccáin sűrű köd volt.

Amikor a cellába léptek — még égett a gázlámpa —, Macheath még nem reggelizett, de cellája tele volt már üzletemberekkel. Chreston volt ott, Miller és Grooch. Az urak vastag szivarokat tartottak a szájuk szögletében és a Kereskedelmi Bank ellen megvívandó csata tervének utolsó részleteit beszélték meg.

Gyorsan kellett befejezni a törvényszéki tárgyalást, mert déli két órára már előkészítettek egy ülést a Nemzeti Letétbank helyiségében. Hawthorne levelet írt I. Aaron és Jacques uraknak, a Nemzeti Letétbankba kérette őket. A levélben az állt, hogy Mr.

Macheath belépett a Nemzeti Letétbank igazgatóságába és a kiskereskedelem terén kialakult elviselhetetlen verseny likvidálására vonatkozó terveit szeretné előadni.

Macheath már a bíró elé terjesztette annak a bizonyos szombatesti KBT-ülésnek jegyzőkönyvét, amelyen ő mint „Mr. X." szerepelt. Bloomsbury eskü alatt vallotta, hogy Macheath volt „Mr. X." A bíró tudtára adta Riggernek, hogy ebben teljes érvényű alibit lát. A Grand Jury határozata következtében azonban meg kellett tartani a tárgyalást.

Macheath mégis számított arra, hogy két órára a Nemzeti Letétbankba tud érkezni. Kimondatlanul abban bizakodott, hogy ilyen rövid idővel a tárgyalás után — ahol fel kellett tárnia, hogy ő az elnöke a KBT-nek — még ellenfelei nem szereznek erről tudomást.

A két hölgy megérkezése véget vetett az ülésnek.

Polly egyszerű fekete ruhában volt, ezt viselte Coax, az alkusz temetésén is. Anyja is gyászba öltözött. A tárgyalás után a hajókatasztrófa áldozatainak emlékezetére rendezett gyászünnepségre akartak menni.

Macheathet láthatóan meglepte, hogy anyósa is eljött. Bemutatta neki a jelenlevőket és élénk beszélgetés kezdődött, amelynek tárgya a londoni köd volt.

Macheath közben a feleségével a cella másik sarkába vonult vissza, ahova a reggelijét készítették.

Polly tompított hangon elmesélte apjának hangulatváltozását.

Macheath bólintott. Még mindig nem volt tisztában vele, hogy milyen szerepet játszott Polly Coax, az alkusz meggyilkolásában. Időközben Readytől megtudta, hogy valóban Giles ütötte le Coaxot. Mi dolga lehetett Coax-szal Gilesnek, akit csak O'Hara bízhatott meg? Polly ellenezte talán, hogy Coax a válópörben vallomást tegyen? És ha igen, milyen hatalma volt O'Hara fölött?

Alapjában véve Macheath nem nagyon igyekezett, hogy túl élesen megvilágítsa a Polly körüli ügyeket. Nem kérdezett semmit az elhajtásról sem. Polly terelte erre a szót.

Boldog kifejezés ült virágzó, könnyedén elpirult arcára — nagyon jól festett ez a ruha feketesége mellett —, amikor elmesélte, hogy miképpen térítette el őt és anyját a mozidarab a már elhatározott műtéttől. A közvetlen műalkotás mélyreható benyomása akadályozta meg őket, hogy *bűnt kövessenek el a csirázó élet ellen.* Legyőzte őket a vásznon látható kis teremtés megindító látványa.

— Soha — mondotta —, sohasem vállalkoztam volna arra,

hogy ezekután orvoshoz menjek. Bűnözőnek tartottam volna magamat. Meg kell értened, Mac, egyszerűen nem voltam rá képes.

Meglehetősen kellemetlen volt Polly számára, hogy nem tárhatta fel egészen a gondolatait Macheath előtt. Szívesebben mondta volna mindig az igazságot, de nem ment a dolog.

— Itt van például ez az ügy O'Harával. Szörnyű lenne, ha rájönne egyszer. Azt hinné, hogy átejtettem. Sohasem hinné el, hogy miatta hallgattam. Ha mindent bevallanék, egészen hamis véleményt formálna felőlem. Azt gondolná, hogy nem vagyok megbízható asszony. Ez teljesen és tökéletesen hamis vélekedés lenne. Sokkal bizalmatlanabb, semhogy az ember megmondhatná neki az igazságot. És rossz véleménye van az asszonyokról. Nehéz fiú.

Macheath megígérte, hogy alkalmilag megnézi a filmet és reggelihez látott. Egy tojással foglalatoskodott. A szünetekben arról a módszerről beszélt, amit a jövőben alkalmazni akar az üzleteiben. Egész sor okos dolgot mondott, de Polly főképpen csak azt nézte, hogyan bánik a tojással. Sokat kellett még tanulnia és a legtöbbet, amit mint üzletasszony, tudott a későbbi időkben — márpedig tudott egyetmást — ebben a néhány percben tanulta, míg figyelte, hogyan eszi meg férje a tojást. A férfi a kis boltokról beszélt, a citybeli üzletekről és a tojás is kicsiny volt vaskos kezében. De milyen finoman fogta! Négy és félperces lágytojás volt. Ha rövidebb ideig főzik, akkor híg marad, hosszabb főzés pedig megkeményítette volna. A kis üzletekkel is így vagyunk, ott is ki kell várni a dolgokat és ott sem szabad eltéveszteni a megfelelő időpontot. Maga a főzés a semmittevés bizonyos fajtája, megköveteli az önuralmat. Egyúttal azonban tevékenység is. Ügyes szakács a négy és fél perc alatt valami másba is belefoghat: egy tojás végeredményben nem ebéd! Macheath egy szóval sem említette a tojást, ette csupán. Mindent feltárt azonban a mód, ahogy a kanállal megkopogtatta a héját, mielőtt feltörte és ahogy kiszedte aztán a fehérjét. Következett az első kutató és mégis energikus döfés a kanállal, amely rögtön meg is telt: most már tisztán állt szeme előtt a tojás minősége; vigyázni kell arra, hogy ami nem akar a sárgájából a kanálon maradni, a felnyitott tojásba csöppenjen legalább vissza. Fürgén megfordul a kanál és a nyelével sót szór az evő a tojás belsejébe. Így lehet ízletessé tenni bent a tojás tartalmát. A sárgájával egyidőben mindig egy adag fehérjét is leválaszt a merészen sikló kanál a héjról. A balkéz segít: szembeforgatja a tojást a kanállal. Így sikerülni kell a dolognak, így nem vész kárba semmi! Amikor kiürült a tojás, megemelődik, kissé vízszintesen és belenéznek. Most már csak a levágott fejecske van hátra: ezt a

vállalkozás kezdetén gondosan a tányérra helyezték, a tojás mellé: most egyszerre kiürítik ezt is, ad ez is egy teli kanállal.

Polly megbabonázva figyelt: ilyesmit nem mindenütt lehet látni. Mac arckifejezése kezdettől fogva mélyen elmerült, csaknem gondterhelt volt. Úgy látszott, mintha egyesegyedül ez a tojás szolgálna táplálékául, mintha ebből az egyetlenegy tojásból kellene egész testi erejét felépíteni, ami pedig valóban nem csekély feladat. Mintha csak összehasonlítgatná a kicsiny tojást és otromba tagjait. Aztán, amikor mindennek vége volt, elgondolkozott tekintetet vetett az üres héjra. Nem panaszkodott: nem sóhajtozott, de hát mindenek vége lett, már csak a gondok maradtak... Egy pillanattal később azonban, mintegy megszabadítva magát a gondoktól, a tojáshéjat a tányérra hajította (a kanalat, a mindig szükséges szerszámot, lassan és rendszerető mozdulattal tette le!) és látható szomorúság nélkül, egész egykedvűen elfordult az asztaltól.

Nagyon nyugodt volt. A tárgyalás, amely előtt állt, puszta formalitás. O'Hara sorsán sem töprengett. Hitt abban, hogy az észszerűség rákényszeríti ezt az embert, vállalja a betöréseket egyedül a maga számlájára, nehogy a gyilkosságra való felbujtás vádját emeljék ellene. Magánügyei tették tönkre üzleti karrierjét, amint ez előrelátható volt.

Megérkezett Rigger. Elérkezett az ideje, hogy a törvényszékre menjenek.

Macheath felkészült. Chreston és Miller távozott. A Nemzeti Letétbankban akarták foganatosítani a végső előkészületeket a konferenciára.

Macheath megígérte, hogy pontos lesz.

A törvényszéki épület felé vivő úton Rigger elmondott egyetmást Laughers bíróról, aki Macheath ellen a tárgyalást vezeti majd.

Nem olyan ember volt ez, mint Broothley bíró, aki a Grand Jury előtt tárgyalta az ügyet. Broothley az év tizenegy hónapjában részeg volt és csak egy hónapig volt józan, amikor szabadságán Skóciában halászott. Ez alatt a négy hét alatt egy cseppet sem ivott, mert az volt a mondása: a halak nem hagyják magukat olyan könnyen megfogni, ravaszok és nem hisznek az igazságszolgáltatásban.

Laughers nem szokott inni. Kiváló jogász volt és szokatlan képessége volt arra, hogy gondolatait koncentrálja. Ennek következtében sohasem idegeskedett, ha valaki kiöntötte a szívét: szellemi tréning eredményeképpen abban a helyzetben volt, hogy szót sem hallott mindebből. Alaposan felkészült, valahányszor tárgya-

lásra ment: pontosan tudta, hogy jogi szempontból hogyan áll az ügy és nem engedte, hogy ebben megzavarják.

— A jogász számára — mondotta Rigger — mindig másképpen fest az ügy, mint a laikus előtt. A laikus ott áll és fecseg és erősítgeti, hogy ártatlan, mindenfélére gondol közben, mint például: nem bírom ki a rabságot és: mit csinál majd közben az ellátatlan családom? Vagy: bárcsak tanut vittem volna magammal a nénikémhez! A bíró pedig csak az ügyet ítéli meg, csak ez tölti be a gondolatait és ezért van fölényben a vádlott laikus fölött.

A törvényszéki terem meglehetősen megtelt. A sajtótámadásoknak volt hatásuk.

Egész hátul, de mégis úgy, hogy Rigger rögtön megpillantotta, ült a nagy Aaron. Egy sarokülésen ült, a padok között vezető folyosó szélén, cilinderét maga mellé tette a földre és idegesen tisztogatta a cvikkerét. Mellette a prokuristája ült, bizonyos Mr. Power.

A terem nagyrészét az S.-áruházak tulajdonosai töltötték meg.

Macheath nagyon népszerűtlen volt közöttük, amióta a Grand Jury határozata alapján hivatalosan a gyilkosság gyanuja alatt állott. A közöttünk ülő Grooch, akit nem ismertek, folyton csak ezt hallotta:

— *Úgy hallottam, hogy nagyon egyszerűen él, nagyon keveset dohányzik és egyáltalán nem iszik. Még azt is mondják, hogy vegetariánus. Állítólag személy szerint nem lehet semmit a szemére vetni, csak az eszméjének él. Persze sok minden fölött szemet húnynak, ami egy ilyen üzlet körül történik. Mindig azt mondogatták, hogy a körülötte lévő emberek komiszak, ő maga nem tud semmiről. Most azonban egészen más szemmel nézem, amióta olyasmikat hallottam felőle, amiről például itt van szó.*

A derék emberek nagyon izgatottak voltak. Kiszivárgott az a hír, hogy a vádlott bankár tárgyaláson kívüli alibibizonyítását a törvényszék elutasította. A jó emberek erősen bizakodtak a kövér Walleyben, ujjal mutogatták egymásnak.

Macheath fekete társasági ruhában jelent meg.

Más hölgyeket és urakat is lehetett látni, akik szemmel láthatóan a gyászünnepségre mennek innen. A sötét ruhák azt a benyomást keltették, mintha a közönségnek ez a része úgyszólván csak beugrott volna ide.

Az urak a legutóbbi lóversenyeredményekről beszélgettek, meg az üzleti élet egy és más ujságáról. Összeverődve álltak és az egyes csoportokból tréfás szavak röppentek más csoportok felé.

A tárgyalást kissé késve kezdték meg. Laughers bírónak

másutt is volt elfoglaltsága. A vádlottnak aktacsomót adott át egyik ügyvédje, Macheath ennek tanulmányozásába mélyedt. A közönség azt hitte, hogy az ügy aktái, holott ezeket az iratokat Miller küldte, a konferenciához szükséges kimutatások voltak.

Walley általános figyelem közepette Riggerhez és Withehez ment és egy mappát mutatott nekik. Withe érdeklődéssel lapozgatta át a dokumentumokat. Aztán Riggerrel együtt megbízójához ment, megmutatta neki az iratokat. Macheath azonban leintette őket, saját írásaiba merült. Javítgatta a szöveget és közben csak félfüllel figyelt ügyvédeire, csodálkozva rázta aztán a fejét.

Végre megérkezett Laughers, parókásan, hermelinben és skárlát talárban. A terem elcsöndesült és a bíró megnyitotta a tárgyalást.

Világosan látható volt, hogy formalitásként vezeti a tárgyalást. Az volt az emberek benyomása, hogy csak gyengesége miatt ült le.

Walley azonnal tanuként szólította Macheath vádlottat. Ez röviden és hanyagul válaszolt a kurta kérdésekre. A védelem elállt a kérdezéstől.

Amikor egyéb tanuk sorában Fewkoombeyt, a katonát szólították, kiderült, hogy nincs a teremben. Úgy látszott, hogy Walley nagyon bosszankodik. Egyedül Fewkoombey érdekelte és ez nem volt itt.

Felállt Withe és hosszabb beszédbe kezdett:

— Tiszteletreméltóságod — fogott a beszédbe —, a Mr. Macheath ellen emelt vád arra épült, hogy vonakodott közölni, hol tartózkodott abban az időben, amikor a szerencsétlen Mary Swayer halálát lelte. Ha ez az alibi közölhető lett volna — Mr. Macheath úgy vélte, hogy tartózkodnia kell a nyilvánosságrahozatalától —, akkor a vád kezdettől fogva alaptalan lett volna. Akkor fel sem tételezték volna, hogy Mr. Macheath által halt meg Mary Swayer — akár öngyilkosság, akár gyilkosság következtében távozott az élők sorából. Mi érdeke fűződhetett volna Macheathnek, a nagykereskedőnek és bankárnak egyik alkalmazottja halálához? A Grand Jury előtt folytatott vizsgálat során bizonyos fenyegetésekről esett szó, amelyeket állítólag vele szembeszegeztek. Az elhúnyt asszony valóban alkalmazta ezeket a fenyegetéseket, mégpedig a „Tükör" szerkesztőségében. És mit tettek erre a szerkesztők? Nevettek rajta. És Mr. Macheathnek meg kellett mozdítania egy ujját is az olyan fenyegetések ellen, amelyeken nevetnek? Nem akarok azonban sokáig időzni ennél a kérdésnél. Mr. Macheathnek teljességgel megtámadhatatlan és kikezdhetetlen alibije van szeptember huszadikának estéjére, amely tökéletesen kizárja az esetle-

ges gyilkosságban való részvételét. Átadom Tiszteletreméltóságodnak a Központi Bevásárló Társulat kft. jegyzőkönyvét arról az ülésről, amelyen Mr. Macheath elnöki minőségben résztvett.

Withe átadta a jegyzőkönyvet a bírónak.

— Tanuként megnevezem itt a KBT urait, akik aláírták a jegyzőkönyvet. Bizonyítani fogják, hogy Mr. Macheath az itt üzleti okokból „Mr. X." néven szereplő úr.

Miközben a bíró az aláírók neveit jegyezte fel és Bloomsbury, Fanny Crysler, Rigger és Withe a tanuk állványához léptek, kis nyugtalanság támadt a közönség soraiban. Két úr felállt és a hallgatóság között utat vágott magának kifelé.

— Eleget tudok — mondta az egyik úr a másiknak, mégpedig eléggé hallhatóan —, ez volt az az ülés, amelyen a levelet írták és amely után egy borotvapenge sem ment egyetlen üzletbe sem. És az elnök Macheath volt.

Mindenki felfigyelt erre, Macheath is. Kissé ijedt volt.

— Látok itt egy nevet — mormolta a bíró —, azt hiszem, O'Hara lehet. Jelen van ez az úr?

Macheath idegesen felállt és gyorsan közölte:

— Ezt az urat letartóztatták, mert orgazdaság miatt feljelentést tettem ellene, mint a KBT elnöke. A büntetendő cselekmények fogságom idején és következményeképpen történtek.

Leült és nyugtalanul nézett az ajtó felé, amerre a nagy Aaron eltűnt.

Fanny Crysler, Bloomsbury és a két ügyvéd letette az esküt és bizonyította, hogy a jegyzőkönyvben szereplő úr Macheath bankár.

Ezután Withe megint szólásra emelkedett. Kezében volt a mappa, amit a tárgyalás kezdetén Walley adott át neki.

— Nem a kliensem dolga — mondta hanyagul —, hogy a törvényszékkel közölje, ki az igazi gyilkos. Minthogy azonban szívügye, hogy alkalmazottjának meggyilkoltatása maradéktalanul felderíttessék, ezennel átadom a törvényszéknek azt az aktacsomót, amelyből a gyanítható gyilkos személye megállapítható.

Withe a bírói asztalra tette az iratcsomót és fáradtan leült. Zajongva álltak föl a nézők és megint beszélgetni kezdtek. Macheath közben ismételten nézegette az óráját. Kétségtelen, hogy nagyon ideges volt.

A jury visszavonult, hogy döntsön a szabadlábrahelyezés fölött, Macheath felállt és egy rendőr kíséretében kiment a hírlapírók folyosójára. Egy üres kis irodába vezette őket, miután Pollynak valamit a fülébe súgott.

A rendőr megszokta, hogy a bűnözők egyenrangúként beszélnek a sajtó embereivel és nem vigyázott különösebben. Amikor az urak átnyomakodtak az ajtón, Macheath hátramaradt, bezárta az ajtót és tovább ment a folyosón.

Senki sem ügyelt rá. Kalap nélkül ment le a lépcsőn, közben hegyes fejéről az izzadságot törölgette.

Polly a kapunál érte utól.

Macheathnek még a rendőrfőnökségre és utána a Nemzeti Letétbangba kellett mennie.

Amikor éppen a kocsiba szállott Pollyval, sietve érkezett Grooch. A rendőrfőnökség felé igyekeztek, de csak lassan lehetett hajtani, mert nagyon sűrű volt a köd.

AZ ÉRTELEM DIADALA

Peachum egész délelőtt hiába kísérletezett azzal, hogy embereit a város különböző pontjain elérje. Közben kis irodájában írta az új cikket a „Tükör“ számára, ebben annak a gyanujának adott kifejezést, hogy *szélsőséges elemek* vétkesek az „Optimista“ elsüllyedésében. Egyik-másik küldönc visszatért: a találkozóhelyeken nem találtak már senkit. Mások nem kerültek elő.

Délfelé Peachum idegei felmondták a szolgálatot, a rendőrfőnökségre hajtatott. A főfelügyelő már feketébe öltözött, a gyászünnepségre. Egy kihallgatásról kellett kihivatni.

Peachum közölte vele, most nem tudja már elhárítani azt, hogy többszáz rokkant szörnyűséges táblákkal tüntetni fog. A tapasztalatok szerint óriási tömeg fog csatlakozni a menethez. A tüntetés a Trinity-templom felé tart.

— Lövessen, egyszerűen lövessen! — hadarta Peachum. — Csőcselék ez, söpredék! Átadhatom a névsort, büntetett előéletűek vannak közöttük. Azt kérdezik a plakátjaikon, hogy mit tettek az „Optimista“ fedélzetére jutott bajtársaikkal és hogy mirevaló a háború. Feltétlenül lövetni kell! Senki sem tud felelni a kérdéseikre, hát lövetnünk muszáj!

Brown verejtékezni kezdett.

Néhány gyülekezőhelyet feljegyzett magának és távozott.

Peachum gondterhelten érkezett a Nemzeti Letétbank épületébe.

Valamivel utána Macheath rontott be Brown hivatali szobájába. A főfelügyelőt kihívták a felügyelői értekezletről. Közben a bankár O'Harával tárgyalt, aki egy rendőrrel az oldalán ült az

egyik sarokban, kalapját megkötözött kezén tartotta. Brown éppen őt hallgatta ki, ebben zavarta meg Peachum közbejötte.

O'Hara nyugodtan, szinte derüsen nézett rá. Derüsen beszélt is:

— Be fogom vallani a bűneidet, Mac — mondta —, könnyítek ezzel a lelkiismeretedem. Ha mindent elmondok, ami a szívemen fekszik, megkönnyebbítem vele a te lelkedet is.

Macheath kiküldte a rendőrt, aki ismerte:

— Nem vagy értelmes ember, O'Hara. Van még néhány percünk arra, hogy megmentsünk az akasztófától és te szavakat esztergályozol. Megkértem Brown barátomat, hagyja futni Gilest, így nem tudja kiköpni, hogy ki csináltatta ki Coaxot. Értesz?

— Hogyne. Azt akarod, hogy a börtönben rohadjak el.

— Annyi számlát keresünk elő a számodra, O, amennyit csak tudunk. Semmi bajom nincs veled, sőt ellenkezőleg. Egyszerűen szükség van arra, O, hogy valaki magáravegye a dolgot. Én nem jöhetek számításba, mert minden összeroppan. De hiszen magam is ültem. *Az ügyért!*

— Hatévi fegyház az ügyért? Szó sem lehet róla. Én is ki akarom élvezni a dolgot. Nem sokallom a felkötést, ha benneteket kikészíthetlek.

— Nem olyan egyszerű a kikészítés, mint gondolod. Rám nem lehet bizonyítani semmit, te sem vagy képes erre: Ha nem vallasz, csak az üzlet károsodik. Különben sincs szó hatévi fegyházról, O. Legfeljebb négyről. Tíz-tizenkét betörés orgazdaságát kell vállalnod, nem többet. A többi holmiról majd kapsz számlákat. Az iroda nagyon rendesen dolgozott. Azt mondod majd, hogy csak az utolsó hónapokban tértél le az egyenes útról.

— Amikor te távol voltál, mi?

— Igen, amikor távol voltam. Éspedig: a szociális együttérzés indított ilyesmire. Sajnáltad az üzleteket. Annyira jajgattak áru után. Nem tudtad tovább nézni a dolgot. Te is ebből a környezetből származol. Exisztenciák forogtak kockán. Az volt az üzletemberi becsvágyad is, hogy olcsó árut szállíthass. Az S.-áruházak szállítják London legolcsóbb áruit.

— Úgy, szóval ezt mondjam?

— Ez igazán nem árthat. Térj eszedre és nézd üzleti szemmel a dolgot. De most rögtön kell döntened, mert el kell mennem.

Brown bejött.

A tárgyalás előlről kezdődött. Eltartott jó óráig. O'Hara kiabált. Macheath London, sőt a világ egyik legjobb bandáját tette tönkre. A fiúk szétszóródtak. Ő, O'Hara azonban letépi az álarcot!

Később aztán kezdett okosodni. A tanácskozás végre reális alapokra helyeződött. Két vagy három betörésből származó áru eladását akarta csak vállalni, többet nem. Ötben megegyeztek. Macheath kötelezettséget vállalt, hogy a többi árut számlákkal fedezi.

A végén kezetfogtak.

— Most te is láthatod, O — mondta Macheath —, ez az értelem diadala. Nem is dönthettél volna másképpen. Emberi szempontból nyomasztóan hat rám ez a megoldás. Ma éjszaka te jobban alszol majd, mint én.

Macheath még egy percre egyedül maradt Brownnal. Átadott neki egy kis, lezárt borítékot.

— Kiegyenlítem az adósságomat — mondta szivélyes hangon és ünnepélyesen hozzáfűzte. — Azonkívül megengedtem magamnak, kedves Freddy, hogy a mai ünnepi nap örömére prezenttel kedveskedjem neked.

Brown felnyitotta a borítékot és meghatottan ölelte meg barátját és régi fegyvertársát:

— Elfogadom tőled — mondta nyilt, becsületes tekintettel —, elfogadom, mert barátok vagyunk. Így van ez és nem másképpen, remélem, Mac, tisztában vagy te is ezzel.

Amikor Macheath Polly és Grooch társaságában megint az uccára lépett, konstatálta, hogy a köd még sűrűbbé vált.

KÖD

Nyolc úr várakozott a Nemzeti Letétbank üléstermében.

Az egyik sarokban csoportban állott Mr. Peachum, Hawthorne, Miller és Chreston. A szemközti sarokban, a Királynő Férjének gipszszobra mellett a Kereskedelmi Bank két vezetője, Aaron és a prokuristája állt.

A két csoport tagjai nem néztek egymásra és tompított hangon beszélgettek.

Aaron elmesélte a tárgyalás menetét az Oppereknek.

Aaron a legkevésbé sem csodálkozott Macheath nyilvánvalóvá vált kettős játékán, amikor megkapta Hawthorne meghívását. Igazi üzletember módjára vette tudomásul azt a felfedezést is, hogy Macheath, az ő üzlettársa, egyidejűleg az ellenséges magatartású KBT elnöke is volt és már jóideje egy gyékényen árult a konkurrenciával. Annak a felfogásnak híve volt, hogy az ember tartózkodjék minden önként kínálkozó morális emóciótól és pusztán azt tartsa szem előtt, hogyan alakul a helyzet. A Kereskedelmi Bank

urai nem osztották teljesen tárgyilagos álláspontját és idegenkedtek az ilyetén felfogástól.

Egyébként Aaron is beismerte, hogy nagyon érdekli, miképpen viselkedik ma Macheath, hogy szembe kell nézniök egymással.

Macheath és Grooch megérkezett.

Megálltak az ajtóban és meghajoltak. A két csoportban álló urak is meghajoltak.

Az egyik csoportból kivált egy alacsony, közönséges arckifejezésű férfi és a két újonnan érkezetthez lépett:

— Engedjék meg, hogy megkérdezzem — mondta —, az urak közül melyik Mr. Macheath?

Macheath ismét meghajolt.

Peachum zömök, testes, negyvenkörüli férfit látott maga előtt, akinek a feje olyan volt, mint egy retek.

Csaknem egyszerre mondották:

— Hogy van? Nagyon örülök, hogy megismerkedhettünk.

Peachum ezután visszament az ablaknál álló csoporthoz. A veje, Macheath és Grooch az ajtó közelében maradt. Macheath számára nem látszott tanácsosnak, hogy Aaronnal és a jeges pillantású Opper urakkal beszélgetésbe bocsátkozzék.

Boldogtalanul állt a prokuristája, Grooch mellett. Mindkettejükön, mint a szobában lévő többi úr nagy részén, sötét ruha volt és jól látszott alakjuk a mellettük lévő tejüveges lámpa gázfényében.

— *Csak arra várnak, hogy szerződéseket köthessenek* — gondolta Macheath undorodva. — *És hogy utálom ezt a handlézást én, az egykori útonálló! Leülök majd közéjük és százalékok fölött hadakozom. Miért nem húzom elő egyszerűen a bicskámat, hogy beléjük vágjam, ha nem akarják leadni azt, ami nekem kell? Micsoda méltatlan módszer ez, előszedni a szivart és szerződéseket kiteregetni. Mondatokat csempésszem be és célzásokat ejtsek el! Miért nem mondom inkább: pénzt, vagy lövök! Mire valók a szerződések, mikor ugyanazt el lehet érni azzal, hogy egy faszilánkot a köröm alá ver az ember? Mindig csak ez a hitvány elsáncolódás bírák és végrehajtók háta mögé. Hiszen ez lealacsonyítja az embert önmaga előtt is. Persze, ma már nem megy sokra az ember az egyszerű, őszinte és természetes útonállással. Ez úgy aránylik a kereskedelmi gyakorlathoz, mint a vitorlázás a gőzhajózáshoz. Ja, ja, de a régi idők mégis csak emberibbek voltak! A régi, tisztes nagybirtok! Az is hogy lezüllött! A nagybirtokos azelőtt szájonvágta a bérlőjét és az adósok börtönébe záratta. Ma a törvényszék elé kell állnia és törvénykönyvvel a kezében kell kényszerítenie a*

bérlő fiát, aki történetesen biró, hogy telefirkáljon egy papirt, amivel aztán az uccára lökheti a bérlőt. Régebben a vállalkozó egyszerűen kivághatta a munkásait és alkalmazottait, ha nekik nem volt elég a bér, vagy neki a profit. Hát igaz, ma is kidobhatja őket, természetesen ma is megszerzi a profitját, talán több profitot, mint régente, de milyen megalázó körülmények között! Egy tisztességes embernek a mostani viszonyok mellett úgyszólván nem is okoz örömet a profit, ha még olyan nagy is! Az emberi méltóság tekintetében túlmagas árat kell fizetni érte. Mindez érvenyes a kormányzásra is. Természetesen ma is össze lehet fogni a tömegeket, munkás- és áldozatkész életre, de milyen siralmas kiséró körülmények között! Igazán szégyenletes, hogy előbb arra kell kérni az embereket, hogy szavazócédulákkal a kezükben megválasszák a rendőrséget, amely aztán fékentartja őket. Itt is észrevehető a méltóságérzet általános hiánya. Bizony, én, az egykori egyszerü útonálló, megmondhatnám ezeknek az embereknek, hogy régebben, amikor még útonállónak nevezhettem magamat, sohasem alázkodtam volna meg ennyire!

Bloomsburyre vártak, a KBT-től.

Csak félórával Macheath után jött és megrázta a két kezét:

— Szabadlábra helyezték — mondta jószívvel —, az elmenetele miatt rendbírságot kapott.

Fanny Crysler vele érkezett meg. Most Polly társaságában az igazgatósági szobában várakozott. Macheath az apósára való tekintettel nem akarta, hogy az üléseterembe jöjjenek.

Az urak helyet foglaltak a nagy, kerek asztal mellett, az asztalon üveg vizeskancsó állott hat pohárral, meg egy szivarosdoboz. Hawthorne, mint jegyző és házigazda, nyitotta meg az ülést.

Üdvözölte a megjelenteket és ezekkel a szavakkal: „Ha jól értettem Mr. Macheath levelét, ő, az S.-áruházak mindannyiunk előtt ismert megalapítója, szeretne önök elé tárni néhány javaslatot“ — Macheathnek adta a szót.

Aaron felemelte vaskos kezét:

— Engedjék meg mindenekelőtt egy kérdés tisztázását, amely előttünk nagyon sürgősnek tűnik, mert különben nem rendelkeznénk a szükséges nyugalommal, hogy Mr. Macheath fejtegetéseit végighallgassuk. A Központi Bevásárló Társulat körül mutatkozó szabálytalanságokról szóló hiresztelésekről van szó.

Macheath felállt:

— Tájékozott vagyok etekintetben — mondta lassú hanghordozással —, a híresztelések bizonyos Mr. O'Hara letartóztatása következtében keltek szárnyra, ez az O'Hara üzleteim szállítója

volt. A letartóztatást az én feljelentésem idézte elő. Bizonyos áruk eredete homályosnak tűnt előttem. Nyomozásom felderítette, hogy valóban betörésből származnak. O'Hara közben a rendőrségen teljes beismerő vallomást tett. Orgazdaság címén megindították ellene az eljárást.

Aaron nem látszott különösebben meglepettnek. Egyetértően bólintott, bizonyosfokú tisztelettel.

Macheath megkezdte javaslatai előadását. Olyan rövidre fogta, amennyire csak lehetett.

Az áruházi kereskedelemben erős krízis lépett fel. A kölcsönös konkurrálással annyira leszorították az árakat, hogy végül már a legmérsékeltebb nyereségre sem lehetett gondolni sem. Az egységárüzlet alapelve *a vevő szolgálata.* Hogy azonban ezt folyamatossá lehessen tenni, *egészséges* alapokra kell helyezni az üzletet és módot kell teremteni tartalékolásra is. A többé-kevésbé tekintetnélküli konkurrenciának eddigi rendszere súlyos megterhelést jelentett a hitelintézetekre. Azt a javaslatot teszi, hogy valósítsák meg az Aaron-, S.-áruház- és Chreston-komplexumot magában foglaló ASC-áruházszindikátust, amely tanulmányozni tudja majd a vásárlóközönség szükségleteit, megszervezheti az üzletek rayonírozását, pontos eladási tervet dolgozhat ki és így mérsékelt árakat szabhat majd.

A nagy Aaron elmélázva szemlélte a Kereskedelmi Bank urait és vontatottan kijelentette, hogy az ő szemében is kívánatosnak látszik a féktelen konkurrencia megszüntetése.

Csönd lett és a Kereskedelmi Bank elnöke a torkát köszörülte.

— Felteszem a kérdést — mondta mereven —, hogy történtek-e már megbeszélések a Mr. Macheath által felvázolt irányban. Amennyire tudom, e pillanatig még a mi csoportunkhoz tartoznak az S.-áruházak és ennek következtében bizonyos közösen hozott határozatok kötik őket.

Macheath minden szót gondosan megválasztott.

Rokoni kapcsolatok következtében — itt könnyű mozdulattal utalt a vele szemben ülő Mr. Peachumre, akinek azonban arcizma sem rándult — az a szükségesség állt be, hogy neki a Nemzeti Letétbank üzletkörébe kellett kapcsolódnia, amely bank a Chreston-konszeernnel dolgozik. Családja úgyszólván kész helyzetként kapta azt a tényt, hogy megfontolás tárgyává kellett tennie ennek a konszernnek jövőbeli sorsát. Így aztán Mr. Chrestonnal tartottak is bizonyos informatív jellegű megbeszéléseket.

— És mi alakult ki ezeknek az előzetes megbeszéléseknek

során? — kérdezte Aaron, anélkül, hogy pénzembereire nézett volna.

— Teljes egyetértés — felelt Macheath helyett Chreston.

Aaron nevetett.

— Érintették ezek az előzetes tárgyalások — vette át hűvösen ismét a szót a Kereskedelmi elnöke —, ezek a családi körben folytatott előzetes tárgyalások a Központi Bevásárló Társulat szerepét is?

Bloomsburyre nézett, aki szerencsétlenül feszengett a székén, az egészből nem értett semmit.

Macheath nagy nyugalommal válaszolt helyette:

— Nekem teheti fel ezt a kérdést — mondta.

— A KBT-től kérdezem — vágott vissza Jacques Opper.

— Szóval, tőlem — állapította meg lelki nyugalommal Macheath. — A KBT bizonyos idő óta közelebbi kapcsolatban áll velem, ezt már nem kell tovább elhallgatnunk.

— Rokoni kapcsolatban? — kérdezte jeges gúnnyal Henry Opper.

— Nem, baráti kapcsolatban — válaszolt kedvesen Macheath. — Bloomsbury a barátom.

— Nagyon érdekes — mondta Henry Opper és Aaronra nézett.

Kínos csönd támadt. Hawthorne vizet töltött magának és udvariasan kérte a jelenlévőket, hogy igyekezzenek elkerülni a vita kiélesedését.

— Szóval, Macheath — foglalta össze Aaron, nem is barátságtalan hangon és bizonyos fokú akasztófahumorral —, maga tehát a KBT elnöke és a Nemzeti Letétbenk igazgatója, úgy-e?

Macheath komolyan bólintott.

— Akkor hát, Opper, ez megváltoztatja a helyzetet — summázta a maga részéről a dolgokat Aaron —, ha nem csalódom — és miért csalódnék ebben a tekintetben? —, akkor Chreston hamarosan várhat a KBT-től áruszállításokat. Rokoni és üzleti kapcsolatok, amelyeket még baráti kapcsolatok is kiegészítenek, nagyon harmónikus atmoszférát teremtenek a tulsó oldalon, ezt nem kiélezésképpen mondom. Ez kérdésessé teszi, hogy a jövőben egyáltalán létezik-e majd ilyen túloldal, Opper. Ezt holnap megszívlelhetjük, de megszívlelhetjük akár már ma is. A legokosabb most rögtön, uraim! Az ilyen békát legjobb rögtön lenyelni. Mi a véleményük?

— A KBT — vetette közbe Macheath — komoly teljesítőképességű szervezet, ha nem dolgozik olyan lehetetlenül alacsony árakkal, mint legutóbb. A konszernekhez nem tartozó szabad áru-

házak ársüllyesztéseket kényszerítettek ki, de ez a nyomás kifutotta a formáját. Ez a folyamat a tönkrejutások sorozatát eredményezte, ami emberileg deprimáló, mégis magával hozta az áruházi üzlet gyógyulását. Az összeroppant áruházak révén egészen alacsony áron jelentős mennyiségű áruhoz juthatunk. A beteg ember meghal, az erős férfi küzd, uraim!

Aaron a körmeit vizsgálgatta. Senkisem mutatott szándékot arra, hogy megszólaljon. Így hát Macheath folytatta:

— Kedves Aaronom, nyilvánvalóan kedvezőtlen hatást keltene egy olyan bejelentés közzététele, hogy nem tudjuk megtartani a propagandahetünket. Gondolja csak meg, a vásárló London figyelemmel kísérte küzdelmünket. Az itt képviselt cégek valamiféle szövetsége persze nyugodtan lemondhatná vagy megtarthatná a hetet.

— Úgy? — mondta Aaron. — Maga tehát mindenképpen nekiugrik a propagandahetének, ha nem tudunk megegyezni? Azt hittem, hogy a KBT raktárai e pillanatban ki vannak merítve.

— Igen — közölte készségesen Macheath —, de néhány tétel árut vásároltam Chrestonnál. Kissé drágábbak voltak, mint a KBT árui, de nem olyan drágák, mint a normális piacon.

— Egy olyan szövetségben, amilyent elképzel — szólt Aaron —, magának, Macheath, aki egyidejűleg a KBT-ben is ül, nagyon erős lenne a pozíciója.

— Mondjuk így: nagy lenne a felelősségem — vágott vissza barátságosan Macheath.

— Mi a véleményük a dologról? — kérdezte Aaron a Kereskedelmi Bank urait.

Henry Opper a fivérére pillantott és élesen felelt:

— Megmondom. A magam részéről előnyösebbnek tartom, ha Mr. Macheath-tel a háromféle lehetséges kapcsolat közül egyfajtába sem kerülök. Azonkívül megkérem, hogy velünk együtt most hagyja el ezt a helyiséget.

Felállt.

Aaron boldogtalan arccal nézte.

— De miért? — kérdezte panaszosan, de ülve maradt. — Hallgassuk előbb végig.

Henry Opper egy pillanatig hideg megvetéssel mérte végig. Aztán némán elfordult és klasszikus kultúrájú fivérével távozott. Kurta biccentéssel búcsúztak.

Aaron szeme végigvonult a jelenlévőkön.

— Kétségtelen, hogy barátaimnak nincs érzékük a humor iránt. Azért maradtam itt, hogy bizonyságát adjam, nekem van

humorérzékem: jó, ha az üzletbarátok tudják az ilyesmit egymásról. Nem tudok elmenni, ha az üzletem hoppon marad — fejezte be bosszúsan.

Senki sem szólalt meg, hát folytatta:

— Van egy kérdés, amely könnyen akuttá válhatik, éspedig ez: tudjuk-e nélkülözni a Kereskedelmi Bank pénzügyi segítségét?

Peachum elsőízben avatkozott a tárgyalás menetébe:

— Azt hiszem — jelentette ki szárazon —, hogy vőm képes erre. A Szállítóhajókat Értékesítő Társulatot, amelyet én vezetek, a szörnyűséges hajókatasztrófa következtében szerencsére anyagi veszteség nem érte. Így legalább az emberéletben esett áldozatokhoz nem járul még financiális áldozat is. Bizalmasan közölhetem, hogy kilátásunk van a kormánnyal való további együttműködésre is. Abban a helyzetben vagyok tehát, legalábbis átmenetileg, hogy amíg távolabbi terveimet kidolgozom, támogatásomat nyujthatom egy olyan feltörő vállalkozáshoz, mint amilyennek az ASC-szindikátus mutatkozik.

Aaron ültében könnyedén meghajolt. Aztán szinte álmodozva Macheathre nézett. Lágy hangon megszólalt:

— Azt hiszem, Macheath, értjük egymást. Maga a KBT fantasztikusan olcsó áruival éles versenyre kényszerített engem és a Kereskedelmi Bankot Chreston ellen, Chrestont le is terítette ezzel. Amikor ő már a földön volt és kihajigálta a Nemzeti Letétbank pénzét arra, hogy az árait a miénkhez hasonló szintre lenyomja, maga a Letétbank által felmondatta a hiteleit. Bennünket pedig, beleértve saját áruházait is, a küzdelem tetőpontján elzárt a KBT áruitól és most úgy leválaszt engem a Kereskedelmi Bankról, ahogy Chrestont a Nemzeti Letéttől elválasztotta. Káprázatos! Ezt az egész históriát alaposan végig kell majd beszélnünk egyszer egy flaska bor mellett, úgy-e? De most már hagyjuk az üzletet! Amint látom, a legtöbben arra készülünk, hogy résztvegyünk a gyászünnepélyen, respektive a hősi ünnepen. Akkor viszont jó lesz már indulnunk. A részleteket ma úgy sem tudjuk megbeszélni.

Az urak egyetértettek ebben. Az ASC-szindikátus immáron megalakult, Mr. Macheath vezetése alatt.

Polly és Fanny várakozás közben jól szórakozott.

Polly a pör egyik vidám epizódját mesélte el.

A szabadlábrahelyezés után — amint nevetve mesélte — Macheath keresésében résztvett néhány S.-áruháztulajdonos is a feleségével együtt. Fanny mögöttük ment és kihallgatta a beszélgetésüket. Mindenáron meg akarták rázni Macheath kezét.

Dühösen szidták Walleyt, aki fölheccelte őket.

— Egészen biztos, hogy Walley valami piszkos cél érdekében csinálta ezeket a dolgokat — mondták felháborodva.

Fanny közölte Pollyval, hogy a Macheathet tisztáramosó alibi, — ami ennyire megnyugtatta őket — a KBT-nek az a bizonyos ülése volt, amelyen az áruözönlést elapasztották: végeredményben tehát az ő romlásuk.

Polly nagyon jól mulatott ezen, aztán az őszi divatról beszélgettek. Mire az ülés végetért, már kölcsönösen meghívták egymást. Polly kissé ideges volt, mert az apja ma látta először Macet.

Látta, hogy a férje és apja együtt jött ki az ülésteremből. Némán lépkedtek egymás mellett. Mindketten gondolataikba merültek el.

Négy kocsival hajtattak a templomhoz. Polly a férjével kettesben ült az egyik kocsiban. Egymás kezét fogták. Szerelmük tehát győzedelmeskedett minden akadályon.

A köd a Nemzeti Letétbankban tartott ülés ideje alatt még sűrűbbé vált, ha ez egyáltalán lehetséges volt. A kocsik csak lassan jutottak előre. Az uccakereszteződéseknél a kocsisok valóságos vitát folytattak az útirány felől.

A második kocsiban ült Peachum, Fanny és Bloomsbury. Bloomsbury lelkesen beszélt Macheath barátjának zsenialitásáról.

— Ezt nevezem munkának! — mondta tiszteletteljesen. — Tulajdonképpen állandóan dolgozik. Önmagára nem is gondol, csak a vállalataira. Alig engedélyez magának valami pihenést, délben csak bekapja az ételt. Tulajdonképpen csak a börtönben fújhatta ki magát.

Később Fanny Mr. Peachummel a hampsteadi üzletbérekről csevegett.

Hamarosan vita kerekedett és Fanny Crysler nevetve mondta, hogy Peachum tudhatja, ő mindig csak az igazat mondja. Közben ravasz oldalpillantást vetett a férfira.

Peachum fáradtan mosolygott.

Szürke volt az arca és öregnek látszott. Félt. Valahányszor kinézett a ködbe, gomolygó meneteket látott, emberhordákat szörnyűséges táblák alatt, a táblákon vádak harsognak — ezeket a vádakat őmaga szerkesztette.

— Még szerencse, hogy köd van — gondolta hátradőlve. — De minden pillanatban felszakadhat a köd. És mi lesz akkor? Jó, én abból élek, hogy fenyegetem az embereket. De most egy kissé erős volt a fenyegetés. Ez a nyakamba kerülhet. Csak a rendőrségben bízhatom, de kérdés, megállja-e a helyét? A rendőrség is ködben tapogatódzik most. Itt mindenki tele van optimizmussal. Nem

tudják, mi lebeg fölöttük, nem ismerik azokat a feliratos táblákat, amelyek feléjük imbolyognak. Oh!

Grooch Chrestonnal és Aaronnal ült egy kocsiban, velük volt Aaron prokuristája is.

Aaronra nagy hatással volt Macheath. Beismerte magában, hogy rögtön arra az elhatározásra jutott, vezetőpoziciót juttat a szindikátusban Macheathnek. Ez az elhatározás a törvényszéki tárgyaláson érlelődött meg benne, amikor megtudta, hogy Macheath áll a KBT mögött.

A kocsisok egyébként egyre jobban bizonytalankodtak az útirány tekintetében. Többször meg is álltak és a bakon ülve megbeszélést tartottak. Egyszer mindannyian visszafelé is kanyarodtak.

Máskor meg járókelőket állítottak meg, de ezek sem tudták, hol vannak.

Egy rendőr adott valami felvilágosítást, erre gyorsabb járásra ösztökélték a lovaikat, mintha most már bizonyosat tudnának.

Macheath többször kikiabált a kocsi belsejéből:

— Trinity-templom!

De aztán Grooch és Aaron a kocsiból kiszállva, megállapította, hogy már szabad térségen vannak, legalábbis az úttest oldalán nincsenek házak.

A kocsisok megint haditanácsot tartottak. Számbavették azokat a környékeket, ahol az út egyik oldalán szabad mező van. Nem tudtak megegyezni, hát tovább hajtottak. Hawthorne elgyávultan szólt Millerhez:

— Az ember már nem is tudja, hogy tulajdonképpen hová tartozik.

(A Másfél Évszázad az utolsó kocsiban ült.)

Félórás kocsikázás után Macheath türelmét vesztette és nyersen így szólt Pollyhoz:

— A következő sarkon kiszállunk és bemegyünk az első házba. Ez így nem megy tovább.

Valóban ki is szállt és vele együtt a többiek is.

Magas falai voltak a háznak, amelyhez érkeztek és meglehetősen nagynak látszott, ha a ködben nem is lehetett tisztán kivenni. A fal hosszan húzódott el, sokáig nem is találták meg a kaput.

Amikor végre megtalálták, észrevették, hogy az Old Bailey-börtön előtt állnak.

Nevetve visszafordultak és tréfálkozva megint a kocsikba ültek. Most már világos volt, hogy tökéletesen eltévedtek.

Tiszta szerencse volt, hogy egy másik rendőrre akadtak, aki egy sarokról megmutatta a nyílegyenes utat, amikor meghallotta,

hogy az urak a városháza meghívójával a Trinity-templomba igyekeznek.

Több, mint egy óra késéssel érkeztek.

Néhány embert láttak csak a templom előtti téren és kolduló rokkantakat.

Peachum hitetlenkedve nézett a templom homlokzata felé.

Tucatjával álltak ott az emberei, átázottan és nyomorúságosan.

Egyiket magához hívta és megtudta tőle, hogy bár Beery valóban nem érkezett időben a találkozóhelyre, a felvonulást mégsem tartották meg. Kora reggel szabályszerű zendülés kerekedett. Az emberek eldobták a táblákat és tiltakoztak az ellen, hogy ilyen jó üzleti forgalmat ígérő napon holmi táblák cipelése miatt távoltartsák őket a munkától.

— Minden szentnek maga felé hajlik a keze — mondták —, jobb, ha nem hívjuk fel magunkra a rendőrség figyelmét. Az emberek most hajlanak arra, hogy valamit adjanak a szegény katonáknak, nehogy elveszítsék a kedvüket és szívesen áldozzák fel máskor is végtagjaikat Anglia nagyságának és hatalmának oltárán. És ilyenkor a kormányban ülő vadidegen emberek ellen emeljünk vádat, hogy becsaptak bennünket? Hol itt az üzlet? A kolduló katonát holnap megint átadják a rendőrnek, de ma bennünket ünnepelnek. Nincs minden nap hajószerencsétlenség. A korrupció ellen tüntethetünk az uborkaszezónban is.

Igy, vagy ilyesféleképpen spekuláltak és valamennyien dolguk után mentek.

Jól eloszlottak a közeli útvonalakon. Csak a köd akadályozta erősen a munkát. Mindig belebotlottak a kormányzat valamelyik képviselőjébe, ahelyett, hogy az áldozatok bőségesen adakozó hátramaradottaival találkoztak volna.

Peachum fellélegezve ment be a templomba.

A székesegyház még félig üres volt. A magas pilléreket feketével borították be. A szószék előtt terebélyes koszorúk dagadoztak.

A gyászünnepség még nem kezdődött meg.

Még a katonai kordon sem érkezett ide. A díszszázad félig vakon botorkált Chelsean keresztül és végre a Themzénél lyukadt ki. Majdnem a folyóba potyogtak.

Káromkodva menetelt visszafelé a század. Az lett volna a feladata, hogy a megfulladt bajtársak emlékét a csőcselék szemtelenségével szemben védje meg, nem pedig a víztömeg szemtelenségével szemben.

Amikor végre megérkezett a század, akkor meg a papság hiányzott. Ók is eltévedtek a ködben és a vágóhídnál lyukadtak ki.

A püspök, akinek zsebében lapult a hősök felett mondandó emlékbeszéd, eltévedt, miközben a portást kereste és kétségbeesetten bolyongott a keskeny folyosókon, amerre a levágásra szánt marhákat szokták hajtani. Elfáradt, leült egy üres juhakolba és ott üldögélt szomorúan, míg végre az éjjeli őr rábukkant.

Az egyházi személyek megérkezése után belekezdtek az áldozatok emlékére tartandó gyászünnepségbe és a vele kapcsolatos hősi emlékünnepbe.

A hatóságok már ott voltak. Macheath látta, hogy Brown egy magasrangú tisztviselő mellett ül, ennek az úrnak a fényképét gyakran látta a magazinokban. Nagyon örült, hogy Brown olyan elérhetetlennek látszott és igen büszke volt rá.

A Brown mellett ülő úr Hale volt. Peachum azonnal felfedezte. Brown kocsija a ködben összeütközött Hale fogatával. Együtt hajtattak ide, mert remélték, hogy jobban tudnak orientálódni, ha összetartanak.

A nép részére szánt padok még mindig félig üresek voltak. Az áldozatok hozzátartozóira nem nagyon vártak már, viszont az a sok ember, akinek hozzátartozója a csatamezőn volt, nem tudott idejében megérkezni.

Bolyongtak és tévelyegtek a nagyváros uccáin, főleg a feleségek és anyák és minden uccasarkon, házakban és üzletekben kérdezgették, hol tartják meg a hősök ünnepét és a holtak elsiratását.

Elhangzott a bevezető és hangulatkeltő zeneszám, majd a püspök, még mindig remegve a vágóhídi kalandja miatt, elkezdte az emlékbeszédet. Mottóként Lukács evangéliumának azt a példázatát választotta, amely a következő szavakkal kezdődik:

„Egy nemes ember elméne messze tartományba, hogy országot vegyen magának, aztán visszatérjen."

Ez az ember minden szolgájának adott egy fontot, hogy sáfárkodjanak, mígnem visszajön. Amikor visszaérkezett, egyik szolgája tíz fontot nyert számára. A nemes ember ezért hatalmat adott neki tíz városok felett. A második öt fontot szerzett, hatalmat nyert ezért öt városok felett. A harmadik azonban semmit sem szerzett. Ettől elvevé a nemes ember az egy fontot is és annak adá, aki tíz fontot szerzett. Akinek van, annak adatik — mondá a nemes ember —, akinek azonban nincs, attól elvétetik az is, amije van.

Ez volt a példázat, és a püspök erre építette föl prédikációját:

— *Barátaim* — kezdődött a beszéd —, *az „Optimista" nevű szállítóhajónak a Csatornában történt szörnyűséges romlása hazánkban a patriotizmus hullámát mozgatta meg. Olyan ez, mintha a hazát ért gyász országunk szemét nyitotta volna fel, hogy meglássuk küldetésünket, melyről már csaknem megfeledkeztünk. Ami-*

kor a mult csütörtökön a reggeli lapok olvasója reggelizés közben csészéje mellett találta a rettenetes hírt a szerencsétlenségről, amely hazánkat érte, megnyílt mindannyiunk szeme. Mit értek én azalatt, hogy megnyíltak a szemek? Barátaim, az az életfolyamat előzményekből és következményekből áll. Minden történésnek, mint például ez a hajószerencsétlenség, van előzménye és van háttere. És vannak emberek, akik csak azt látják, ami elől van, ami hátul, azt nem. A háttér azonban az, ami valóban fontos; csak az ismeri az életet, aki ezt látja. Kérdem én most, kedveseim, mi is hát a háttere ennek a katasztrófának, amely olyan fájdalmasan ért bennünket?

A püspök hátratámaszkodott és egész hosszában kiegyenesedett. Bátor, szabad tekintete végigröppent a templom hajóján, végignézett a hatóságok képviselőin, a tengerészeti hivatal tisztjein, akiknek élén Hale állott, az üzletembereken és a hadbavonultak hozzátartozóin.

— *Barátaim* — folytatta a szemle után a püspök —, *az úr példázatunkban szigorú úr. Pénzét kamattal és kamatoskamattal várja vissza. Ebben nem ismer tréfát. A szolgát, aki csak a fontot akarja visszaadni, kiveti a külső sötétségre, ahol van sírás és fogaknak csikorgatása. Igen, barátaim, Isten a példázat ura maga a mi Urunk, Isten szigorú úr és ragaszkodik a kamatokhoz. De barátaim, egyuttal igazságos úr is. Nem kívánja mindegyik szolgájától ugyanazt a kamatot. Elfogadja egyiktől a tíz fontot de a másik szolgától elfogadja az öt fontot is. Elfogadja, amit kap. Csak a harmadik szolga semmijét, a lusta, becstelen és hűtlen szolgáét utasítja vissza. Ez az ember leszerepelt nála. Ettől még azt is elveszi, amije van, vagyis azt a fontot, amit kaptak tőle, a kezdőtőkét. A példázatnak mély értelme tehát ez a meglepő mondat: mindenkit értékeljünk képességei szerint. Itt néhány szót közbevetőleg mondanom kell a „font" jelentéséről. A példázatnak, amelyről beszélünk, a Szentírásban kétféle változata van. Az egyik fontokról beszél, a másik tálentomokról. A tálentomnak kettős a jelentése: először neve egy nagy ógörög ezüstpénznek, másodszor pedig jelenti a szellemi képességet. Ugy vélem, hogy ez nagyon szép kettős értelem. A tehetség pénz, a teljesítmény jólét. De ez csak mellékes dolog. Barátaim, ezen a földön lépten-nyomon az egyenlőtlenséggel találkozunk. Minden ember mezítelenül és csupaszon lép az életbe, mint védtelen kis poronty. Ebben az állapotában nem különbözik semelyik más csecsemőtől. Bizonyos idő mulva azonban megmutatkoznak a különbségek. Egyik alacsonyabb fokon marad, a másik kifejlődik. Okosabb, mint felebarátja, szorgalmasabb, takarékosabb és energikusabb, teljesítmény tekintetében túlszárnyalja a másikat. Jobb-*

módú is lesz, hatalmasabb és tekintélyesebb, mint más. Megmutatkozik az egyenlőtlenség. Mit szól ehhez az Isten? Különböző rangjuk szerint másképpen becsüli meg vajjon az embereket? Jobban szereti a nagyobb teljesítményeket mutató egyiket a másiknál, aki csak szerényebb eredményeket ért el? Nem, barátaim, ezt nem teszi Isten! A teljesítményhez képest adja a jutalmat, tíz várost az egyiknek, ötöt a másiknak, de ezenfelül nem ismer különbségeket. Ezenfelül minden szolgáját egyaránt szereti. Ez, kedves barátaim, az egyenlőség Isten előtt! Barátaim, a fontokról szóló példázat megmutatja nekünk, hogy miképpen kell felfognunk az „Optimista" fedélzetén volt katonáink áldozatát. Hazánknak vannak nagy fiai, akiknek teljesítményei óriásiak. Államférfiaink éjt nappal egybevetve állnak az állam hajójának parancsnoki hídján. Tábornokaink a térkép fölé hajolva kidolgozzák a hadjáratok terveit. Mi, Isten szolgái, itt, a szószéken, arra intjük a mieinket, hogy erősítsék meg szívüket. És katonáink hajóra szállnak. El is süllyednek a hajóval, ha ez Isten kifürkészhetetlen akarata. Mi visszaadjuk fontunkat a kamatokkal, ők is az övéket. Mindannyian segédkezet nyujtunk azonban ahhoz, hogy hazánk is az Istentől rábízott fontot meggyarapítsa, hogy egyszer, amikor majd Isten szólít bennünket, hazánkra mutathassunk és mondhassuk: Te államférfivá, tábornokká, üzletemberré, katonává tettél bennünket, nézd, ó Uram, mi így sáfárkodtunk. Ha így fogunk fel mindent, barátaim, ami történik, légyen az jó, vagy akár rossz, akkor nemcsak elölről látjuk az olyan nemzeti szerencsétlenséget, mint az „Optimista" katasztrófája. Csak olyanok látják így, akiknek egész gondolkodásmódja a földhöz tapad. Akkor lehullik a hályog a szemünkről, látjuk a hátteret is és akkor katonáink, meg tengerészeink, ha nem érték is el az ellenséget, nem mentek hiába a halálba! Akkor a hajó, amely a sűrű és átláthatatlan ködben a mélybe hanyatlott, nem viselte jogtalanul a büszke „Optimista" nevet. Mert arra alapul optimizmusa, barátaim, hogy a nemzet pusztulását helyesen fogja föl! Akkor ezzel a hajóval is, amelynek el kellett pusztulnia, nyertünk valamit: kamatot és kamatoskamatot vitt hozzád, ó, Uram!

Az áldozatok emlékére rendezett gyászünnepség után Mr. Peachum, a Macheath-házaspár és a Nemzeti Letétbank, meg az ASC-szindikátus urai egy közeli étterembe mentek. Az üzleti ügyek elintézése után a magánélet is jogait követelte. A Macheath-pár a hízelgő felköszöntők és gratulációk kereszttüzébe került.

Elsőnek Aaron szólalt fel:

— *Nagyságos asszonyom, uraim* — *mondotta* —, *az angliai kiskereskedelem történetében jelentős határkő ez a mai nap.*

Olyan férfiú lép egy nagy áruház-szindikátus élére, akit az elmult hónapokban munkaterületünkön vezető koponyaként ismerhettünk meg. Holnaptól kezdve osztatlan erejét, káprázatos üzleti ismereteit, törhetetlen energiáját és az emberekkel való bánásmód művészetét, amelyet megismertünk és értékelni megtanultunk, közös érdekeink szolgálatába állítja. A közönség meggyőződést szerezhet majd újult erejéről. Mi, kereskedők, ezentúl nem forgácsoljuk szét többé erőinket a kölcsönös vetélkedésben, hanem közös hadjáratot vezetünk. Az előbb mindannyian hallottuk vallásunk alapítójának fenséges szavait a fontról. Uj vezetésünk, élén Mr. Macheathtel, ki fogja hozni a széleskiterjedésű szervezetünkre bízott fontból, amit csak kihozni egyáltalán lehet.

Mr. J. J. Peachum felköszöntőjében figyelemreméltó javaslatot tett:

— *Nem akarom azt állítani* — mondta —, *hogy leányomnak Mr. Macheathtel kötött házasságát minden időben helyeseltem. Csak akkor győződtem meg róla, hogy leányom helyesen választott, amikor egy pillantást vetettem vőm gyakorlati tevékenységébe. Megláttam, hogy elve: az alsóbb néposztályok szolgálatára állni. Ez rokonhúrt pendített meg szívemben. Általában meglehetősen keveset törődnek az alsóbb rétegekkel: ez nagy igazságtalanság. Lehet, hogy kevésbé műveltek, mint mi, életformájuk durvább, talán nyers is; lehet, hogy csak bizonytalan körvonalakban látják, hogy milyen szükséges minden embernek, nagynak és kicsinynek egyaránt, harmóniában élnie egymással, mert csak így nem süllyed minden abba az állatias állapotba, amely oly gyakran az övék — mindez azonban nem változtat annak szükségén, hogy fel kell karolnunk őket. Szeretnék rögtön egy gyakorlati javaslatot tenni: önök, uraim és te, kedves vőm, borotvapengéket és órákat, háztartási cikkeket és isten tudja mit árultok, de az ember nemcsak ilyesmikkel él. Nincs még minden rendben, ha megborotválkozik és tudja, hányat ütött az óra. Tovább kell mennünk! Műveltséget is kell árulniok, úgy értem, hogy könyveket, olcsó regényekre gondolok, olyasmikre, amik az életet nem szürke alapon szürkében ábrázolják, hanem élénkebb színekkel festik, amelyek a magasabb életszínvonalat viszik el a hétköznapi emberhez, a magasabb társadalmi osztályok csiszoltabb szokásait ismertetik meg velük és a társadalmilag előkelőbb személyiségek kívánatos életmódját mutatják be. Nem is szólok most arról, hogy ez milyen üzletet jelent — azt hiszem, nem megvetendő —, csak az emberiségről beszélek, amelynek ezzel szolgálatot teszünk. Szóval, ez egy csekély útmutatás akar csak lenni.*

Aaron az ASC-szindikátus nevében köszönetet mondott Mr. Peachumnak a javaslatáért, majd szólásra emelkedett az öreg Hawthorne és kedélyes hangon elmondott egy kis epizódot a közelmultról.

— *Nem akarom eltitkolni ezen a helyen* — mondotta jókedvűen —, *hogy milyen tiszta emberi élmény volt, amely bennünket, a Nemzeti Letétbankot arra indított, hogy a magunk részéről mindent megtegyünk a nagy áruházkonszernek gyilkos harcának beszüntetése érdekében. Ez az élmény a most közöttünk ülő Macheathnének bankunkban tett látogatása volt. Egy szót sem szólt üzleti ügyekről. Csak emberi dolgokról beszélt. De annyira meghatottak a szavai bennünket — mert öreg embereknek is van ám szívük!* —, *hogy egyszerűen nem tehettünk egyebet: sokat gyalázott férjét, aki éppen ártatlanul börtönben sínylődött, meglátogattuk. Ott aztán minden huzavona nélkül megállapodást létesítettünk. És az a valami, ami ebben a súlyos helyzetben a kivezető utat megtalálta* — *ezt akartam elmondani, akármilyen ódivatúan is hangzik* —, *az a valami nem az üzleti érzék volt, uraim, hanem* — *a szerelem!*

Polly is felállt és most még inkább virágzó őszibarackra hasonlított, mint bármikor; ezt a kis beszédet tartotta:

— *Általában nem nagyon szeretik, ha mi, hölgyek, beszédet mondunk, nem szeretik, ha ilyen üzletiesen lépünk fel, de ennek ellenére mégis szólnom kell néhány szót arról az örömről, amelyet most érzek, hogy mindig érzéseimet követtem és a férjem iránti szerelmem egy pillanatig sem lanyhult el. Mi nők, nem gondolkodunk olyan józanul, mint a teremtés koronái, de az én példámból is kiviláglik, hogy az igazi szerelem is jól végződhetik. Csak elég erősnek kell lennie ennek a szerelemnek és nem szabad törődni azzal, ha az emberek kissé ferdén néznek ránk. Én úgy gondolom, hogy hasznosak lehetnek azok az okos tervek, amiket a férfiak kiagyalnak, de mi, asszonyok, néha győzedelmeskedünk fölöttük, éppen a szerelem által, még akkor is, ha ez meggondolatlannak látszik. Többször is tapasztaltam, hogy Mac, a hideg üzletember, mindent odadobott, egész karrierjét kockára vetette, csakhogy engem megtartson, engem, akit szíve választott, ne veszítsen el, ugy-e Mac?*

Végezetül Macheath szólalt fel:

— *Drága feleségem, kedves apósom, barátaim! Nagy általánosságban meg vagyok elégedve azzal a befejezéssel, amelyre ma jutottunk, számtalan félreértés után. Nem titkolom: én alacsony sorból származom. Bizony nem étkeztem mindig ilyen asztalnál és ilyen tiszteletreméltó férfiak társaságában. Kicsinyben kezdtem tevékenységemet, egészen más környezetben. Ténykedésem azonban általá-*

ban véve mindig ugyanaz maradt. Valakinek feltörését legtöbbször becsvágyának, vagy egy nagy, bonyolult tervnek számlájára írják. Nyiltan beismerem, nekem nem volt soha ilyen nagy tervem. Csak éppen a szegényházat akartam elkerülni. Ez volt a jelszavam: a beteg ember meghal, az erős férfi küzd. Végre is csak az olyan emberek jutnak magasba, mint én. Ha valaki már fönt van és nem szívleli meg ezt a jelmondatot, könnyen lecsúszhatik. Véleményem megegyezik Aaron barátoméval, hogy a közgazdásznak olyan emberekre van szüksége, mint jómagam. Másfajta emberek a legcsekélyebb eredményt sem tudják kihozni a fontból, amit a Gondviselés a markukba nyomott. Nem akarok jóslatokba bocsátkozni, de hiszem, hogy a szindikátus teljesíti kötelességét. Egy bizonyos: az árak nem maradhatnak olyan alacsonyan, mint most vannak. Ezzel a mondattal zárom szavaimat: mindig csak följebb! per aspera ad astra! És: soha hátra ne tekints!

Mr. Macheath utolsó mondatai közben valamennyi jelenlévőt mély komolyság fogta el. Mindannyian érezték, hogy alapproblémát érintett ez a beszéd.

Elgondolkodva ürítették poharukat.

A SZEGÉNYEK FONTJA

Kinek nincs fontocskája,
Az mit csináljon hát?
Feküdjék le sírjába,
S az élet megy tovább?

Nem, ha ők nem volnának,
Nem fiadzanék font,
A jólét tőlük árad,
Nélkülük csak a gond.

(Gyermekdal)

FEWKOOMBEY, A KATONA, ÁLMA

Fewkoombey, a katona, is ott volt a Trinity-templomban. Amióta lesujtott Coaxra, az alkuszra, csak egyetlenegyszer mutatkozott az Old Oakstreeten. Beery azonnal kidobta.

Azért ment a Trinity-templomba, mert remélte, hogy ott találkozhatik Mr. Peachummel. Tudta, hogy valamiféle köze volt Peachumnek az elsüllyedt hajóhoz. Persze, nem akadtak össze. Így a katona végighallgatta a fontokról szóló beszédet a templomban. amely mégis csak fűtve volt.

A dokkok környékén csavargott, fedéltelenül, barátok nélkül, menekülve a rendőrség elől. Egyre inkább lezüllött. Nem tudott semmit arról, hogy mivel vádolták a Mary Swayer-ügyben, mivel nem olvasott ujságot.

Egy hideg novemberi napon csődület támadt a West-Indiastreeten, egy péküzlet előtt.

Egy kisfiú leemelt a pék pultjáról egy egész kenyeret és az ajtónak rontott vele. A pékek ordítozni kezdtek, mire a járókelők a tolvaj üldözésébe fogtak. Futott, amilyen gyorsan kis lábai csak bírták, de nem jutott messzire. Egy sarkon gáncsot vetett

neki egy férfi, a flaszterre vágódott, megfogták, visszavitték az üzletbe és hamarosan elvitte a rendőr.

Az emberek szitkozódva oszlottak szét.

Volt egy meghatározhatatlan korú, züllött férfi is azok között, akik a kenyérlopás után a fiút üldözték. Amikor a gyerek rendőrkézre került, a férfi a dokkok felé tartott. Helye volt ott, ahol éjszakázni lehetett.

Pontosabban: ő volt az, aki gáncsot vetett a gyermeknek, akinek lábán a fiú felbukott. Tisztára mechanikus cselekedet volt ez.

Amikor a híd alá ért, előszedett a zsebéből valami félig rothadt holmit, kicsomagolta a papírból és lassan megette, lehúzta a lábán klaffogó cipőmaradványokat, kiemelt a helyéről egy bizonyos követ, előhúzott alóla két ujságot, leült, az ujságokat lábára terítette, felső teste hátradőlt, fejét összecsavart kabátjára és két egybekulcsolt kezébe hajtotta és amennyire lehetett, összehúzódzkodott. Elaludt és álmodott.

A nyomorúság évei után a dicsőség napja jött el.

A tömegek felemelkedtek, lerázták végre magukról kínzóikat, egyetlen nagytakarítással megszabadultak vigasztalóiktól, talán legszörnyűbb ellenségeiktől, végeztek minden reménykedéssel és kivívták a diadalt. Alapjaiban megváltozott minden. A hitványság elvesztette nimbuszát, dicséretes lett, ami hasznos, a butaság előjogai kimúltak, a komiszság nem csinálhatott tovább üzleteket. És nagy törvényt ültek.

Mindenki tudta, miről van szó. Milyen sokat beszéltek már erről a törvénylátásról! Ősidőktől fogva vártak már erre: sokszor színezték ki már a népek maguk előtt. Egyesek megkísérelték, hogy ezt az ítélkezést az idők végezetére helyezzék, de ez az elsikkasztó kísérlet gyanut keltett, a népek semmiesetre sem várhattak ilyen sokáig. Szó sem lehetett arról, hogy ez az ítélkezés az élet végére maradjon, hiszen tulajdonképpen ez vezeti be az életet. Ennek a törvénykezésnek megtorténte előtt valójában nem is lehet beszélni igazi életről.

Most megtörtént.

Az álmodó volt az elnök. Elkeseredett küzdelem után nyerte el ezt a tisztséget, mert szörnyűséges tömeg pályázott, őrülten üvöltve és marakodva küzdött ezért a dicsőségért. Barátunk lett minden idők legnagyobb törvényszékének, az egyetlen szükséges, átfogó és igazságos törvényszéknek elnöke — mert hiszen senkisem akadályozhatja meg a győzelemben azt, aki álmodik.

Nemcsak az élőket kellett a bírói sorompóhoz idéznie, hanem

a holtakat is. Mindenkit, akik valamiképpen vétettek a szegények és védtelenek ellen, akár tettel, akár csak szóval is.

Fewkoombey, a katona, most a Legfőbb Bíró, munkája rettentő nagy. Évszázadokra becsülte a bíráskodás idejét. Mindenki vádat emelhetett, aki valaha is a földre tette a lábát.

Hónapokig tartó hosszas megfontolás után úgy határozott a Legfőbb Bíró, hogy egy olyan férfiúval kezdi el, aki — egy püspöknek a halott katonák fölött mondott gyászbeszéde szerint — kitalált egy példázatot. Ez a példázat kétezer éven át hangzott mindenféle szószékről és a Legfőbb Bíró megítélése szerint különleges bűnténynek számított.

A tárgyalást valami udvarban tartották, itt különösképpen száradó, mosott ruhák lógtak és tizennégy kutya egy ketrecben hallgatta a tárgyalást. Gyengén táplálták őket és nem is kaphattak enni, míg az ítélethirdetés meg nem történik.

A vádlottat két koldus vezette elő.

Kisiparos volt, vagy kézműves, olcsó, de rendes ruhában jelent meg, magas kaucsukgallérral.

A bírói asztalon egy kés feküdt és egy aktaszámmal ellátott, tintával írott levél.

A tárgyalást a Legfőbb Bíró kérdése nyitotta meg: tisztában van-e a vádlott beszédének, általában a beszédnek horderejével?

A vádlott így felelt: Igen, őt általában vallásalapítóként ismerik.

Ezt a választ, mint minden feleletét, egy óriási koldus, Smithy úr, jegyezte, ezt a férfiút a Legfőbb Bíró ismerte feljegyzéseinek pontosságáról. Annakidején ugyanis hihetetlen pontossággal jegyezte alkalmazottjának, Fewkoombeynek koldulással szerzett bevételeit: mindent behajtott rajta.

A Legfőbb Bíró második kérdése az volt, hogy a vádlott bűnösnek érzi-e magát abban, hogy példázatával a tényeket valótlanul állította be és így hozta forgalomba.

A vádlott felháborodottan tiltakozott.

Szerinte feltétlenül lehetséges, hogy szorgalommal és rátermett üzletvezetéssel egy fontból ötöt, vagy akár tizet is csináljanak.

Arra a kérdésre, hogy *milyen* üzletvezetéssel, csak azt tudta megismételni, hogy rátermett és általában szokásos tevékenységgel.

A Legfőbb Bíró további faggatására beismerte, hogy gazdasági dolgok és részletkérdések iránt kevéssé érdeklődött. Ennek következtében keveset ért ilyesmihez.

A Legfőbb Bíró mereven ránézett, hogy kiderítse, valóban ez-e az igazság, aztán öklével az asztalra vágott, a rozsdás kés és a levél

a magasba ugrott. A vádlott nem szólt semmit. A bíró tovább kérdezett:

— Maga azt mondta, hogy nemcsak egyesek, hanem mindenki, tehát *minden* ember, aki csak létezik, kapott egy fontot? Figyelmeztetem, hogy ez döntő kérdés.

A vádlott elismerte, hogy mondott ilyesmit. Csak azon csodálkozott, hogy ez döntő.

— Akkor mondja meg nekünk, vádlott — folytatta a Legfőbb Bíró egészen nyugodtan —, hol hallotta, hogy a földkerekség minden embere kézhezkapott egy ilyen fontot, amelyből több lesz, öt, vagy pláne tíz font?

— Mindenki mondta — felelt lassan a vádlott, még mindig azon töprengett, hogy ez miért olyan döntő kérdés.

— Megidézzük és kikérdezzük azokat, akik ezt mondták magának — hirdette ki a Bíró komolyan.

Megrázott egy asztali csengőt és a száradó ruha mögül sok ember jött elő, olyan öltözetben és ugyanolyan kaucsukgallérral, mint a vádlott, fiatal korának ismerősei, szomszédok, tanítók és mesterek, meg rokonok is.

A bírói asztal elé állottak és kikérdeztettek.

Kijelentették, hogy mindannyian kaptak egy fontot. Ilyen font gyanánt értelmezték egészséges emberi eszüket, munképességüket, szorgalmukat.

— És volt még valamijük? — kérdezte a Bíró.

Az egyik azt mondta, hogy még egy asztalosműhelye is volt. A vádlottnak apja volt ez.

A másik a szüleitől kapott pénzt arra, hogy iskolába járhasson. A vádlott tanítója volt.

Szatócsüzletet örökölt a harmadik. Szomszédja volt a vádlottnak.

A Bíró mindegyik vallomásnál bólintott, mintha pontosan ezt várta volna és nem mást. A kutyák felé pillantott, a kutyák ketrecük vasrácsát rázták; nevetett rajtuk, hangtalanul.

— Szóval, hát mindenféle egyéb is tartozott egy ilyen fonthoz, úgy-e? — csak ennyit mondott. A tanukhoz pedig így szólt:

— És derekasan sáfárkodtatok is a fontjaitokkal?

Mindnyájan hangos szóval bizonykodtak, hogy jól iparkodva sáfárkodtak fontjukkal, igyekeztek megtartani a meglévőt, újat szerezni hozzá, közben gyermekeket is felnevelni és mindegyiknek juttatni egy fontot.

A Bíró ismét a kutyákra nevetett.

Megint csak a vádlottat vette elő. Nem találkozott másféle emberekkel is, olyan emberekkel, akiknek nem volt ilyesfajta fontjuk, mint a tanuk mindegyikének?

A vádlott fejét rázta.

A Legfőbb Bíró újra csengetett asztali csengetyűjével és a mosott ruha mögül újabb emberek jöttek elő. Rosszabbul öltözöttek, mint az előzők voltak és fáradtabban jártak.

— Kik vagytok? — kérdezte a Bíró. — És miért nem álltok a tanuk közé, akik már itt vannak?

Kiderült, hogy ezek a többiek szolgálói, szolgái és cselédjei. Nem akartak szemtelenül az uraságok közvetlen közelébe tolakodni.

— Ismeritek a vádlottat? — kérdezte őket a Bíró.

Ismerték. Az az ember volt, aki sokszor beszélt hozzájuk. Egyebek között azt is mondta nekik, hogy mindenki kapott egy fontot istentől, szellemi és testi erejét, amit gyarapítania és jól használnia kell. Saját szájából hallották ezt.

— Szóval, ő is ismert benneteket? — folyt tovább a kihallgatás.

— Természetesen — válaszolták mind és a vádlott is bevallotta, hogy ismerte őket.

— Megsokszorozódott a ti fontotok? — kérdezte szigorúan a Legfőbb Bíró.

Megrémültek és ezt válaszolták:

— Nem.

— Ő látta, hogy nem sokszorozódott meg?

Nem tudták rögtön, hogy mit is válaszoljanak erre a kérdésre. Némi gondolkodás után azonban egyikük előlépett. Kisfiú volt, hajszálra olyan, mint az, aki elé Fewkoombey, a katona, falábát vetette gáncsként, egy péküzlet előtt. Bátran a Bíró elé állt és hangosan mondta:

— Látnia kellett; mert fáztunk, amikor hideg volt és éhesek voltunk evés előtt, meg evés után is. Nézd meg magad, hogy meglátszik-e ez rajtunk, vagy sem?

Két ujját a szájába dugta és füttyentett. A száradó ruha mögül, a ruhánál nedvesebben előlépett egy nőszemély, pontos mása Mary Swayer kisiparosnak.

A Legfőbb Bíró előrehajolt székében, hogy jobban szemügyre vehesse.

— Ki akartalak hallgatni, arranézve, hogy hideg-e ott a világ, ahonnan jössz, Mary — mondta hangosan —, de látom, nincs erre szükség. Látom, hideg van ott, ahonnan jössz.

Látta, hogy a nő kimerült, hát így szólt:

— Ülj le, Mary, túlsokat bolyongtál.

Az asszony körülnézett egy szék után, de szék nem volt sehol.

A Bíró csengetett. Erre havazni kezdett, de csak keskeny oszlopban, nem volt vastagabb ez a hóoszlop, mint egy közepes fatörzs kerülete és addig havazott, míg egy hóból való pad formálódott ki, erre leülhetett az asszony. A Bíró mindezideig várt és most különös hangon szólt:

— Kissé hideg és ha megmelegszik, elolvad a pad, akkor megint állnod kell, de ez ellen nincs mit tenni.

Aztán így szólt a tanukhoz:

— Elvégeztetett. Így hát odavetettek benneteket, ahol sírás van és fogaknak csikorgatása.

— Nem — mondta az egyik, felháborodva —, bennünket sohasem engedtek be sehova.

A Bíró elgondolkozva nézett végig rajtuk. Ismét a vádlotthoz fordult:

— Rosszul áll az ügye, jóember. Védőre lenne szüksége. De a védőnek illenie kell magához.

Csengetett és a házból kijött egy közönséges arckifejezésű kis emberke.

— Ön a védő? — mormogott a Bíró. — Álljon hát a vádlott mögé.

Amikor a kis ember a vádlott mögé állott, a vádlott elsápadt. Jól látta, hogy a Bíró rosszhiszeműen adta ezt a védőt melléje.

A Legfőbb Bíró most kihirdette, hogyan áll az ügy. A törvényszék bizonyítottnak tekintette a vádlott két állítását: először azt, hogy a fontokkal való sáfárkodás azt jelenti, nyereséget lehet szerezni, másodszor pedig azt, hogy akik nem szereztek, azok a sötétségre vettetnek, ahol sírás van és fogaknak csikorgatása. Nem látta a törvényszék azonban bizonyítottnak azt, hogy *minden ember* kapott egy fontot.

— Mary Swayer — kezdte meg újra a tárgyalást a Legfőbb Bíró —, te aláírtál egy szerződést Mr. Macheathtel. Volt ebben a szerződésben valami arról, hogy az üzleted közelében nem szabad újat megnyitni?

Az asszony rövid megfontolás után felelt:

— Nem.

— Miért nem vetted észre, hogy ez hiányzik?

— Nem tudom, Few.

A Legfőbb Bíró csengetett. A mosott ruha mögül előjött egy nádpálcás, szikár ember. Az öngyilkos asszony egykori tanítója volt.

— Nem oktattad olvasásra a tanítványodat — vádolta őt a Bíró. — Mi dolog ez?

A szikár férfiú szúrósan az ülő asszonyra nézett, aztán kijelentette:

— Tud olvasni.

— De nem szerződéseket, nem szerződéseket! — kiáltott a Bíró és nagyon haragos volt.

A tanító sajnálkozó arcot öltött:

— Az én whitechapeli tanítványaimnak nincs szükségük arra, hogy szerződéseket olvassanak — dünnyögött. — Dolgozni kell megtanulniok, akkor nincs szükségük szerződésekre.

— Mit jelent: asszociáció? — kérdezte hirtelen a Bíró.

— Egyesülés — dohogott a tanító csodálkozva —, mi köze ennek a dologhoz?

— Helyes — szólt megbékélten a Legfőbb Bíró —, egyesülés. És mit jelent: Attica?

A tanító konokul hallgatott.

A Legfőbb Bíró csalódottnak látszott, de tovább ment:

— Részesült iskolai neveltetésben? — fordult a vádlotthoz, aki mellére csuklott fejjel, roskadtan állott. És amikor a kaucsukgalléros ember igent intett:

— Mit jelent: Attica?

Nem tudta a vádlott. A tanító megkísérelte, hogy súgjon neki. Láthatóan nem volt kedvére való, hogy a vádlott ilyen keveset tud.

— No, igen — mondta a Bíró. — Maga keveset tud.

A kis emberke, a védő, azonban közbevágott, amikor ez a kérdés szóba került és így kiáltott:

— Eleget tud. Számunkra eleget tud.

— Kétségtelen — motyogta engedelmesen a Bíró. Egészen mechanisztikus volt a helyeslése.

Megint felemelte a csengőt és egy cingár, pincérkabátos ember lépett a bírói asztal elé. Ez az ember volt a tulajdonosa a kis vendéglőnek, Fewkoombey, a katona előtt.

— Tud írni ez az ember?

A Bíró ezt a kérdést a tanítónak tette fel. A tanító szemügyre vette a tanut, felismerte egykori tanítványát és nagy fejével bólintott.

— Számomra azonban — szólt szigorú haraggal a Bíró a tanu-

hoz — nem írtad a szerződésbe, hogy csak addig lesznek vendégek, amíg az építkezés tart.

— Ezt nem írhattam bele — válaszolt a pincér —, mert nem volt elég pénzem, amikor a kocsmaüzletbe fogtam és örültem, hogy az építőszezón alatt megszabadultam az adósságoktól és visszamehettem pincérnek.

— Szóval, *nem írhatott* — kiáltott a Bíró, megint nagyon haragosan.

Uralkodott azonban magán és szünetet rendelt el.

Amikor ott ácsorogtak és vártak a folytatásra, a Bíró a tanítóhoz lépett és barátságos, csaknem alázatos hangon megkérdezte tőle, hogy valóban mit jelent: Attica. A könyvében nem jutott el eddig, mert elvették tőle. A tanító azonban csak ránézett és nem felelt.

A Legfőbb Bíró felsóhajtott és ismét megnyitotta a tárgyalást.

Odanézett, hogy mit csinál Swayer koronatanu és látta, hogy az asszony megint varr. Öltésről öltésre böködött a tűvel, bár nem volt anyag, amit varrjon, mert az áruözönlés elakadt. A levegőt varrta hát és ebből nem lett ing.

— Ha nem állították volna meg az áruszállítást — kérdezte a Bíró elgondolkozva, halkan — és nem szervezték volna az új üzletet, akkor talán zöldágra vergődhettél volna, Mary?

— Miért ne? — kérdezte fáradtan a nő. — Hiszen már voltak varróleányaim is.

— Ez döntő kérdés — jelentette ki gyorsan a Bíró. — Így azonban nem jutunk előbbre. Nem hittem volna, hogy ilyen nehéz lesz világos képet kialakítani.

Felállt és a ketrechez ment. A kutyák örvendezve vinnyogtak, mert azt hitték, hogy enni kapnak, a rejtély azonban még nem oldódott meg.

A Legfőbb Bíró oldalra sandított. Ott álltak a mentőtanuk, akik a vádlott igazát hangoztatták, jól tápláltak, jól öltözöttek voltak, jó kilátásokkal és sikerekkel — velük szemben pedig a rosszul tápláltak, korán megöregedettek, az asszony, aki anyag nélkül egyre csak varrt, a hóból való padon és a fiú, behajtott karral, mintha nagy kenyeret cipelne, de a kenyér nem volt sehol.

Amikor a Bíró, falábán bicegve, visszament székéhez, elhaladt a vádlott előtt. Elgondolkozott és menet közben, félhangosan megkérdezte:

— És te, *te* nem érted mindezt?

A kaucsukgalléros ember azonban csak a vállát vonogatta és nem tudott semmit mondani.

— Micsoda különbség — sóhajtott a Bíró — és nincs semmi alapja. Mégis kell, hogy valami hiba legyen, de mi az?

Határozatlanul megállt, habozott, van-e értelme egyáltalán annak, hogy megint elfoglalja a bírói széket.

— A tudatlanságom itt a baj — gondolta —, nagyon műveletlen vagyok, hogy eredményre jussak, túlságosan műveletlen vagyok. Csak tudnám legalább, hogy mi az a valami, az ő fontjuk?

Meghökkent. Eszébe ötlött újonnan nyert hatalma. Az asztalhoz sietett. Széles karmozdulattal lendült székébe.

A száradó ruha mögül hosszú menetben vonultak előre az Encyklopedia Britannica kötetei, mind a negyvenen. Méltóságteljesen haladtak, testesek voltak.

Négyes sorban, mint a katonák, felállottak a Legfőbb Bíró előtt.

— Barátaim — kezdte tiszteletteljes hangon a Bíró —, tudtok-e vallomást tenni arról, hogy egyesek közülünk, az emberek kisebb része, milyen alapon tudják javaikat szaporítani? Hogyan tudnak a Biblia állítása és követelése értelmében egy fontból kettőt, ötöt, sőt tizet csinálni, míg mások, sokan, a legtöbben, hosszú, munkában töltött életük során legfeljebb a nyomorukat gyarapíthatják? Mondjátok meg, barátaim, *micsoda* tulajdonképpen a szerencsések fontja, amely ilyen hatalmas nyereségeket hoz és amiért közöttük — mint hallottam — olyan hatalmas küzdelem dúl? Miből keletkezik ez?

A Negyvenek körbeálltak és tanácskoztak. Aztán egyikük előre lépett:

— Én tudok némi felvilágosítást nyujtani a *Tőkéről* — jelentette ki nyersen, hangosan és öntudatosan. — A pénz kamatot ellik, mint a tehén borjat. Akár öröklik, akár megszerzik, aki rendelkezik fölötte, annak elli a kamatokat. Ez talán ad valami útbaigazítást magának.

A Bíró Swayernéhez fordult:

— Ha jól emlékszem, neked is volt pénzed. Értsd meg, nem azt firtatom, hogy miért kaptad, de volt valami pénzed. És nem gyarapodott.

— Igen — mondta egykedvűen a nő —, volt egy kevés pénzem. Majdnem semmi.

— És nem ellett, hallja! — szólt szigorúan a Bíró.

Egy másik kötet lépett előre:

— És tudok egyetmást a *Munkaerőről* — mondta hangosan. — Ha valaki munkaerejét valahova befekteti, az értékesebb lesz. A kövek nem sokat érnek, de a ház már igen, érti?

— Ó — szólt fáradtan a Bíró —, ez sem lehet az igazi. Munka-

erő... munkaerőnk valamennyiünknek van. De az, amibe befektetjük, nem a miénk, vagy hamar semmivé válik, úgy-e, Mary?

Más kötetek is jelentkeztek és mondtak valamit a *Feltalálásról*, vagy *Szervezőképességről*, meg a *Takarékosságról*. Egyik sem tudta azonban pontosan megvilágítani, hogy miből áll a sikeres emberek fontja.

Végezetül katonásan sorbaálltak és számszerű jelentést adtak le magukról, hogy a Legfőbb Bíró láthassa, egy sem hiányzik — nem hiányzott egy sem.

A Legfőbb Bíró elvonultatta őket és még gondterheltebb lett, mint azelőtt.

Megint csak Mary Swayer, a koronatanu, a varrónő felé nézett.

— A Sziriusz — mormogta.

Leült és csengetett az asztali csengővel.

A mosott ruha mögül megjelent a Sziriusz. Öt nagy szarva volt és két apró lába.

— Mondja csak — kérdezte a Legfőbb Bíró —, megtörtént mostanában, hogy maga a Mérleg jegyébe lépett?

A Sziriusz töprengett, aztán nemet mondott.

— Ha maga a Mérleg jegyébe, vagy akármilyen más jegybe lépett volna, véleménye szerint ez aggasztó jel lehetett volna Swayerné üzletére nézve?

A Sziriusz habozás nélkül tiltakozott ez ellen. Láthatóan nagyon megsértődött.

— Tehát maga sem az oka? Maga sem idéz ilyesmit elő? A szerencse sem az igazi ok?

— Ki állította ezt az ostobaságot? — szólt a Sziriusz.

A Bíró elbocsátotta. Állát mellére csüggesztette és haragosan nézett maga elé.

A terhelő tanuk között nyugtalanság keletkezett.

— Most már mennünk kell — mondották. — Maga nem tudja megállapítani az igazságot. Nagy az egyenlőtlenség és a Másikok okosabbak nálunk.

— Az egyenlőtlenség nagyon nagy — kapta el a szót a védő és kalapját tarkójára tolta. — Óriási különbség van egy falábú ember és egy lábatlan és még hozzá vak ember között, kedves Fewkoombey és ez a különbség pénzügyi téren is érvényesül.

A Bíró nagyon figyelt a védő beszédére, mindenki láthatta, hogy minden szava érdekli. És a Bíró tudta, hogy ezt mindenki látja.

— Hivassa csak Beeryt, az üzletvezetőmet — követelte gúnyosan a védő —, ő egy szénbányász fia.

A Bíró megfontolta a dolgot. Aztán csengetett és Beery megjelent.

Nyilatkozatot tett anélkül, hogy kérdezték volna, hogy neki követelése van a bankkal szemben.

— Még valami jutott az eszembe — hencegett —, a ferdefalú árnyékszék is az én ötletem.

A védő helyeselt:

— Ez az ember ért hozzá, hogyan kell valami kihozni az emberekből, ennyi az egész.

A terhelő tanuk morogtak.

— Hallgassanak — utasította őket rendre a Legfőbb Bíró.

A Bíró szeme az asztalon fekvő tárgyakra, a késre és a levélre tévedt. Felállott, az asztal másik oldalára ment, megállt az asztal előtt, mint tanu és vallomást tett, mint a többiek, a magas bírói szék felé:

— Én ezt a kést kaptam, ez az én fontom.

Gyorsan a székhez sietett és szigorúan kijelentette:

— Ez megint csak döntő kérdés. Mary, te mit kaptál?

Felmutatta a levelet, hogy befolyásolja a vallomást.

— Én a levelet kaptam, font gyanánt — mondta a nő, megértve a szándékot és ezzel kissé megint előbbre segítette a Bírót.

— Az áll a levélben, hogy te tudsz valamit a kenyéradód felől, ami fegyházba juttathatja. Ez zsarolás, úgy-e?

— Természetesen — mondta az asszony.

— Igen, ez a mi fontunk, így fest a mi fontunk — mormogta a Bíró szórakozottan —, de micsoda a tiétek?

Fejét tenyerébe támasztva ült, tépelődött és egészen kétségbeesettnek látszott.

— Nem tudom tisztázni a dolgot — panaszkodott. — Ezek az S.-áruházak, ezek a hadihajók! Nyereség halmozódik nyereségre! Ilyen óriási üzletek, ilyen háborúk és ilyen egyenlőtlenség! Hogyan csinálják ezt?

De meglátta az ott álló Beeryt és valami az eszébe jutott. Az irnokához fordult, aki egykor kenyéradója volt:

— Smithy — kérdezte —, ha te akkoriban megtarthattál volna engem, zöldágra vergődtél volna?

— Miért ne? — válaszolt Smithy.

— Hát akkor egész világos a dolog — mondta a Bíró és hangja remegett a felindultságtól. — Akkor megbizonyosodott, hogy micsoda a ti fontotok! Állj fel, Mary, lépj előre, gyermek, állj közéjük, Smithy!

Diadalmaskodva fordult a vádlott rokonaihoz.

— *Ez* a ti fontotok! Mi vagyunk a ti fontotok! Az ember az embernek fontja! Akinek nincs kit kizsákmányoljon, önmagát zsákmányolja ki! Készen vagyunk! Feltártam a titkot! Itt van a ház fala — és hol a kőműves? Kifizették őt? És ez a papír! Ezt valakinek csinálnia kellett! Eleget kapott ő ezért? És ez az asztal! Valóban, senki sem adósa annak, aki a deszkát gyalulta hozzá? A ruha a kötélen! A kötél! És még maga ez az élőfa is itt, ez sem magától ültetődött ide! Itt ez a kés! Mindent megfizettek? Egészen? Természetes, hogy nem! Körlevelet kell kiadni: felkérjük mindazokat, akiket nem fizettek meg teljesen, jelentkezzenek! Nem elég a történelemkönyv és a biográfia! Hol vannak a bérlisták?

A vádlotthoz fordult és harsogó hangon beszélt:

— Rád bizonyult! Mindent rosszul írtak meg! A valótlanságot terjesztették! Elítéllek! Bűnrészesség miatt! Az is egy font, hogy te az embereidnek ezt a példázatot adtad kezébe! Ezzel is sáfárkodnak! És elítélem mindazokat, akik ezt továbbadják, akik ilyesmit elmondani merészelnek! Halálra ítélem őket! És tovább megyek: aki megengedi, hogy ezt elmondják neki és elköveti azt, hogy közbe nem lép, azt ugyanígy elítélem! És minthogy magam is végighallgattam ezt a példázatot és hallgattam, magamat is halálra ítélem!

És leült, az izzadság ellepte testét.

Néhány nappal később letartóztatták Fewkoombeyt, a katonát. Vádat emeltek ellene, legnagyobb csodálkozására, Mary Swayer meggyilkolása címén. Halálra ítélték és felakasztották, kisiparosok, varróleányok, rokkant katonák és koldusok nagy tömegének jelenlétében és helyeslése mellett.

TARTALOMJEGYZÉK

Oldal

Menedék — 5
Polly Peachum szerelme és házassága — 13
Koldusok Barátja — 17
Őszibarackvirágzás — 19
Őfelsége kormányának óhaja — 27
Az átlagembernek nincsenek ilyen gondjai — 32
Mindent a gyermekért — 36
Az S-áruházak — 40
A bomba — 46
Komoly megbeszélések — 52
Tizenöt font — 55
Kicsiny, de jól alapozott vállalat — 69
Izzasztófürdő — 86
Mary Swayer kisiparos meggyilkolása — 101
Mr. Macheath — 104
Balfogás — 109
Baráti kéz — 116
Napoleoni tervek — 126
Köröskörül áll a harc — 140
Kiárusítás — 148
Történelmi jelentőségű ülés — 156
Szeretetadományok — 159
X úr — 162
Mégegyszer szeptember huszadika — 167
Mr. Peachum kivezető utat lát — 174
Mr. Macheath nem kívánja elhagyni Londont — 176
Sárgulnak a levelek — 191
A gondolat szabad — 194
Chreston propagandahete — 206
Terheli-e Mary Swayer halála Mr. Macheath lelkiismeretét 210
Az él csak jól, aki jómódban él! — 227
Fontos elhatározások — 230
A beteg ember meghal — 252
Az erős férfi küzd — 259
Csata a nyugatindiai dokkoknál — 267
Nemzeti katasztrófa — 274
Tisztogatóakció — 278
Nyugtalan napok — 283
Az alibi — 295
Az értelem diadala — 302
Köd — 304
A szegények fontja — 321
Fewkoombey, a katona, álma — 322

BERTOLT BRECHT

A HÁROMGARASOS REGÉNY

Az államtitkár, aki némi provízióért megvásároltatja az állammal a roncs hajót, a rendőrkapitány, aki csekély sáp ellenében összejátszik a bandafőnökkel, revolverező újságírók, korrupt bankárok (van-e másféle?), magzatelhajtó orvosok, püspök, aki megáldja a kizsákmányolókat, házasságtörés, „koldus-gyár" — ez Brecht szatírájának világa. A londoni alvilág világa, a kapitalista rend „köztiszteletben álló" alakjainak világa.

Görbe tükör ez, amelyik mégis kegyetlen pontossággal tükrözi egy farkas-erkölcsű világ valódi arculatát, az álszentek gyülekezetét, akiknek semmi sem szent — a zsebüket kivéve.

EURÓPA KÖNYVKIADÓ

HANS FALLADA

MI LESZ VELED — EMBERKE?

Sokan emlékeznek még Fallada regényének megérdemelten hatalmas világsikerére. Ez a siker és a regény mondanivalója indokolja most az új kiadást.

„Nincs bennem semmi kiválóság" — mondja valahol a mű hőse, Pinneberg, s ez, nem rossz értelemben, jellemző Fallada regényalakjaira.

A kisember egyszerű, szorongó, a „lecsúszástól" rettegő érzései élnek Pinnebergben és Barikában, a fiatal házaspárban. A harmincas években milliók ismertek magukra az ő alakjukban.

Pinnebergék kis élete a tehetős polgárok és a proletárok közt vergődik. Az előbbiek közönyös lenézéssel, az utóbbiak minden rokonszenv nélkül nézik ezt a rettegő vergődést. Pinneberget megkísértik a világváros kétes egzisztenciái is, úri kerítőnők, szélhámosok, a meztelen testkultusz eszmei hívei, akik jól élnek pornográf képek árusításából.

Ebben a zavaros világban sodródnak a kisemberek megoldatlan életükkel, apró örömeikkel, ezt a világot mutatja meg Fallada a harmincas évek „weimari realizmusának" egyik legjobb képviselője, a *Mi lesz veled — emberke?* szerzője.

EURÓPA KÖNYVKIADÓ

Ára: 20,– Ft